

IOAN DUMITRU DENCIU

Identitățile lui Litovoi

Roman

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCA. 1985

Soției mele Monica și copiilor noștri Cătălin și Suzana

PARTEA INTII (RADU)

1.

Și dimineata, mergând către maluri atunci aprinse, greu coborând praguri de nopți și de trufașe amăgiri, îl răsfată o nouă, mai crudă revărsare, nu încă ape, ci șoapte — îmbătătoare urmă de suflete, altădată de necuprins. Inmiite brațe păreau a crește pe cîmpie. Îmbătrânise el în felul celor mai mulți, dînd în mintea copiilor ? Fiindcă, și când își privea călăreții, clătina din cap și dondănea : brațe vînjoase, însă puține ! De parcă ar fi văzut asta întîia oară. Ca, după o clipă, doar să se joace cu gândurile, așa cum vîntul cu pletele sale, înmiresmîndu-le, și să se mire : Cum aveau ele darul să facă faptele cu putință, să aducă în ajutorul lor vlaga pămîntului, să le încheie într-un singur lanț cu ale strămoșilor ! Toți români vîrtoși acei călăreți, chiar dacă unii atît de săraci că nici el, omul cel mai bogat al țării, nu reușise a-i sălta cu mila și bunăvoința lui ; în ce le ședea tăria ? Nu cumva în sărăcie ? Scuturîndu-și țeasta, era o vietate ce încerca să scape de alta, supărătoare. Te întorci împotriva-ți ca un tăun, își zicea, și te crezi matahală în stare să înghită la țepe cîte poate nici nu se află, deși pînă acum pielea ți-a fost împletită mai degrabă din cozi de păun și oasele ți-au zburdat, sirepe, pe pășunea cea largă. (Cînd n-ai zăcut în pat cu baldachin.) Se săturase să lenevească, sau ce ? Dorea, cu un gând zbîrnîind nălucit, să cutremure țâțanile lumii ? Să cheme făptura la judecată și socoteală ? Drept cine se trezea ? Nu băga de seamă că un soi de vină pe om ele sine însuși nu-l dezbară și îl împinge numai la încheieri vădite iarăși ? Nefiind cu totul altceva, lumea nu-i totuși tălmăcirea croită ei de închipuire.

Gîfîind, împreună cu calul. Ajungîndu-i acestuia goana de ceasuri printre gorgane pustii și pajiști pustiite. Pe-acolo se scurseseră, cu încetineala melcului, cumanii. Căutînd el, ca uitare de leac, un loc de popas înainte și negăsindu-l, fie pentru că nu cugetase serios la asta, fie ca-i stătea precum un cui înfipt în minte visul de noaptea trecută, cînd ațipise înspre ziuă.

Vis cumplit, dezlînat, bezmetic. Se făcea, anume, că era fecior de rege, crai, împărat ori țar învins. Vînat pretutindeni pentru aceste viță și rang ale sale. Scăpat prin iscusința-i de copil ager și jucăuș, blînd din fire și sălbatic de nevoie, trist și împlinit, copt — în cele din urmă. Își amintea puțin. O uluitoare, nenădăjduită fugă dintr-un cort unde, măcar că apărât de-ai săi, se găsea în mijlocul dușmanilor. Inhățarea lui la prima cotitură. Dat în grija doicii, o femeie burduhoasă, gătită cu-o scufie, în casa părintească. Recunoștea lucrurile sub o negură caldă, însă pe el îl strîngea o cămașă de gheață. Încît clănțănea de-și spărgea dinții și dîrdîia cu genunchii aduși la bărbie. Aceiași genunchi care deodată zvîcnesc, învălmășind un țipăt al babei, un ochi mărit și... prăbușirea scufiei. Ingrozitoare silință pe un pămînt cînd umed, milos, cînd zvîntat, în țară de pădure ciumpăvită (căci, oricum, n-avea timp să se zgîiască la copaci), tîrîș, tîrîndu-se, ferind un fel de văi sau poteci ce năzuiau să se încheie în cerc, ori să șerpuiască în sus, ca fumul neabătut de vînt (dar nu-și luase oare Domnul-Dunihezeu mîna de pe creștetul lui, aruncîndu-l prigonitorilor ?!), ori să se întoarcă la locul plecării. De trecut un drum

lat. Nu cutează, deoarece tocmai se arată, unul dintr-o parte, altul din cealaltă, doi copilași răscolind praful în joacă, așadar nedușmănoși, totuși... Larma lor îl putea da de gol pilcului de oșteni de mai încolo. Aceștia apăruseră din senin și, iată-i, la vreo douăzeci de pași, bușindu-se și străpungându-se, zăngănind fiarele și ridicând scuturile, răcnind ca într-o luptă adevărată, deși nu erau, nu sînt, ah !, decît niște ținci mucoși. Toți mai mici decît el. Ce-ar fi să mă aleagă căpitan ? — își spune. Apoi, cuprins de oarecare îndoială : mă vor alege ? Și este chiar între ei, cu un cap mai presus, cu o mîndră uitătură rotindu-și în jur, băgînd de seamă că... aduceau și prinși. Falși desigur, cum se întîmplă în jocurile de copii. Dar nu mai puțin împunși în coaste și îmbrînciți. „Astîmpără-te !” — îi strigă unuia care-l zgîndăra pe la brîu. „Astîmpără-te, îți zic !” — și continuă să-și încondoreze privirea pentru cînd, legați burduf, aceia vor zăcea la picioarele sale. Însă acel cineva de la șold ori e tont ori nu știe de glumă : îl împunge brusc cu săbiuța-i de lemn și, ca prin farmec, alte zeci de spade se îndreaptă spre el, unele de-a dreptul uriașe. O mișcare și gata, ar cădea sîrtecat, după ce un braț s-ar opinti în... și cu o sforțare s-ar trage îndărăt, întru salvarea armei și chircirea nefericitului trup. Va să zică, nevolnic. Dintr-un voievod ales — cel mai de seamă captiv și... singurul adevărat. Pentru nedreptatea acestui adevăr glasul din sine se zbate, răcnește. Afară, în schimb, stă blînd ca un mieluşel. Așteaptă un semn ceresc ? Își ascute şiretenia. Incurajat din ochi de chiar femeia ce părea să comande oastea aceea și semăna izbitor cu doica de care fugise (de ce ? de teama otrăvirii ?), smulge sabia cea mai primejdioasă, lovește scurt în stingă și-n dreapta, și umbra copacilor vine în întîmpinarea lui, și el aleargă pe sub ea, țintind către un colț de mlaștină. Peste o clipă este dincolo, mlaștina întreagă îl desparte de uzurpatori, în fruntea căroră se agită caraghios văduvitul de armă. Intră într-o căsoaie, după toate semnele părăsită. Urcă pe un gard de țepușe de fier, spre a atinge un gol din acoperiș, numai că îndată se simte tras de picioare. Iarăși fostul stăpîn al sculei — cînd apăruse ? Își lasă încălțările în ghearele aceluia, îl lovește peste bot cu latul spadei, scapă, izbuteste să iasă prin gaura cerului. Dar cerul se află deodată în jos și el, suind, se prăbușește de fapt într-o groapă. Adîncă, fără fund. Clipe lungi de cădere și amețală. Priveliști cu rîs rece, crud, sclipind alături, scrijelind aerul cînd și cînd și în același timp devastînd ungherele minții. Care, altminteri, pare ea însăși să le nască. Intr-o durere nesfîrșit de scurtă și nesfîrșit de cumplită. Plinul din pintec ridicîndu-se abia după aceea, să înăbușe bătăile inimii.

Urma o vreme de ruptură.

Nu tîrziu, întovărășit de prietenul și slujitorul său credincios Mihail, acesta vopsit în jurul gurii ca un măscărici (însă cine știe de ce cu chip de bătrînă), se nădăjduia și el deghizat destul. Amîndoi pribegi. Minunea, nepetrecută încă, cerea un dîmb și, iată, se înfățișează dimbul. Soțul, ce se cățăraseră înainte, îi întinde o mină și... Acolo, deasupra, pe malul altui hău, șade Doica ! Mihail se topise sau se împrăștiase. Era doar el, un prunc, strîns de niște brațe uscate, sugînd cu lăcomie dintr-un sin ce-i acoperea fața toată cu o apăsare moale și caldă și totuși grozav de scîrboasă. Gîndind: ce păcat ,că, prin întoarcerea la starea aceea, se

chema că nu apucase să învețe nimic de la viață ! Sumedenie de prilejuri i se luase !

Găsind, în sfârșit dezmeticit, locul de popas pe întinderile părăduite ale țării, respirînd din nou siguranța de a fi una nu numai cu oamenii ei, ci și cu țărîna, care acum începea să dogorească, după ce risipise în cele patru zări aburii umezelii de peste noapte. Pilcuri de lăstuni, vrăbii și prigori luîndu-și zborul la apropierea lor năvalnică, lăsînd străveziu cîte un tufiș și fluturînd îndelung, ca să năpădească un altul. Trapul neconținut al cailor, întinzîndu-se nu doar sub ei și înapoia lor, dar și înainte, către locul acela. Toate acestea pînă să înalțe el mina. Apoi fiecare călăreț punînd talpa în pămînt, grăbindu-se dacă rămăsese în urmă, strunindu-și cu greu armăsarul aprig avîntat în neodihnă. Răsuflarea adîncă, de ușurare, a celui ce nu purtase totuși nimic, în afara poate a poverii gîndurilor sale, pe cînd animalul mai aruncă foc pe nările înroșite. Și toți hămesiți, lacomi de cele cîteva bucăți aduse în desagă, pe care au să le înghită iute sau pe îndelete, crezînd a opri scurgerea întîmplării.

El, voievodul, se umple de poftă, se umple de mînie : bucatele-s prea puține pentru țară ! Și le-au însușit barbarii, iar pe cele scăpate anevoie le poți apăra de tîlhari. Mișună hoții ca șopîrlele vara, dar nu prin codri — asta au fost românii pînă deunăzi, hoți de codru în propria lor țară ! — ; se așin la drumul mare. Pălesc la casele oamenilor, pătrund pe ușa din dos, pe cea din față, pe fereastră ; urcă la tîrle.

2

Apoi,chemîndu-l pe Milea-Mihail din Nedeia :

„Tu știai vadul acesta !“

„Cum să nu ?! Și măria-ta îl știa. Numai cumanii nu-l știau, bată-i norocul !“

„De ce să-i bată norocul, Mihaile ? — înălță o sprinceană. Oare vrei să se întoarcă?“

„N-or să se întoarcă, mărite. Decît dac-o să-i bată altceva și nu prea tare, ca să-i omoare Și rîse cu zgomot, privind în jur la boieri și cneji.

Lumina ochilor lui era strălucitoare și dreaptă cînd reveni să se sprijine pe (se afla ascunsă și n-o găsi) a sa : numai o dîră subțire trebuie că se strecura pe sub umărul ochiului sting și alerga să i se lase aceleia în barbă.

„Pa-pis-taș !“ — gîndea în rare silabe el, voievodul. „De ce să iubim, Mihaille, unul și-același Dumnezeu în două feluri, de ce?“ Inșă, tare, se auzi:

„De ce crezi că norocul o să-i oprească pe acolo, cneaz de Nedeia ?“

„Păi — zise nedeianul —, cine s-a dus la Bizanț și, zîmbindu-i norocul, s-a mai întors ?!“

„N-ai dovezi. Spui ce spui din arătări străine. După cîte cunosc, nici unul dintre ai noștri, care-au ajuns acolo, n-a rămas. Iacătă pe bunicu-tău Balomir, pe tătîne-tu Litovoi și pe tine însuți. Și ție măcar știu că, sub înfățișarea unei fete frumoase..." (Să fi rînjit fără voie, ridicînd a doua

sprinceană ?).

Brusc întunecat, Mihail n-avu chef să vorbească despre ai săi, cu atât mai puțin despre taică-său, Ciungul, prințul lui Ioniță Caloian, cu atât mai puțin despre sine.

„Adevărat — răspunse. Din păreri. Dar inima-mi întărește”.

„Ai un chip ciudat de înțelegere — uitătura lui izbucni, iarăși nevrînd, ca o flăcăruie —, unul care nouă ne scapă ! Nu-i așa chinezi ?”

Vitejii aprobară.

„Ba ! — se îndărătnici să nu ardă Milea-Mihail din Nedeia. Regele Iona e lacom de bogății și onoruri și nu pământul nostru e-n stare să-i potolească. Doar tu m-ai trimis să-l văd mai îndeaproape !”

„Aha !”

Cnejii își feriră privirile, căci simțiseră desigur în glasul lui ceva ce aducea a mînie, însă Mihail rămase drept, nemișcat, cu apa ochilor lină, netulburată.

„Letin ! — strigă un gând în mintea sa. Letin îndrăzneț ! De nu te-ar fi prins demult, în Ungaria, oamenii papei, acum le-ai fi putut pica în capcană ! Să vină pentru pagini și să... Ce iepure falnic ești, Mihaile !”

Spre afară :

„Cum deslușesc eu, n-avem, încotro,: va trebui să ne bucurăm. Deoarece, și norocul de va să-i bată, tot bătuți se vor numi, tot învinși”. (Era să adauge : „ca tine”).

„Intocmai, măria-ta””. Și nedeianul începu să rîdă gîjîit, aspru, să se scuture aruncînd lame ascunse celorlalți cnej, care și ei se apucaseră să rîdă cu poftă sălbatică, sănătoasă. La urmă, pe el îl cuprinse tristețea :

„De ce, Mihaile, să iubim, un singur Dumnezeu în două feluri?” se mai întrebă o dată.

3.

Vadul acela îl știa. Toți îl știa, precum și ce se întindea dincolo de unda leneșă a Oltului (numai că să ferească Domnul de mînia amînată), Teleormanul din zisa Cumanie, cum și pe locuitorii săi, de aceeași statură, cu aceeași față, piele și chică, într-un cuvînt — de același neam cu ei. Trecuseră adesea dincoace, vor fi ajuns în tirg la Nedeia, mai ales de cînd apăruseră venețienii, era zarvă mare în fiecare vineri și un du-te-vino de interpuși mai mereu, poate se încuscriseră ori nășiseră de-a lungul anilor cu de-ai lui Litovoi, dar nimeni nu-și închipuise că tocmai acel vad folosiseră pentru asta. Dacă și oltenii puseseră picior pe țărnul dimpotrivă, dacă și cei de acolo se numeau pe dînșii cumva tot olteni — iată un lucru cu puțință de cercetat și chiar lesne de admis, în ciuda tăcerii acestui catîr de Mihail, de vreme ce și unora și altora sufletul trebuie să le fi fost la fel, însă iarăși nimeni nu putea hotărî (nici Milea-Mihail ? — care era numele lui de botez ?) ce cale luaseră spre a descinde dincolo. Firește, vaduri vor fi fost multe, necunoscute sau, mai bine spus, cunoscute doar pentru cei cîțiva localnici ale căror treburi îi minau de pe un mal pe celălalt, dar pentru el și oamenii săi de curte nu

existau în adevăratul înțeles al cuvîntului. Nici vadul acesta, vadul Cumanilor, nu existase pînă atunci. Nu — pînă în momentul cînd i-l arătaseră lui Iona și pînă în clipa aceea, cînd se hotărîseră să-l cerceteze ei înșiși. Și l-au cercetat.

Ziua întreagă s-au învîrtit pe mal, scrutînd undele, apoi zările, strigînd ea să se audă, încercînd cu prăjinile, punînd semne, avîntîndu-se pe cai în apă, muindu-și cu voie ori fără picioarele. Cînd toate au fost duse la bun sfîrșit și cîțiva călăreți au ajuns pe țărmul celălalt, toți au chiuit de bucurie.

Însă el n-a binevoit să treacă. I se părea că cineva din Nedeia își bătea joc de încercare și de mantia voievodală, prefăcîndu-se, a nu cunoaște , nici el nimic, cînd de fapt știa totul pe de rost.

4

Și iarăși gonind, el în frunte, ceilalți după, cu Mihail Letinul uitat undeva în străfundul gîndurilor, gonind prin înserare spre soare-apune, prin noapte apoi, străjuindu-se unii pe alții cu făclii, convorbînd numai ușor, cum stă bine unor oameni obosiți, visînd la un sălaș apropiat, casele lor fiind prea departe.

Lătratul nebunesc, aproape o nelegiuire (căci fiecare se cufundase într-o întunecime mai curată), cînd au intrat pe drumeagul stîinii, trezirea înceată, dezmoțirea iute a simțurilor, a încheieturilor și...

„Întreabă-ne ce ne aduce la tine la tîrlă, baciule !” vorba repezită a Letinului, chipul aceuia desfigurat de groază urîță, încă ținîndu-și ghioaga cu amîndouă mîinile, dar nemaștiînd ce să întreprindă cu ea.

„Nu vă întreb, boieri, iacă !” vocea aceea răsfîrîntă aiurea de buzele mari, ca și nemișcate. Ura neputincioasă din ochii căscați. Și totuși : „Ce-ați venit să luați, ca să vă dau ?”

„Stai, moșule ! N-o suci așa, de parcă te-am și prins de beregată !”

„Domnia-ta m-a și strîns cu uitătura, că abia mai pot sufla. Dar să știi : Dumnezeu vede !”

Și Mihail buhăind ca un țăp, sărînd — umbră batjocoritoare — în jurul baciului, umplîndu-i pe toți de uimire, și mai cu seamă pe el, care descoperise — de cînd ? — în oșteanul și sfetnicul său ceva neplăcut și îngrijorător, cum ar fi fost o proorocie că a doua zi avea să cadă în luptă. Nu se temea de moarte sau se temea ca și bătrînul acela, nedînd drumul bîtei din mîini și ascuțindu-și limba pentru o rostire și mai îndrăzneată, și mai veninoasă împotriva dușmanului, însă, oricînd este sîcîitor să știi că hârca te așteaptă, te pîndește, te ațîță. Bătrînul se înșela de data aceasta — poate că și el se înșela, căutînd cu orice preț o primejdie ascunsă în sinul unui om ce nu făcuse nimic împotriva poporului său nici a demnității voievodale —, dar rîsul, dar purtarea lui rece și sfidătoare, plăcerea de a pune la încercare totul, de a se juca drăcește cu spaimile !... Pe cei mai mulți îi cutremura felul acesta de a fi al Nedeianului. În timp ce pe el oamenii îl iubeau ca pe unul de-al lor și i se supuneau de bună voie, temîndu-se doar ,cît era nevoie, adică numai în măsura în care puterea lui cuprindea în sine și partea rea a oricărei

ocîrmui, pe Mihail l-ar fi iubit ca pe Dumnezeu ori pe Satana (ori pe amîndoi împreună) și l-ar fi urît tot așa cînd le-ar fi trădat așteptările, lepădîndu-se de el fără să și-l poată alunga vreodată din suflet. Cu sfîntă groază.

Iși cășuna singur un rău cugetînd la toate acestea, amestecînd pe nevrute slăbiciunea cnejilor și pe frate-său străjuind pe meleagurile Severinului, pe feciorul său necopt încă, în ciuda vîrstei, lăsat să se îndepărteze cu acela, întru ogoirea umilinței familiei și spre deznădejdea bătrînei, cum și pe celălalt jucîndu-se pe Jii în țărîna, odorul doamnei sale Vasilisa, și nu observa că bătrînul cioban încremenise cu privirile agățate de chipul său. Căci dibuise adevărata căpetenie.

„Zic eu că n-o să ai mai mare pagubă de cit sînt în stare să facă falcile noastre, după porunca primită din burtă, și de cit pot să strivească oasele noastre din paiele tale“.

El dădu din cap a aprobare, deși nu împărtășea deloc modul cum înveșmînta lucrurile Letinul.

„Dă-ne odihnă peste noapte ! — izbuti să îngaime. Și ceva de mîncare“.

Baciul se plecă adinc și răsuflă ușurat. Bîta îi căzu din mîini și făcliile îi luminară creștetul pleșuv și spatele încovoiat sub zeghea înnegrită de vreme și zoaie. Lui i se păru că zăbovește prea mult în ținuta aceea neghioabă, nedîndu-și seama decît târziu că de fapt își căuta cu înverșunare ghioaga.

„Să poftească boierii ! — zise icnind. Apoi, înălțat, șuieră într-un anume chip. Din adăpost ieșiră doi flăcăi, cu dulăii schelălăindu-le printre pulpe, se rostogoliră la vale. Smulseră friiele cailor. Peste o clipă îi trăgeau cu silnicie sălbatică spre un șopron.

„Poruncește să-i frece cu niște șomoioage de paie, baciule !" — mai strigă Marcu.

5

Noaptea, șezînd în jurul focului, Marcu scobindu-se cu un bețigaș în măsele, Mihail mîrîind încetișor la un cîine adormit cu urechile ciulite, la vreo cîțiva pași de el, Dragomir moțîind cu laba lui uriașă întinsă pe coapsă, ținîndu-i poate de cald ori (cine mai știe) ferindu-l de mușcătura puricilor, baciul istorisind o-nesfîrșită întâmplare de pe vremea cînd fusese slugă la cneazul Ioan, ochii săi holbați bănuind cînd și cînd că nimeni nu-l ascultă...

„Bag seama că vă năruți de oboseală. De ce n-oți fi punînd capul jos, Doamne ? !" Și totuși povestind mai departe, greoi, tăgănat, mișeîndu-și bărbia cu încăpă- ținarea vechilor patriarhi.

El tace, visează. Falnicul rege Iona al Cumanilor i se plimbă pe dinainte, s-ar putea arde dacă ar fi de-adevăratelea, și pare să-l învețe cum să se poarte ca un stăpîn, cum să se îmbrace, cum să-și tragă spada. Și el învață, urînd, cum vor fi învățat toți strămoșii, din nepomenit veac, de cînd umblă paginii prin pămînturile țării, cu căpeteniile lor, cu cîinii

lor, cu muierile lor buzate și boite, cu vitele lor. Falnicul rege Iona se duce să se culce, cu dispreț adinc față de tot ce-l înconjoară, față de moarte și față de credință, față de țarina pe care-o calcă și care-l hrănește, însă ea (el, voievodul ?) îi pune străji de jur-împrejur, îi trimite sfătuitoari de taină, îl înveșmăntează în șoapte de miere și fiere, știind totuși că n-o să-l poată adormi niciodată, necum să-l înghită, să-l rîșnească, căci i-ar cădea rău la stomac. O încercare, altă încercare. Și o nădejde mai trainică pentru o zi cînd, har Domnului !, se va hotărî el însuși să deșerteze țara.

„Văd că ar fi potrivit să isprăvesc odată. Curînd s-or arăta zorile” — zice baciul.

Nu isprăvește. Uită ce-a spus, în deznădejdea lui ca un leagăn ; scormonește în foc, strînge niște lemne pe jumătate arse, le aruncă pe jărat, vorbind, vorbind.

Mihail s-a săturat să tot mîrîie la dulăul ce nu-l bagă în seamă, culege o piatră și i-o trimite vîjîind peste ureche, cîinele își scutură straja atinsă, dar ochii nu-i deschide. Baciul tace o clipă uimit, pe urmă rîde mînzește, se apucă din nou de povestit. Călugărul Eutimie Bălcescul se plimbă prin somn ca printr-o chilie îndopată cu suluri și codice, dictînd unui frate mai tînăr o omilie sau poate o cronică.

El — mut. Iar cînd îl vede pe Iona la Vidin, și pe Soroniu, și pe Basaraba, Turbata, Iamgurlu, Carangu, ori cum naiba i-o mai fi chemînd, și-i aude cum își strîng oștenii să-i ducă, îl cuprinde pacea și ațipește.

Mihail se ridică și mîrîie la bătrîn, smulge sarica ce i-a stat sub șezut și se îndreaptă spre dulău. Il împinge cu vîrful încălțării mai la o parte. Dulăul sare în capul oaselor și își arată colții lungi de fiară. Mihail își împlintă luminile în sticloasa uitătură a animalului, pînă acesta se clatină, scîncește. Nepăsător, Nedeianul trîntește așternutul sub botul lui și se lungește, strigîndu-l tare, răspicat, pînă cînd are în culcuș un prieten, un tovarăș, un frate.

„De ce ? — șoptește, ca în vis. De ce a trebuit ca tu să-ți dovedești puterea, în timp ce el a avut-o întotdeauna ? De ce ca tu să lupți, în timp ce el îngrozește dușmanii, fără să scoată sabia din teacă ?... De ce prietenii pe tine să te părăsească, iar pe el să-l caute ?...” În momentul acela i se pare că înțelege mai puțin despre prietenie și simte o strîngere de inimă gîndindu-se la admirația purtată odinioară stăpînitorilor de dincolo de Dunăre, ca unor părinți. Apoi, neașteptat, zîmbește : dînd cu privirea de Mihail, care doarme în colțul său, îmbrățișat cu cîinele, întrezărește o dezlegare. Bătrînul se lasă pe spate, cu sprîncenele-i stufoase coborîte peste ochi, și buzele mișcîndu-i-se încă, surd, în tactul melodiei neterminate din sufletul lui. Adoarme.

Mihail. Nestatornicia lui și isprăvile prin ținuturi neauzite, prima vădită, chiar din priviri, măcar că au și o tărie de lamă de oțel frîncesc, o vîrtoșenie șlefuită, celelalte hrănind închipuiri de proști și minunări în vorbe pe la colțuri. Ceva va fi fost — nu se poate împotrivi el cu gîndirea —,fala nu se clădește pe nimic, mai ales cînd tu însuți păstrezi tăcerea. Dar tăcerea asta, după ce arunci două trei semințe, tocmai ea face să crească un rod.

E îmbelșugat prietenul nostru Mihail — freamătă în jilțul său de judecată —, sfetnicul nostru, slujitorul nostru, credincios nu nu-ncape îndoială. Îți dai seama din depărtare, darmite cînd îl ai coalea aproape, abia picat de la Nedeia (cum se va fi simțind tătîne-său, bunul „Ciung“, acum cînd trebuia să treacă frîiele... Gurile clevetesc... A amînat destul. Și sănătatea... S-o mai fi împăunînd, după atît amar de vreme ? Fiindcă este peste putință să nu fi aflat că uneori vitejiile i-au fost cam deocheate !). Incit îți vine să-i arunci ăstuia un pui de privire și să te ridici din scaun, lăsînd dracului judecata (drămuirea mărturisirilor), să-l apuci de piept și să...

„Sînt obosit, ajungă-vă pentru azi ! — strigă, sculîndu-se chiar. Cată a vă înfățișa iarăși mîine !” Și ceea ce-l rîcîie pe limbă : „Afară doar dacă, mai proaspăt, cneazul Mihail nu dorește să vă facă el dreptate !”

Ce l-o fi găsit ? Chindea se uită înlemnit cînd la unul cînd la altul, pleoștiți, pricinașii mai dîrdîie încă în urma semnului de a ieși, poate că nici n-au auzit, isteții, noua deschidere a norocului lor. Iar cneazul a răcnit din prima clipă, în sine : n-am nevoie !

Sigur că n-avea nevoie. Imbelșugat, cum a zis, disprețuia cinstea neașteptată, e-adevărat, venită de la el. Li ajungeau bogățiile sale. De pămînturile lui nu se atinsese, pentru că nu se ivise prilejul, pentru că nu-i stătea în fire, pentru că un timp se temuse de regele ungar, pentru că, în sfîrșit, nu le văzuse decît stăpînite de Litovoi Ciungul, iar Litovoi Ciungul nu atrăgea mîniile. Le și păzea cu strășnicie, averile sporeau prin munca slujitorilor bine struniți, dar și a brațului său, într-un cuvînt : vrednic. Fiu-său ar fi trebuit demult să se strîngă pe acasă, să-l scutească de griji, să-l otrocolească la bătrînețe. Nu. Dumnealui călărea prin Cumania, cu pletele-n vînt, Făt-Frumos cu Boiul Incrunțat, căutînd isprăvi cu luminarea, ajungea și unde și-a întărcat diavoli copiii și, poftim, vorbea de brodnici, bîrladnici și bolohoveni, ba și de un neam caraghios și fioros totodată — tătarii. Țștia, pretindea în rarele clipe cînd își dezlega limba, vor podidi lumea. Că, să-l asculte, și era nemaipomenit de serios, ochii de viezure îi sticleau nebunește, se vor prăvăli cîndva peste noi, de n-o să mai scoatem capul din mîl. Că ce-a auzit el cu ani în urmă prin părțile brodnicilor și apei numite Nistru, unde fusese mînat cu o anume sarcină de regele Andrei, împreună cu fratele său de cruce Bratu Feciorul, cum au fost spulberați cnejii cei mai puternici ai rușilor și căpeteniile cumaniilor aliați, n-o să uite cît i-o curge sînge în vine. Că aceia, noi nu știm dar, au pus mîna și făcut praf Cumania Mare și meleagurile rosienesti, cu orașele lor toate. Că de ce credeau dășșii, boierii de-a valma cu conducătorul, că-și căutau adăposturi cumanii prin diferite locuri, ba în Ungaria, ba peste Dunăre ? Nu că amiroseau furtuna ?

Bineînțeles, erau vorbe, vorbe. Căpcăunii de care dondănea, presupunând că-i văzuse cineva odinioară, căzuți din cer ori din lună, nu i-or fi trimis înștiințare : ații, că venim ! Năzăririle acelea s-or fi născut în cugetul lui la unguri, unde preț de șase ani mîncase o pîine, însă nesărată, sau în visele-i, mai încoace, acasă, ca să-i țină loc de fapte de vitejie. Nemulțumit să toarne doar la copii, al doilea șir de copii. O fi fost adevărat ce se spunea, și el nu găsea, ditamai voievodul, curaj, să-l întrebe pe șleau, că ultima-i odraslă, o fată, avea cîteva luni ?

Cere mărturie Celui de Sus că nu dorește să nedreptățească pe nimeni. Se duce la Mihail și-l bate pe umeri, și-l simte pe acela zburlindu-se sub bătaia lui, și-i dă o poruncă, și acela se smulge, rostind tăios :

„Voi face asta cu flăcăul meu !”

Fă-o cu cine vrei — îi răspunde, întîrziat, după plecare — fă-o, nu mai zăbovi ! Deși dumnealui cneazul este acum departe, tropotind, lovind pămîntul pe care-l calcă în copite cu ură (de ce i s-o fi părăind așa ?), cum o fi început brusc, în tinerețea amindurora, pe cînd el, măcar că mai vîrstnic, abia învăța să-și cîrmuiască moșia. Fiul cneazului Litovoi, se zvonise dintr-o dată, se răsculase ori certase cu taică-său, în orice caz fugise de-acasă și făcuse o mare nebunie : ațîțînd niște căpetenii cumane, între care unul Caraza, ațînuse calea unei oștiri numeroase de sași, români ungureni și pecenegi, ce coborise din cetatea Sibiului și mergea, din poruncă regală, la Vidin, în ajutorul țarului Borilă, împotriva căruia se răzvrătiseră boierii. Zvonul nu lăsa nici o porțiță de îndoială : fusese o nebunie, în timp ce toată lumea înghițise pacostea și prădăciunile, căposul și prietenii săi se năpustiseră asupra armatei comitelui Ioachim și voiseră s-o răpună dintr-o lovitură și să-i mănînce paosul. Zdravănă lovitură, se lămurea, din furie de oameni beți sau de lupi ieșiți din zăvoaiele Oltețului, unde se desfășurase lupta. Rezultatul a fost spre nenorocirea lor : căsăpiți pînă la urmă, afară de Caraza acela, ce fu prins și trimis la rege. Zvonul era hotărî : tînărul fecior al cneazului din Nedeia, necugetatul și zvîntaratul, își lepădase și el, Dumnezeu să-l ierte !, oasele la locul bătăliei. Curtea tatălui îmbrăcase veșminte cernite. Ingropaseră un sicriu gol, de fapt cu haine mai vechi și lucruri ale sale. Măreață slujbă , de înmormîntare, dispărutul fiind singurul fecior al cneazului. Se zguduiau ținuturile oltene de mila părintelui. Și iată-l pe flăcău că înviază. Trimite știre din Tîrnova că e teafăr și mîndru de obîrșia-i, care l-a învrednicit cu luare-aminte a țarului și că trage nădejde, dacă treburile îi vor merge tot așa, a se alege cu mai mult. Cu ce anume mai mult, nu mărturisea, dar el acum, punind cap la cap palavre mai proaspete ale curtenilor — frumoasă îndeletnicire ! — rîdea putînd să-și închipuie : zănaticul năzuise, oho, la mîna prea-frumoasei fete a țarului, că doar nu era maică-sa din spița Caloianului ?! Ba încă, nu-și părăsise fumurile nici cînd fusese însuși împovărat să poarte târguieli de căsătorie a plănuitei sale mirese cu împăratul cel mare al letinilor din Constantinopol, Enric. Căpătînd noi nădejdi din felul cum ducea el neguțătoriile, mai degrabă încurcîndu-le, și pe măsură ce împăratul frîncesc strîmba din nas la gîndul însoțirii cu odrasla unui neam de păstori, el, cavalerul. Pînă la urmă rămînînd însă cu buza uscată, din pricina sfetnicilor împăratului, care-l hotărîră, pe acesta,

arătându-i îndată, încrețind și din sprâncene că adică să nu-i prea supere, cum că fecioara era o minune le frumusețe, dorită de șaptezeci și șapte de prinți de pe întreg rotocolul pământului, iar tatăl ei regele unei țări tari și bogate, fără de îngăduința căreia ar zbura numaidecât din cuibul romeilor și ar trebui într-adevăr să cate Ierusalimul.

Așadar, cu ce te-ai ales, prietene dragă ? — ar fi putut să-l întrebe acum, dacă ar fi avut interes să-i deștepte amintiri depărtate. Cu ce te-ai ales mai bun decât mine, când, desumflat, te-ai întors acasă și te-ai însurat la repezeală cu o țărăncă, degeaba spui că rudă a Cnezilor severineni și a boierilor din Vidin, pripășită cu familia prin Județul de Baltă, și tot astfel, la iuțeală, ea ți-a turnat plodul ăst' mare, ce poartă numele bunicului, și apoi pe încă doi, nărozii ?

Se leagănă mulțumit pe tălpice : mai găsisese un amănunt anapoda în întâmplările vieții nepăsătorului ! Noua chichiță avea să-i împiedice ursita, prefăcînd-o într-una legată ? Faptul că cele două huidume nici măcar la tăiat lemne nu erau volnice și că înaintașul lor părea el însuși cu mintea un lac înghețat îl răzbuna îndestul ? Desfătarea sa desigur nu putea fi deplină, de pildă n-ar fi fost slobod să hohotească atîta vreme cât în preajmă i se învîrtea Chindea, care dorea mereu să-i atragă atenția, iar afară se auzeau pașii străjilor.

„Măria-ta — șoptește mieros Chindea —, fratele domniei-tale ar trebuit chemat, ținut mai aproape, nu știu cum să spun".

„Bag seamă că ai știut !"

„E lucru lesne cînd adulmecii încuviințarea. Mă rog, poate c-ar fi de asemenea să-l îndepărtezi pe Mihail"..

„Cine ți-a vestit, neghiob vornice, că mă sinchisesc de Mihail ? ! Lasă-l în plata Domnului, dacă nu cumva te zgîndără pe tine !"

„Adevărat, mă zgîndără, nu-ți fie cu supărare ! Dar eu mă pricep pune cîlți în urechea cea bleagă, cînd e-aplecată, s-asculte necuviinți. Și bîjbîi totdeodată în teacă. Curtenii însă... A fost bine, grozav de bine cit Nedeianul a umblat pe cele hotare. Cînd s-a pripășit pe la unguri, trădîndu-ne credința, chit că se războia cu teutonii, de! — nu chiar atît de bine. Și nu ne liniștea că primise moșie Amlașul și Făgărașul, căci ne era în coastă. Dar acum îl văd cam prea de tot pregătit să steie acasă."

„Și ce-i rău în asta ? Îmbătrânește și el, ca orice făptură ! Și n-o scrîntește deloc din înțelepciune".

„Atât am avut de adaos, măria-ta. Ca să nu rămîie sufletul înveninat. Îngăduie să plec la treburi !"

„Du-te, e timpul ! Și nu-mi umbla cu pîri neîntemeiate ! Altminteri..."

Pentru ca, după ce a plecat cel mai iubit dintre sfetnici, să se simtă mai amenințat ca niciodată. Și nu de Mihail, firește.

7.

Totuși l-a lăsat pe Chindea să-i întindă cursa. Poate fiindcă el însuși era destul de pornit, obligat să se dezvăluie pentru întâia oară crud,

cumplit de crud.

Imprejurarea își croiește greu drum în minte, deoarece mereu găsește mijloace s-o împiedice și nu-i vine a crede că se socotise sfârșit. Răscoala fraților Arca din propriul său cnezat avusese în această privință urmări cu desăvârșire neprevăzute. Ei, da, desfășurarea zîzaniei, asta o poate revedea. Nemulțumirea lor, mai ales a celui mare, de judecata sa, din ziua micii răutăți față de Mihail, și din următoarea, cînd o încheiase, hrăpindu-le dintr-un foc jumătate de moșie în favoarea judelui Nistor, întâmplător om al său de încredere, nu slujitor, dar om de încredere. Se bucurase că nimerise prilejul de a răsplăti statornicia credinței bătrînului și bunăcuviința lui, păzind totodată dreptatea, de care doar se mira cum n-o văzuse atîția ani. Fapt e că nici bătrînul nu se plînsese, nefiind înzestrat cu feciori, fata sa fiind măritată după un om bogat. Însă acum tîlharii învecinați îi puneau mîna în beregată. Convins deci că restabilește cumpăna, rostise satisfăcut, luminat, hotărîrea. Martorii mincinoși, dovediți de întrebările sale și de ale lui Chindea, fuseseră pedepsiți, după obicei, cu biciuirea, iar cînd unul recunoscuse că primise și bani, i se tăie limba, deși ar fi trebuit poate brațele. În sfîrșit, îmbufnarea aceloră nu-l speriasse și muștrări de cuget nu avu că depășise puțin măsura, întrucît i se cuvenea bietului bătrîn o răscumpărare pentru paguba îndelungată, și dumnealor o pedeapsă. Pietrele de hotar fură scoase și reasezate sub privegherea lui Chindea, puși tăciuni să nu se topească în veac, unele doar cîrmite cu pravățul în altă parte, Arcanilor nerămînîndu-le decît să stea și să vadă, bolborosind în sinea lor și înghițind în sec. Pentru cazul că judele ar fi fost supărat în continuare, i se lipi drept pază vremelnică un vornicel cu cincisprezece ostași. Incit, după vreo cîteva zile, și uitase pricina, crezîndu-i pe păgubași deplin astîmpărați. Iată însă că țărănoii ridică satele, pe al lor megieș și pe cele vălmașe și moștenești pînă la zece leghe, și-l pisează pe jude cu cel mai apropiat stîlp de hotar și-i spînzură pe slujbași, cu vornicel cu tot. Pe urmă, bat clopotele în aceleași sate și reped călăreți în cîteșipatru zările, vestind nici mai mult nici mai puțin decît moartea voievodului, adică a sa, și alegerea cneazului Mihail din Nedeia. Să vină cu mic cu mare, trîncăneau pe la răspîntii cei douăzeci și ceva de trimiși (poate și mai numeroși, dar atîți au fost prinși), unii călugări (ca și cum n-ar fi vorbit de-un eretic), să vină să se închine Măriei-Sale Voievodul Milea ! Iar în vremea aceasta ei se trăsaseră la adăpost în munți, cu întreaga turmă, pe jumătate înarmată, rîzîndu-și în hohote și așteptînd (pe Dumnezeu lor Mihail?). N-o să lăsăm să se strîngă gloata, sfătuiască Chindea. Și iute se apucase să adune zvonitorii, în timp ce el strîngea oastea. Bine, nu — primise el, dar pe urmă tot el se răzgîndise, cugetînd că zvonul nu-l mai puteau opri. Și, pe loc, vrednicului Chindea îi și străluciseră ochii. Mai trimise el vești. Ah, viteazule Mihail, nu se poate să nu te arăți, să nu guști ! — Iși binecuvîntă născocirea și momeala. Ceea ce se și întîmplă, însă aiurea, pe dos. Bineînțeles, el n-avu curiozitatea să-și cunoască pe cei ce-ar fi vrut să-i stea la priveghi, ci se duse să-i caute pe tîlhari în munte. Două cete le luă ca din oală, dar acolo unde se aflau Arcanii trebui să lupte ca în război. Mai mult, după ce-l ținuseră departe trei zile încheiate, în ultima noapte îi fugiseră de sub nas precum șobolanii. Iarăși adulme- că-

le urma și hăituiește-i ! Ca apoi, dintr-odată, după ce-i prinzi pe dușmani și-i tragi în țeapă, păstrînd doar pe capii cei mari să-i proțapești pe zidurile curții, ca să-i privească mulțimea stîrnită de ei pe de o parte și de Chindea pe de alta, așadar, după ce strivești căpățina șarpelui, să fie gata să pieri dintr-o simplă căzătură de pe cal. Să fii chiar sfîrșit și Mihail să se arate. Să n-ascundă nimic și să nu-ți ierte nimic, de la înălțimea dreptului său ea și împlinit. Să-l vezi pe Chindea însuși parcă șovăind — cum rămîne cu momeala ? îi venea să-i strige —, parcă ploconindu-se, ca și Vasilisa de altfel, înaintea pasului apăsător al acestuia și a coifului său cu ochi de bufniță îndoind puterea perechii adevărate, și așa dirză și înghețată, parcă spre a te arunca mai iute în boale, părăsindu-te schilav și ticălos ori bintuit de duca-se-pe-pustii. Să-l simți uriaș, strivindu-te, cu arma baiangănindu-i-se la șold (de ce nu l-au dezarmat, de ce ? urla o voce în sine) și să ai apoi o convorbire cu el, tu din fundul mormîntului. O convorbire de care, înviat, n-ai cum să-ți mai amintești.

8.

S-ar fi sfîrșit odată, dacă n-ar fi năboit mîhnirea lui Chindea. Sau dacă, prăbușindu-se brațul sfetnicului și mintea lui în hăul acela, l-ar fi readus pe pămînt, scurtîndu-l pur și simplu. Or, această vlagă n-o căpătase după bolire și nici unul din ceilalți nu dovedi c-ar fi avut chef să se cațare în locul gol al trăsnet-fulgeratului, mai rîvnind să-i crîmpească și moaștele.

Chindea condusesese cu sîrg judecata. Datorită lui treisprezece boieri și o sumă de iepuri fuseseră năbușiți, frățiorul (cine ar fi crezut că va înghiți și el momeala ?) trimis cu coada între picioare la marginea lui, comisul Pîrpăr dat la cîinii Curții, pînă fu chemat Mihail. Și Mihail se înfățișă neînfricat, în vreme ce mulțimea, îngroșată cu chiar servitorii, turba și urla pe afară. Binevoise să depună armele, dar platoșa și coiful nu le scosese. Făloșenia lui îl făcuse pe bietul Chindea să tremure ? Ingăimase cîteva cuvinte, rugîndu-l pe cneaz să se apere. Și cneazul își așeză brațele pe piept, rostind :

„Apărarea mea este Măria-Sa Voievodul. Silește-o să se prefacă în neadevăr și vrăjmășie, și pe urmă fă ce dorești cu mine !”

Atît. Incit tarele, vrednicul, neînduplecatul Chindea mai să plîngă. Iar „măria-sa” voievodul trebui să pună capăt el însuși întîlnirii :

„Du-te în voia domniei-tale, cneaz de Nedeia ! Și ia-l și pe vornic în bolnita Sinedriului tău !”

Insă Chindea ceru voie să plece un timp la moșie. Milea ieșise încă mai înainte.

Nimic schimbat, prin urmare — își zice, dar nu se poate amăgi. Cum îl mai învățase în ultimul an soarta, ca el, statornicul, veselul, limpedele Radu, neînsemnat cu nimic în mădularele trupului, să ajungă nesigur și întunecat și tulbure, îndoit chiar în credință, și celălalt, zvînturatul, apostatul, lovitorul cu stînga, mutul, să se înalțe ca o stîncă și să se lustruiască, și să se poleiască cu soare pe muchiile frunții ? Oare nu era acesta o pietricică dată de-a dura de opinca Asăneștilor sau îmboldită de

pintenii ungurilor, teutonilor, cumanilor ? Nu, nu fusese nicicînd așa. O vulpe mai degrabă, lingîndu-le pulpa și la nevoie mușcînd-o. După ce a lins-o pe-a lui Borilă, de dragul prințesei, cit i-a trebuit ca s-o muște și boierii, îndeosebi cei din Vidin, să-l recunoască de-al lor și să-l trimită iute cu sacul dorințelor lor în Rusia, la surghiuniții de voie-de-nevoie Ioan și Alexandru ? N-a ajuns acolo, firește, cel puțin nu atunci, căciăștia dădeau tîrcoale mai pe-aproape și se întăriseră în Chilia și stăpîneau, în lipsă de merinde bulgărești, peste bucatele brodnicilor și ale cumanilor. S-a înțeles cu ei de minune — dulce e mierea ta, Doamne, cînd ne-o dăruiești pe degete în care curge același sînge cu al nostru, dară te sature și de ea ! Și nu mai aștepti să te bage în fagure dincoace de Dunăre, fiindcă s-ar putea să te mursece și anumite viespi bulgărești, în plus nimerind prea alături de amărîta-ți casă, ci te lepezi de huzur și îmbraci zeghea ciobanului, pui mîna pe bîță și, la rîul numit Milcov sau în munții ce-or fi pe acolo, față cu năvala papistașilor teutoni venind să răspîndească dreapta lor credință (cuprinzînd și pămînt de moșie), tu, papistaș cu sufletul, te așezi în fruntea localnicilor, le trezești pornirile de lup și rupi împreună iarași o pulpă pe care ai mai pupat-o. Sălbaticii te ticluiesc chiar voievod al lor, dar tu zici că nu mai este de trebuință, că pentru cîtva timp pacea turmei e asigurată. Si luîndu-ți rămas bun cu îmbrățișări duioase, mergi să-i slujești pe cel ce i-a adus pe cavaleri, copleșitul, acum, de rușinea faptei aceleia. Îți trădezi credința primită la botez. Pleci în cruciadă cu stăpînul. Apoi, în regatul lui te afunzi vreo șase ani. Familia nu se îndură să ți se alipească. Trebăluiești prin Galiția. Simți stafia tătară dînd tîrcoale pe apa Niprului, însă aici șezi blînd și te bați cu șarpele scăpat în sîn și răzbați și te capeți : comite de Chevea, după aceea herțeg de Amlaș și Făgăraș. Uneltești cu fiul împotriva tatălui și pierzi ; Sănislav își bagă nasul și-ți fură stărostia. În sfîrșit, faci calea întoarsă și nu mai răspunzi nici feciorului crăiesc Bela, de curînd miluit cu cîrmuirea Transilvaniei, deși te cheamă cu dragoste, poate fiindcă dorește ceea ce au dorit cruciferii peste munții aceia ai Răsăritului, ci, plin de vigoare, căci doar ai răbdat îndestul în val-vîrtejul războaielor, îți săruți de îndată soția. Noul șir de urmași apare. Unul din lehuzia altuia. Ei pe unde vor umbla ? Pe care urmele tale ? Sau vor iubi mai degrabă abia descoperita-ți (dar cît de hotărîtă) statornicie ?

El se înclină la blînde raze ale unui soare de toamnă tîrzie și agale clipește : nu încapă în visul său dialogat nici o dîră de dușmănie.

9.

Zvonurile, cu cît vin mai de departe, cu atît mai repede ajung. E drept, apar întîi ca o forfotă din nu se știe ce iscată, dar aceasta crește, crește, ca atunci cînd vin ploile mari și ai în preajmă cîtiva ploi înalți, străvechi. Te cuprinde la început îngrijorarea și frica, apoi spaima. Pe unii însă îi apucă de-a dreptul deznădejdea fără leac, de parcă sufletele lor ar cumineca nici mai mult, nici mai puțin decît cu pricinile înseși. Pricini ciudate apocaliptice, pierdute în miezul unei voințe de neînțeles. Aceștia sînt nebunii, simțurile și mințile tulburate ale omenirii. Dar, pe de altă

parte, mai pot fi ei socotiți astfel, de vreme ce și vitele, animalele de orice spiță... ?

Era pe la sfârșitul lui februarie când zănaticul, podoaba curții sale voievodale, se prăbuși în văzul boierilor și slujbașilor, bolborosind și tremurînd din tot trupul, zicîndu-se bolnav de friguri.

„Ce friguri, nebune ? — se răstise atunci la el. Oare nu te-ai încălzit destul grăsimea pe care-ai înghițit-o hulpav, uitîndu-ți chiar datoria de a-i veseli pe meseni?” Căci fusese un mare ospăț.

„Nu, doamne ! — răspunsese nebunul, după ce se oprise din tremurici ca să asculte. Nu, doamne ! Carnea ta fu, încinsă, c-o aduseși de departe, din răsărit ori miazănoapte, dracu' mai știe !”

„Cîntărește-ți cuvintele, om fără minte ! — se răstise. O vînai acușica, să tot fie cîteva ceasuri”.

„Pe cine minți, pe cine minți tu, nemincinosule ?” suspinase cel doborît, pornindu-se într-o nouă porție de tremurături.

„Auziți-l ! — strigase, staroste al văcarilor, Marcu, ridicând odată cu el masa. Auziți-l pe netrebnic cum mînjește lumina ochilor și gurii voievodului. Dați-vă la o parte, să-l sărut eu cu latul săbiei, căci tăișul nu-l merită ! Cîinele !”

„Lasă-l ! — poruncise el. Spun alții lucruri mai tari cu vorbe mieroase. Lasă-l să toarne ce-a vărsat într-însul Domnul, deși bate cîmpii și nici măcar nu mai veselește..!

„Chefuieste, Radule-bradule ! — aruncă nebunul, de jos. Carnea n-ai vînat-o, carnea ai mîncat-o ! Ți-a trimis-o neam din răsărit, negricios, cu sos otrăvit !”

„Haide, vino-ți în minte, neghiobule ! — își amintește c-a ris cu blîndețe. Boieri, nu vi se pare că, spre lauda lui, nebunul nostru-i mai nebun ca ieri ?”

„Nebun ?! Dar hazul ?! Cum își cîștigă mîncarea cînd, în loc să facă măscări, scuipă ? !” Dragomir, ăl de scosese astă cugetare adincă.

„Scuip eu cu scuipat ?! — se burzuli bufonul și schiță o tumbă, întru ușurarea celor prezenți. Nu ! — și mutra lui arăta o surprinzătoare durere. Scuip maț după maț !” „Ieși afară, scorpie !” — urlă boier Grasul.

„Sîc că nu ies ! — răspunse parcă în alt glas nebunul. Apoi : Cum să ies, cum să... ce ?... cînd mă afund ? Oh, vai, aoleu și vai de pîntecul meu !... prindeți sloiul ce trece peste mine ! Ori jăratul ! Seărpinați-mă sub obraz ori în talpă ! N-auziți puhoiul acela ? Le-aș zice unguri sau ruși sau leși, de n-ar fi de-acuma și aceștia, ca și noi, niște mortăciuni aruncate sub apă”.

„Tu ce se petrece în lume nu știi ! — vădise el că pricepe (însă nu pricepuse nimic, doar că-l dusesese gîndul la proorociile Nedeianului). Știe Mihail aici de față, și Dobre și Firul, oamenii săi. Iar dacă-i pe auzite, au auzit ei mai multe decît mațele tale și decît toate urechile mele. Și cînd va fi fost împrejurarea, cînd au prins vreo limba (aflase într-adevăr c-ar fi întreprins niște cercetări pe socoteala lor în afara hotarelor, fie în Făgăraș, fie în restul țării lui Sănislav, de nu cumva pînă-n ținutul Bîrsei....și le purta mare pică), o vor fi făcut să vorbească !” Netulburați — numiții. Deși, avînd în vedere interesele fostului „herțeg”...

„Pe cneazul Kievului l-au prins ?” — trînti nebunul. Mesenii

împietriră. O clipă. Apoi un hohot grozav de se cutremură piepturile celor mai mulți- : „Miluiește-l, Doamne ! — strecură Dragomir printre sughițuri. Ori pedepsește-l, dându-i o leacă de minte ! Căci ăsta învie morții și tabără pe ei”.

Însă lucrul de căpetenie era că Mihail avusese dreptate. Că desigur măsurase lățimea primejdiei, simțindu-i umbra deasupra frunții sau chiar, plimbându-și cîndva sabia prin anumite neguri, văzuse picuri de sînge pe lamă, ca și cum ar fi crestat din greșeală o vinișoară dintr-un trup uriaș. Că întocmai acest trup de dihanie aruncase pe vremuri, atît de depărtate că abia își mai aminteau, ca într-o doară o labă păroasă și zdrobise pe marele cneaz al Kievului precum o gîzâ. Or, atunci, dacă numele martirului pătrunsese încoace, fiind dinainte cunoscut, prin credință, al fiarei rămăsese necunoscut. Se spusese : oareșicare păgîni.

„Degeaba rîdeți, boieri mici și mari ! — șoptise înăbușit măscăriciul. Degeaba te hlizești în vorbe, jupîn Dragomire ! Eu știu, simt că umbra cneazului din Kiev și a ăstuilalt, din Sandomir, nedescărnată încă, dau tîrcoale prin preajmă, văicărindu-se, dacă nu cumva s-or fi preschimbât în iscoade.”

„Ce zici ? Ce zice ?” — se îngrămădiră mai mulți fruntași, afară de Mihail și oamenii lui. Se plecau unul către altul, ținîndu-și cîte-o ureche în căușul întors ai palmelor.

„Ei, na : zice că mortul bărbăției mele, din Kiev, se plimbă printre noi !” — lămuri Oaneș Bătrînul.

„Așa-i ! — tună nebunul. Iată-l, iată-l ! (Și împunse cu degetul înspre un boier ce-și mîngîia blînd mustața). De ce nu-l prindeți ? Oare nu lucrează de-acum pentru TĂTARI ?!”

Uitîndu-se după arătătorul lui prea lung, prea schilav, nedescoperind la capătul său decît chipul netulburat al boierului Iacul, cnejii izbucniseră iarăși în rîs. El deo- sebindu-se și de astă dată de ei, precum Mihail. Într-un tîrziu, străduindu-se să nu dea cuvintelor prea mare greutate, rostise :

„Măi, deșteptule, mai bine te-aș spînzura ! E-adevărat, se aude că paginii numiți tătari, de sub mina unui înălțat împărat de Răsărit, ori scăpați din ea, jefuiesc în Polonia, dar ce treabă avem noi ? Or fi niscai răfuieli între ei ce nu ne privesc.”

Și s-au despărțit, nu mult după aceea, tot cu voie bună.

10.

Pe urmă, vijelia însăși dogorind.

Primele vești neîndoielnice despre mișcările tătarilor i-au venit din Țara Bîrsei și erau groaznice. Călăreți năpraznici, cu fețe galbene bătînd în negru și pomeții sălțați, se revărsaseră din toate părțile de pe văi și din munți, urlînd și chiuind, alungind zi și noapte gîturile asudate ale cailor către această țintă, în mijlocul căreia se proptise și aștepta voievodul Ardealului, Posa, cu oaste, pe care o spulberaseră dintr-o lovitură, ucigînd și pe voievod, pentru a nu-și întrerupe calea și a da foc într-o clipită cetății Brașovului. Apoi, o vreme, parcă se topiseră în iadul ce-i

vărsase de greață și silă, sau ca oșteni încercați ai săi, trimiși să cuprindă lumea în împărăția Tartorului. Fiindcă pământeni nu mai avuseseră de-a face cu neamul acesta. Unele purtări ale lui aduceau cu ale altor popoare nestatornice, cu ale cumanilor de pildă, dar pe cînd cruzimea acestora se mai potolise, ținînd mai mult de negura trecutului, cumva ca în basmele cu căpcăuni, rele săvîrșite de tătari erau atît de apropiate, că abia avusese zvonul timp să ajungă. Și atît de turbate !... Două-trei zile de pace nelămurită, uneori cîteva ceasuri de liniște încremenită, și o altă așezare cunoștea cumplita soartă. Alte vaiete răzbătînd dintr-o latură anume. Ca, după numai o clipă, să afli că în partea opusă, în ținutul cutare, cete prădalnice din aceeași semînjie se învârteau mai ceva decît furtuna. Inapoi lor, cimpurile rămîneau pline de cadavre ciopirțite, bisericile și satele pustiite, pe jumătate arse, pe jumătate golite, caii, cu frîiele și șeile pe ei, fără călăreț, alergau înnebuniți prin dumbrăvi, lunci și livezi. Vrăjmașii păreau să fie nicăieri și pretutindeni.

Cînd a primit în sine toate acestea, s-a înspăimîntat desigur, căpătînd presimțirea a ce-i păștea, dar n-a șovăit prea îndelung : a făcut chemarea obștescă a oastei. Zbuciumul începînd doar după aceea. Dincotro urmau să năvălească ? Din toate zările, Dumnezeuule ?! Căci a doua știre fu că, devastînd Făgărașul lăsat fără apărare, vîneau trecătorile către cuibul lui Sănislav. Că, drept era, Munteanul se arăta pregătît, mai pregătît decît el, să-i întîmpine, chiar retragerea poruncind-o cu socoteală, ca să aibă pe ce se bizui, adică pe zdravenele sale cetăți din creierul munților, dar... Dacă același iad se lăbărta și peste rîpele Buzăului, prin cîmpie ? L-ar fi depășit în tărie pe voievodul Posa, pe care-l culcase în țărîină o grapă cu tăvălug ?

Chibzuind, îi devenise capul mușuroi de furnici. Trei căi totuși deslușise cu gîndul în blestemata puțință, a scursurilor tartarului de a atînge pământurile de sub oblăduirea lui : una prin Vadul Cumanilor (iarăși vadul acesta !), alta în Rimnicul lui Vîlcu — fie că scăpau în Loviște din Amlaș și Făgăraș, fie dinspre Argeș și plaiul Arefului, fie că în groapa aceea nu se băgau— și, în sfîrșit, o a treia, și Doamne ferește !, prin Hațeg, de unde, nezăgăzuiți, s-ar fi prăvălit pe Jii într-o clipă pînă în propria-i Curte. Mai cu seamă la această vedenie îl apucau frigurile. Simțea că nu mai e în stare să judece, că se prăbușește în gol, fără măcar să fi lăsat alor săi mijloacele de a se mîntui. Sortindu-i pieirii. Slăbiciunea durînd mai tot timpul, ziua ca și noaptea, în somn și în nesomn, ajunsese aproape să se urască, întunecîndu-și mintea și sclipirile ei mai reci, și așa destul de rare, cu o patimă și mai crudă. Ar fi vrut să ceară sprijin, sfat, ajutor — i se năzărea îndeosebi că Mihail era singurul care i le-ar fi putut da —, însă un rest de încăpăținare îl împiedica. Tărăgăna. Și vremea trecea. În chip neașteptat se trezi totuși într-un tîrziu. Trei fiind căile bănuite dar patru locurile potrivite împotrivirii și o mulțime ascunzișele, îi repezi pe Mihail la Cîineni, pe Dragomir la Vad (deși îl cerșise, firește, Letinul), pe Mireea Mailat în Hațeg să-l întărească și îndemne pe nu tocmai credinciosul însă viteazul Bratu Feciorul, pe sine punîndu-se, spre înciudarea lui Vîlcu, în Râmnic. Curtea avea a o apăra Luca Bîțlan comisul, cu puțini oameni, oricît i-ar fi sîngerat inima și deoarece, în crucea nevoii, s-ar fi tras într-acolo hațeganii și poate ei toți. Grosul

oaștei și fruntea, cu cneji, juzi, boieri, împărțindu-le de fapt între el și Mihail. Și pregăti legături de crainici și semne de către unul spre celălalt, cum și spre ceilalți doi apărători.

Ajunși la locurile lor, el și Nedeianul împinziră munții de hotar cu băgători de seamă, buciumași și meșteri în aprinderea și menținerea focului pe orice vreme.

Impinseră pînă departe, chiar în țarină străină, iscoade cu cai iuți la îndemînă.

Indemnară locuitorii, cîți nu erau volnici să poarte arme, pe bătrîni, schilozi, femei, copii, să-și caute adăpost sigur prin păduri și văgăuni.

Să care acolo bunurile lor mai de preț, în primul rînd vitele.

Pe călugări și preoți să ascundă odăjdii și aurul în peșteri, gropi și alte tainițe.

Să se dosească finul sau să se ardă.

Să se strice podurile.

Acestea fiind măsuri bune pentru toată țara.

De aplicarea căroră nu s-a convins în întregime niciodată, întîi necrezînd că vor avea răgazul, apoi mirîndu-se că l-au avut.

Cîl despre lovișteni, nu-i putu el clinti din încăpăținare, dînd buzna înarmat în Sfatul lor cel mare și amenințîndu-i, dar izbuti în schimb Mihail. Ducîndu-se ca orice străin la locul de adunare al obștii ? Povățuind vreun leac bolnavilor părăsiți în răspîntie ? Luîndu-și gazdă pe trei zile ? Vrednică de pomîna — acea ispravă a Letinului ! Nu și-o amintește decît ca povestire a perișanului Hulea de cînd a venit să intre în slujbă la el, căci, ca de obicei, cneazul n-a suflat o vorbă.

Cum-necum, oricum pe sub cumpăt — povestea omul —, satele începuseră să se tulbure prin sfaturi mai mici, ațîțate, dacă se lua după cele întîmplate în Perișani, mai cu seamă de tineri. Dar de cine ori ce erau ei înșiși îmboldiți nu cunoșteau. Pînă s-a limpezit totul într-un grozav sobor, noaptea în pădure, în neștiința majorității bătrînilor și juzilor acestui ținut. Acolo, la lumina torțelor și felinarelor, călări, au sosit, vestiți și puricați de lanțul veghetorilor, aleșii (printre care și povestitorul cu încă nouă inși din obștea Perișanilor) și unii-alții au ridicat cuvânt, chemînd la apărarea moșiei dempreună cu oltenii. Atunci, Mihail, ajuns numai la urmă, ar fi spus :

„La ce vă folosește, lovișteni, neatîrnarea de care sînteți atît de mîndri, dacă n-aduce și mijlocul de-a o păstra ? Slobozenie ce poate cădea oricînd în genunchi ?! Imbărbătați-vă, nu zic nu, cu gîndul nesupus, dar înarmați-vă totodată brațul și mai cățați și-n jur ! Gospodarul la ananghie aleargă uneori după ajutor la vecini. Dacă eu sînt acela, de ce să pregetați a mi-l da ? Dacă voi sînteți acela, de ce să nu alergați la mine ? Nu vă socotiți amenințați de năpastă ? Mă îndoiesc. Este de-ajuns să se prăbușească vecinul ăsta al vostru, voievodul Sănislav, care n-a avut vreme sau n-a vrut să rezeme și pe voi, ca să picați la rîndu-vă, împingîndu-ne și pe noi în prăpastie. Cum bine grăit-au multe glasuri aici, înțelept ar fi să ne strîngem mîinile îndată, să putem sta drepti și frățește în calea răutății.”

Ar mai fi îndrugat cîteva despre chezășie, cum că brațul voievodului său Radu avea să se tragă îndărăt, acasă, după topirea viitorii (cine-l

împuternicise cu așa ceva ?!), apoi a cerut pe da ori ba. A căpătat ce voia, cu chiote și încântare. Vrajitorie, nu alta !

Dar în legătură cu trasul acasă își amintește c-a zâmbit în sine : se va mai vedea !

În sfârșit, și nu la sfatul lui Mihail, trimisese pe Chindea la judele Sibiului, însă din păcate, acela îi întâmpinase foarte prost omul și propunerea, răspunzând anume că nu primește povește decît din partea voievodului Transilvaniei, iar să se supună doar regelui (ca și cum ar fi fost vorba de vreo supunere !). Și cum voievodul era mort, nu mai avea de primit de la nimeni, așteptând porunca stăpînului de la Buda. Așadar, că să-și vadă de treburi și să nu se îngrijească de oameni pe care nu-i are în grijă și care nu i-au adresat nici o rugămintă. Cît privește onoarea, dacă era curios din fire, putea afla, ei bine, că sașii vor ști să și-o apere cu armele, în cazul că paginii voi atenta la ea.

Atîta îngîmfare îl supărase mult. Tare-ar fi vrut să-l întrebe pe jude : Cum și-o vor apăra ? Ca în cîmpia Bîrsei, alături de nefericitul voievod ? (Deoarece unii din ei luptaseră și acolo.) Sau cumva își închipuiau că cinstea urma să le fie mîntuită primindu-i în genunchi pe năvălitori ? Apoi, l-a mîhnit. Nu l-a mai trimis pe Chindea cu întrebările — cum fusese pornit la început. A și uitat de altfel, străduindu-se să orinduiască alte și alte lucruri în vederea războiului.

O, vremuri fericite, ce nu îngăduiți dezmațul gindurilor ! Care nu le păsuiți decît pe cele lipite de fapte ! Cînd nu-ți mai trebuie odihna, fiindcă ți-o găsești imediat ce pui capul jos. După ce ai zburat pe calul tău de culoarea negurii ca o nălucă, cercetînd străjile, încurajînd oamenii, ajutînd țăranii și slugile la doborîtul copacilor ori la săpatul șanțurilor și gropilor pentru capcane. După ce, lăsîndu-ți armăsarul prea-iubit, te-ai strecurat prin hățisuri spre locuri de pindă sau stîne și ai cerut sfatul vînătorilor, ciobanilor, lotrilor chiar, surprinși de ivirea ta în sălașurile crezute de nepătruns. După ce ai căutat drumurile părăsite și potecile și ți le-ai însemnat în minte sau de-adevăratelea, prin semne greu de deslușit de alții afară de-ai tăi. După ce, deasupra strîmtorilor, cu o mină de voinici, ai scobit cu bîrne și tîrnăcoape stîncile și le-ai proptit ușor, ca la momentul potrivit și un singur om alergînd de la una la alta să le poată da drumul la vale. După ce le-ai curățat calea, să se rostogolească mai iute, mai năvalnic. Făcînd acestea în două locuri diferite, la depărtare de cîteva ceasuri, pentru împrejurarea că dușmanul ar frînge apărarea. Incolo, punîndu-ți nădejdea în tăria brațelor și inimii de român și mila Domnului.

11.

Și deodată întîmplarea, nu împlinirea așteptărilor, nădejdlor, fructul pregătirilor — Întîmplarea :

Era dimineața cînd una din iscoadele argeșene, călătorind numai el știa cum, poate doar cu calul acela adus la capătul puterilor, se prăbuși la picioarele sale, strigînd : „I-a învins ! Sănlav i-a învins !” Acestea fiind

cuvintele pe care le repeta întruna ca o moară stricată, în timp ce toți tăbărau asupra lui. A trebuit să-i certe amarnic ca să-i lase să-și tragă răsuflarea și să scoată ceva mai mult de la el. Omul cunoștea prea puține amănunte : văzuse munteni cutremurați de bucurie și i se spusese că voievodul tăiașe în două locuri două șiruri de vrăjmași scurși din cumpăna munților, mai precis că pe unul îl descăpăținase în trecătoare, ieșind din Cetatea Dîmboviței, iar pe al doilea îl scăpase prin altă parte, dar îl ajunsese și-l zdrobise. Ceea ce părea limpede și mulțumitor.

Cîntări deci că rostul său acolo, lângă Tîrgul Rîmnicului, se încheiase și că nu-i rămînea decît să-l întărească pe Letin, apropiindu-i-se. Străbătînd Loviștea, bineînțeles. Ba, de ce nu ?, așezîndu-și temeiul undeva înlăuntrul ei. Sperînd din tot sufletul nu că loviștenii nu-i vor da de furcă, ci dimpotrivă.

Drept care împrăștie poruncile și, pînă la prînz, trecu Oltul.

Însă abia își puse oastea în mișcare, că unii observară, sus pe Cozia, șomoioagul de fum. Cuminte era să se bage degrabă la adăpostul pădurii. Se băgă. Și să-și aducă la îndemînă, ori măcar mai aproape, puterea lui Mihail. Pentru aceasta repezi la el om potrivit, cu cuvînt strașnic : să vină să se aciueze prin preajmă și să nu intre în luptă decît la semnalul său.

12.

O stihie — trupul dezlănțuit al întîmplării : de la întîia ciocnire — dar, vai, alta nici n-a mai avut loc ! —, așadar la singura încercare, deși ieșiseră cu precauția cuvenită și la moment socotit prielnic, și cu încrederea neștirbită, și cu avîntul în sînge, răspunsul Cuiva Crud și Neîndurător fu : rînduri omenești — spulberate ! Nu atît sfârtecate, căci s-ar fi adus atingere minții, și mintea urma să înoate în groază spre a scăpa o piele netrebnică, cît răvășite și aruncate în cele patru zări. Zarea fugii lui fiind frunzișele muntelui Căpățîinii. În sinul cărora o rămășiță de gînd va căuta să se adune și să pornească a scurma cu ritul în proaspăta dîră a trecutului : de unde se așteptase la o bătălie pe viață și pe moarte sau, în cea mai neagră închipuire, la o potopire de iad în care ei ar fi fost osîndiții, iar dușmanii lor diavolii cu cazanele de smoală și furcile și celelalte scule de trebuință, cum îi zugrăveau călugării și popii, însă deșteptați din plictiseala zilnică, se trezise aruncat de o fulgerare puțin mai prelungă și o înțepătură dureroasă în coaste, ca atunci cînd ești trăznit. Pleznit totodată de un șfichi cu bumbi la capăt și însemnat pentru întreg restul zilelor. Fiindcă ce altceva era rușinea lui de a nu fi prevăzut nimic, în pofida nenumăratelor știri culese și a serviciului fără greș al iscoadelor ? Și cum putea numi drumul său de om buimac, purtat tîrîș de prieteni și slujitori credincioși, prins de subsuoară, apoi aburcat pe un cal, pînă în ascunzătoare ? Și faptul că lăsase pieirii atîția voinici ce-și pusese nădejdea în el și se arătaseră pregătiți să se jertfească pe altarul biruinței ? Se gîndea mai ales la Mihail și-l plîngea ca pe un mort din vina lui. Il vedea încremenit, așteptînd un semn de la el, ca să-i mîntuie pe toți ori să-și dea viața vrednic, și chiar în aceeași clipă căzînd

făr'a avea timp să se apere, să-și încerce norocul.

Multe ceasuri petrecînd în schismă nedovedită, lașitate și jale. Afla, de pildă, că poporul se întoarce încetul cu încetul acasă și la traiul obișnuit, că, pe de altă parte, nici un pîlc de vrăjmași nu pătrunsese în țară, să prade sau să se dedea la alte blestemății, totuși nu-și putea învinge sila simțindu-și rosturile clătinate. Își zicea : eu, cîrmuitorul, eu, stăpînul, nu-mi mai găsesc locul și îmi închipui că nici ceilalți nu mi-l mai găsesc, cînd de fapt ceea ce-a fost este și-acum, nu poate să înceteze. Dacă i-am înțeles, de ce nu i-aș înțelege încă, în ciuda unor vremelnice necazuri atingătoare numai ființei mele ? Nu-s numai ale tale ! — răbufnea o voce lăuntrică. Niciînd necazurile unui cîrmuitor n-au fost doar ale sale ! Viață jertfită — se îmbătoșa — asta e viața unui cîrmuitor ! Te-ai socotit nimerit — își răspundea. De ce acum dai înapoi ? Se auzea decît pe sine, încolo parcă era surd. Și surd trebuie să fi părut celor care veniră în sfîrșit spre a-l vesti că primejdia trecuse.

„Cum ? Ce tot bîguiți ? — repeta. Au și ajuns ? Ard tîrgurile ? Mor satele ? Au cuprins Curtea de Jiu ?”

„Nu, doamne, tocmai că...”

„Dați-i drumul, nu vă sfiți ! Nu mă-ngrozește. Nimic nu mă mai îngrozește. Robi ? Cîte mii ?”

„Ascultă-ne, măria-ta ! Tătarii s-au dus”.

„Pe unde-au intrat, pe unde ? Oh, dar parcă nu știu ?! Trecut-au Oltul ? Trecut-au munții ? Scormonit-au Hațegul ?”

„S-au dus, doamne, ca fumul, ca praful. S-au topit în zarea Ardealului.”

„Măi, băieți, nu umblați cu ocolișuri !”

„Nici nu umblăm, căci ăsta-i adevărul curat, jurăm pe Sfînta Scriptură : a scăpat biata țară ! Or beli și spînzura pe la sași ori pe la unguri, la noi e gata : liniște și pace ! Cum a fost înainte.”

„Nu mai spuneți ! Și cine nu plînge ?”

„De ce să plîngă, stăpâne ? Mihail...”

„Mihail ?”

Și, într-adevăr, abia la auzul numelui aceluia se trezise. Cutremurindu-se. Deschizînd larg urechile. Și ochii. Recunoscîndu-i și pe vorbitori.

„A lovit zdravăn Mihail — grația (ia te uită !) Vîlcu, cel nu prea grăbit să-și arate vreo mulțumire, cu atît mai mult să laude pe cineva. A clădit cîteva mormane pentru corbii și vulturii noștri !”

„Pe cine-a lovit, omule ? Pe spurcații din iad ?” — l-a încercat.

„Pe ăștia de pe pămînt, mărite. A turnat pădurea peste unii, cum vruseși tu, și pe urmă i-a hăcuit.”

„Va să zică, trăiește ?” — a întrebat cu glas șubrezit dintr-odată, însă tot îi venea să rude de bucurie.

„Și încă bine ! rîse celălalt, Bratu, stînjenindu-l cu o privire ciudată, scăpărătoare. O să-l ai curînd aici și nu știu dacă n-ar trebui să-i ceri socoteală*¹.

„Ce socoteală, frate ?” — toana cuvintelor chemîndu-l astfel pe cel căruia în tîrgul minții sale înfierbîntate i se adresa : Că doar n-ai fi apărut din bîrlog degeaba ! Dorești sa aprinzi paie în capul omului ? Ai mirosit prilejul să-mi țopăi pe mormînt, la luminarea vreunui Arhanghel ?”

„Păi.... cu semnul” — răspunse naivul.

„Aha !”

Ca, aducându-și aminte, să se întristeze și mai tare. Să se învenineze mai adăugind o rîcă. Amestecul din suflet să-i coboare, arsură, în pîntece. Recunoștința să i se verse în mînie și să-l facă să alunge, cu vorbe potolit zvîrcolite, pe vestitorii faptei lui Mihail. Anume :

„Duceți-vă ! Lăsați-mă cu izvodirile voastre ! Mergeți la casele voastre și băgați-vă-n țeastă : sînt mîndru de Mihail ! Cum n-aș putea spune de voi ori... de mine însumi !”

Și oamenii au plecat uimiți și îndurerați. (Și Bratu Feciorul ?)

13.

El privind, Mihail descălecînd. Cămașa de zale a acestuia ici-colo pătată de o culoare roș-pămîntie, deși se vedea că niște mîini neîndemînatice încercaseră s-o șteargă cu frunze, strivindu-le și nereușind decît să pună margini verzi-gălbui. Petele ieșeau astfel și mai bine la iveală. Și nu înșelau pe nimeni, cum nu-l înșelau pe el, ce privea cu ochii holbați numai părțile din împletitură îngălate de acea tină subțire, chiar dacă alături se căsca vreo gaură vădită de sabie sau își scotea sîrma un colț. „Doamne, — gîndea — văzui sîngele omului pămînt”. Iși aducea aminte vremurile tinereților sale, izbiturile date cu puternicu-i braț drept, zărea din nou șuvoaiele țîșnind năvalnic din rană, le simțea căldura lipicioasă și cînd nu erau ale lui, niciodată însă nu-i băgase de seamă aceste ape, această bătaie. Roșu aprins, dar nu gata să se stingă. Floare, nu pămînt. Iar învîlmășeala mîinilor, atunci cînd rudele și prietenii își alegeau dintre stîrvuri morții, lui însuși îi rămăsese străină, de frică, preferînd pe ai săi să-i plîngă în tăcere și singurătate și să-i îngroape alții. Nu suferise să vadă sînge decît pe cîmpul de luptă, să-l împrăstie, da, la nevoie, și din albul ochilor, și iată-l acum silit să țină piept unei împrejurări diferite, în care cumplita nevoie, împlinită, stătea totuși pe picioare, răzimată de greabănul calului cu o rînă, cu cealaltă închinîndu-se, destul de țeapăn. El — să răspundă, să găsească tăria de a răspunde, primind în față petele acelea, ce vorbeau de (alcătuiau) fără îndoială un merit, chinuit cum se afla de rețineri și scîrbă, spunîndu-și c-ar trebui să-l îmbrățișeze numaidecît pe purtător și nefăcînd-o, nefăcînd-o. Mihail smulgîndu-și sabia din cingătoare cu stînga — și uitase că era stîngaci ! — și întinzîndu-i-o, iar el schițînd gestul de cuviință : las-o !

„N-am putut să-i întorn. I-am înțepat doar, sub coadă, îndreptîndu-i în cea parte”.

„Știu. Nu puteai să-i trimiți înapoi de unde-au venit”.

„Ai de ne-au vrut pe sub munți s-au dus în Ardeal, ocolindu-ne prin urmare. Dacă ar mai fi fost o trîmbă în cîmpie, peste Olt, m-aș mira că n-au ajuns. Vreo știre de la tata ori Dragomir ? N-a încercat nimeni vadurile?”

„Toate bune acolo, dar veștile sînt vechi de două zile”.

La care răspuns, Letinul rînjește, fără să-l mai amăgească : îi ridicase

o piatră de pe inimă. Rîde apoi în hohote sparte, răskoapte :

„Or crede, înseamnă, că sîntem măcar o sută de mii și toți îmbrăcați în acioaie și fier. Și c-am avea niște măchini de scufundat pămîntul. Și că ne hrănim — eu unul nu mă dau în lături — cu carne de zmeu“.

„Îți arde de glumă ! Nu stau ei să-și vîre ceva în capete. Nu folosesc iscoade, n-ascultă vorbe de la localnici “.

„Aici te pripești, mărite voievod. (Serios :) Au aceleași feluri de luptă cu vlahobulgarii, sîrbii sau noi și nu se-ncurcă în armuri ca frîncii sau grecii. Doar că se pregătesc bine și într-ascuns, iar cînd pornesc, sălbatici fiind, nu se mai opresc“.

„De ce nu se încumetă ?“

„Pentru ,că nu-s. Ar fi avut timp să cîntărească zvonurile, să cearnă adevărul, să se adape. De altminteri, eu am priceput mai demult : grosul lor e în Ungaria ; ținta lor asta fu !“

„Pleci la Nedeia, acum ?“

„Cu îngăduința ta“.

„Atunci, pas de ne liniștește, cercetînd de-a fir-a- păr !...“

„Nu te temi c-aș trăda ?“

„Ce are-a face, de vreme ce le-ai intra sub piele ca să-i trădezi și pe ei ?“

„Așa-a ! Și dacă doresc să mă odihnesc, să n-alerg bezmetic după umbre ?“

„Pune la cale vreo intrigă cu prietenii tăi, venețienii !“ „Cunoști schimbul !“

„II cunosc“.

Dar îl apucase frica. Printr-o ciudată prefacere, fără Mihail se vedea tremurînd ca varga în mijlocul curtenilor, a slujitorilor, primind soliile fără demnitate, greșind față cu femeile și copii, călcînd în străchini. „Pun prinsoare că în minte-și zice c-am îmbătrînit“ — gîndi. Ca să-l audă îndată rostind răspicat :

„Ți-l întăresc în credință pe fiu-meu, Litovoi. Ți-l las zălog“.

„Ingădui. Mergi sănătos !“

Și unul de altul se despărțiră.

PARTEA A DOUA (Mihail)

14.

Pe la ceasul prînzului intrînd călare în tîrg la Nedeia, mult mirîndu-se

că nu regăsite larma de odinioară. Cușma cu panaș îi alunecase pe-o ureche din pricina scuturăturilor, căci își mînase calul la trap, nevrînd să se grăbească după îndemnul inimii. Privirea îi mergea drept înainte, nici încruntată, nici veselă și orătăniile ce țîșneau speriate de sub copitele cailor nu reușeau să-l scoată dintr-ale sale. Răspundea la plecăciunile rarilor trecători cu o ușoară înclinare a capului și, la început, cu ridicarea mîinii nevolnice, a dreptei, de pe greabănul animalului, însă, dîndu-și seama că gestul acela provoca bidivinului un fior primejdios, renunțase la el. Ici-colo, tinere fete ori neveste îi fluturau năframe de care nu-i ardea. În urma lui, prietenii, boierii, fie că simțeau același lucru, fie că nu cutezau să-l tulbure, erau tăcuți. Doar din ultimele rînduri ale slujitorilor răzbătea cîte un rîs nepăsător. „Măcar dacă s-ar fi-ntimplat vreo grozăvie !” — gîndi cu răceală. „Se ascund ca șoarecii sau ne disprețuiesc. Cei ce nu pun mîna pe arme, n-au încredere în luptători”. Ajuns la răscrucea de unde pornea drumul cel larg spre Curte, se întoarse și-i privi pe oșteni, ce încremeniseră.

„Vă slobod la moșiile voastre și mulțam pentru însoțire. Am să vă dau de veste când o mai fi nevoie”.

„Să trăiești întru mulți ani, stăpîne !” — strigară lingușitorii.

„Mai putem adăsta — rosti mezinul trupei, Oaneș. Nu-i nici o grabă. Și-apoi, nu afli așa lesne fete frumoase ca la Nedeia”.

Boierii rîseră din tot sufletul, ba încă și din burțile lor lihnite. Slujitorii, îngrămădindu-se, traseră cu urechea.

„Nu-i cuib de dezmăț Nedeia, tu, Oaneș !” — îl muștră el zîmbind.

„Las’ că știm noi ! Unde-s bani e și iubire. Și n-o să spui că veneticii tăi șed să le crape buza de dragoste !”

„Cei care s-au așezat aici, și-au adus și familiile. Cei în trecere se duc la Diiu după turturele”.

„Aha. Curații de ei ! Atunci, dă-mi o venețiancă din astea s-o-nfățișeze mamei ! Să fie de vreo doisprezece ani!”

„Mama Oneșoaia ți-ar lega-o de gît și v-ar arunca pe amîndoi în Dunăre !”

Oaneș tăcu, simțind că nu izbutise să facă despărțirea mai firească.

„Eu — tuși Grigore Tesluidanul — ți—oi rămîne dator dacă te-ai apleca puțin asupra pricinii mele”.

„Fii fără grijă, bade Grigore ! N-or trece două săptămâni și te chem cu Mitriță ăla la scaunul judei”.

După care, moșul de pe Teslui smuci calul în căpăstru și strigă :

„Cu bine ! Haideți, flăcăi !”

Slujitorii săi se desprinseră cu dibăcie din cîrd și, chiuind prelung, porniră năvalnic pe urmele lui, pe drumul pe care veniseră.

Alți boieri ieșiră din ceată și se pierdură asemenea, pe diferite uliți, spre locurile lor de baștină. Numai Oaneș nu se îndura să plece. Curînd, nu mai erau decît ei doi față în față la răsplintie și pilcul servitorilor așteptînd mai la o parte, respectuoși.

„Știu ce cugeți — făcu Oaneș. Nu mi-e frică de tătari, cum nu mi-e de dracu’ !”

„Ba să-ți fie ! — i-a răspuns. Să-ți fie și să te împaci cu ei, dacă-ți cer dajdie. Bineînțeles, dac-or veni încoace și eu n-oi mai fi. Altminteri...”

Oaneș rîse mînjește :

„Imi iei capul ?

„Ți-l iau !”

Apoi nu-i mai dădu tîmp de gîndire :

„Am o rugăminte la tine, în caz că totuși te hotărăști să ajungi acasă : oprește-te la Calafat cîteva ceasuri și caută-i pe signor Marco și pe signor Mutinelli, din parte- mi. Ții minte ? Marco și Mutinelli, venețieni. Și spune-le c-aș dori să-i văd într-o treabă cu mare cîștig de arginți. Să se ostenească a veni la Nedeia în zece zile, auzi ?” „Am să le spun, ai toată nădejdea”.

Și Oaneș, nemaiavînd nici un motiv de amînare, ghionti cu călcîiele calul, lipindu-l de al lui. Ii cuprinse mina.

„Cum aș putea să te uit, frate mai mare ?! Ești ca o fiară care mă hăituiește în vis !”

„Haida-de ! Cît pricepi tu, mezinule ? Iți trebuie o dihanie și mai crudă, și mai urîță, ca să mă alunge pe mine. Părerea mea este c-ai s-o găsești. Cu bine !”

Oaneș își stîrni în așa hal calul, că sări în două picioare, hîrșîindu-i cu scara pulpa. Scoase un urlat de durere și o înjurătură :

„Așa-mi trebuie ! Să mă însoțesc cu un pui de șarpe !” „De năpîrcă ! — jucară în juru-i cei optsprezece ani ai lui Oaneș. De năpîrcă !” Și se pierdu într-un nor de praf către port.

„Asta se înfundă într-o circiumă și bea pînă poimîine — gîndi. Ar fi să mă iau după el, să-i trag o săpuneală...” Inșă, apoi, amintindu-și de propria lui tinerețe, ridică din umeri a nepăsare și porni la pas spre colnicul neamului său, urmat îndeaproape de curteni. Olanele curții sclipeau în amiază.

15.

Forfota, la curte, era așa de mare, că se clătină în șa de ameteală. Porțile, căscate, lăsau să năvălească pe tăpșanul din față femeile cu poalele în brîu și mînecele suflecate, liota de slugi și copii desculți, dîinii liberi și cei purtați în juvăț de starostele vîânătorilor, care hămăiau repezit și trăgeau în toate părțile, de parcă voiau sa-l desfacă în bucăți pe bietul om, ba chiar și cei doi armăsari de prăsilă, jucați în căpăstru de uriașii Jora și Hăbăuc. În turnurile de pază se lungeau gîturile vîrstate ale buciurilor și slobozeau valuri de sunete peste capete, spre tîrgul adormit din vale. În mijlocul mulțimii, în fundul unei jumătăți de cerc, pe care marginile nu îndrăzneau să-l închidă, oricât de nerăbdătoare erau — cîțiva bărboși, bătrînii, și trei gîngăanii negre cu gulere înalte, albe, cu pălăriile cunoscute și parcă fără mîini, căci și le țineau la spate. La un moment dat, totul se potoli și numai acelea mai înaintară.

„Eccellenza — rosti cel din mijloc, în care recunosc pe Giorgio Secco —, i veneti della città di Nundinea si felicitano del vostro ritorno. La luce del sole e tomată con voi”

„Signor Giorgio, eram îngrijorat de negoțul vostru”.

„Grazie. Non e andato bene per manco di sicurezza. Fu smodegato.

Ora che...”

„Vom discuta mai târziu. Dar domnii ?... Cu cine am onoarea ?”

„Noii reprezentanți ai Salinierelor, signor Conti e signor Sansone”.

„Încântat. Sînteți invitații mei la masă”.

Giorgio Secco sporovăi cîțva timp în limba lui cu noii reprezentanți, pe urmă tustrei se feriră într-o latură lăsînd loc bătrînilor. Li îmbrățișa dintr-o privire, apoi pe tatăl său de-adevăratelea, după ce-i sărută singura mină.

„Bine-ai venit, fiule ! — vorbi țațoș moșneagul. Nu te putură răzbi păgîinii ! “ Și se îndreptă și mai mult din spate.

„Nu, tată, dar nici eu pe ei” — răspunse.

„Nu era treaba ta, ci a voievodului”.

„Radu-vodă e pe ducă” — îl luă gura pe dinainte.

„Viața sa se află în mîinile lui Dumnezeu !” — tresări unchiul Vasile, uitîndu-se cu teamă în jur.

„Lasă, unchiule ! — nu vru el să dea înapoi. Cînd pune moartea ochii pe tine, se vede !” — și se mai gîndi la cineva anume.

„Ți-aș zice eu două — rosti sfătos taică-său — dar sint muierile de față și n-aș dori să te fac de rîs tocmai acuma. Ei, Mărio, iată-ți bărbatul !”

„Ați lăsat-o la urmă, afurisiților !” — a strecurat el printre dinți. Și se mișcă în întîmpinarea celei chemate, care venea cu fereală. Femeia roși cînd o strînse la piept: o fetișcană cu șapte copii !

16.

Cu venețienii se stabiliră cele de cuviință, și mai multe chiar, mai ales cu Marco și Mutinelli, care-i purtau un soi de recunoștință, condiționată de ei înlăuntrul unui termen, de cînd îi salvase dintr-o înghesuială la Vidin, cu prilejul trecerii cumanilor. Și anume, se întîmplase atunci ca niște bulgari, căpetenii din oastea sevastocratului Alexandru, îmbătîndu-se, să recunoască în cei doi pe primii trimiși la craiul Soroniu pentru tratative și rugăminți, cu o mare sumă de bani, ce nici n-a ajuns unde trebuia și nici nu s-a întors, făcîndu-i în schimb să dispară pe purtători și ea să rămînă părăsită în cine știe ce loc din țară străină. Era desigur o minciună de bețivi puși pe ceartă și nimeni n-ar fi luat-o în seamă, dacă nu s-ar fi aflat acolo însuși craiul amintit, care nega a-i fi văzut vreodată pe indivizi, eeea ce a fost interpretat în mod abuziv ca un sprijin și o confirmare a greșitelor păreri bulgărești, cînd de fapt sporea îndoiala. El se grăbi să le explice aceasta, însă căpeteniile, înfierbîntate, jurară pe însușirile ochilor lor, neîntinate de orbul găinilor, și vrură să-i tîrască pe bieții nevinovați în fața sevastocratului spre judecată, astfel că fu nevoit să tragă sabia întru apărarea onoarei oamenilor pe care, zicea el, îi cunoștea de cînd era copilandru și care nu-l înșelaseră niciodată în nenumăratele afaceri încheiate cu ei. Și cum Soroniu, amuzat și bineînțeles neconvins de justetea acuzațiilor, avea pe deasupra o mare slăbiciune pentru el, Mihail, gestul său își făcu efectul : dușmănoșii amuțiră și se duseră să-și reînceapă plîngerile în altă parte, timp suficient

cît să-i îndemne pe Marco și Mutinelli (după ce le aflate numele) să-și ia zborul și să-l aștepte pe o creangă la Nedeia.

Nu-i era limpede nici lui de ce săvîrșise lucrul acela, poate că pricepuse ce fel erau venețienii, poate bîjbîia numai sensul onoarei lor, lăsîndu-și o porțiță pentru mai târziu, să se convingă ; în orice caz, cînd i-a văzut din nou, își dădu seama că, dintr-o prostie, aproape încheiase un contract. Noii săi prieteni calculaseră exact prețul gestului său și-și fixaseră singuri modul de plată. Mai precis, modurile. Căci, presupunînd că vor găsi prilejul să se achite printr-un serviciu asemănător (acesta ar fi fost primul mod), îl căutau cu destulă sîrguință, fără să se dea în lături de la unele mai mici, consemnînd însă cu strictețe timpul scurs, știut fiind că și acesta costă bani (al doilea). El nu-i întrebese cît aveau de gînd să-l slujească pentru fapta care le salvase averile (nu viața ; ea merita puțină importanță, în lipsa aurului) și nici nu încercase să ghicească dacă, în anumite clipe, mai dispunea sau nu de capital, dar, după purtarea lor mieroasă și după zelul cu care se zbăteau să pescuiască motive de a fi în preajma sa, își închipuiau că încă se putea bizui pe ei. E drept că, de vreun an, situația se schimbase oarecum, și în bine, prin căsătoria celui mai tînăr, Marco (cincizeci de ani), cu surioara Fevronia (tot cam atît), uluit de descoperirea că era catolică și că se născuse cu acea trupeșie ce-i amintea de maică-sa, într-o țară unde vînturiile nu păreau favorabile pentru așa ceva, dar despre trăinicia acestei legături nu apucase să-și alcătuiască o părere. De aceea, cînd i-a chemat prin Oaneș, ei au venit în răstimpul dat, și i-a luat prin ocolișuri glumețe despre întinderea cunoștințelor lor, aducînd mai ales vorba de tîrguri ca Flocii, Vicina ori Chilia, și l-au asigurat că prietenii lor se numărau cu miile și că puteau conta pe alte cîteva sute în stare să le devină, nefiind totuși pe moment decît prietenii prietenilor lor, cînd i-a iscodit cu privire la regii și curțile unde știau să ajungă, primind răspuns „c-ar fi izbutit și-n rai, ca să nu mai vorbim de tătari, ba chiar în tabere de război, dacă ar fi avut vreun folos din asta, primejdia neexistînd decît pentru fricoși, se gîndea și la căpătarea informațiilor respective, dar și la cît mai avea din ce obținuse scoțînd sabia la Vidin și cîștigînd bătaia pe umeri a cruntului Soroniu. Ieși bine la socoteală.

„Ceea ce-am auzit de la voi, cumnate Marco și signor Mutinelli, mă umple de nădejde — le zise. Am nevoie de sprijinul vostru”.

„Pronti !” — răspunseră într-un glas.

„Să-ți facem legătura cu papa ?” — întrebă numai Marco.

„Cu împăratul de la Constantinopol ?” — adăugă Mutinelli.

„O, nu ! — rîse el. Cu primul nu — se pare că nu prea vă mai are la inimă. Cu al doilea — să mă mai gîndesc. Cu tartorul dracilor !”

Venețienii holbară ochii, apoi înțeleseseră :

„Col Tartaro ? Imposibile !”

„Imaginavo — se porni el muștrător. Deși altfel vă lăudați mai-nainte. Dar nu-i nimic. Non fa niente. Alta aș vrea.”

„Che cosa ? Che cosa ?” — rușinat, Mutinelli.

„Una piccola informazione : hanno danneggiato el vostro traffico al mare ?”

„No, no ancora”.

„Cioe, non ci sono“. O mică pauză. „Neppure in questa Valachia transalpuiana ? Valachia d'oltre l'Olt ?“

„Neppure. Ma non ci siamo sicuri. Non havemo negoziato entro el paixe.“

Și fiindcă nu putuseră răspunde satisfăcător, Marco și Mutinelli se oferiră să-i aducă, în casa lui Giorgio Secco, alte mărturii gata să le răstoarne pe-ale lor. Zile în șir se perindară pe acolo, prin fața lui, negustori și șarlatani, căpitani de corabie și condotieri, călugări și vinători de posturi de medici de curte, pescari, cruciați ramași de căruță sau rătăciți cu bună-știință, călători din interes ori de plăcere (genovezi — nu), carrarezi, sienezi, armeni, o mulțime de lume atrasă de promisiunea fluturată — deschiderea unei mine de aur — de unii care erau în mai strînsă legătură, fiindu-i consilieri, col duca Michele stesso, signorii iluștri Marco și Mutinelli.

Din toată osteneala nu se alese decît cu drojdia unei mari nelămuriri. Se hotărî să și-o înlătore singur. Tăcînd, bineînțeleș, asupra imboldului.

17.

Așadar, crezuse și el, pe lingă ceilalți, că se astîmpărase. Dar cum să te liniștești cînd nu-ți simți casa în siguranță, pur și simplu fiindcă nu-i cunoști vecinătățile, poate dolda de primejdii ? Și cum să le cunoști, dacă nu le-ai bătui cu piciorul ori copita, iscodind, învățînd ordinea lucrurilor, ca să-ți dai seama cînd au răvășit-o ? Depinde însă — și asta i-a spus-o Litovoi, chematul în grabă —, depinde de om cît de mare le vede întinderea, căci unora le e destulă curtea lor, înconjurată de un gard, și dacă în ea nu-i mișcat un fir de păr, înseamnă că totul este la locul lui și n-are decît a dormi cu burta-n sus, tihnit. Tu — zice căposul — dimpotrivă, te dai de ceasul morții pînă nu pui margini ușurării tale hăt departe, pe mal de rîpe străine. Nu-ți ajunge colo o apă, colo un munte. Parc-ai vrea s-atingi capătul lumii. Și nici măcar n-a mormăit vorbele ; le-a rostit limpede și rar, după ce trecuseră Oltul. Cu vrăjmășie chiar, încît l-a și oprit cu o privire, acolo pe prundiș, să-l întrebe : De ce veniși ? Bănuie că te zbătuși nițel în colivia boșorogului, ca să te lese slobod și încă volnic să zbori. Ori t-ei fi săturat de petrecăreala prin boabe de mei cu pușori și puicuțe de cneji breji-viteji pîn'la prilejul luptelor ? Iar el : Venii să te văd la lucru : cînd te războiești cu vîntoasele. Și pierdui ani de zile cît fui ține neînstare să sar peste poala mamei, necum peste brodnici. Ceea ce era o adevărată obrăznicie, dar și o dovadă că, tîrziu, începuse să muște. Aspru, îmbufnat, i-a întors atunci spatele, numai și numai ca să nu-și trădeze (bucuria că și ultima teamă i se spulberase. Bucurie dureroasă, sucită, de părinte care-și scoate în sfîrșit fiul din rîndul gogomanilor, aflători nu aiurea, prin preajmă, ci în propria-i familie, născuți ai lui, păcatele sale.

Fericit : după încercarea brațelor — mintea ieșind din gogoasă, diin coajă, din ghem. Înșirîndu-se la împletit taina aceasta numită viață. Măi băiete — îi venea să-i spună uneori, tropotind spre ținta nevăzută, cînd se

apropia noaptea mai ales —, măi băiete, ia aminte însă, omul e-n ăst fel clădit, că ce-nșiră azi desface mâine ori chiar, fără să bage de seamă, în clipa când muncește mai cu râvnă. Crede că face — și strică. Și nu învață, Doamne, nu învață — fapt îndeobște recunoscut — decît după ce-o pățește o mie de dăți, poate nici atunci ! Are boala asta de a pricepe cînd este prea tîrziu ! Și cumva îți închipui că cel de-alături îi împrumută priceperea ? S-o ducă mai departe ? S-o împlinească în faptă ? Să nu se piardă ? Să ocolească păcatele și greșelile ? Nu. Fiecare o ia de la capăt, se năpustește cu țeasta înainte, doar-doar o intîlni o zare moale, de cocă, prin care ei să treacă ușor și nevătămați. I-ar fi spus... ah, cîte i-ar mai fi spus, căci i se dezlegaseră baierile limbii ! Totuși, nici în ruptul capului, trăsnaia ,cu zarea. L-ar fi întrebat numaidecît : și noi, către ce zare ne îndreptăm ? Cerînd adică un răspuns limpede, încheiat, închegat, în vreme ce el încă trebuia la așa ceva și, desigur, avea să trebăluiască încă și după ce vor fi ajuns.

Pe de altă parte, se ferea să se dea pe sine de exemplu. Nu neapărat din pricina muștrărilor de cuget — oare nu se obișnuise cu ele, nu spusese îndelung la otrava lor, ca să nu-l surpe ? — , ci din aceea că nu dorea să moșească vreo nouă zădărnici. Arătîndu-i-se, neîndoielnic, într-o lumină calpă, lui, întîiului născut (dacă mai putea fi înșelat), lucru cumplit pentru orice tată, spre a mintui ascunzișul. Și ascunzișul său era, umilindu-l destul, Părerea. Că părerea cumva cată să prindă trup, este legiuit să și-l prindă, măcar că legea aceasta a scăpat nescrisă. O împărtășise el într-o împrejurare anume și voievodului, adevărat că în doi peri, drept care va fi părut o aiureală : părerea e cîteodată tot ce-i mai bun în noi, o potcovim zilnic cu caielele greșalelor noastre, și biata de ea își canonește picioarele, își rupe unghiile, de proști fierari ce sîntem, dar cînd o lăsăm slobodă să se sălbăticească, află că poate trăi și fără, firească. Și să-ndrăznească unul să pretindă că firea nu-i în primul rînd sălbăticiie, că nu-i mai fire mișeîndu-se cum s-a născut, că, în timp ce crește, nu rămîne fire, urmîndu-și căile înscrise în sinea sa. Că pe sinea aceasta o călărește un sine tîrziu, mohorît sau neghiob, nu înseamnă să se îndemne la crimă, ci să se arate pilda îndrăgostiților, care unul pe altul se schimbă. Și vom avea fierarul drăgălaș și priceput, ce nu pătrunde cu silnicie, ci cu mîngîiere și dragoste. Părerea să necheze la staul, ușurel, deoarece a fost chemată la datoria vieții, la povara care se întinde de la o ființă la alta, asemenea, pînă cînd nu se mai simte ca povară. Drumurile trebuie bătute, carele cărate, călărețul purtat — de ce să nu le suportăm cu seninătate, toți suportîndu-le ? Dar uite că eu, ca părere, am dreptul să intru în obște, ca să uit fapta fierarului neisprăvit. Trag încheierea, iubite voievod — i-a zis strîmbîndu-se puțin —, că părerea are drept la trup, mai cu seamă în viața neamurilor. Nedesăvîrșit eu unul, mă desăvîrșesc prin părere în ceilalți. Cum ai să mă mai spinzuri ?

Voievodul nu-și bătuse capul cu această înțelepciune încurcată a sa. Iubea cumințenia, ceea ce era bine, dar tăia avîntul, ceea ce era rău. Ca și cum întîia ar fi fost mama iar al doilea fiul, fiul care se întorcea împotriva ei. În realitate fiind cu totul altfel : avîntul nu se naște din, cumințenie, ba dimpotrivă, însă își urmărește ca pe-o mireasă tocmai posibila lui cumințire.

Voievodul nu se sinchisise, prea bine — de ce sărea mereu cu gîndul să se ia de piept cu el ? Ingăduise lui Litovoi să plece de sub mîna sa, pierzînd controlul unui neam nu chiar supus — făcuse doar niște socoteli greșite ? Visa oare, în nopțile lui rele, unde ajunsese curteanul său, zălogul, pupila ? Ce n-ar fi dat să-i vadă dumnealui plimbîndu-se scară la scară, cu oaste în spate, măcar că mărunță, prin păduri neatinse de încălțările lui ! Dînd piteni unor cai și unor oameni fără tragere de inimă, deșteptînd uimirea la drumul mare, unde nimereau peste niscaiva străini, ori la cel dosnic, nedezmîntit românesc. Avînd de toate cînd nu cereau nimic și răbdînd din gros cînd luau cu sila. Primind plecăciunile și trezindu-se cu bîta în moalele capului din partea aceluiași și înfricoșîndu-se de coase și furci, spre a fi apoi găzduiți în casa purtătorilor, sau barem în hambarele lor. Trăgînd sabia uneori, la amarnică nevoie, dar bucurîndu-se mai ales de o întîmpinare... împărătească. Sporindu-și rîndurile. Nimeni neîntrebînd încotro, molipsindu-l și pe flăcăul tomnatic, cum se dovedea, Litovoi. Avînd încredere în el, „marele voievod Mihail”. Să crape de ciudă pizmașii. Inchipuri ? Fie ! Ce rost mai păstra întrebarea, cînd trăia izbînda sa ?

Fiul — un sfînt. Se întîmpla ca „marele voievod “ să se cherchelească pe la popasuri, să țină morțiș să-și prelungească șederea la cîte o gazdă prea binevoitoare, sa caute să uite, pentru o noapte-două, tinta, nelămurita tinta. Litovoi — nu. Veghea, punea ordine în toate, străji taberei, frîu gurii, ascuțiș în urechi. Sorbea lacom înfățișări, pricini, noutăți. Frumusețea îl cam încrunta. Se temea de înșelăciune, pesemne. Locuitori nemulțumiți de judecățile juzilor sau cnejilor lor, de strîmbătățile trăgănite ale boierilor, soseau în tabără și... îl cereau pe „voievodul cel tînăr”. „Voievodul” se ivea. Injgheba scaun de judecată (sub copacul obștei !). Hotăra. Roata se schimba. Acum nu mai voia el să plece. Pe motiv că, odată plecat judecătorul, vechiul stăpîn... Astfel că în Teleorman au trebuit să zăbovească o lună, în Vlașca două, în Cornățel s-au așezat. „N-am văzut marea, băiete !” — i-a zis, deși înțelept era într-adevăr să se oprească unde se găseau, vești cumplite venind. „Du-te, dacă poștești — îi răspunsese. Eu oi merge altădată !” Drept care el, ca să-și astîmpere dorul, făcu călătoria la Tîrgul de Floci.

Și acum iată-i întorcîndu-se în Vlașca, alergînd. Plănuise să cerceteze palmă cu palmă pămînturile acestea de peste Olt (întru apărarea slavei voievodului Radu ? !), să le curețe poate de ciulini — nu crezuse însă că vor fi nevoiți să înfrunte furtună. Gloata tălăzuiește în jurul lor, nădejdea li-i strînsă în clește, în dinți — de aceea au dat fuga sub lipsa lor de acoperămint ? Vîlvătaia pîrlește. Venețienii știricesc prăbușirea Tîrnovei. Satana, cu hoarda, trece de zor Dunărea. Robii din Bulgaria și averile le-a mînat pe de lături, către Dîrstor și țara cea mică, a Sciției, dar oastea vrea s-o chefuliască aici. Și ei nu-s decît la Gubavi ! Au trimis, e drept, pădurilor Vlașcei solie, iscoadele par să se fi atins de laba păroșilor, fără să le fi căzut în gheare, totuși, totuși, ce-i liniștea aceasta, dacă nu calmul dinaintea furtunii ? Il privește pe Litovoi și se miră — are ochi ciudați acest flăcău al său, întîiul născut, de o întunecime străvezie, căscați cum sînt către zările năvalei. Trupul — vigoare nestrămutată — are brațele

noduroase, un fel de ramuri de copac crescut cam la înghesuială, stîngenit. Își vor croi ele drumul spre cer trebuit ? De ce nu l-o fi lăsat la căldura cuibului Curtii de Jiu ?! Să-l încredințeze lui Dumnezeu ? Care ? Cel slujit cu ifose de la Roma ori de la Bizanț ? Singurului Dumnezeu, netrebnice ! (Ce dacă se înjură, cît are vreme !). Dumnezeului însă care-i suferă și pe... Ei nu jură pe Satana, degeaba creștinii le pun în circă Anti-cristul, se cred doar făpturile unui alt Dumnezeu, sau a mai multor, după chipul și asemănarea lor. Ba unii împărtășesc învățătura lui Nestorie.

Litovoi nu-și face astfel de gînduri, toată ființa lui e așteptare și călărire către un țel în sfîrșit întrevăzut. Cînd își pune semnul crucii, de el se desparte, cînd strînge frîul și chingile ori, într-ascuns, minerul spadei, de el se apropie. L-ar îmbrățișa. Se abține. De altminteri, uită repede asemenea deșertăciuni. Aleargă de sîrg spre Hu-lubești, unde, se spune, au și început să bîntuie.

Prea tîrziu sosiți. Ospățul s-a și terminat. Cu burțile pline, diavolii se împart în două, o trîmbă o ia la răsărit, alta urcă drept către ascunzișul lor. Pe care s-o oprești ? Se hotărăsc pentru ultima. N-o lasă să flămânzească. O sfîrtecă iute, cu destulă ușurință. Scăpații se răsucesc pe copite, luînd-o care încotro. Localnicii îi vînează ca pe niște vulpi. Le-aduc și lor o căpetenie un prințisor de prăsilă, care însă, nepricepînd o boabă omeneste (adică românește), nu-i poate ajuta la nimic. Inghite vrînd-nevrînd cuțitoiul-seceră ce purtase în mînă.

Trîmba dintîi, în chip de neînțeles, le cade în spate. Pacostea vine pe la amiază, norocul — cu noaptea. Se strecoară la adăpostul ei spre Grumazi, rugîndu-se de mama focului, mai ales el, căci Litovoi predică retragerea, să-i vadă iarăși pe draci, sub geană de lumină. Smintită întîmplare ! — îl aude pe fiu-său șoptind.

Dimineața, află că tătarii urcă pe Argeș, dar nu-i tocmai sigur. Se apropie, însă... satele Dîmboviței ard. Dau față cu dușmanul la Brezoaia, dar se încurcă într-o gîrlă și pierde cam douăzeci de oameni. N-au cînd să-i adune ; îi hărăzesc Domnului și ciorilor. Ochii lui Litovoi plîng. Fără lacrimi.

Nu mult după, încalcă, înaintea tătarilor, marginea țării lui Sănislav. O mică oaste de coase, ghioage și furci organizată sub conducerea cneazului de Hîrțești, gata să tabere pe ei lîngă Răzvad. Litovoi, sporovăind preț de un sfert de ceas, singur cuc în mijlocul muntenilor, înconjurat și neînarmat, îl aduce pe cneaz la gînduri mai bune. Nu-i vreme de șovăit : de-o veni, cum veștește, stăpînul lor Sănislav, o intra în luptă, în caz că nu s-a isprăvit, ori o găsi ștearsă rușinea de brațele noastre sau de moartea noastră. Păi — se clătina căpetenia —, dacă era vorba de datul ortului, n-ar fi fost mai cuminte să... ? Nu, fiindcă ăștia, neîmpiedicați, capătă repede avînt. Pînă-n seară pun foc Cîmpulungului ori, Doamne ferește, chiar Curtii. Aha !... Și trec îndată la treabă. Primesc să se supună poruncii lui, jupînului Mihail, de care o, fală ! — auziseră și care — iată ! — își face cruce la fel de spăsită precum scumpul fecior, rostind jurămîntul de ocrotire și netrădare. Cneazul îl și măgulește, zicînd că Cel de Sus îi rătăcise pe la ei, întru mîntuirea... Are poftă de taifas, cînd el abia prididește cu potrivirea închipuirii mișcărilor în sînul împrejurimilor. Prea-vrednic pămînt care știi sluji la de toate, inclusiv la

propria-ți apărare, și deci la a vietăților dulce respirului tău !

Mîna de oșteni ce alcătuia coada se strînge. Pare a fi împinsă de un suflu de foc, neostoit, sau sfichiuită de un bici uriaș, năzărit, întru cît nevăzut.

Poruncește încălecarea. De-a dreapta Litovoi, de-a stînga Cneazul. Oaneș îi șade dinapoi.

Intr-o clipă, se topesc toți în pădure. El — ultimul.

Chiotele dușmanilor se aud la început ca o bătaie a hăitașilor la o vînătoare îndepărtată.

Cînd se deslușește tropotoul de copite, chiotele sînt urlete.

Valea se leagănă într-o parte și-n alta, frumos luminată de amiază, și cotropitor de verde, cînd apar. Mulți deodată.

Apoi un cal negru zvîcnește, călărit de o momîie aplecată, cu ciosvîrta de fier în brațul ridicat. Trece prin dreptul lor la o zvîrlitură de săgeată și este, prin poruncă aspră, lăsat să se ducă.

Șiraguri : trei—patru. Ba nu : patru. Nu erau învălmășite.

Țipătul de cucuvaie al lui Oaneș, mult-așteptat, pe dealul din față. Șuieratul scurt al stolului de săgeți ale păsărarilor, aruncînd în vînzoleală preursitele șiruri.

Fulgerător, calul cel negru se întoarce. Un răcnet ciudat, un răget ca de fiară, cu sabia aceea îndreptată cu vîrfu spre măgură, și măgura e luată în piept de o droaie de călăreți. În urma lor, primele leșuri. Unele se mai zbat încă, trîntite pe spate.

Rîndul norului lor : cît de temeinic se înfig gingașele țepușe în spinări, șale, grumaji !

Lîngă călărețul negru se ivesc patru-cinci alți călăreți. Își apropie capetele, se sfătuiesc.

Și în timp ce rămașii urcați pe colnicul dimpotrivă frunzăresc desigur codrul (ca să nu găsească pe nimeni, afară de vreun nătîng), săgeți cu nemiluita încep să le zbîrnîie și lor pe la urechi, trase de jos.

Frunțașii vrăjmași reiau comanda. Și nu le pasă că-s descoperiți.

Ei înșiși de-acum vor trebui să iasă la limpezime.

Poruncește. Ingăduie întîi coaselor, furcilor, ghioagelor. Arcașii smulg sulile.

Litovoi nesocotește porunca și se năpustește la vale. El îi face semn lui Oaneș să plece, să-i stea neghiobului în preajmă. Iată-i pe amîndoi încleștați. Litovoi zboară o căpățîină. Coasele seceră. Caii se prăbușesc. Ori el e surd, ori într-adevăr nu se mai aude nimic. Îngrijorat, se grăbește. Urnește grosul și-i dă drumul. Habar n-are cînd s-a trezit în tumult. Vede doar chipuri schimonosite, le recunoaște trăsăturile, băloșenia, ura împestrițată de groază. Lovește cu sete. Curăță numaidecît ocolul a două lungimi de cal. Il zărește pe Litovoi, caută să-i ajungă aproape, nu reușește. Dibuie călărețul negru, însă îl pierde. Simte o lovitură sub coastă, apoi ametește. Se prăvălește ca într-un hău. De pe acoperișul curții din Nedeia, un copil...

Cînd se deșteaptă, se află pe o pajiște minunată, scăldată în amurg, un foc îl dogorește pe față, și vîntul cîntă ușurel din fluier. Cîntul este un cor de șoapte. Din zarea unui cort plutește către el Litovoi, se lasă într-un genunchi alături, pălălaia îi cuprinde pe amîndoi, îi mistuie, îi... Cenușa le

pătrunde în ochi... Totul se învălmășește. Cocoloșește în palmele sale o mână, care devine rece, se întinde lunecoasă ca sloiul, îi scapă. Revine caldă, se chircește. El însuși nu se preschimbă decât într-un ghem de întuneric sorbit de o pânză de lumină.

PARTEA A TREIA (LITOVUI „I”)

18

În cort, sprijinindu-și capul în palme și coatele pe genunchi, bucuria primirii lui Oaneș trece, deși fostul tovarăș de arme se mai află alături și îl privește cu înțelegere. Alte griji îl frământă. Cele dinaintea sosirii lui ? Da și nu prea. Căci mintea, și când se întoarce, nu băătorește același

țarc, ci dă târcoale, folosind atâtea cărări cîte puncte înconjurătoare sînt. Cine știe ce copac a crescut între timp în locul de care mereu încearcă să se apropie ?

De pildă, ce-a însemnat solia aceea a boierilor, decît că mulți îl văd într-un fel, cînd el se simte cu totul altul. I-au propus alegerea, tămîindu-l. (N-au adus vorba de Lată, dar se ghicea de departe că-n amintirea sa călcau și-alergau). Credeau că se leapădă ? Nici gînd. Fiindcă și de n-ar fi venit ei, tot s-ar fi socotit îndreptățit, măcar că într-alt chip, și ar fi fost în stare să ridice țara spre a-și atinge ținta. Au făcut-o însă prea devreme, grăbiți parcă să i se cațere pe umeri și să dea la o parte orice rușine și orice umbră de recunoștință pentru Celălalt, care nici n-a închis bine ochii. N-a îngăduit. Li s-a părut atunci că se izmenește, că-i place să se lase rugat și au stăruit supărător de mult, silindu-l să-i poftească afară. După ce zoriseră să ajungă la el ca la unul asemănător cu ei, doar în moștenire mai bogat, nu s-au mai înapoiat, jigniți desigur. Să le fie de bine ! Nu asta îl rodea acum, nu se liniștea deloc în privința viitorului, ci se perpelea pentru înfățișarea sa răsfrîntă în alții, și acea icoană era urîță, nedreaptă și neașteptată. Ar fi făcut țandări ticăloasa lor oglindă.

Se retrăsese în afara zidurilor ca să nu stea chiar în bătaia șoaptelor nerușinate, nu c-ar fi avut ceva grozav să-și impute. Apoi, voise să permită familiei celui ce pleca pe veșnicie să-și poarte jelania mută, fără a da cu ochii de el la fiecare colț, închipuindu-și că pîndește, și totodată să lipsească de nod țesătura uneltirilor, lucrată din ce în ce mai pe față, din ce în ce mai primejdios pentru soarta bietelor ființe care, firesc, se dezlegau anevoie de mortul lor. Dar, din această pricină, îi fu dat să audă : lupul la porți ! Lupul era el pentru netrebnicii pe care-i alungase ; Dumnezeu știe ce devenise în închipuirea nefericitelor. Numai de ura lor se temea, deși, bineînțeles, n-ar fi avut urmări ; în schimb, de cleветеala și sforăriile curtenilor în adînc nu-i păsa. Blestemul fiind o boală de cuget, n-ar fi dorit să fie atins de el, căci însuși l-ar fi hrănit în clipe de răgaz și l-ar fi ajutat să se întindă, cuprinzîndu-i întreaga făptură. Și un conducător otrăvit pînă în măduva oaselor...

O văzuse în treacăt pe Vasilisa, cînd trupul din așternut, încă viu, își adunase ultimele eforturi și slobozise slabă poruncă — să fie lăsați singuri și să se amîne oricine — și chipul ei îl uluise : semăna izbitor cu al Elenei sale. Și noaptea avu chiar un vis în care se făcea că o fată tînără și înaltă și ademenitoare i se arată pe prispa unei case, o dată, de două, de trei ori, în timp ce el șade legat de un stîlp, cu un inel de aur și, curios, dorința i se mistuie în mîngîierea aceluia inel care-i pătrunde în carne, pe fată observînd-o doar cu coada ochiului cum se apropie și dispăre, păstrînd de fiecare dată aceeași înfățișare și totuși parcă alta cu sînge mai puțin în obraji, cu buzele subțiri și arse, cu mișcări mai nepămîntești, însă ale unui corp ce se cocârjează treptat, omenește. După un răstimp în care lupta cu sine capătă noima unei crude renunțări (la luciul metalului, la calda lui apăsare pe brațul prins), încearcă să rețină strania ființă, înainte de a se preface în deplină umbră. O strigă pe nume și, ca și cum ar fi fost convins că atît nu este de-ajuns, se îndreaptă spre ea cu pași greoi și siguri, mirat — însă tare puțin — că nimic nu-l oprește. Elena — deoarece nu poate fi decît ea — nu fuge. Il așteaptă în locul unde apare,

supusă, numai cu privirea alunecându-i ușor într-o parte. Mîna lui îi apucă aprig încheietura, pe care o simte moale sub degete, gata să-i intre sub unghii, pe cînd cu cealaltă se hotărăște să-i prindă bărbia pentru a o răsuci domol către el, potrivit unui vechi obicei al său. Fapta se săvîrșește odată cu gîndul, dar, vai, nu întîlnește decît aerul, un șuvoi de aer cumva înfierbîntat. „Elena” !— șoptește. Și chipul se întoarce din proprie voință, mai încolo, brusc. Are pe frunte o broboadă neagră, din strînsura căreia nici o șuviță nu cade. Doi ochi triști, două lumini sosind de departe, se cunosc cu ai săi. „Vasilisa !” --a țipat cutremurat. „Tu aici, Vasilisa ? !”

Zorile spălaseră visul acela, treburile înlesniseră ștergerea pînă și a cuvintelor schimbate cu omul din așternut, care iată, acum izbucnesc ca niște mici plesne de foc în bezna minții lui tulburate — „Ai venit, Mihaile ?” — „Sînt Litovoi, feciorul răposatului” — „De ce, Mihaile ? De ce ?” — „Întrebi de ce am... ? Pentru că m-ai chemat. Pe mine, pe Litovoi” — „Nimeni nu te-a chemat, afară de soarta care din mine se stinge” — — „Ai fi venit oricum, cu de la tine putere” — „Doar cu de la Dumnezeu menire” — „Și cine-il citește pe Dumnezeu ?” — „Nu știu. Timpul” — „Te arăți grăbit ?” — „Nu mi-e grabă, nici teamă” — „Mie mi-este. Se rotesc florile pe care mi le vor pune la căpătîi. Amețesc.” — „Dă poruncă și n-o să-ți pună. Poruncește să se veselească, după datina ce unii zic c-au avut stră-străbuni.” — „Grea poveste datina pentru un om care pierе.” — „Mi se pare că înțelepciune, însă-s prea tînăr.” — „Înțelepciunea nu se capătă la bătrînețe” — „Nu ?” — „Avem aripi potrivit strujite la orice vîrstă. Dar cît sîntem în vigoare, sîntem și duh volnic. Bărbăția...” — „Multe ai făcut în viața ta, dintre cele ce pot să dăinuie.” — „Mulțumesc.” — „Și nu vor dăinui în murdărie, dacă ne încurajezi.” — „Mai harnic fu tătîne-tău Mihail, pe care crîncen l-am pizmuț” — „N-ai nici o datorie față de el. Iar bunicul l-a iertat odinioară pe tatăl măriei-tale” — „Mărinimosul Ciung !” — „Așa incit...” — „Mergi cu bine ! Și ai grijă, rogu-te, de bătrîna și de femeia mea !” — convorbire cu neputință să nu fie uitată pînă la urmă, în această privință neexistînd vreo deosebire între muribund și omul sănătos. Deocamdată, încă și-o amintește. Ca s-o pună alături de... Nu-i ciudat însă că și trăsăturile tinerei voievodese se risipesc, s-au risipit aproape, sfidînd orice asemănare și coborînd simțămintele lui în mărunțenia lor, ca într-o osîndă ?

Cealaltă, mama, nu l-a privit. S-a strecurat pe lîngă el din încăpere, foșnetul aspru al îmbrăcămintei de cînepă s-a pierdut repede în coridorul întunecos și dusă a fost. La picioarele patului, pe un scăunel, l-a mai găsit pe bătrînul căpitan Dragomir, care l-a întîmpinat cu o căutătură rătăcită, dar și acesta s-a sculat și a nimerit lesne ușa. „Cîți ani să fi trecut de cînd, văzîndu-l umăr la umăr cu tatăl meu, am zis că acest trup era îndreptățitul ? — se întreabă numaidecît, cu ochii alipiți de șira de oase lățită sub velință. Doi-trei. Va să zică, doi-trei ani te pot doborî, să nu mai rămînă nimic din tăria aceea care te însuflețea pe dinăuntru, dîndu-ți măreție și atrăgînd în vrajă mulțimile flămînde de idol. Adevărat că asupra dușmanului nu te mai năpustea ca o fiară înfometată, de atunci. Azi, și dac-ar mai fi, foamea n-ar mai avea de unde să urce, fiindcă pîntecele însuși pare a-ți fi sicnit de vîntre. Iar suflul lumii, venit să-ți

umfle plămîinii, ar suna precum vîntul într-o podgorie părăsită, într-o cramă al cărei stăpîn e mort, într-un butoi gol. Apleacă-te și chiuie într-însul, fluieră pe vrană —degeaba, nu-l învezi ! Ceea ce se scoate din noi — relua ei, așteptînd întîia vorbă a muribundului — se scoate cu o mîină sigură și pentru totdeauna, de o forță mai presus de noi, care nu glumește și pe care mai bine să n-o maimuțărești, ca bezmeticul ce rîde în butoaie. Nu voi tulbura, deci, pacea sufletului acestuia — își propunea, cercetînd fața trasă a voievodului —, jucînd rolul soartei, nepotrivit pentru oricine, chit că învățămintele podgoriei — dar și ale podgoriei pline — mie îmi vor fi căi de urmat“.

Apoi, omul din așternut a deschis gura.

Cel mai mult l-a uimit, dacă se poate numi uimire ceea ce trăiești cu o anume nepăsare și cînd ți se împlinește dorința, faptul că n-a ridicat problema credinței tatălui său. Acest lucru i-a plăcut, însă numai după o clipă l-a aruncat în înfricoșare : însemna că-și trăgeau amîndoi brațele grijulii și-l lăsau să meargă singur, copac-copăcel. „Nu asta, Doamne, voiam ! — a țipat atunci un gînd în sine. Viii sa mă scutească, boierii !“

19.

Șade cu capul în palme și trece ușurel peste întîmplările vieții sale care l-au dus încetul cu încetul în preajma altei credințe decît cea a poporului. Căci, în ciuda împrejurării că familia îi era împărțită încă dinainte ca el să se fi născut și tușa-mare Marena își hrănea demult visele papale, alături de un unchi ce juca pe papa-prostu, nu se socoti aproape, de această credință hulită și, într-un fel, de niciuna.

I se spusese că la botezul lui se dăduse o adevărată bătălie între mătușă și duhovnicul ei ungur, pe de o parte, și toți ceilalți, pe de alta, în frunte cu mama sa, care umbla despletită prin încăperi și se văita că diavolul vrea să-i răpească fiul și să și-l facă slujbaș în iad. „Decît osîndit la chinurile veșnice, cum vor fi toți ereticii ce umplu casa“ — trimitea răspuns uscățiva și mîndra femeie, din camera unde se închisese „mai bine să aprindă focul sub cazane și să împungă cu furca, atunci cînd unul va-ncerca să salte capul“. Ceea ce numaidecît regreta și o stîrnea să se blesteme amarnic, de față cu părintele duhovnic, în timp ce-i povestea nelegiuitele vorbe ieșite din gură. Și strălucitul prelat o mustra părin-tește, pedepsind-o însă cu numeroase posturi și mătăanii. Nu trecea mult și în chilia ei se ivea blajinul soț și, odată cu dînsul, visătoare și nevinovată, replica lehuzei : „Auziți, voi ! Unguroaia slăvește pe procletul și de raiul lui Dumnezeu puțin îi pasă, căci năzuiește să-l ducă pe fecioru-meu în tartar, raiul dracilor !“ Mătușa se înfură. Răzbunîndu-se mai întîi pe unchiul moale ca o mămăligă, trîntindu-i în țeastă mii de păcate, printre care cel mai de vază părea să fie chiar umblatul cu bîrfa, ba uneori aruncînd după el cu vreo cutie de alifii, dintre acelea ce pe ascuns începuse să și le procure, spre a se îngriji de o boală numai de dumneaei știută. Țipa : „Eretica ta să-și înghită limba de viperă și să steie cuminte pe priciul ei : raiul Domnului nu se vădește uneia ca ea, dar se poate încă

vădi unui biet copilăș odrăslit din coapsa lui nepotu-meu !” Și blîndul om sau vreun altul, un servitor ce ascultase pe la uși, purta cuvîntul, cu furie ,cu tot, la urechile celeilalte. Hohote de plîns se nășteau în sinul înfruntatei, care își vedea tăgăduită contribuția, deși mai alăpta pruncul, șuvoaie de lacrimi îi înecau chipul, apoi, îndîrjită, striga : „N-o să mi-l ia ! Să știu că-l ucid cu propria-mi mină, și n-o să mi-l ia țiitoarea unui stricat care-o face pe sfîntul ! Crede ea oare că nu ne dăm seama de ce-și alungă bărbatul și se azvîrle toată ziulica la picioarele predicatorului ?!” Bineînțeles, nu unchiul molîu era cel care ducea zvonul noii cuvîntări, ci altcineva. Însă rezultatul ieșea același. Vorbe și mai veninoase părăseau cămăruța mătușii Marena.

Cînd și cînd, ca și cum una din ele n-ar mai fi avut răbdarea să aștepte răspunsul ori ar fi bănuir care putea fi și s-ar fi temut de înfrîngere, mai trimitea cîte un adaos la porția dinainte. Așa că vorbele se încrucișau pe coridoare, se molipseau la atingere, amestecîndu-și înțelesul, încît ceea ce primeau se întîmpla să fie înseși cuvintele lor înveșmîntate într-o haină străină sau băgate pur și simplu într-un întreg pe care-l contraziceau.

Pe unii, între care tată-l său (fiindcă, doar, din povestirea lui s-au încheiat aceste vedenii), toate astea păreau să-i desfete, însă majoritatea se lăsase prinsă de acel război al vocilor și pandaliilor, ațîțîndu-l încă. De vină trebuie să fi fost și capul stirpei, bunicul, prin tăcerea sa și prin toana de nelămurit pentru un soi de călugăr, dominican, în drum către Galiția, pe care-l poprise de vreo lună, ungindu-l tovarăș de petreceri și vînătoare, poate chiar de convorbiri secrete. Însă tot bătrînul i-a tăiat firul la timpul convenit : el, copilul, fu botezat în legea ortodoxă de preotul Ioram și, măcar că pe cei doi prelați catolici nu reuși să-i convingă să-și spurce auzul la slujba potrivnicului lor, pe mătușa Marena o duse aproape pe sus și o sili să-l țină în brațe. Mătușă și nașă totodată, ca îi zise din prima clipă Mihail, ca tatălui, deși popa îi dadea întruna cu Litovoi, cum fusese voința părinților și datina cinstirii moșului.

I se aburesc și umezesc simburii ochilor, gîndindu-se la mătușa Marena, amintindu-și de ea ca de singura ființă de care nu era nevoit să se ascundă. Într-o vreme cînd dorurile sale prindeau să zămislească răzvrătiri și viața sau o sălbatică sfială i le închidea precum într-un burduf, cînd tatăl tocmai își sfîrșise aventurile în contul regelui Andrei, dar căzuse în neagră lîncezeală, simpla prezență a mătușii dezlega gura sacului și le făcea să zburde libere pe plaiurile copilăriei, să crească și să capete putere. Nu că l-ar fi învățat niscaiva lucruri grozave — cel mai adesea mătușa Marena se mulțumea să-l privească punîndu-și la cale isprăvile —, ci pentru că între ei se stabilise o înțelegere fără cuvinte, ca între doi oameni care știu că n-are rost să îmbrace faptele în fel de fel de zorzoane și dulcegării. Dragostea față de mamă și-o achita în treacăt, mai cu seamă prin silința ce-și dădea s-o asculte plîngîndu-se de toate cele, și chiar îi deștepta mila biata femeie osândită să rămînă atîta în pat, însă ea era prea mult a fraților și surorilor mai mici și în primul rînd a ultimului venit, ca să-l lege sufletește. Pe cînd mătușa Marena, în afară de hachițele ei bisericești, și acelea scăzute de cînd duhovnicul dezertase, n-avea mai nimic de împlinit. Scoțîndu-l din priveliște pe bunicul, sfînt dincolo de orice îndoială, pe cei din casă nu-i iubea — dar parcă el se

omora de dragul lor ?! Ii bîrfea deseori, le găsea repede părțile slabe, metehnele, bolile ascunse cu grijă, cel mai mult o scîrbea neputința unor rubedenii de a se ține singuri pe picioare, din care pricină năvăliseră de oriunde la curtea din Nedeia ca niște guzgani, păstra totuși, surprinzător, măsura, poate pentru ca el, copilul, apoi flăcăiandrul, să nu-și închipuie c-ar fi vreodată ceva de cîștigat din îmbăloșarea altora. Răul — voia să spună adică — trebuie văzut cu ochii larg deschiși ; nu însemna că erau de pretutindeni încolțiți, în așa fel încît să se sperie și să-și pîngărească sufletul ori să și-l vîndă.

„Bine — se întreba micuțul Mihail-Litovoi —, dar tu de ce-ai picat pe capul bunicului, împreună cu unchiul, ditamai omul, lăsîndu-vă moșia din Hațeg ?” Și i-o spunea aievea, nu cu aceste vorbe, ci cu acele pe care se pricepea să le-aleagă pe-atunci, simțea însă că aproape nu se mai cuvenea : mătușa-mare ghicise și sclipirea din privire, precum și oftatul ce i se ridica din piept, răspundeau înainte ca el să fi terminat. „Oh, tocmai asta-i ! — glăsuia. Unchiu-tău, coșcogeamite bărbatul, nu fu în stare să-și apere vatra. Ne alungară frații lui cu armele”. „Și tu, mătușă, de ce șezuși cu mîinile-n sîn ? — stăruia el cu obișnuita cruzime copilărească, uitînd că femeile nu-s volnice să sară la bătaie. „Crede bicisniciei muierilor, Mihaile ! Ele pot să zgîrîie să sugrume, numai să le fie cineva foarte aproape, lipit. Altminteri, cînd dușmanul vine cu zarvă de alături, cu cîini și cu bice și sulite, și nici nu se uită la ele, ca să-l îmblînzească prin vreo galeșă căutătură, ele n-au nici o vlavie” . „Aha — se dumirea el —, unchiul va să zică !” Și cînd îl întîlnea prin curte, fluierînd ușor sau cîntînd din frunză, mîinîndu-și din urmă niște dulăi leneși și grași de strălucea părul pe ei, îl cerceta cum cercetezi o gîză puturoasă, curios, dar gata s-o strivești cu talpa, cu toate că bietul om se căznea să-i intre în voie și încerca să-l ademenească spre îndeletnicirile lui. Or, chiar acestea erau vrednice de tot disprețul, își zicea el, înrîurit, fără să-și dea seama, de părerile mătușii. Intrucît ce îndeletnicire e aceea să prinzi păsări, cînd fiare sînt destule pe pămînt și hoții se dedulcesc la bucate, neîmpiedicați ? Și, apoi, de ce să-ți hrănești niște javre pe care n-ai să le pui niciodată să se cațere în copaci ?

Neîndoielnic că existau și unele lucruri bune în învalmășia neamului lor, dar el nu se simțea chemat să le iscodească. Fie că urma pilda bunicului, pe care-l vedea pașind hotărît printre atîtea mîini ce se întindeau către dînsul, cerșind dar și înjurîndu-l, lăsîndu-le cu seninătate sa-i despoaie, fie calea, mai potrivită firii lui, a mătușii Marena, fără limba ei ascuțită și cîteodată spurcată, nu dorea decît să se îngrijească de sufletul său, care gemea ca un apucat în niște lanțuri grele. S-a obișnuit însă repede și cu gemetele acestuia. Niciunul n-a mai răzbătut la suprafață. Ba încă, în ele găsea tăria să-i supună pe ceilalți, cu o vorbă îndelung ținută sub obroc, îndelung respinsă și brusc slobozită, iar mai tîrziu cu o singură încruntare din sprîncene. Nepotul, de la un timp, începuse să stîrnească mai multă teamă decît bunicul și să fie socotit stăpîn, un stăpîn de la care nu prea poți să iei ceva fără să binevoiască el să-ți deie. Avea doar cincisprezece-șaisprezece ani (tatăl mînca acum din blidul voievodului, la Curte) și mulțimea de unchi, veri, mătușe, nepoței se ferea din drumul lui, nevrînd să-i încrucișeze nici privirea pe undeva mai

pe la umbră. „Oare de ce se înspăimîntă ?” — se mira, zărindu-i cum întorceau iute spatele și se pierdeau în desigurile braniștei sau după acareturi. „Fiindcă de mine se-nspăi- mîntă, negreșit !” Degeaba, ca să-și lămurească fuga lor, își scruta chipul bănuît a purta înscris vreun blestem, în apa bălților : i-ar fi trebuit un lac de munte, un izvor. Și, în lipsa unor unde de cleștar, își ridica brațele, spre a desluși pe ele însemnul. Nu-i arătau nimic, ca și cum n-ar fi fost ale sale, ci doar se încordau ca niște vine de bou lovite și izbeau securea în butuci ori lancea în trunchiuri. În momentul acela nările i se umflau și fornăia precum un taur. S-ar fi luat în coarne cu lumea întreagă. Cînd i se făcea rușine de atîta putere (ce sălășuia și în frățiorii Nicolae și Ivașcu, neajutată de minte, drept care îi trîntise de pămînt cu ciudă și-i lepădase în seama unchiului) și de atîta vreme pierdută cu cercetarea acelei ființe străine, apărută din senin în pielea sa, o pornea cu ochii plecați către un anume bîrlog al lui și rămînea acolo cît îi poftea inima.

Își înjghebase un adăpost la una din vii, cea mai tînăra — abia intrase pe rod — și cea mai depărtată, străjuită de două rînduri de nuci mari, stufoși, într-un fost loc de conac al cumanilor, unde nimeni nu îndrăznea să-l caute, nici măcar bunicul (pe tata nu-l interesa). Pe un gorgan, vizuina sa, jumătate bordei, jumătate foișor, era totuși deasupra, astfel că, păstrîndu-se în îmbrățișarea lutului, nedeșlegat de el, se afla în același timp mai sus, de unde viața i se înfățișa în toată frumusețea ei buimăcitoare. Acolo și numai acolo seva descoperită în sine nu i se mai părea desfrînată. Putea să răscolească în voie tainele firii ; nu i se mai năzărea că se luptă cu o lume prea mică, prea plăpîndă, pe care ar fi fost în stare s-o sfărîme. Dușmanul îi era pe măsură, dar dușmănie e oare ceea ce dorește să ți se dăruie, fără să renunțe la propria-i natură, cu primejdia chiar de a te învinge ? Se regăsea ca pregătit pentru întîlnirea cu o iubită, care n-ar fi trebuit să semene deloc cu slujnica ce i se supusese cu atîta ușurință în pățulul vitelor. Și, într-adevăr, în culcușul acela al său de la vie, în nări cu primele miresme așteptate, se mîndrea cu dîrzenia logodnicei lui, care nici nu se apropia prea tare, nici nu fugea, ci se juca serios în zarea ochilor și mîinilor și trupului lui.

Surîde adesea la gîndul îngîmfării sale de-atunci, ce, în parte nu-l părăsise nici acum, și-și spune să s-ar cuveni să guste mai cu nădejde din azima modestiei. Așa, de pildă, avîndu-l în față pe Oaneș, sfios și potolit, imaginea însăși a cumînțeniei, măcar că soț al tatălui său, cum de putea să alunece pe lingă, cugetînd la lucruri proprii și încă fără vreun folos și alandala, ca un om chinuit într-o chilie, respins atît de semeni, cît și de Dumnezeu ? Și de ce-i stăruia în minte mătușa Marena, și ea un alt chip al modestiei ?

20.

În zorii întîiului de noiembrie, pe un vînt rece și nesănătos, ce ba se oprea, ba izbucnea cu furie nebună, amenințînd să rupă legăturile corturilor, descălecă pe neașteptate Encea, feciorul voievodului. Nu se

duse drept la poarta cetății, cum ar fi trebuit, și nu ceru să fie lăsat înăuntru, ci aruncă dîrlogi înaintea taberei, în brațele a patru slujitori ce se năpustiră să-i primească, și strigă să fie chemat cneazul pentru o vorbă. Era puțin bîlbîit, însă reușea destul de bine să-și biruie cusurul, astfel că ceea ce ieșea din gura sa semăna cu o poruncă, pe care totuși Bărbat, întîmpinîndu-l, nu vru s-o asculte. De altminteri, se va fi întrebat cine e, căci din povestirile sale nu-și amintea să fi auzit de o asemenea mutră. Ca înfățișare aducea cu un cavaler ungur, iar ca vîrstă părea a fi cam de seama lui, deși îl întrecea cu un cap și trupul îi era slăbănog. Venise cu un număr de vreo două ori mai mare de oșteni de cît aveau ei și toți rămăseseră pe cai, în spatele cîtorva inși bărboși, bătrîni sau aproape. Bărbat zicea că aceștia se uitau la respectivul ca la unul pe care-l păzeau.

Tînărul repetă porunca, gîngăvind-se parcă mai abitir, dar frate-său, în loc de răspuns, se mărgini să-l întrebe cine era.

„E fiul voievodului — rosti aspru unul din bărboși, arătîndu-l cu palma deschisă în sus. Dacă nu-l chemi pe stăpînul tău, lasă-l să se ducă el în cortul lui.”

„Nu pot să-l las să năvălească așa de-cu-noaptea. Cneazul Litovoi cere să fie vestit din vreme. Iar eu nu sînt sluga lui, ci fratele”.

„Slugă sau frate — totuna ! Cîrmuitorul nu mai are neamuri— făcu bărbosul. Du-te și vestește-l, dacă ții, nu uita însă că și noi — și arătă iarăși cu palma, în felul unui preot, de astă dată către tovarășii lui de alături — am avea cîte-ceva a-i spune !”

„Omului care se și vede stăpîn pe tine și care osului de voievod nu se grăbește să-i dea ascultare ? !” — se împotrivi cel din capătul șirului de cinci.

„Sfîrșește, Bentea ! Ai bătut atîta drum, ca să iști ceartă ? Du-te, mă, fratele ăluia !...”

Bărbat simțise cum crește în sine îndîrjirea. Se stăpîni. Aruncîndu-și privirea în lături, spre un curtean ce căsca gura, îi zise :

„Fugi și arată-i cneazului ce se petrece aici ! Ești în stare ? Să hotărască ! ”

Și el se înțepenise zdravăn pe picioare, cu mîinile în șolduri.

„Măi, măi !” — plescăi din limbă nemulțumitul, cel de-al cincilea. Iși alungi gîtul către cel cu gesturi de preot și ceea ce văzu, cu oarecare teamă, îl liniști repede.

Se scurseră cîteva clipe de așteptare, timp în care Bărbat se uită cu lacomă curiozitate la tînărul ce începuse să se plimbe pe pajiștea uscată. Nici o cută de ciudă nu se săpase pe fruntea lui dezvelită de vizieră, cu toate că situația nu-i era prea fericită acolo, înaintea cuiva care-i oprise trecerea, ba, mai mult, nu luase în seamă poruncile sale, iar în spate cu un soi de judecători mascați în sfetnici. Curiozitatea i se preschimbă numaidecît în cruzime, ca și cum ar fi bănuiră că numai prin mijlocul acela, sfidător și fără rușine, ar fi putut să-l silească pe celălalt să-și trădeze gîndurile. Inșă, bineînțeles, se mărgini la privire.

În sfîrșit, se ivi el, călcînd dinadins apăsător, urmat de Oaneș, și fiul voievodului tresărî surprins, de parcă n-ar fi sperat niciodată în întîlnirea aceea. Se înclină speriat, trase cu ochiul la însoțitorii săi, care porniră să

se foiască pe cai, apoi spuse, bîlbîindu-se tare de tot : „Am ve-venit să... M-mă rog, ce-i cu tata ?”

„Știi la fel de bine ca și mine ! — răspunse, salutîndu-i pe ceilalți și ferindu-se să-l ațintească pe tînăr. Mă mir c-ai ajuns atît de tîrziu”.

„Nu pentru asta ai venit, măria-ta !” — strigă bărbosul cu apucături de preot.

„Căpitane Paliga, îngăduie-i să spună ce are pe suflet ! — rosti el. Cneazul Eneea a împlinit vîrsta cunoștinței”.

„Ne ascundem după vorbe frumoase, jupîn Litovoi. El a venit să ceară ce-i al său. N-a izbutit să ți-o ia înainte, fiindcă Țara Severinului e departe și l-a legat acolo de asemeni datoria”.

„A-așa-i, întocmai!” — găsi tăria să aprobăluiască ajutatul. Însă el nu-l băgă în seamă. Îndreptîndu-se spre Paliga, grăi :

„Zici că pretinde ceea ce pretinzi dumneata !”

Acela înălță din umeri :

„M-a rugat să am grijă de dînsul fratele voievodului, înainte de-a pieri. Pe mine și pe oamenii ăștia, Bentea, Rodan, Atănase și Papuc”.

„Oameni tot unul și unul ! Doar că nu înțeleg ce legătură are ruga cu mine”.

„Am auzit că vrei să strîngi țara să ți se închine”.

„Dacă n-am făcut-o pînă acum, de o săptămînă de cînd stau aici, înseamnă c-ați auzit prost. Mă mulțumesc cu adunarea cnejilor. Poporul l-oi lăsa să se strîngă singur, la Nedeia”.

„O să te bată Dumnezeu !”

„În vermeghie la dumneata, ar fi cu putință, mai ales cu sprijinul celor pe care plănuiești să-i rechemi. Aici însă s-ar putea să înceapă să fie parohia mea și nu știu de ce Dumnezeu și-ar părăsi alesul”.

„Te vezi mare și tare. Te bizui pe oșteni năimiți. Cît despre mine, află că n-am sfătuit pe nimeni să-i recheme pe papistași. Și apoi, de ce m-ai trage la răspundere, cînd părintele îți fu din tagma... ?”

„Nu te atinge de tata, îți zic !”

„Hai, treacă ! Dar de amestecul meu în daravera cu catolicii... Întreabă pe măria-sa cneazul !”

„O să-l întreb altădată. Deocamdată, sînt pricini să cred că răposatul Dan, fratele voievodului, s-ar răsuci în rriormînt descoperind cui a încredințat gria nepotului”.

„Încerci să ne dezbină, ca să-ți fie ție bine”.

„Nicidecum. Caut poate-oi reuși să dezbar de tine un suflet încă tînăr și neprihănit de păcatul invidiei”.

„Ai nevoie de el, să dovedești prostimii că-i înlături doar rîndul, lăsîndu-i ursita”.

„Iată-te înțelept. Mă bucur pentru tine c-ai găsit cuvinte atît de potrivite, chit că înțelegi prin ele vreun fel de gugumănie”.

Căpitanul Paliga, preot și hoț de codru, deși rămînea întunecat la față, era vădit încîntat de recunoașterea meritelor sale. Oftă ca niște foaie, suflă strașnic adică. Cneazul Eneea se retrăsese puțin cu spatele către ai săi și părea să gîndească, cu aerul c-o făcea prima oară. Bărbat se simțea un copil neajutorat : prea vorbeau în pilde cei mari. Oaneș, în schimb, molfăindu-și pornirile mai noi împotriva sa, mai-mai să cadă de bucurie

văzîndu-l (si auzindu-l) cum se descurcă. I-ar fi dat întreaga inimă, dac-ar fi fost sigur că și-o poate lua înapoi. Harvat, care-și scrișnise apariția doar de cînd cu „Dan, fratele voievodului”, cîntărea în minte ce e mai greu : să slujești unui slujitor sau unui stăpîn ? Socotindu-se stăpîn pe el însuși, măcar că numele îi mersese de slujitor, își va fi zis cu glas tănuit că și celălalt era tot stăpîn, așa că, pînă la urmă, o lume întreagă de stăpîni se va fi vădit în creierul său. Unii erau mai mici, alții mai mari. El, Litovoi, era mai mare. Oaneș însă, gudurîndu-se ca un cățel (ce l-o fi apucat ?) întruchipa o rasă mai boierească, mai delăsătoare.

Și Litovoi acela se trezea la curtea din Nedeia ; bănuia cum că restul îi tremură de frică :

„Paliga — zise —, dacă moartea ți se arată noaptea în vis, înveșmîntată în alb, supune-te ! E mireasă”.

„Îți bați joc de mine — se înfioră potrivnicul: Te-aș putea strivi cu oamenii ăștia ai mei. Pînă să-ți sară gloata în ajutor...”

„Te înșeli — azvîrli zarurile retrasul la conacul cumanilor, cel care visa că totul se poate. Te înșeli, deoarece nu prenumeri în rîndul oștilor mele și pronia cerească”.

„Ptiu ! — i-o întoarse amenințatul Îngîmfat trebuie sa mai fii. Nu vezi că-i tîrîță deasupra, cînd eu umblu cu miere ?”

Bentea, căruia alunecarea celor doi căpitani spre lucruri de negîndit i se părea o meteahnă, prin urmare o trădare a rosturilor simple, se înfurie :

„Pe scurt, căpitanul Paliga se tînguiește cu Litovoi- căpitanul !”

„Gura, cotoiule ! — strigă primul numit. Ai jurat să m-ascuți, nu să m-asmuți”.

„Ceea ce va să zică vînzare de vorbe lăsate cu limba de moarte. Sînt unii care merg împotriva șuvoiului, adică a vieții celor din Jiu și se tîrăsc un timp prin mai multe județe, poate vor întîlni vad de trecut mai lesne”.

„Nu-mi vorbi mie în pilde ! Și ține-ți cumpătul : ce vrei tu, vreau și eu !” Apoi, întorcîndu-se către el : „Cneze Litovoi, noi cei pe care ne vezi aici sîntem o mîină. Dacă dorești să te slujești de ea, trebuie s-o iei toată, nu pe degete”.

„Și cu strălucitul Encea cum rămîne ?”

Celălalt, neîncurcat defel :

„Înțelegem c-o să-l ocrotești”.

„Aha ! Să zicem că primesc. Ce cheazășie am că nu umblați cu șoalda ?”

„Nici una — se înfoie pe cal Paliga. Dacă-ți convine, bine ! Dacă nu, cu bine !”

„Cu bine !”

Ca la un semn, toți călăreții aceia se mișcară. Paliga ridică brațul și rosti :

„Are să-ți pară rău”. Pe urmă : „Vino, cneazule Encea !”

Encea se dezmetici ca după o lovitură. Privi la el, lung, apoi la prietenii săi, șovăi o clipă, în sfîrșit se apropie de ,calul ce-l aștepta, ținut de doi slujitori, și se aruncă în șa. Ceata pornise în mare goană ; dumnealui o urmă agale, în silă parcă.

Rămas cu ai săi, se întristă. Iși zise că putea să-i atragă și tot asta spuse cu voce tare către Bărbat și Oaneș, Bărbat, ca un mînz ce era, nu-și dădu cu părerea ; îl privi cu o sticlire în ochi, apoi își întoarse obrazul într-o parte, ca și cum i-ar fi cășunat să îngaime : „Măi, a naibii !” În schimb Oaneș, rîcîit de gheara cea nouă, sări ars :

„Pe cine s-atragi, pe ăștia ? Buni mușterii îți aflași ! Le-ai fi dat carne să-nghită și li s-ar fi părut fasole ! Nu ! Jur pe minerul spadei mele, dăruită de Arhanghelul nostru, al tuturor (și bātu cu palma rotundul încrustat cu stele' de aur), că m-ai fi pus chiar pe mine să le-o scot din măruntaie (era vorba de fasole !), spre ușurarea lor și cinstea ta”.

„Domol, domol, Oaneș ! De unde știi tu că oamenii nu se pot îndrepta ? Oare schivnicii nu prind gustul buruienilor, ba și al lipsurilor, după ce s-au îndestulat multă vreme cu cele mai pofticioase mîncăruri ?”

„Așa o fi, dar eu cred că tocmai asta-i dovada că nu se dezbară de ele nici în postul cel negru. Sărbătoresc în sărăcie ospetele grozave la care visează”.

„Mereu mă mir văzîndu-te ajungînd la o înțelepciune nepotrivnică cu vîrsta, acum însă mă umilești cu-adevărat, căci, iată, mărturisesc — nu înțeleg defel cuvintele dinainte”.

„Ce-i greu de înțeles ? Că flămîndul visează codri ?” „Bine, dar pe ăștia nu i-aș fi lăsat flămînzi. Nu se cuvine, pentru osul lor”.

„Oricît le-ai fi dat, tot nemulțumiți ar fi rămas. Fiindcă au fost obișnuiți să ia după pofte, nu să aștepte de ia alții”.

„Păi, unde-am ajunge, dacă toți și-ar lua de unde și cît i-ar cădea sub mînă ?”

„Intreabă-i pe ei ! Eu unul mă tem că n-ar avea ce să răspundă. Nu-i privește. Soarta neamului nostru oropsit ne șade nouă la inimă, ție și altora, lor doar măririle la „care pot răzbi, măsurate prin atotputernicia vrerii lor”

„Mă faci să-i urăsc, fie și ascultîndu-te. Și cum ura mea e numai ce răzbate afară dintr-a ta și ce reușește a pătrunde prin urechile mele, adică o rămășiță, zic că tu ai fi fost bun în locul meu, iar eu într-al tău”.

„Nu-mi trebuie ! — se răsti Oaneș. Mă pricep să învîrtesc asta (arăță iarăși arma) pînă-i rămîne doar cotorul, și-atît. De altfel, habar n-am de ce m-oi fi băgat. Cugetam că ți-oi spune mai lămurit c-ai făcut bine alun-gindu-i”.

Tînărul Oaneș se înfierbîntase și, de fiecare dată cînd se întîmpla, pe culmea însăși a simțămîntului său, so trezea cu o scîrbă cumplită pentru vorbe, nu atît ciuda de a nu fi izbutit să exprime ce gîndea, cît marea, înfricoșătoarea neîncredere a omului faptei față de unealta limbii. Jura, fără îndoială, să-și pună lacăt la gură și să se cufunde în peștera tăcerii, unde umbra faptelor era mai vădită, mai bine desenată de vreun șuvoi de raze ce năboia dinafară, și chiar o făcea un timp cu încăpăținare, pînă cînd iar se avînta spre înălțimi înșelătoare. Ținea cuvîntări înflăcărare, scotea vorbe cu miez, se întrecea în glume cu hîtri renumiți, și deodată :

totul se prăbușea, mireasma atrăgătoare a sunetelor se preschimba în izuri puturoase, în fum înecăcios. De aceea dădea poate cuvintelor sale, aruncate din coșul pieptului, o noimă de neîntors, de lucru trăit, dureros scornit.

Oaneș nu mai vorbea. Ii era de-ajuns. Bărbat, crezînd că viteazul pînă mai ieri tovarăș al tatălui lor fusese pus în încurcătură de el, frate-său, îl încurajă cu ochiul, ștremgărește, însă aceleia nu-i ardea de copilării. Deși nu se plimba fără țel, încolo și înapoi, ci stătea pleoșit cu mâinile pe lîngă trup, părea să privească într-o genune și să strivească sub pleoape o groază ce încerca să i se ridice sub frunte. Bărbat nu știa că genunea aceea se afla chiar în sufletul tînărului. Mai înțelegător sau, cumva mai milos, el, viitorul voievod se supuse pornirii de o clipă și, apropiindu-se, îi așeză palma pe umărul nemișcat. Simți o tresărire, drept care și-o retrase număidecît și zise:

„Ță mergem ! Vom avea treabă multă mîine“.

Și tustrei se îndreptară spre cort.

22

Ziua „încoronării" ! Slavă Domnului că nu obișnuim să purtăm coroană ! — își spuse. Ar fi trebuit s-o iau de pe fruntea unui mort și din curtea altuia. Cu degete calde, ar fi trebuit să ating tîmple reci, cu atît mai reci, cu cît am cunoscut, cîteva zile mai înainte, stingerea gîndirii dedesubt. Ori, dacă m-aș fi ferit și aș fi căutat să ating doar rîvnita comoară, mi-ar fi părut că răceala ei și-o trăgea de la tîmple și m-aș fi înflorat. Ce bine că n-avem încă coroane ! Toți regii din jur au prădat cîte-un cadavru. Impăratul însuși... Ziua „înălțării" ? Dar ce-s eu ? Fiul lui Dumnezeu ?! Și cel care-a murit unde s-a dus ? Nu cumva a fost înălțat mai sus decît mine, astfel că eu am rămas tot sub el, tot mic, nevolnic de a hotărî pentru alții ? Pizmașă pornire : iată-mă gata să mă cert cu un mort ! Ia însă aminte : este aici o învățătură de cum să nu te înfunzi, fiindcă, pînă la urmă, cele dumnezeiești sînt amestecate cu cele pămîntești. Ziua „însăunării" ? Să cuprind în brațe un leș și să-l cobor, ca să mă așez în jilțul său ? Atunci, ziua alegerii ! Dar din partea cui : a Cerului, a poporului, a mea însămi ? Și dacă fu o simplă tragere la sorți, acum neurmînd decît să auzim zgomotul căderii zarurilor ?

C-a venit ziua mea, cu asta ar trebui să mă încurajez. Nu a coroanei, nu a proniei, nu a scaunului. Prima și ultimul prea mărunte, în orice caz prea încărcat de bănuială, cea din mijloc prea departe — oare de ce m-aș gîndi la ele cu poftă ? Oare de ce, imediat după aceea, aș tremura de frică ? Și totuși îmi trece un vînt de gheață prin șira spinării. Mîine va fi la fel ca azi ? Grijile mă vor aduce să uit ? Vino, faptă, vino mai repede !

Împungîndu-și calul, dar ținîndu-l pe loc cu frîul, făcîndu-l să se înfoaie ca altădată, în Țara Românească, alături de tată, acum fără să vrea și fără să-i mijească în suflet vreo mîndrie, privește cum se alcătuiesc rîurile în vale și se scurg către locul de adunare. Felurimea portului îl uimește. Platoșele însele nu se compară cu straiile boierilor. Însă își aduce aminte că e vreme de pace și că numai în război oamenii sînt

asemănători. El nu-i cunoscuse îndeaproape decît în lupte și — niște umbre mișcîndu-se după voința lui — în familie. Pieptul i se umflă de bucurie : va putea veghea de acum înainte ca această lume să-și păstreze neasemuirea, să fie aievea și cum vrea ea, spre împlinirea ascunsului scop al vieții. Ascuns, dar firesc. Întru împlinirea neamului. Il chemă pe Oaneș lîngă el și-i făcu semn : privește ! Il chemă pe Bărbat și-i spuse : bucură-te, ei vor hotărî ! N-au avut răbdare s-ajungem la Nedeia !

Bărbat își încruntă ușor fruntea și zise :

„Vor hotărî, desigur. Dar hotărîrea e ca și luată”.

„Nu-i adevărat, frățioare. Le trebuie timp. Fiecare clipă hotărăște. Fiecare clipă schimbă în aceeași măsură în care păstrează”.

„Te îndoiești de alegerea lor ?”

El zîmbi :

„Puțințel. Fiindcă știu că nu-i pot aduce pe cei de mai tîrziu, pe nenăscuții ce se vor naște. Ei m-ar putea respinge. Or, eu am nevoie și de îngăduința și sprijinul lor”.

„Te frămînti prea mult. Învață-i pe părinți să te lase feciorilor lor, cum ni te-a lăsat, lor și nouă, Mihail!” — Oaneș.

„Nu pot să-i silesc. Pentru asta nu sînt stăpînul lor „Dar pentru ce ești ?” — a întrebat Bărbat.

„Spre a le opri mîna ce se abate în lături, aruncînd lucruri de trebuință sau lovind prietenul, ruda, în locul dușmanului. Spre a-i obișnui cu aleanul, ca să petreacă din plin la sărbători. Le-aș cere un nou fel de suferință, cel cu folos, care este el însuși leac, față cu nemărginirea durerii din veac, moștenită. Desprindere de pămînt, dacă vă place ; dacă nu — îndrăzneala de a se ține pe picioare drept”.

23.

„Să nu uit să primesc semnele puterii, să nu uit să le primesc !” — își zicea ascultînd rugămințile, pe rînd înălțate, ale cnejilor și boierilor. Le zărise — buzduganul și pecetea — mai încolo, pe un mic covor înaintea urmașului și i se păruseră atît de mărunte, încît se temea să nu le piardă din minte. „Mi le vor întinde ei — își mai spuse. Poate le cade în sarcină”. Însă era așa de convins că și fără ele e legiuit a se săvîrși o alegere și că această alegere se opriase asupra sa, încît se gîndea că le-ar trece cu vederea, supărînd pe toți oamenii aceia, care țineau la tipic. Bănuia că cei ce urmau să i le înmîneze, armașul ori cumva vlădica, aflat la doi pași, cu crucea în mîină, deși nu dispuneau de ele decît pentru cîteva clipe, se contopiseră cu demnitatea voievodală și ar fi fost jigniți dibuind că-n ochii săi nu prețuiau mai nimic. În sfîrșit, vedea mulțimea și o cîntărea în nerăbdarea ei. Cu ce nesaț aștepta momentul îmbucurării lui ! Dar el nu se simțea bucuros, pur și simplu dorea să contenească odată. Era și foarte obosit.

„Aud că unii vecini mă socot un soi de cioban” — îi șopti lui Oaneș. (Și, în sine : „Ce-or fi vrînd ? Ce-or fi vrînd cu aceste cuvîntări ?”). „Mă prind că și o parte din urmași vor gîndi tot astfel. Căci, cum mi-i închipui eu pe cei din vremea lui Attila, hunul ? Spre a nu mat vorbi de daci, care ne

fură strămoși".

Pe urmă, își dădu seama că era privit. Cereau un răspuns de la el — la ce întrebare ?

„Sigur, sigur — rosti răspicat. Mulțumesc de încredere și mă leg... Mă leg să vă răsplătesc, cât îmi stă în putință și în fire ! De asemeni, să vă ascult părerea".

„Nu așa, mărite !" — îl opri vlădica, croindu-și drum către dreapta lui, însă lovindu-se de nestrămutarea oamenilor săi. ce-i întocmiseră un fel de țarc.

„Faceți loc ! — striga si armașul, ținând deasupra capului buzduganul și pecetea, de parcă ar fi trecut printr-o apă și i-ar fi fost frică să nu le ude.

„Dar cum ? — întrebă el, stîrnind rîsul celor apropiați.

„Jură !" — zise vlădica nerenunțînd (își mai mișca harnic coatele).

„Jur să vă răsplătesc, dacă asta se cere de la un cirmuitor. Cît mi-o sta în putință și în firea pe care mi-a dat-o Dumnezeu".

„Jură pe sfînta cruce !" — ridică preotul simbolul suferinței și închinăciunii, reușind să se dezlege ca prin minune de vraja care-l țintuia în loc.

„Jur !"

Un chiot prelung — de bucurie ? — se înalță în aer, în clipa cînd acel cuvînt se desăvîrși pe buzele sale. Armașul îi depuse insemnele la picioare și se închină.

„Mulțumesc, prietene ! Cnejii te-au trimis.?"

„Intocmai, și voievodul plecat !"

Erau rostirile îndătinate, scoase de unul, noul voievod, cu oarecare șovăială în glas, iar de celălalt, crainicul-armaș, cu toată tăria cuvenită. Oaneș avu o pornire, mai să-l cuprindă de după umeri, însă își amintise fără îndoială că nimănui nu-i era îngăduit să-l atingă în momentele acelea, și de aceea i se plecă ușor la urechi (putea fi luată plecăciunea lui și ca o închinare), zicîndu-i:

„Va trebui să-i primești pe fiecare în parte, afară de voievodul dus. Apoi pe soli".

„Sînt mulți ?"

„Care ? Solii sau cnejii ?"

„Solii. Pe cneji îi cunosc".

„Ai noroc, nu-s mulți".

Și, cu totul cu cerc, ocolind cu grijă armașul, dar cuprinzîndu-l pe preot, începură să alunece în jos de pe movilă și să curgă prin albia deschisă de retragerea mulțimii, spre tabăra lor de pe cealaltă ridicătură, unde, cine știe de ce, caii așteptau înșeuăți și cîteva slugi se frecau la ochi.

Peste patru zile, la Nedeia. Trimisese înainte pe vrednicul Chindea și pe îndoielnicul, și ca socru, Ioan ; altfel neamurile sale ar fi fost în stare să nu afle nimic din vestea cea bună. Și dacă venețienii, de asemenea, s-ar fi prefăcut că n-au prins zvonul de schimbare, de teamă să nu-l înfumureze și să piardă în negustoriile cu el, cine l-ar fi primit cum se cuvine ? Poate mătușa Marena și copii din casă și, tîrît, unchiul nătîng, dar numai cum se cuvine nu s-ar fi numit întîmpinarea lor. Se și vedea înconjurat de mucoși și tras de poale, în timp ce mătușa l-ar fi bătut pe spate și i-ar fi adus vreo musirare, pentru vreo greșeală de altădată ori de atunci, bănuită. Așa însă...

Chindea își împlinise datoria sau ce credea el a-i fi fost datoria, căci, îndată ce pășiră Gura Motrului, găsiră satele în răscoală. Cu hore și alte dănțuiri, și cu ștergare, i se aruncară în cale, petrecîndu-l apoi dintr-unul într-altul, ca și cum nimeni n-ar mai fi avut nimic de trebăluit prin gospodării și iarna ce se apropia ar fi putut fi sărită, iar el ar fi fost chiar sufletul următorului anotimp, al primăverii. Totuși inima îi era tomnatică. Și-o simțea picurînd cu cețuri, chircită de sub brumă, măcar că nu arsa. Mai degrabă curată. Fremăta doar la auzul cîntecelor de lăutari, unele deocheate, adică la ceva străin, de care se păstrase îndepărtat însă la care rîvnise, mirîndu-se că începuseră să se răspîndească printre țărani, cu toate acestea nu izbutea să se tulbure cu adevărat și nici pierde. Măhnirea purta trena acestui freamăt, se ținea de coada calului său. Valurile simțămintelor călătoreau însă înainte, spre acea zare care era a tîrgului lor și a Dunării cu fața involburată, vînată. Vremurile, întrezărite odinioară în unde, tăceau.

Pline și sare la porțile orașului, ca la intrarea în sate. Flacai (de unde atîția ?) gătiți, de sărbătoare, cîteva măști și ... iată că moștenise și măscăriciul lui Radu ! Venise singur ori îl cărase cineva ? Vopsit numai puțin, cu două dîre ce porneau de la umerii ochilor și se prelungeau către bărbie, nu făcea tumbe, iar cînd a ajuns lingă el și s-a strîmbat ca să-i stîrnească rîsul, n-a rîs. A pus un genunchi în pămînt și n-a scos nici un hohot, nici un cuvînt. Ce-o fi vrînd să se înțeleagă ? — și-a zis. Că s-au dus zilele bucuriei ? Inciudarea sporindu-i odată cu gîndul, cu acesta și, apoi, cu celălalt, că nebunul e nebun, om fără minte, repede alungat de amintiri mai vechi, cînd șezuse la Curte și pe voievod nu-l admirase decît rareori, prinzînd în schimb dragoste pentru înțelepciunea ciudată a piticului.

„Mișcă, nebunule ! — îl înghionti. Eu nu pot să joc rolul tău. N-am putut nici acum cîteva ani, deși însuși taică-meu își propusese să m-ațîțe“. Ceea ce unora le va fi părut o blesfamie.

Dar omulețul se strînsese în sine ca un vierme, își oploși capul între umeri, pleoapele îi căzură.

„Cum naiba te cheamă ?“ — îl întrebă deodată, cuprins de milă.

„Ghergo, măria-ta !“ — răspunse Chindea.

„Și de ce plînge ?“ — a mai adăugat.

„Nu știu. Nu-i e foame, fiindcă l-am îndopat bine înainte. Poate că-l doare pîntecele !” Și omul a rîs de propria sa glumă. Încît l-a țintuit muștrător și i-a întors spatele. Măscăriciul, de asemeni, a rămas în urmă. Oaneș, pe care înfierbîntat îl căuta, nu se zărea nicăieri. Bărbat îi alerga pe de lături și el pentru prima dată își privi fratele cu neplăcere.

Hachițele venindu-i, pesemne, din faptul că Bătrînul nu se arătase.

De unde să-și închipuie că-l aștepta de-a dreptul în biserică ?

25.

Trist ospăț ! — își făcea el încheierea la două zile după ce totul trecuse, chiar și pohfala slujbei în care devenise Primul Miruit și jurămintele cnejilor le primise în această neobișnuită calitate. Trist ! N-au dus lipsă de vinuri și lăutari, mîncărurile au curs îmbelșugate, chit că vreme de un ceas îi silise a se îndeletnici cu peștele, dar nimic n-a reușit să-i aprindă. Măscăriciul se îmbolnăvise și zăcea în camera mătușii Marena, care-și găsisese iarăși un semen de care să se lege și un bun prilej de a-l înjosi pe bărbatu-său.

Însă nu din cauza lipsei nebunului erau mesenii mohorîți și nu se dădeau cu inima întreagă băuturii. Aveau parcă o frică. Dacă vorbeau, îi ocoleau privirile și încercau să nu-i ofere prilej să se amestece. Nu-l luau martor la contraziceri și, dacă se hotăra totuși să spună și el ceva, tăceau deodată cu toții, încît s-ar fi putut auzi și musca. Nu mai mîncau, nu mai beau. Ascultau înfrigurați și, de cădea vreun cuțit pe sub masă ori cineva atingea cu cotul o ulcică, făcînd-o să se spargă la picioare tresăreau scurt, săgetîndu-l pe neîndemînat cu uitături rele, gîfuite. El își rostea cuvintele repede, lămurit ; ei răsufiau ușurați și se apucau din nou de bucate. Întîi sușoteau, apoi, dîndu-și seama că șoaptele lor ar fi putut fi luate drept niscaiva planuri ascunse sau drept lucruri necuviincioase, ridicau vocile. Dar, curînd, se speriau de înălțimile atinse și coborau : o adevărată fugă de răspundere. Cînd lăutarii începeau să cînte, se așeza în sală o viață mai firească și cîte unul clătina din cap cu plăcere în tactul muzicii, însă nu-și părăseau îngîndurarea și nu s-a întîmplat ca vreunul să-și alăture glasul la viersul pe care-l știa. Mai cu seamă Ioan și Vîlcu zis Farcaș erau cu sufletul încîlcit. Bogați, își închipuiau că au a se teme pentru bogăția lor, de care el însă n-avea nevoie, cum n-avea nevoie de slăbirea puterii lor spre a o spori pe a sa. Dar ei nu-s puternici ! — fu condus să cugete. Cine a spus că-s tari niște oameni care se-ngrijesc de tăria lor, ca să n-o piardă ? Și mai cine a pretins că inșii cei mai cunoscuți, iscușiți în chiar menținerea faimei lor, sînt și cei mai puternici ? Cînd ei au luptat doar ca să se raspîndească știrea isprăvilor lor și le-au mai și înflorit la petreceri acasă, unde tovarășii sînt dispuși să-ți treacă multe cu vederea, ba încă să te și creadă, dacă-i inviți a doua oară și le fluturi pe sub nas un cîștig, nu-i semn că puterea e calpă ?

Înțelegea că Ioan avea și un alt motiv, mai lăuntric : se simțea probabil jignit de negraba ce-o dovedea în privința Elenei. Însă cum de-o îngăduise pînă atunci și acum, dintr-odată, îl înghesuia ? Își făurise cumva visul nunții îngemănate cu alegerea ? Trebuia să afle că nu-i place

să fie strîns cu ușa !

Pe un singur om l-ar fi primit să-i șadă deasupra, pe bunicul. L-a și rugat ca pe Dumnezeu, și iată ce înțelepciune, prin gura acestuia, a grăit :

„Nu, nepoate ! (Măria-ta să mă ierte !) Nu ! Că Pronia și-a întors privirile către neamul nostru, după amar de ani, este o pildă a mărinimiei Sale, dimpreună cu recunoașterea unei vrednicii. A ta. Nu a tatălui tău — fie-i blîndă dăinuirea pe celălalt tărîm ! —, nu a mea, nu a strămoșilor. A noastră, cîtă fu, s-a scurs într-a ta și e firesc să se vadă aceasta, mai plină. Stai drept sub menire!"

Liniștit că nu-i va precupeți vegherea și ajutorul, l-a întrebat de nu vrea totuși să ia loc în Sfat alături de cneji, cu neștirbită vigoare, decurgînd din temeiul neîmpărtășit cu altul al cîrmuirii Țării Dol-Jiului.

„Iarăși nu ! — i-a răspuns. Cneaz de Nedeia am fost pînă s-a ivit, prin furia păcatului meu față de Duma, aceasta — și își arată ciotul dreptei. Și tot pînă în clipa aceea, moștenitorul așteptat al unei demnități și mai mari: Securea le-a spulberat pe amîndouă. Un însemnat e un căzut din mila Domnului. Apoi, doar am umplut lipsa tatălui tău, cît a umblat după steaua lui. Cînd ai crescut tu, am scăpat. Așadar, cine-i cneaz de Nedeia ?”

Ca să-l audă, la sfîrșit, că n-ar face decît să-i îngreuneze munca, ridicîndu-i în jur dușmanii încă pe-atîtea.

Prin urmare, singur între fruntașii țării. Și, bineînțeles, nu se sinchisea de tăcerea lor și de ce-ar fi putut pritoci între două ulcele și o tresărire de spaimă, dar i-ar fi dorit altfel în preajma sa. Ca pe Chindea, de pildă, sau pe Oaneș, care turna întruna pe gît și era răzlețul ce îndrăznea să hohotească în răstimpuri ori să țină cuvîntări de care pînă la urmă se lăsa, dezgustat. Ori, dac-ar fi fost să-i aibă aproape, ca pe Paliga sau ca pe Bentea acela, omul care ți-ar fi dat în cap (ție sau lui Paliga), fie și scăpîndu-se pe el de frică. Gîndindu-se fără voie la căpitanul-preot-tîlhar, avu un freamăt de simpatie. Se întrebă pe unde-o fi hălăduind și îl cuprinse îngrijorarea pentru bieții țărani sau păstori ce i-ar fi ieșit în cale. Apoi, ceva mai mică pentru negustori. Apoi, mînia. Trebuie stîrpiți ! — fu el gata să bată cu pumnul în masă. Și poate chiar bātu, căci privirile se prelinseră speriate spre fața lui, desigur încruntată. Inșă, atunci, un copil își croi drum printre slujitori și, arătîndu-i prin semne să-și plece urechea, îi șopti un lucru.

Bucuros că trebuia să plece. Il aștepta Georgio Secco într-o încăpere. Nu primise nici în ruptul capului să intre în sala ospățului. De ce venise, știa, doar îl mira, puțin că sosise așa devreme și că ceilalți doi îi dăduseră lui sarcină să trateze. De cînd doi venețieni aveau încredere într-un al treilea și nu țineau să fie prezenți ? Iși închipuise că-l vor împinge pe Marco, în calitatea lui de unchi, ba chiar c-o vor trimite pe mătușa-mică Fernia, cum îi ziceau ei, să netezească dumneaei calea, și iată să Secco apăruse singur, fără să specifice c-ar dori să vorbească exclusiv în numele său. Dar cel mai mult îl tulbura faptul că fusese scos direct de la masa de petrecere, urmînd să încheie prima sa înțelegere de voievod, una pe care, e drept, o pregătise de îndelung timp tatăl său, inșă pe care nu cutezase s-o vadă realizîndu-se atît de repede. Pe cînd își amintea

obligațiile sale în asemenea împrejurări și gîndea, hotărît să le înfrîngă, că vor fi împotriviri, fie și numai pentru că se începea ceva neobișnuit, își făcea socoteala de cîștig, al lui și al țării, căutînd tăria de a nu se lăsa nicicum păcălit. Grăbit, da, întrucît și a sa era graba, dar nu tras pe sfoară de prieteni, acum cînd răspunderea apăsă altminteri pe umerii lui. Călcînd îndesat, se îndrepta spre încăperea unde micuța călăuză zicea că se află „nenea Secu veneticu” și se judeca pe deplin liniștit. Domolea în sine ultimele nemulțumiri și le și vedea mulțumite. Se uita în jur, nu deslușea nimic deosebit, și cugeta că totul va fi ca și înainte, că ce va putea deci bizui pe ceea ce-l alcătuisese, cu nădejdiile, bucuriile — rare, cu puterile sale uneori încrîncenate. Ajuns în dreptul ușii mătușii Marena, în spatele căreia trebuie că zăcea, vegheat, măscăriciul, crezu că vor merge mai departe, către camerele din fund, pline de arme și vechituri și avu timp să se întrebe cine-l îndrumase într-acolo pe venețian, cu toate că băiatul se oprise. Zîmbi cînd acesta îi arătă ușa mătușii : frumoasă figură !

Intră. Georgio Secco lîngă fereastră, în picioare, mătușa Marena pe marginea patului, cu mîinile în poală, cu chipul jumătate spre el, jumătate spre grămăjoara de oase și carne acoperită de pături.

„Are friguri” — rosti ea, îndată ce-l văzu apropiindu-se.

„Cine ? Signor Secco ?” — glumi el, deși o gheară îi strînse inima.

„Nebunul ! — șopti bătrîna, buimacă, și nu mai adaugă nimic.

În clipa aceea, venețianul se desprinsese de geam și, punînd doi pași, ducînd mîna la piept, încropi o plecăciune :

„Dați-mi voie, duce, mai întîi să vă felicit pentru alegere și pentru, eia !, la consagrazione ! In nome clei veneziani, clei tutti! ”

„Mulțumesc. Doar mă uimește graba”.

„Ce ? Grabă, spuneți ? Fretta ? Ma i magiari ? I șerbi ? I bulgari ?

„N-ai venit pentru Republică, socot”.

„E'vero. Pure la Repubblica stessa sarebbe contenta a saperci suoi rappresentanti presso di voi”.

„Bine, nu mă îndoiesc. Însă, pe cîte înțeleg, signori-i Mutinelli și Marco, unchiul meu...”

„Da, ei m-au trimis și m-au împuternicit să vă amintesc o veche promisiune a tatălui dumneavoastră”.

„O să vă sprijin în Sfat, dacă și voi mai țineți tocmeala”.

Secco nu părea mulțumit, însă nici el un voia să-l mulțumească de prima dată.

„Noi n-am pus nici primit condizioni înainte de a merge la fața locului și mai ales înainte ca afacerea să fie de... all'ordine del giorno”.

„Aș putea să te contrazic, dar, mă rog, acum afacerea este... Vreau să spun : vă îmbie”.

„Ci interessa nella misura in cui servim un prieten. Prieten c'e da prii (giovargli), nevvero ?”

„V-am mai promis și altădată : pămîntul aparține boierului Tufan. Doar miniera e a mea și-a lui Petrilă”.

„Il servim și pe el. Oare înălțimea Ta nu-i dă o cîtime ? Asta în caz că nu-l... determinați să vă vîndă pămîntul”.

„Nu-l pot împinge. Il are ca dedină, moșie din străbuni. Apoi, jupînul a

prins de veste că storsul și scormonitul nostru se lasă cu avere. De aceea..."

Venețianul zîmbi șiret. El se prefăcu a nu pricepe. Rosti :

„Totuși treaba este de căderea Sfatului".

„Cum și de ce ?" — sări Seco.

„Nu ții seama că, de aici, în mine sînt doi oameni ?"

„Eu văd unul singur. Și, de altfel, orice rang ar avea, omul dispune liber de ce-i al său și de moșteniri".

„N-am chemat să mi se numere boabele și lefții înainte de a fi ales. Așa stînd lucrurile, greu va fi pentru mulți să creadă că nu voi băga mîna în ce-i al obștii".

„Vă faceți prea multe griji. Cîrmuitorilor le place lor înșile să se confunde zestrea comună cu cea personală".

„Mie, dimpotrivă. Nu mi-ar veni bine să fiu bănuț de la început".

„Veți fi, veți fi ! „— strigă cu siguranță învingătorului venețianul.

Ceea ce-l puse iarăși la încercare.

Mătușa Marena, care pînă atunci părăsise să dormiteze, ridică privirea și și-o lăsă să zăbovească în ochii săi. I-o citi repede, ca pe-un răvaș primit pe furiș, și-i fu recunoscător, dar nu într-atît încît să uite că nu-i convenea ceea ce voia să spună. Dădea dreptate străinului. Și el însuși, cu toate că spera din toată inima să se înșele, pentru prima oară să se înșele, nu putea să nu-i dea. Se grăbi deci să îngăduie în sine rodul siguranței aceleia, însă numaidecît îl dosi. Sculîndu-se cu vioiciune din jilțul unde șezuse, încheie :

„ Peste o săptămînă voi strînge Sfatul".

26.

Intîia pornire, întorcîndu-se în sala ospățului, fu de a-i opri pe lăutari și a răspica boierilor și cnejilor că vor avea a se socoti în întrunire de Sfat, spre a lua o anumită hotărîre. Dar ce Sfat ar fi fost acela, cu belșugul oalelor pe masă și cu grăsimea bucatelor ungînd mai rurînd măruntaiele decît mintea ?! Să le fi spus că pricina nu suferea amînare, însă cum să le lămurească, fără primejdia de a fi pîndit și în cele din urmă adușmea ca un tiran ce încearcă să-și dezvăluie lăcomia, că el simțea crescînd iute dinspre miazănoapte și apus vechile pretenții dărîmate de tătari ? Lucruri iscate într-o părere — ar fi cugetat —, închipuiri ! Și chiar închipuiri le-ar fi numit el, dacă n-ar fi fost convins de neadevărul credinței celor mai mulți, cum că orice se poate amina o zi, se poate și două. Nu, după judecata sa, fiecare clipă purta un preț în locul cui, dacă-l pierdeai, nu luai mai puțin, nu mai luai nimic. Regele Bela parcă se trezise din somn : prinsese un zor cînd picătura rece căzuse pe fruntea lui și se agăța cu toate puterile de ea, sprijinit însă de subsuori și de cîrja călugărilor-cavaleri Ioaniți. Cu ce avea să-i plătească ? Dacă o să dea drumul stolului lor peste româneasca țară ?

Era dintr-odată un om ce gîndea cu înverșunare și vedea. Uitase că urzise să sucească ospățul în Sfat, uitase și de unde pornise, dînd viață și

dorinței de a-i ului, cu plănuirile — sosirea venețianului și convorbirea și încheierea oablă a lui, voievod încurcat, care putea fi chiar primul câștig —, acum se umilea căznindu-se să stăvilească năvala din toate părțile a celor cu cruce pe piept și cu sabie grea în mână, ce nu-i apăreau mai puțin ca niște păsări de pradă ori ca fiare sălbatice. Își făcea cruce cu limba, însă coșmarul nu dispărea. Pregătea capcane, lovea în stingă și-n dreapta, bușea, nu izbutea să istovească amarul ce se revărsa peste pământul său. Însă un diavol îi rîdea în nas : habar n-ai cu ce se opresc oștiri din astea, cerești ! — Cu ce ? — îi venea să strige necuratului. Dar mai bine nu-mi spune. Tot am să-i frîng ; am să strîng frunza și iarba. Nu se poate să nu-i înăbuș. — Flăcările lor vor țîșni de sub movilă ! — (Ochii săi trebuie să fi sclipit de înțelegere :) Păi, acolo-s comori!... — Luată de la tine și de la alții. Cu asta se hrănesc, asta înghit !

Tatăl tău, Mihail, din lunga lui prietenie cu venețienii, învățase și era pregătit pentru aceasta : să plătească atunci cînd nu avea sorți de izbîndă. El nu, el nu.

Cînd și cînd, se iveau și visuri mai îndepărtate, ca o bucată de cer albastru printr-o spărtură de nori, precum acela de a nu fi nevoit să plătească nicicînd, doar să învingă. Însă se cerea curaj pînă și să le întrezărească.

De aceea, nu schimbă petrecerea în Sfat. Mulțumit oarecum că se împotrivise pornirii, ascultă cu mai multă luare-aminte glumele mesenilor, care și ele câștigaseră ceva îndrăzneală, și rîsetele lor mai puțin sfiite, și după o vreme, chipurile nu-i mai treceau prin față rînd pe rînd, ca la o numărătoare, ci se învălmășeau, se suprapunea într-un joc frumos, nebunatic, scăpărau. Nu mai erau Ioan și Farcaș, Chindea și Dragomir, Grigore Teșluianul, Petrilă, Iacul, Oaneș, ci oamenii săi, prinși într-o horă că să-l sărbătorească. Nu mai avea nimic să le mustre. Unii trebuiau să-i dovedească sinceritatea lor, alții să înlătore bănuieli, alții urmau să întreprindă ceva, ca să nu se spună că au trecut prin viață de pomană ii amina pentru altădată, îi scutea de niște griji care le-ar fi răpit veselia. E drept că el se silea să arate vesel, bucuros, și nu reușea decît în parte, însă firea lui posomorită era de vină, fire ce părea să aibă ascunzișuri neavînd cu adevărat sau, mai bine, să-și adîncească într-atît tainițele, cu cît le pune în lumină. Putea fi vorba și de o suferință, dar dintre acelea în stare, covîrșind cumpătul, să-l conducă pe om să ia cîmpii, nu însă, și din fericire, să răcnească. Neostoită, căci nu se găsisese o împlinire tot așa de mare, și cu neputință de vindecăt, deoarece leacul ar fi fost doar altoirea sîngelui, turnatul unei alte licori în vine, îmboldea mereu la fapte. Și tot ea le pregătea, le bătea cu ciocanul din frunte neîncetat, abia permițînd un răgaz, cît să răsufle carnea încinsă și să nu se întoarcă pe dos foalele. Incălcarea era atunci primul lucru de săvîrșit și numai apoi poruncile și celelalte. Leneșii se mirau, ei obișnuiesc să cerceteze treaba pe toate fețele, să-și ia măsuri pe îndelete, uitînd pînă la urmă unde vor să ajungă, dar ce să cercetezi ? O ispravă neîmplinită ? Gurile rele îl cleveau ; ele n-aveau de mestecat decît umbra faptelor sale. Faptele se tîlcuiau ca purtări și le condamnau sau le lăudau — acum zisele guri erau „bune” —, după cum răspundeau pretențiilor lor, alcătuite pe temeiul a mii de povești puse cap la cap și scurtate. Gestul

fără pereche și seamăn nu intra în socotelile lor. Nu se simțea singur în felul lui de a fi și în miezul înfăptuirilor sale, dar nici înglotat de tovarăși. Ar fi vrut să ridice pe cât mai mulți în scări și să-i învețe să-l însoțească ori să umble pe drumul lor propriu, dar, în afară de Bărbat și Oaneș, și el cam îndoit de la o vreme, nu mai avea dovezi că dorința și priceperea sa ar da roade. Mai existau câțiva din oamenii lui Radu, Chindea de pildă, asemănători cu sine și credincioși nu atât unui stăpîn, cât țării, însă ascultarea unuia nu era și ea o cale de a sluji celor mai mulți, creșterii neîntinate a patriei ? El însuși găsisese pe timpuri un răspuns în supunere, totuși o făcuse în doi peri, lăsîndu-și mereu o poartă de scăpare — era aceasta un semn că pe om nu te poți bizui decît îngăduindu-i slobozenia dinlăuntru ?

Trebuie să-l chem pe Chindea, să stau de vorbă cu el ! — își zice. De ce ? — își răscoli tot el pulberea dorințelor. Ca să-l strîng în chingă ? Oare nu-l cunosc destul de bine și nu mi-e dragă sîrguința lui de cînd cu năvala ? — Ca să-l îndemni să stăruie, să meargă mai departe alături de tine. — Este aici, alături, la curtea din Nedeia. Putea să șadă la moșie. Nu l-am amenințat cu nimic.

Pe Chindea avea să-l folosească potrivit trebuințelor, ale lui și ale sale, și n-avea să-i deschidă sufletul pentru a încerca să prindă ceea ce nu se poate prinde, ceea ce dispăre chiar, cînd cauți să pui mîna și să atingi. Ca și pe Oaneș, acest tînăr fugos ca un cal ce poate să te trîntească dacă-l încaleci pe deșelate, dar pe care o șă de aur îl face să mănînce văzduhul. Ce prostească apropiere ! S-o fi învățat de la venețieni ? Fiindcă Oaneș nu era cal; ci om, un om în care poți să ai încredere doar în măsura în care ai încredere în tine. Iar încrederea în tine trebuie să te pricepi și să ai tăria s-o păstrezi totdeauna, în ciuda greșelilor, ce au drept la existență, adică la îndreptare.

Intrebîndu-se cînd va fi de cuviință să pună capăt petrecerii, el îi și pusese de fapt. Lăutarii porniseră să se retragă, mai rămăseseră doi, și slujitorii, dintr-o poruncă cine știe de unde primită, începură să se învîrtească printre mese culegînd pe tipsii resturile și adunînd blidele.

„Boieri — se sculă și rosti —, ați închinat destul pentru mine, mai închinați și în sănătatea domniilor-voastre !”

„Mulți ani să trăiești, Măria-Ta” — strigară în cor.

„Să trăim cu toții și să ne vedem cu bine peste-o săptămînă în Sfat !”

„Să ne urnim cu căpitani, cinstite voievod ?” — întrebă Chindea.

„Nu — răspunse —, cu vâtafi de plai, starostii vînătorilor și cei asemeni găletarilor”.

„Care va să zică, pace !” — se bucură Grigore Tesluianul.

„Intocmai, moș Grigore. De rest o să vedem la primăvară”.

Și închinîndu-se, binevoiră pe rînd să părăsească ulcelele.

cneazului Roman-Nicolae și, tot așa, că nu-l aștepta nicicum, nici pe el, nici pe vreunul din fii, nici chiar pe vreun slujitor ce i-ar fi adus vestea tristă că stăpînul zăcea cumva la pat. După o săptămînă, adună, după cum fusese vorba, bătrînii și boierii în Sfat, și obținu cu ușurință învoirea lor pentru deschiderea minelor și spălătoriilor, jupînul Tufan fiind surprinzător de bucuros iar Petrilă în al noulea cer, dar Roman tot nu se arătă, ceea ce putea să însemne că boala lui era de destul de gravă. În următoarea, venețienii începură să bage în țară primele cete de aurari, împreună cu familiile, uimind poporenii cu graba lor, căci păreau a-i fi ținut pregătiți la fruntarii. Dacă din cauza asta îi vor fi ieșit și lui vorbe, cum ar fi fost firesc avînd în vedere vechea prietenie a casei sale cu respectivii interpuși (în viața de zi cu zi negustori cinstiți) și faptul că stăpînea de mai înainte singura hrubă unde se putea culege ceva, n-a știut și n-avea să știe, deoarece nici măcar cneazul Roman-Nicolae nu-l mîniase fățiș. Și dumnealui nu era omul care să tacă, chiar la o mie de poște aflîndu-se, dacă pescuia un lucru de spus.

Iarna venise, seacă, geroasă, încît săniile au rămas mai departe în pătul, și au trebuit să folosească, mereu cu frica în sîn, căruțele pentru a purta catrafusele dalmațienilor pînă în munți. Bieții oameni își blestemau zilele în graiul lor pestriț, din care lesne se înțelegea ce-i rodea, însă cel puțin ei erau meșteri mari și n-ar fi dat înapoi, meseria lor fiind legată de locurile unde se găsea ochiosul metal. Tînjeau după un acoperiș și o streășină (sottogronchal) care să se scurgă, acoperiș și streășină pe care nu le puteau avea înainte de primăvară, în timp ce sub cele părăsite trebuie că se așezaseră deja neamurile sau vreun străin picat în urma lor pe nemuncite, totuși se țineau bine și mai făceau rînduială și printre femeii, răstindu-se la ele. În schimb, slugile, scoase de la căldurică, nu mai conteneau cu suduielile. Nu-l înjurau pe el, ci pe venetici (a se cuprinde aici atît pe venețieni cît și pe dalmați) — de mirare rămînînd că străinii, care se vedeau înțeleși aproape cu desăvîrșire, nu pricepeau nimic —, înjurînd totodată păcătoasa vreme, cu cerul ei de sloi și cu vînturile turbate ce plesneau pe sub el. L-ar fi bucurat, dacă și-ar fi dat seama că el însuși se ascundea sub toate aceste înfățișări, și-ar fi zis că era înălțat la o demnitate mai presus de cea voievodală, și asta prin simpla furie a gloatei de slujitori, însă nu s-ar fi gîndit și la părerea boierilor. Ce să strige un sătul ca Roman-Nicolae ? Dacă ar fi ridicat biserici țitoare de papa, fie, ar fi avut cu ce să-l zgîndăre. Dar așa, năpăstuiții îi erau cu mult mai de folos. Cînd moartea îl prinse pe unul dintre ei încercînd să treacă (netotul !) cu căruța pe gheața Citețului, și nu pe unde s-ar fi putut bănuî un vad, irosind sumă de bunuri tîrîte tocmai din Dalmația, credeți că ceilalți s-au răsculat ? Nici vorbă. S-au aștinut mai la vale, la copcă, spre a pescui lucrurile pierdute, glumind în timpul acesta și chiuind la reușită, spunînd că sînt cneazul Roman-Nicolae pe iazurile lui de la Celei.

Ca atare, nu-l îngrija lipsa aceluia și i-ar fi trimis compătimirea sa, dacă într-adevăr se afla bolnav și o dorea. Treburile, numeroase ca-n nici o altă iarnă, îi ocupau zilele, și nopțile nu și le petrecea decît rar acasă, prilejuind noi mîhniri sărmaneî Elena și ațîțînd la culme rica tatălui ei. De altfel, și Bătrînul, bunicul adică, era nemulțumit, căci — bombănea el —

unde s-a mai pomenit om să țină casă umblînd aiurea? Iar insul care nu e în stare să-și umple gospodăria (cu copii și cu prezența sa), cum va izbuti să înflorească țara ? Rîdea auzind trăsnaile — mai ales Bărbat i le aducea — și recunoștea cu glas tare că în anumite privințe rămăsese în urma părintelui său, dar nu se îndura să lase baltă nevoile. Amîna ceea ce socotea a-i fi totdeauna la îndemînă, cum amîna să mănînce, pe motiv că bucatele există. Le purtau servitorii și, măcar că le îngăduia să se înfrupte din ele, nu se istoveau. Ca să un mai vorbim că s-ar fi găsit oricînd — ar fi fost de-ajuns să nu-i refuze — țărani și orășeni gata să-l ospăteze cu întreg belșugul lor. Primit ca voievod pretutindeni, nerăbdarea lui însă nu era să se aștearnă la masă, ci să cunoască rînduielile stabile pentru a le îmbogăți cu altele noi, dacă acelea nu-și mai împlineau cu totul rostul. Și căuta să fie atent la disprețuiții de soartă.

Cînd, la capătul primăverii, dalmațienii erau orînduiți la proaspetele lor locuințe și prinseră a-și pune în joc meseria, își simți inima mîngîiată de un vînticel de bucurie. Destui, care înainte priveau chiondorîș, se crezură datori să-și arate încîntarea și recunoștința : cădea în sacul lor mult mai mult decît se așteptaseră și li se promisese. Nu încă din comoară, firește, ci din scoriile și sudorile ei, căci meșterii cumpărau din gros mîncare și băutură. Alții dădeau ghes, minăți de speranță, cu toate că veneau cam tîrziu. În sfîrșit, abia se aflase de existența lui — nicicum să se fi făcut împărțeala cea grasă — și aurul împăca pe mulți. Insuși Paliga trimise răspuns că, de-ar fi cu puțință să fie iertat, s-ar așeza în Sfat cu plăcere.

De oameni ca el n-avea nevoie în preajmă, gîndi uitîndu-și regretul mai vechi, dar, temîndu-se pentru soarta pămîntului Severinului, repezi acolo un sfetnic de taină, cu îndemn către căpitan să se întoarcă la moșie (se găsea aceasta în părțile Bengăi). Ceea ce, cu adinci plecăciuni, popa promise, adăugind însă că pe moment nu putea să iasă din cuvîntul lui Encea. S-a înfuriat, părăindu-i-se că netrebnicul îl încerca, dar furia nu i-a umbrit decît cîteva clipe bucuria.

Treptat, toți cnejii și boierii de pînă la Olt și cei din Țara Hațegului, mari și mici, veniră să i se închine. Astfel că degeaba se prefăcea că nu observă lipsa cneazului Roman. Rămăsese singurul. Și nu se ostenise măcar să arunce veste de boală. Totuși, își spunea : N-a sosit ? Roman-Nicolae e stăpîn ! Pe aiurea, orice stăpîn își are stăpînul și, dacă Dumnezeu i-l răpește cumva își caută altul. Aici, stăpînul e învățat încă fără altul deasupra. Deci, cneazul are dreptate să nu se înfățișeze. Unde i-o fi cusurul ?

La 27 ale lunii aceleia, sfătuind întîmplător cu Oaneș și Chindea, îl întrebă pe acesta din urmă dacă Celeianul plătise curții lui Radu dabila de pește pe anul în curs. Că doar nu se apăraseră singur vreodată în războaie !

Și iată-l pe blîndul dregător îmbătoșîndu-se :

„Umbli după o pricină de ceartă, mărite ? Iartă-mă, dar eu nu-s găletar“.

„Te-ntreb și-ți cer să răspunzi ! — se supăraseră el. Știi ceva de asta ?“

„Ei bine, nu și-a plătit-o. Însă, dă-mi voie să-ți atrag luare-aminte : nu-

i vremea de strîns dajdiile”.

„Vremea-i la toamnă — adăugă și Oaneș. Afară numai dacă socotești că, întîrziat fiind...”

Chibzuise îndelung, în împrejurarea aceea.

„Fie ! — hotărîse apoi. N-o să i-o cer acum. N-o să i-o mai cer deloc. Dar pe cea de anul acesta, o să mi-o aducă la sorocul cuvenit, cum vă văd și cum mă vedeți ! Să-mi amintiți să-i trimit pe Deșul și Șerbici”.

„Așa e drept” — se însenină sfetnicii, prin glasul lui Chindea.

28.

Tot cam pe timpul acela, puțin mai înainte sau puțin după (el negăsindu-se la Nedeia a aflat mai târziu), stîrni oarecare vîlvă sosirea unei scrisori din partea papei. Era întocmită în latină și destinată „drept credincioasei muieri Marena” și fusese cărată la piept, sub veșminte, de un călugăr frînc ce rupea nițel ungurește, însă nu cunoștea nici măcar un cuvînt românesc. Cu acel prilej, tușa-mare se purtă, spre desfătarea tuturor, ca o fată în pragul măritişului. Vărsă lacrimi de fericire și sărută pătimaș epistola, negrăbindu-se defel să-i desfacă pecetea. În sfîrșit, se retrase în camera ei și nu vru să mai primească pe nimeni, uitînd de asemenea cu totul pe sol. Stătu o zi întreagă în ascunzătoare cu hîrtoaga iubită și nu-și dădu seama că unchiul, pentru întîia oară gelos, bocănea cu toiagul pe săli, încercînd să-și facă simțită prezența. Nepriceputul de el, nu-și închipui că, dac-ar fi pătruns în încăpere, nu l-ar fi păscut nici o primejdie, spre deosebire de altădată, și c-ar fi fost îmbrățișat poate ca un frate. Bineînțeles, cînd ar fi fost observat.

Către seară, mătușa apărură încurcată, cu sulul în mîină și cu cearcăne la ochi și mărturisi că nu înțelege ce scrie. Astfel se vădi că nu știa de fapt latinește. Mai întîi unchiul, apoi Bătrînul propuseră să fie așteptat călugărul să se trezească din somn (căci se odihnea într-o odaie răcoroasă și nu-i mai trecea oboseala drumului), dar un copil, isteț, feciorul Verghimiei, le aduse aminte că „popa” nu cunoștea limba lor și că, prin urmare, n-ar fi putut să tălmăcească. „Venețienii ! — strigă unchiul, după ce-și scormonise creierii îndeajuns. Să fie aduși venețienii !”

„Uite că n-ai să câștigi nimic cu venețienii tăi ! — făcu Bătrînul. Ce se zice de graiul lor ? Că-i o lătinie pocită !”

„Ceva tot or să priceapă. Un cuvînt-două, acolo”— se încăpățîină unchiul. Și avea mare neastîmpăr : parcă-l frigea întruna pe undeva.

Se trimise la Casa Sării și fu găsit signor Conti. Iși lăsă treburile și veni numaidecît, odată cu slujitorul. Sub privirile zîmbărețe ale franciscanului, ce între timp se sculase, i se întinse scrisoarea. După ce silabisii cîteva clipe, exclamă :

„Per bacco , asta ne privește pe noi, venețienii !” Zîmbetul călugărului devenise larg, un soi de rînjet. „Tălmăcește, signore !” — îl rugă Mătușa Marena. Conti ridică umerii a neputință :

„Din păcate, mai mult nu înțeleg”.

Și înapoie pergamentul, adăugind :

„Aș fi și eu curios”.

Deodată, călugărul porni să turuie în păsăreasca lui, arătându-l cu degetul pe venețian, răstindu-se chiar și poate afurisind, deșteptând uimirea tuturor. Dezamăgiți, se mărginiră să încuviințeze din cap cu bunăvoință și să rabde pînă la curmarea bizarei cuvîntări. Coborî, pe urmă, tăcerea.

„Oare — o sparse într-un tîrziu bunicul — nu s-o găsi în toată Țara Românească un dascăl de latină ?” „Să-l întrebăm pe badea Litovoi — fu de părere băiatul. El trebuie să știe !”

Așa ajunsese vestea la el.

Să vedem — își zise îndată ce i se aduse la cunoștință necazul celor de-acasă —, să vedem. La curtea din Tîrgu- Jiu or fi avut vreunul ? Și la ce să-l fi folosit, că doar n-au întreținut legături cu papa ? Pentru vreuna din femei, cu păreri deșarte și nebune ca mătușa Marena ? Acolo, femeile erau la locul lor, nu treceau cu gîndul de zidurile gospodăriei. Pentru înțelegeri cu ungurii ? Auzise că în cancelariile ungurești trudeau diecii ca să dea hrisoavelor, la toate, înfățișare latinească, dar ce înțelegeri putea să fi stabilit Radu cu cei ce mereu îl pîndiseră ca dușmani ?

Oaneș și Chindea, unul mădular al apostatului tatăl său, celălalt al drept-răposatului, nici ei nu cunoșteau, însă diaconul Ilarion Sîrbul își aminti de un monah pe nume Eutimie Băcescul. Fu căutat prin mănăstiri și descoperit la Nucetul de Rîmnic. Scos de la pioasele sale îndeletniciri, nu se supără deloc, ci, cu un frate, se grăbi să ajungă la Glogova, unde ședea cu treburi el. Nu bănuia de ce îl cheamă. Cînd i se spuse ce avea a face, și tocmai în tîrg la Nedeia, se posomori deoarece, pesemne, ar fi dorit să-i rămîină prin preajmă, ca să se dumirească în legătură cu acest nou voievod Litovoi, dar se supuse.

„Numele ce mi-aș da — îndrăzni totuși să adauge, privindu-și drept în ochi proaspătul ocrotitor — este acela de scriitor, de la scribo, scribere din latinește, care la noi se rostui în scriere, nu de diac”.

„Bine — rîsese —, diecește în felul scriitorilor ! Și așteaptă-mă la Curte !”

Scrisoarea Prea-Sfințitului-De-Trei-Ori-încoronat de la Roma cuprindea multe și mărunte. Mai întîi, clarissima mulier Marena era lăudată pentru zelul ei de a se îngriji de curățenia creștinilor în această parte de lume, unde păcatele treceau neobservate și nu erau recunoscute ca atare, din pricina amestecului cu mulțime de păgîni (!) și a proliferării ereziilor. Laudă se aducea de asemeni, si veșnică pomenire devotatului slujitor care, aprins de mînie în fața răului și neputîndu-l stîrpi din rădăcină, nu pregetase să scoată sabia spre a-i tăia cîteva brațe. Acest gen de fapte fiind plăcut într-o mare măsură lui Dumnezeu și locțiitoarei sale pe pămînt, biserica romană, cum s-a văzut în împrejurarea alungării schismaticilor din Bizanț și din strădăniile, neconținut încurajate, de a elibera Sfîntul Mormînt. La una din care însuși participase, alături de părintele iubitului fiu Bela, suzeranul său, încît a pune preț pe zvonul c-ar fi șovăit către sfîrșitul vieții, ar suna ca o adevărată blasfemie. Dar, în privința urmașului acelui cavaler, să i se dea voie să întrebe : este el drept creștin, catolic adică ? Dacă nu, cum s-ar părea și cum teama

pentru sufletul lui inspiră să se creadă, ce s-ar putea întreprinde spre a fi întors pe calea cea bună ?

În al doilea rînd, venețienii și genovezii erau afurisiți pentru negoțul lor murdar și scrisoarea nu lăsa mei o îndoială că blestemul avea să atingă pînă și pe copiii copiilor celor ce vor continua să cumpere sau să vîndă prizonieri creștini. Drept că cei mai mulți dintre aceștia, căzuți pradă ereziilor, nu făceau decît să plătească greșelile lor, nu se cuvenea însă ca frații să-i ajute vînzîndu-i. Aceasta va forma, de altminteri, subiectul unei bule ce va emana de la înaltul Scaun.

În al treilea și ultimul rînd, Sfînția-Sa se arăta încă o dată preocupat de greutățile întîmpinate de misionarii trimiși, fie prin Ungaria, fie prin altă parte, să propovăduiască în acest colț de lume numit Valahia. E adevărat că luase adesea cunoștință de sîrguința unor oameni de neam ales în răspîndirea credinței catolice și faptele lor puteau fi considerate chiar pilduitoare, însă poporul persista în întuneric sau mergea pe drumuri greșite. Oare ce îndrumători aveau ei de nu reușeau să-i dezbrace de ispitele diavolului ? Deci, să nu-i ia în nume de rău nobila femeie, dacă, binecuvîntînd strădanii ca ale ei, i-ar cere să intervină pe lîngă ilustrul său nepot să primească și să sprijine cu toată autoritatea sa sfătuitoarii sacri. Unii vor veni din regatul scumpului și preasupusului fiu Bela al Ungariei ; să-i întîmpine cu încredere, căci vin dintr-un bastion al credinței de nezdruccinat. Alții, precum fra Bernard, purtătorul scrisorii, vor fi în trecere spre acolo, însărcinările lor fiind nenumărate și legăturile Sfîntului Sediului cu pămîntul acela multiple ; să-i asculte, deoarece se vor întoarce. Și n-ar fi rău dacă ar accepta pentru credincioșii valahi, ce vor fi neîndoielnic tot mai mulți, păstori, adică episcopi, din aceea parte. Ei vor ști mult mai bine ce e de întreprins potrivit cu rosturile lor și cu scopul adevăratei credințe.

Incheierea, scurtă dar cuprinzătoare, exprima limpede speranța că această veche terra romana va fi mîntuită, iar nobila doamnă va mai simți imboldul de a-și descărca cugetul înaintea Sfintei Instanțe Pămîntești.

Călugărul Bălcescul mulțumi Domnului că-i fu hărăzit lui să citească epistola latinească, pe care o socotea o uneltire a Satanei, și-și mîngîie cu dărnicie barba stufoasă, ce ascundea o grozavă suptoare a chipului, însă nu voi să-i înșele pe cei ce așteptau atîtea de la știința sa : le-o tălmăci fără să sară un cuvînt și fără să tocească ascuțișul savantelor fraze. Din cînd în cînd înălța sprincenele, încercînd să surprindă pe fețele ascultătorilor simțămintele trezite de anume bucăți, înveșmîntate de el în haină românească, se tulbura, dacă tulburare descifra pe ele, poate și din altă pricină. Totuși, nu se oprea. Nădejdea că vor fi în stare să aleagă va fi fost fierbinte în sufletu-i. Se vedea cît de colo că, încăpățînîndu-se să se păstreze aproape de mendrele pretinsului Duh, nu ceda. Mîndria de a fi singurul știutor al alesului și cinstitorului grai, pus acum în slujba Diavolului, se îngemăna vădit cu aceea de a se fi născut român și ortodox, ce era în ochii lui același lucru, și de a fi rămas astfel, în ciuda tuturor urzelilor și a povețelor lucioase. Gîndul îi zburase, cînd a isprăvit de tradus, își luase deplin zborul, binele și răul pluteau pe aripi de vînt, dar nu-prea-smeritul știa cine va învinge. Aducîndu-și desigur aminte de

clipele de rătăcire, dese în sinul tagmei sale, în care i se năzărise că Dumnezeu și Satana ar fi frați, nu se cutremura de groază, nu-l apuca remușcarea. Doar fiindcă a privit în față păcatul ? Oare nu trebuie să-ți cunoști dușmanul, spre a-l înfrînge ?

Însă bucuros de-a binelea fu numai atunci cînd familie. Ii mulțumi de a-i fi scăpat în sfîrșit de călugărul papei, ce nu se mai da urnit deoarece scrisoarea nu fusese citită.

Iar la două zile îl rugă și el să rămîină pe lîngă curte, și pentru alte nevoi.

29.

Și pacostea ! Alungind dintr-odată orice necazuri mai mici. Nu mai avea însemnătate nici purtarea lui Roman-Nicolae, nici a venețienilor care, văzînd că întreprinderea pusă pe roate cu ajutorul lor dădea mai multe roade decît visaseră, începeau să ridice noi pretenții, nici chiar a căpitanului Paliga, deși trădarea lui făcuse cu puțință cuprinderea fără împotrivire a Țării Severinului. Dar oare fapta acestuia n-avea într-adevăr importanță ? Cum nu-l zdrobise înainte de a-și chiti mîrșava lepădare ? Și oare ce săvîrșise întru atragerea cneazului Encea, despre care i se spusese că numai sperjur nu era ? Nimic. Se mulțumise să lase vremea să treacă, temător și să nu fie socotit atins de graba de a-și înlătura neprietenii mai curînd decît dușmanii. În Paliga însuși nu văzuse un dușman și iată : era cel mai mare ! Unde își ascunsese puterea în stare să-l întoarne împotriva patriei, unde oastea ce lovise Severinul, martirizîndu-l pe bietul Dragole și scutind astfel călugării să tragă spada din teacă ? Mult rău trebuie să zacă în țara aceasta ca să îngăduie înălțarea într-atît a unui mișel !

Ce rău și ce înălțare ? — își spunea numaidecît. Că și cățărutul pe umerii tuturor al unui asemenea om tot coborîș s-ar numi, darmite slugăritul călugărilor-cavaleri. Iar biata țară nu are nici o vină.

Vina trebuie să fi fost a lui, pentru că, deslușind unele lucruri, nu-și crezuse ochilor și urechilor, bizuindu-se pe noroc și pe părelnica lipsă de îndrăzneală a vrăjmașului. Și, în afară că nu strivise balaurul , cît era șarpe mititel, alesese, spre tot mai marea dezamăgire a lui Oaneș, să stea la sfat cu staroștii vînătorilor, în loc să fi convorbit cu căpitanii. Pacea, cînd războiul se afla atît de aproape !

Chemarea obștească a obștii se cuvenea demult făcută — era limpede acum, cele cîteva măsuri de pază și întăriri nefiind decît un strop de rouă pe buzele însetatului. Prin urmare, din primul moment greșise.

De cîteva ceasuri, grosul oștirii era strîns la Segarcea și spre ea alergau prin zăduful verii, dar Vîlc mai zis Farcaș de ce întîrzia oare ? Nu-i fuseseră de-ajuns cele patru zile de cînd primise porunca ? Iar cneazul Nicolae de ce nu-l prinsese pe drum, cu pilcul lui, cum promisese ? Apoi : pregătea și asta, însă pe la spate, o fărădelege asemeni celei a lui Paliga ?

„Și spui, Chindea — rostește el deodată —, că vin cu hrisov de la

regele Ungariei? Să ne închinăm lor cu totul cu Vîlc și Ioan, socru-meu, „cu Țara Hațegului, cu Severinul și chiar cu locurile de dincolo de Olt, care nu prea țin de noi ?”

Chindea aprobă din cap, apoi spuse :

„Severinul este luat !”

„Crezi cumva că nu știu ? Eu te întreb de hrisov”. „Slujitorul vostru Bălcescul așa a mirosit”.

„Pe unde a umblat ?”

„Tâindu-și barba, s-a mișcat nestingherit printre călugării aceia, căci îl lua desigur drept ungar, însă printre oamenii lui Paliga n-a cutezat”.

„Și ce-a mai mirosit, mă rog ?”

„Că unii dintre cnejii noștri au primit hrisov separat”. „Le dă regele Bela și lor ceva ?”

„Îi întărește în drepturi, dar îi aruncă pe mina cavalerilor”.

„Aha. Deci le vestește stăpînul. Nu-i sperie ? Nu-i ademenește ?”

„Asta n-aș putea să spun. Eutimie n-a citit hîrtoagele”. „I-a aflat pe acești... răsfățați ?”

Chindea îi făcu semn să tacă și el înțelese.

Seara îi chemă în cortul său pe Oaneș, pe Chindea și pe Eutemie, diacul de lătinie. După un schimb de cuvinte în legătură cu alte treburi, ajunseră la temeiul adunării.

„Vreau — zise fără înconjur — să știu care din cnejii noștri au primit scrisori ungurești”.

„Toma de la Brătunia, Ioan și Vîlc, măria-ta” — răspunse diacul.

„Ia te uită ! — strigă Oaneș, batjocoritor. Și cel puțin doi dintre ei sînt cu noi. Ba unul în însuși sufletul nostru !”

„Liniștește-te, Oaneș ! — se prefăcu a nu-i băga în seamă înțepătura. Vom hotărî îndată cele de cuviință. Chindea, vezi, te rog, ce-i cu straja !”

Chindea ieși și lipsi preț de cîteva clipe. Întorcîndu-se, arată că să fie fără grijă, apoi adăugă :

„Sînt toți flăcăi de-ai măriei-tale, din Nedeia”. Îi mulțumi, pe urmă zise :

„Nu știu de ce, de cînd aflai tărășenia asta, mi se pare că trebuie să fiu cu ochii în patru”.

„In locul tău, — gîndi cu voce tare Oaneș, neluînd în seamă ce auzise — i-aș chema rînd pe rînd să dea socoteală. Mihail așa ar fi făcut”.

Incepuse demult să-l supere cîntecul acesta, dar. .

„Și pentru ce, bieții de ei ? — întrebă Chindea. Fiindcă au tăcut nevrînd să ne-amărască ?”

„Tocmai asta-i — își vărsă Oaneș năduful în altă parte. De ce ascund ?”

„Drept e că mai cinstit s-ar fi purtat, dac-ar fi venit numaidecît să-mi spună. Să vedem însă ce cuprind pergamentele lor. Părinte Bălcescule ?

„Măria-ta, vorbesc din auzite”.

„Bine, dă-i drumul !”

„Păi lui Toma de la Brătunia i se lasă întreaga moștenire, și cea răpită de la mătușa domniei-tale Marena, și nu are a da decît niște piei de vulpi și o veche datorie de recunoștință ce i-ar fi rămas de la tătîne-său, Bratu Feciorul. Nimic Ospitalierilor. Și să nu-i fie cu supărare — este ispitit să înțeleagă — deoarece însuși stăpînul său va îi ținut să plătească

asemenea, cu deosebirea că îndoit, o parte lui, regelui, cealaltă cavalerilor și că datoriile lui curg de la Radu-voievod“.

„Cum ? Eu adică ? Moștenesc de la răposatul datorii de care n-am știut ?“

„E o minciună, măria-ta — lămuri Chindea. Radu-voievod a păstrat țara, cât a avut-o, neatârnată și fără angării. Poate să-i fi trimis vreun dar de nuntă sau, cu prilejul vreunei solii, o blană de jder, un trofeu, un junghi. Jur însă că n-a făcut-o de vreo silă anume“.

„Mărturia ta mi-e prețioasă, vrednice Chindea, dar și dacă răposatul Radu, fie-i țărîna ușoară, a fost închinat, pe față sau în ascuns, eu și neamul meu nu avem a recunoaște o stare de lucruri care s-a hotărît fără știința noastră “.

„Mă tem că dreptatea aceasta n-o vei putea susține !— iarăși pișcă Oaneș. Și o mai dresă puțin : De nu cumva prin tăișul armelor“.

„Și o voi face de va fi nevoie. Pînă una-alta, aș dori să-l aud pe părinte și despre restul hristoavelor primite de oamenii mei“.

„Ioan și Vîlc au a se supune cavalerilor fără doar și poate, ca Țara Severinului întocmai, cu jumătate din venituri. Numai că sînt recunoscuți drept vasali ai regelui și nu vor fi spînzurați de aceia, la o adică“.

„Măi, măi ! — se miră el. Așa se mai leagă ! Iată deci pricina pentru care Ioan ne-a întâmpinat cu veselie, iar Vile nu s-a mișcat din bîrlogul său. Dumnealui și Roman- Nicolae ! Oare și Celeianul să fi căpătat o hîrtoagă ?“ „Asta n-am mai aflat-o, slăvite“ — se aplecă Bălcescul. Cufundîndu-se în gînduri, sfetnicii nu mai îndrăzniră să-l tulbure. Intr-un tîrziu — cu îngăduința lui Chindea, fratele Eutimie ieșise — convorbirea se aprinse din nou. Oaneș, ca un cai năvălaș, trăgea tare de hamuri, Chindea se căznea să-l domolească, el îi privea obosit, frămîntat. Dacă ar fi fost după Oaneș, ar fi trebuit să pornească atunci noaptea.

„Și unde-ai ajunge ? — întreba îndărătnic Chindea. În județul de Baltă ! Nu m-ar surprinde să te arunce în Dunăre“.

„Musai să se apere cetatea Calafatului ! Corăbierii se vor speria, dacă i se aduce unuia cel mai mic neajuns“.

„Ei, eu unul — se împotriva Chindea — nu cred că vor lovi într-acolo. Uiți că bulgarii sînt înțesați la Vidin“.

„Bulgarii n-ar trece apa de frică de noi. Iși închipuie că sîntem stăpîni tari și mari“.

„Și nu sîntem ? Iar că meșterul ăsta Rembaldus, ce i-a condus bine pînă aici, n-ar prinde de veste că bulgarii își închipuie ce-și închipuie, de unde știi ?“

„Nu, căci acasă la dînsul, la Ierusalim, veghea doar cît de lungă ori cît de scurtă să se poarte pulpana sau dacă unul și-a făcut numărul cuvenit de mătăanii. La război se pricepe cît mă pricep eu la plachie !“

Chindea izbucni în rîs, iar el, care prinsese ultimele cuvinte, zîmbi și el simțind cum încetul cu încetul îi pierе oboseala.

„Primejdia eu o zăresc spre Tîrgul Jiului — le împărtăși —în atingere cu Hațegul. Nu degeaba cată regele să-l dezlipească de noi pe Toma. Apoi, ce spunea acesta despre oștenii aceia ?“

„Că se scurg dinspre Alba și Vinț către Deva“.

„A vrut să ne sperie, măria-ta — reîncepu Oaneș. Pune-l în jug

deîndată și scoate-i hrisovul !“

„Pînă-i cu noi, nu-i trădător, Oaneș. Cu ce vom dovedi judecata aceasta aspră ?“

„Cu ascunderea cărții“.

„Să zicem că ajunge. Da-vom prilej regelui Bela să se amestece și să-i ia partea ?“

Oaneș tăcu, dar scînteierea din ochii săi nu încetă.

„Și cu tartorul ăsta va trebui să dăm piept odată și-odată ! — reluă el înciudat. Răposatul Mihail, tatăl tău...”

Se prefăcu că n-aude adaosul.

„Nu mă-ndoiese, însă deocamdată ne e prea destul și vrăjmașul pe care-l avem. Să curmăm gîtul lui mai întii !“

„Și cu prietenul Toma cum rămîne ?“

„Ți l-aș arunca ție în circă, să-l păzești. Dar cu părerile tale nebune...”

Oaneș — oarecum bosumflat :

„Ai dreptate, n-aș fi în stare. M-ar părăsi repede răbdarea“.

„Atunci nu găsesc altă cale decît să-l pun în spate, rînduindu-i să apere balta“.

Cei doi priviră surprinși : dezlegarea aceea nu le venise în minte.

30.

Tropotul copitelor mîngîind pămîntul. El alergînd în frunte, cu Oaneș de-a stînga, cu Chindea de-a dreapta. Pe undeva pe sub poalele munților, unde nu se vedea deoarece era prea departe, trebuie să fi fost grindină, copitele cailor străini sărind din piatră în piatră, rănind apoi țărîna reavănă a pajiștilor, hîrșîind copacii cu șeile, doborîndu-i pentru lemne de foc și garduri. Fiindcă — astfel se aude — unele cete rămîn pe loc, se așează. Să se așeze cît mai mulți — nu-i va apuca acolo vechimea, însă ajungînd îpuținați la Tîrgul Jiului... Bineînțeles, nu se lăsa legănat de nădejdi deșarte : vor păli destui asupra Curții. Nu se așteptau la o împotrivire serioasă ? Să le fie de bine ! Totuși, nu-i credea așa de neghiobi încît să nu-și dea seama că într-o țară ca aceasta, unde atîția cuceritori își frînseseră gîtul, fiecare colțișor avea stăpînul ei, gata să se zbată să-l apere. Dar pe urmă, imediat, se întreba : Ce cunosc despre noi, despre trecutul nostru ? Mă prind că ocrotitorul lor, regele Bela, dacă le-a vorbit de noi, le-a vorbit ca de niște gînganii, pe care abia dacă merită să le calci. Firește, pentru el trebuie că însemnăm ceva, fie și niște tâlhari scăpați din temnițele Romei, dar nu putea să le-o mărturisească fraților călugări. Ar fi riscat să-i sperie ori să i se ceară mai mult. Duceți-vă, le va fi spus, acolo sînt niște robi ai noștri, cam înstrăinați, ce-i drept, întrucît n-am binevoit să ne aducem de multușor aminte de ei, care vor fi însă bucuroși să se înhame la plug, neplăcîndu-le libertatea și nefiind volnici să se conducă singuri. Iar călugării, precum se vădește, au înghițit nada. Numai că, vom reuși noi să tragem la mal o bală ca aceasta, uriașă și revărsînd foc pe nări ? Nu cumva, cu cît vom trage mai strașnic, cu atît ne vom apropia primejdia, moartea ?

La amiază, se aflau pe dealul Bran și oștenii trimiși înainte să răscolească împrejurimile Tîrgului se întoarseră cu veste bună : cale de cîteva poște în toate părțile nu se simțea nici dîră de dușman. Ba, mai mult, deasupra cetății, înspre Glodeni, stabilise tabără mare cneazul de Rîmnic, Vîlcu.

„Vîlc, ziceți ? Sînteți siguri ?”

„Cum n-am fi, că doar am vorbit cu dînsul acum cîteva ceasuri ?!” — răspunse căpetenia iscoadelor.

„Asta-i grozavă !” — strîmbă din nas Oaneș.

„S-ar spune că prietenul nostru a știut demult unde-o s-ajungem și s-a gîndit să-și scurteze drumul” — rosti și Chindea, cu oarecare nemulțumire.

„De mare mirare ! — zise și el, apoi se întoarse, spre căpitan : Și ți-a încredințat ceva pentru nevrednicii de noi ?”

„A glăsuț că așteaptă poruncă, măria-ta

„Așa ! Atunci, iute pe cal și spune-i să aștepte mai departe !”

„Cum adică, măria-ta ?” se minună omul.

„Cum auzi : să șadă acolo la odihnă, pînă la o nouă hotărîre !”

„Am înțeles !” — strigă vesel căpitanul și se pierdu degrabă pe o vîlcică. Dar abia încălecaseră acela și Oaneș se și încruntase.

„Nu-l aduci să-i ceri socoteală ?” — întrebă.

„Pentru ce ? — se prefăcu a nu pricepe. Pentru că primind poruncă să ne prindă la timp, ne-a prins, ba ne-a și luat-o înainte ?”

Oaneș se lăsă păgubaș, căci vedea că n-o va scoate la capăt cu el. Inșă și lui hrisoavele celor trei îi stăteau pe suflet.

Pe seară, în vreme ce intrau în cetate, alunecă din scări trimisul și-și șterse nădușeala de pe frunte.

„Vine !” — gîfii acela.

„Cine, căpitane ? Te slobozisem cu...”

Dar nu apucă să rostească în întregime dojana, că un pilc de călăreți învăluți în praf ieși dintr-o rîpă. Flamura pe care-o duceau în vînt îi era cunoscută.

„Iată-l pe cneazul Vîlc, măria-ta N-a vrut nici în ruptul capului să se astîmpere unde i-ai zis. Spunea...”

Din ceată, care încetinisese mersul, lăsînd caii la trap, izbucni vijelios cneazul. În cîteva clipe fu în fața sa. Sări din șa numaidecît și-i dădu un ghionț armăsarului să se îndepărteze să pască.

„Mărite voievod — începu el —, oamenii mei sînt acolo unde i-ai dorit. Pe mine înșă, iată-mă !”

„De ce, Vîlc ? Ce grabă te mină ?”

Cneazul se scotoci în chimir și, scoțind un sul mototolit, i-l întinse cu mare scîrbă.

„Asta. Nu m-a mai răbdă inima s-o port la mine. Simțeam că mă arde la șold”.

El o luă și o întoarse pe toate fețele, se uită la pecetea ruptă. Incercă să citească primele cuvinte, se răzgîndi și vru să i-o dea îndărăt. Chiar lungise brațul, cu hrisev cu tot, cînd întrebă cercetător :

„Și cum, mă rog, ai aflat ce scrie în ea ? Cunoști latinește ?”

„Mi-a tălmăcit-o cel ce-a adus-o, un fel de preot ce vorbea limba

noastră¹. Și plecă privirea, deși era destul de bătrîn și nu prea obișnuit cu sfiala. El continua să tină întinsă mîna.

„Ia-o ! — zise. Eu n-am la ce-o folosi, de vreme ce nu mie mi-e destinată”.

Însă celălalt nici nu se gîndea.

„Nu-mi este de trebuință — șopti, Așa-ceva n-a primit neam de neamul meu. E o mare rușine !”

„Rușine, nerușine, dar ea te-a făcut să întîrzi un timp”. Vîlc păru că nu aude.

„Ei, omule ! — îl strigă. Ți-am dat întîlnire pentru acum o săptămînă pe cîmp la Segarcea. Și ia odată înscrisul, nu mă lăsa să-mi amortească mîna !”

„Chiteam... — rosti șovăielnic cel strigat. Iar cu întîlnit ea, iată cum s-a întîmplat. Ajunsesem la Olteț în dreptul satului Balș, cînd am nimerit nas în nas cu ceata cneazului Roman-Nicolae...”

El tresări. Ca mușcat de o viperă :

„Roman-Nicolae la Balș ?”

„Intocmai, măria-ta — răspunse Rîmniceamul, însuflețit de atenția sa.

„Ce căuta acolo ? Povestește ?”

„Păi, întîi s-ar cuveni să spun ceva de satul de care veni vorba. Satul ăsta era pîrjolit și locuitorii fugiți pe aiurea. Cică loviseră tîlharii”.

O mulțime de întrebări năpădeau în mintea lui, însă se abținu să le pună, ca să nu-l întrerupă, omul fiind și așa greu la vorbire și speriat de treaba cu hrisovul.

„Cneazul Roman, peste care am dat în luncă, zicea că el însuși se grăbea să ajungă, potrivit poruncii tale, la Craiova, să se împreune cu Ioan și Toma de la Brătunia, dar că în ce mă privește pe mine cunoștea că mă rînduiseși să-ți iau urma spre Tîrgu-Jiu. L-am înghesuit cu întrebările, dacă era sigur și, cînd m-am dovedit convins, i-am propus să plecăm împreună către Cetatea Craiului, de unde-aș fi putut urca pe rîu în sus. Nu — mi-a răspuns. Oare nu văzusem ruinele fumegînde ale satului de dincolo? Ba le văzusem, dar se cuvenea să pierdem vremea cotrobăind după niște tîlhari care știau bine ascunzișurile și aveau obișnuința să se miște repede ? Poate că datoria mea nu era — m-a cam luat el la rost —, nefiind vecin de moșie, însă a lui — cu siguranță. De aceea, m-a sfătuit să pornesc deîndată, avînd eu drum lung de străbătut, și să-l las pe el să-i pedepsească pe mișei, ai său fiind o aruncătură de băț. Am crezut că judecase cu dreptate”.

„Cînd ai plecat de acolo ?” — se încruntă.

„Să socotesc...” — răspunse Vîlc. Și-și ridică răsfirat degetele. „Să tot fie șapte-opt zile, măria-ta” — hotărî el.

„Hm ! Atunci eram la Segarcea”.

„Care va să zică, m-a păcălit ?” — se zbirli cneazul.

„Nu, nicidecum — îl minți. Uitasem că am plecat pe nepusă masă”. După o clipă de gîndire : „Acum, du-te la pilcul tău și te odihnești pînă mîine dimineață ! In zori, strîngi tabăra și faci un ocol cît mai afund în munți, după care te-așezi sub Oslea, la Peștișani. Cere-i lui Chindea o călăuză de încredere”.

Omul își fluieră calul, fericit, și încalecă. Fruntea însă îi păstra urma

unei griji nelămurite, pe care se chinuia s-o lămurească. El crezu că se gîndea la scrisoare, de aceea i-o flutură și-i zise :

„Cînd vei avea poftă s-o pui sub cămașă, caut-o la fratele Eutimie Bălcescul, dascăl de latinie !”

Omul rîse ușurat și-și înghionti armăsarul, însă il struni deodată brusc și-l aduse cît mai aproape :

„Mă frămînta un lucru și nu-l dibuiam. Aș vrea să-ți spun că, nu știi de ce, cneazul Nicolae mă cam ținea departe de tabăra lui. Poate se rușina de oștenii lui ce păreau beți”.

„Poate” — repetă el, voievodul. Iar Vîlc se năpusti către ceata sa, ce aștepta mai încolo.

31.

Veștile aduse de cneazul de Rîmnic erau umilitoare. Și el care credea că Roman zăcea pe patul de moarte ! Mortul, iată, se sculase din coșciug și năvălise în moșia Tesluianului. Cunoștea, firește, că dușmănia stăpînului din Celei față de moș Grigore era veche, încă de cînd acesta se găsea în putere și nu se vădise că n-o să aibă moștenitori, dar nu se așteptase să mai răbufnească vreodată, după ce se dovedise înaintea judelei că Mitriță acela, care încălcase hotarele, fusese pus la cale de el. Cunoștea, de asemenea, că nemernicul boiernaș, ca să plătească gloaba, alergase la sfătuitoare și că, nu mult după aceea, chiar îi vînduse petecul lui de pămînt, schimbîndu-și hainele boierești cu veșminte de slujitor. E adevărat că Roman îl adormea cu vorba că o să-i dea în căsătorie pe una din fiicele sale, însă nu era greu de văzut că așa-ceva se va petrece la paștele cailor. Deci, nu pentru interesul și răzbunarea viitorului ginere pîrjolise moșia lui Grigore Tesluianul. Pentru ce atunci ?

Bănuia, dar nu voia să greșească. Oricît de întărit ar fi fost, mintea lui cerea o adevărită. Adevărită pe care nu vru s-o obțină din sfatul cu Oaneș și Chindea. Mai ales cu Oaneș. Ce sfat i-ar fi putut da tînărul prieten al tatălui său, cînd imboldul faptei i-ar fi sărit în cuvinte și de asemeni idolul ? Cum l-ar fi ținut să nu se năpustească la vale, ca să-l apuce de barbă pe fiorosul tîlhar ? Hotărît lucru, Oaneș ar fi fost în stare să se lase hăcuit și aruncat în iazuri, la pești, puțin păsîndu-i că fără el gheara cea lungă a călugărilor ar fi rămas poate netăiată. Nu numai folositor i se înfățișa pe vremea aceea, ci de nelipsit, măcar că sîcîitor.

Însă adevărită tot o avu, și mult mai repede decît își închipuise. Dar mai întîi fu năvala.

32.

Cînd țărani de pe pîrîul Tismana, apoi de pe Bistriț veniră la el pentru a-i cere îndurare, căinîndu-se că pățiseră mare rău și urgie din partea călugărilor, ce se așezau chiar în casele lor, văzu că nu se înșelase asupra țintei străinilor și se bucură. Ii părea bine și că ceasul socotelii era

aproape, împăcîndu-l și pe Oaneș. Dar, totodată, nu putu să nu se îngrijoreze la gîndul că locul șederii lui (și așteptării) se dovedea lesne de aflat. Căci, într-adevăr, dacă țăranii știuseră a ajunge la sine, trecînd multe piedici, cîte ar mai fi rămas să întunece privirile dușmanilor și, la nevoie, să-i rețină ? Or, el nădăjduse să se poală mișca în taină și să lovească pe neașteptate, la momentul potrivit, cînd se vor fi apropiat îndestul. De aceea îl trimisese pe Vîlc la Peștișcani. Cugetă o clipă să-i ia în oaste pe toți cei ce pătrunseră în tabără, ca nu cumva să se întoarcă și să dea de gol așezarea și pregătirile, însă oamenii erau neinstruiți și, chit că se pricepeau să învîrtă ghioaga, neavînd cai, nu i-ar fi fost de prea mare folos, din lipsă de iuțeală. Pe urmă, dîndu-și seama că o parte din ei erau băjenari, porniți cu întreaga familie, își zise că nu mai există nici o primejdie să-i lase înafară. Și îi veni și rezolvarea pentru ceilalți : pe băjenii îi îndreptă spre Cărbuneștii Bengăi, rînduindu-le păzitori pe primii (desigur, pe cei ce nu se arătau prea speriați sau grăbiți, laolaltă cu douăzeci de oșteni. Pe restul îi părăsi în plata Domnului, sfătuindu-i, dacă vor fi întrebați și nu vor izbuti a-și ține gura, să dea a înțelege că-l găsiseră departe, pe la Filiași.

La întîi de august, primul zvon deslușit : Ioaniții înaintau pe două șiruri asupra tîrgului. Veneau drept și agale, ca și cum n-ar fi avut de înfruntat pe nimeni, ci de luat în primire un lucru cîștigat de altcineva pentru ei însă purtau mantie roșie și cruciuliță de aur, semn că vor lupta,

Pregătiți să se urce pe ziduri, proptind scările aduse, ca în treacăt, ei păreau orbi și necunoscători de vreo frică, încît și dacă n-ar fi fost omorîți la vreme, tot s-ar fi prăbușit înăuntru de pe metereze, sau ar fi căzut în șanturile săpate în incintă. Și fără îndoială ar fi fost numeroși însă așa, sub loviturile bine ochite ale arcașilor și mai ales prin rîvna străjilor întărite, abia cîțiva avură cînstea de a se da de-a rostogolul în cetate, pentru a fi numaidecît pipăiți sub veșminte și înjunghiați. De aceea, în prima zi nici nu culeseră multe cruci, neîndrăznind să năvălească afară. Porunca voievodului, închis și el, era de altfel aspră : spînzurătoarea i-ar fi așteptat, în văzul dușmanilor.

A doua zi, recolta fu mai serioasă- fără să fie totuși prilej de mulțumire, deoarece se ivise și pericolul înfometării, ei neavînd voie să răscolească prin case și hambare, deși grija bucatelor nu păruse să steie în sarcina cuiva. Intr-adevăr, după ce-și consumaseră merindele pe care fuseseră vestiți să le aducă, nu mai primiră decît niște brînză uscată și apă din belșug. Crainicii voievodului strigau că, de vor hrană ca înainte, să li se topească în gură, să dea zor ca să iasă afară și să alunge lăcustele, însă cine se încumeta, cînd din turnuri se știricea mereu sosirea altor și altor pilcuri, ce umpleau zările și chiar albia Jiului, fără lărgime și mai ales fără adîncime de apă. Porțile erau lovite cu atîta furie, incit îi cuprindea mirarea că mai rezistă. Cu ce-ar fi alcătuit ei valul în stare să respingă pe cel ce, odată lemnul sfărîmat, ai îi năboit înăuntru ? Cu o sută-două de oșteni nemincați ?

În ziua următoare, în timp ce răbdarea lor slăbea, cu sîrguința atacatorilor se întîmpla la fel, ceea ce dovedea că resimțeau oboseala și aveau nevoie de odihnă. Însă continuau să fie siguri de victorie, cum se vedea din faptul — observat de străjeri din înălțimea turnurilor — că-și

rididicau ici-colo corturi chiar pe cîmpul de bătălie, înafara bătăii săgeților, desigur, dar destul de aproape ca să nu trebuiască peste noapte să golească locul. Astfel încît, atunci cînd întunericul căzu, putură să deslușească focurile și să audă cu urechile lor, mai întîi un soi de zumzet ce semăna cu slujbele, apoi, puternic zvon de petrecere. Aceasta îi umplu de uimire și totodată le umplu gurile de apă. Drept răspuns, puseră și ei să se aprindă focuri, cele mai multe pe parapete, și să chiuie, mai curînd de necaz, căci era greu de făcut rost de cîteva picături de vin, casele bogătaşilor fiind strașnic păzite de oamenii lui Oaneș. Iar împotriva lui nu îndrăzneau să întreprindă nimic.

Și iată cum se născu un plan. fără participarea căpitanilor, în noaptea aceea : la început porniră să crîcnească, blamînd nesăbuiința voievodului în (cît se pricepea el, care era nou în domnie ?) de a se lăsa închis cu o așa mulțime de oșteni, uitînd să cugete de mai înainte la hrană. Insuși Oaneș părea capul răzvrătiților. Și pe urmă, de ce se încăpățîna să nu aducă stricăciuni frunțașilor localnici ? Nu se cădea să sufere și unii și alții ? Dar, fiindcă cel vinovat ședea la Curte, înconjurat de sfetnicii săi și nimeni nu și-ar fi luat răspunderea să-i spună răspicat ce gîndeau ei, năpăstuiții, și-au revărsat amarul asupra propriilor lor căpetenii, cu atît mai fățiș, cu cit erau mai mici în rang, și nu mult a lipsit să sară cu armele la ei. Totuși un fel de înțelepciune le-a intrat sub țeastă și i-a mai domolit. Anume, înghesuindu-i pe unii și ocolindu-i pe cei ce le-ar fi putut face vreun rău (vestindu-l pe spătarul Chindea, pe vornicul Oaneș, ori chiar pe voievod), i-a pus să jure sub amenințarea cu moartea că vor păstra taina celor ce aveau să hotărască împreună. Și hotărîrea lor simplă, era ca în zori să deschidă porțile și să sară de pe ziduri, ca să scape odată de blestem, încredințîndu-și viața în mîinile lui Dumnezeu. Fierberea cuprinse iute întreaga oaste și chiar semnalul era stabilit, un cîntec din fluier pornit din turnul de apus, unde șeful străzii, mai nemulțumit ca toți, era un cioban din părțile Severinului. Se descumpăniră puțin, cînd, prin cine știe ce împrejurare, se răspîndi știrea ciudată că fuseseră zăriți de cu seară pedestrași furișîndu-se pe brînci într-un cîmp deasupra cetății și se luptară o vreme cu întrebările. Prima în legătură cu izvorul știrii : cine-o adusesese, că

doar nimeni nu putea intra sau ieși din cetate, iar din foișoarele turnurilor se trimisese răspunsuri repetate că din zare în zare împrejurimile arătau împînzite de slujitorii mantiilor roșii ? A doua, presupunînd că vestea era adevărată, se atîngea de lucruri îngrijorătoare : cine să fi fost oamenii aceia — de-ai lor ori de-ai dușmanului ? În sprijinul cui veneau în chipul acela ascuns ? Pînă la sfîrșit însă, căzură la învoială că cele stabilite trebuiau să rămînă în picioare : fie că soseau ajutoare, fie că o tabără sau alta avea să fie singură, merita să încerce. Ba încă, dacă șerpașii (cei ce se strecurau) se întîmpla să fie de-ai lor, un noroc neașteptat cădea peste ei.

Odată această grijă luată, puse stăpînire pe ei veselia, deși cîte unul ce-o făcea pe înțeleptul, zicea că s-o lase mai moale, ca să nu afle călugării că se pune ceva la cale. Nu le mai păsa. Sufletul le era ușor ca vîntul și s-ar fi înălțat nestîngherit, dacă n-ar fi știut, că întunericul l-ar fi împiedicat să zboare.

Iar în timpul acesta, el stătea în bîrlogul înaintaşului său, omenit de bunele femei, şi mustăcea.

33.

Părea că abia închiseseră ochii cînd se auzi jalnicul cîntec de fluier. Săriră numaidecît din culcuşuri şi, legîndu-şi încălţările, îşi dibuiră armele. Intr-o clipă se aflau la locurile de adunare. Scările erau proptite în colţurile nimerite şi cei aleşi să le împingă în sus, cînd unii le vor trage, aşteptau la coadă, urmînd ca după aceea să alerge la porţi şi să răbufnească laolaltă cu grosul. La poarta de apus era înghesuială grozavă, se călcau pe picioare pîndind momentul scîrţîitului ţîţînelor, şi nu le trecea prin minte să se mire că voievodul însuşi se găsea în fruntea lor, împreună cu căpitani mari, printre care Oaneş. Acesta striga cu voce răguşită nişte porunci pe care cei de ziduri se grăbeau să le îndeplinească, tuşind înecaţi de un miros şi un fum ce cobora şi pînă la cei de jos, ajutîndu-i să se dumirească : smoală ! Cazanele celor de sus fierbeau smoală, şi Oaneş îi zorea să încarce găleţile ! În sfîrşit, drugii porţilor au fost traşi şi cele două laturi lunecară înăuntru, gata să strivească pe adormiţii care se mişcau prea încet. Un răcnet cumplit cutremură în clipa aceea cetatea şi şiruri-şiruri se năpustiră afară, zăngănind armele. Din faţa lor, umbrele strigară şi ele şi se rostogoliră spre ziduri, pînă alcătuiră o singură pată neagră, zdrenţuită pe la colţuri şi poale. Pata aceasta înconjură şuvoiul porţilor într-o jumătate de oră drăcească, marginile atingînd capetele întăriturii. O nouă poruncă şi fiertura de sus se deşertă pe vîrfurile petei, fiindcă îndată se retraseră precum coarnele unui melc şi două rînduri de-ale oamenilor săi ţîşniră prin cărările libere. Vuietul deveni asurzitor, numai ţipetele răzbăteau prin el, dovedind că urechea încă mai poate. Şi braţele lucrau dacă aveau ceva de lucrat, adică o sutană prelungită cu fier înţepător ce tot împungea către ei. După o lovitură, un bufnet — măciuca se auzea după, dujpa ce era dintr-un salt departe sau se rotea în pregătire. Coifuri ca nişte inelitori de mămăligă, săreau cît colo, sfărîmate, improşcîndu-şi singure ţeasta, iar jungherele căutau la buric. Cînd şi cînd, încingeau cîte o trîntă, dar îndeobşte se fereau, căci, după ce mantiile plăcute la pipăit se sfîşiau, îmbrăcămintea de dedesubt era rece şi lunecoasă şi nu prea aveai de ce să apuci. Cel mult îţi scrijelea carnea sub unghii.

În mai puţin de o jumătate de ceas, simţiră cum sînt atraşi înainte, după pulpane fluturînd : duşmanii se porniseră pe fugă ? Păi, după ei, fîrtaţi ! Iată însă că deodată, dinspre partea unde călătoreau, către dealuri, tunară nişte chiote, şi mantiile încremeniră înaintea lor. „Cneazul Vîlc cu oştenii săi ! — strigară crainicii. Au pîndit sus, la Peştişani şi Hobiţa. Trăiască cneazul şi voievodul !” „Trăiască ! Trăiască !” — urlară. Şi se învîrtejiră să dea o mină de ajutor. Găsind spice de secerat din belşug. „Ne-am pus pe îmblăcăală !” — hohotea un stegar.

„Ba asta-i izbînda lui Dumnezeu, să-ţi fie de bine !” rostea un sutaş.

„Fug oamenii Lui ; unde-i izbînda ?” — îl repezea altul mai tînăr.

Însă cei mai mulți n-aveau timp de vorbă : săvârșea ce era de săvârșit, isprăveau începutul.

La prînz se întâlneau cu oastea lui Vîlc pe deasupra leșurilor și cei care se cunoșteau se îmbrățișară. Împreună porniră să-și împartă prada. Iar porunca în acel moment era : faceți ce vă place !

Cei setoși, cei mai îndîrjiți și viteji plecaseră în frunte cu Oaneș în urmărire, dar el, voievodul, era de văzut călărind peste cîmpuri, numărînd morții. Viii se sinchiseau prea puțin : și bogățiile erau de numărat, măcar să știi dacă trebuie să-ți tocmești o nouă pungă !

Retezase o gheară călugărilor și, fericit, își dădea seama că nu le va crește alta în loc, fiind prea bătrîni pentru asta. Mai aveau una, dar ca s-o întindă trebuiau să-și revină din spaimă. În schimb, el avea de strivit un vierme, după ce va fi scuturat mărul scobit, ca să nu îmbolnăvească tot rodul, ceea ce într-un fel era prea tîrziu, deoarece pregetase în primăvară să curețe crengile și să afume copacul, iar într-altul, prea devreme : dacă recolta era pierdută, de ce n-ar fi lăsat-o să se prăpădească pentru mai multă siguranță ? Putea s-o ia mai pe îndelete anul viitor și mai gospodărește. Totuși, ciuda îi era aprigă : ce gospodar nu regretă irosirea viptului firesc al unui an, chiar și cînd munca nu i-a fost tocmai harnică sau livada a aparținut altuia ?

Cît timp s-a îndîrjit să stăvilească potopul călugăresc, isi făurise hotărîrea să se întoarcă și să pună capăt uneltirilor cneazului Roman, fără milă și pentru totdeauna, și nu-și închipuise că altă datorie îl va chema aiurea, neapărat. Cu uimire deci, și tulburare, primi vestea că regele Bela trecuse de la strîmbătatea prin vorbe așternute pe pergament la cea prin fapte. Un om al său cuprinsese cetatea Hațegului. Îl numea pe rege prost și într-o oarecare măsură păcălit, deoarece nu-și socotise lovitura în înțelegere cu Ioaniții și nu înnodase o legătură neîntreruptă cu ei, dar nu putea scăpa de gîndul că prostul și păcălitul cel mare era el, voievodul românilor.

Îl lăsa pe Chindea să păzească cetatea Gor-Jiului și el se avîntă peste munți, cu Oaneș și Vîlc. Nu-i trimise lui Toma din Brătunia cuvînt să vină să-și apere moșia. După un popas la Rîu de Moare, timp în care întări cu butuci strîmtoarea numită Poarta de Fier și-i îngădui lui Oaneș, cu o mie de oameni, să prade drumul Timișoarei, se îndreptă cu îndrăzneală pe lîngă tîrgul ocupat și puse tabără deasupra, la Prislop. Primi cu dragă inimă pe cnejii din Densuș și Strei, cu slugile lor, dar îi împrăstie printre oștenii săi.

Nu dură mult și începură să pice în cursa lui primele care cu provizii venind dinspre Deva, precum și întăririle chemate de cei din cetate. Însă, el nu arată c-ar avea poftă să-și piardă vremea cu asediul. Cînd și cînd, făcea scăpat cîte un prins, care întîmplător asistase la discuțiile sale cu căpitani, în așa fel încît ar fi putut jura că acela va duce zvonul că se pregătea să atace castrul regal de la Deva. De altfel, crainicii săi colindau ținutul fără grijă, strigînd locuitorii să intre în oaste și promițînd mari răsplăți, pe care ei le și dădeau dacă se vedeau prea dornici, însă în schimbul nici unui serviciu, căci îi trimiteau acasă să aștepte porunca. Într-o zi, chiar repezise solie la judele Sibiului și alți cîțiva juzi săsești și solii săi se întoarseră, după două zile, cu răspuns, chipurile.

La încă o săptămână, fu nevoit să-și facă cruce : Lugojul și alte tirguri rămăseseră neatrinse, dar împrejurimile Timișoarei luaseră foc. Nebunul ! — îi veni să strige. O să se frigă el însuși în pîrjol. Și, cu sufletul la gură, rugă de alte vești. Numai că solul acela atît cunoștea. Trecu o zi, un alt vestitor se prăbuși la picioarele sale și-i zise : să fie liniștit. Stăpînul său, cneazul Oaneș, se afla bine sănătos dincolo de Mureș, în preajma Aradului și, dacă totul va decurge după voia sa, va urca pe fluviu în corăbii furate, ca să se îmbrățișeze la gura Straiului. Asta depășea orice închipuire : „Nu-i adevărat!” — răcni la sol. „Ba, să ne fie cu iertare, este !” — se îmbătoșă acela jignit. „Bine, dar oastea regelui ?” — îl întrebă. „Ce știu eu ? ! — răspunse. Bănuiesc că ne cată spre Lugoj.” — „Cine va păzi strîmtorile ?” — se mai răsti, îngrijorat. — „Măria-ta ! — răspunse obraznicul. Dar poate că regele află unde sîntem, vreau să zic cneazul Oaneș, și atunci...Clătinînd din cap, mai desprinsese o mie de oameni din oaste și îi trimise la strîmtori, cu Vîlc. Însă abia sfîrșise treaba aceasta, că un al treilea vestitor aduse o știre mai acătării, că Oaneș fusese cît pe ce să se ciocnească nas în nas cu regele Bela, dar scăpase pe valea Timișului și prefăcuse în cenușă tîrgul Lugojului. Așa îndrăzneală mai zic și eu ! — cugetă el și-i retrase porunca lui Vîlc. Iar el începu să bată cetatea (Hațegului).

La 10 septembrie, cetatea nu era luată, Oaneș se hărțuia cu Ospitalierii chemați în ajutor în ținutul Carasului însă el primea pe cei patru soli ai regelui, și ai capitlului din Alba. Purtau cu ei un hrisov cu pecete și erau gata să i-l înmâneze, cu condiția să-l predea pe cavalerul ce le făcuse atîtea pagube. Cum să-l predea — se burzului el — cînd din porunca sa săvîrșise isprava, și după legile războiului ? — De acord — răspunse un sol, — însă un război nedrept ducea, de vreme ce încălcase pămînturi supuse regelui. — Oare — îi înfruntă el —, oare strălucitul rege Bela nu intrase într-un ținut ce nu-i aparține ? Cetatea Hațegului fusese din moși-strămoși a românilor. — Să se citească hrisovul — mai încercară solii — și poate că litera lui avea să-l înduplece. „Nu vreau să știu — a rostit îndărătnic — de nici o hîrtoagă pe care citind-o să fiu silit a-mi părăsi pe cel mai viteaz dintre căpitani”. Și solii au făcut calea întoarsă să ceară sfat de la rege. Revenind peste cinci zile, exprimară îndoiala suveranului că fiul credinciosului de altădată duce Mihail, pe care dînsul atîta l-a iubit, ar fi îndemnat la vreo blestemăție, și cerură doar : ca Oaneș să se retragă. Și ce-mi dați în schimb ? — întrebă. În loc de răspuns îi întinseră iarăși hrisovul. Eutimie, de alături, îl luă cu plecăciuni și, rupîndu-i sigiliul, îl citi cu voce tare în tălmăcire. I se dăruia pe vecie Țara Hațegului cu dependințele, în caz că el și urmașii săi vor depune jurămînt de credință pentru această parte a stăpînirii lor și de se va întări jurămîntul cu pecetile cavalerului Oaneș, comitelui Chindea și cnejilor Ioan, Farcaș și Torna de Brethonia. Asupra tuturor moșiiilor din această Țară, avea drept să facă ce voia și să hotărască aricînd soarta nobililor, cu excepția moștenirii și capului lui Toma, fiul lui Lekembrat din Brethonia, ce va putea recurge la judecata regească.

Refuză și de data aceasta, zicînd că nu se face un dar luînd din averea dăruitului, ci din a dăruitorului. Or, Țara Hațegului era pămînt străvechi al voievodatului său, nu al coroanei ungare. Dați-mi Amlașul și

Făgărașul ! — îi sfidă. Însă solii, care — se vede — aveau împuternicire și mai obișnuiau și să astupe urechea bleagă se apucară să-i dovedească, cu paragrafele legilor lor, că nu era nici o deosebire, principalul fiind că ținutul oferit rămânea în stăpânirea sa. În sfârșit, pretextînd că va trebui să țină sfat, se retrase și-i chemă pe Chindea și pe Moicea, comandantul străjii. Amîndoi fură de părere să primească, în afară de prevederea în privința lui Toma, ceea ce se potrivea de altminteri cu gîndul său. Chemînd solii, le arată părerea „Sfatului”. Și, spre surprinderea tuturor, ei primiră în numele stăpînului lor, trecînd la alcătuirea pergamentului, împreună cu fratele Eutimie. Stabiliră data depunerii jurămîntului și, mulțumiți, plecară. Despre Ioaniți nici o vorbă.

Dar pentru el începură frământările.

35.

Cîte, dar cîte nu revedea în minte, întorcîndu-se spre Curtea de Jiu, apoi mai departe, către Nedeia, unde frate-său Bărbat cine știe cum reușise a ține piept nemerniciei lui Roman-Niculăe ! Mai întîi se revedea pe sine, deși nu se privise în vreo oglindă, îngenuncheat (numai eu un genunchi, totuși) în fata comitelui palatin, sărutînd spada (e drept că îmbrăcată) și gîngăvind formula latinească, pe care i-o sufla din spate Eutimie Bălceseul și din care nu reținuse nimic... Plin de rușine, încercase să zâmbească, după ce înapoi se purtase trufaș cu solii, scor-nind glume pe seama lor și asemuindu-i cu animalele, datorită vreunui amănunt pe care-l arăta cu degetul, clipind din ochi către ai săi. Însă zbaterea aceea de-afară căuta s-o ascundă pe cea lăuntrică. Zîmbetul i-a înghețat pe buze, lama fierului i s-a părut rece, ca și cum ar fi fost dezvelită, i s-a năzărit că se mînjește pe gură de unsoare, chit că înainte lăsase să se înțeleagă că simțise miros de rugină. Și genunchiul îndoit a dat să se îndrepte, inima a tresărit, gata să sară din piept. Fu cît pe ce să cheme călăul. Să-i trîntească pe ei, pe soli, în locul său, și mai ales pe comite. Și iată pe Oaneș, atît de nespus, atît de răzgîiat, punîndu-i ușor brațul pe umăr, potolindu-l. A rostit formula. Dar oare a rostit-o ? Fiindcă, imediat, nu se mai vedea în casa cneazului de Strei-Sîngeorgiu, ci în pragul cetății Hațegului, primind închinarea comandantului garnizoanei și a căpitanilor, pentru ca apoi să dea semn de împărțire a oștirii, într-o parte și în alta, ca să treacă șirurile de dușmani zdrențăroși, aduși în starea aceea de încăpățănarea sa. Pieptul i se umfla de bucurie : mult timp n-ar mai fi rezistat. Numai mărinimia sa și poate interesul i-a salvat. Atunci nu depusese încă jurămintul, știa că-l va depune și nu credea — acum ofta : de-ar fi bănuیت măcar umilința, și-ar fi luat înapoi cuvîntul.

Cugetul hălăduia cîteva clipe aiurea, nici un chip nu se lipea de el în amintire, țărături goale păreau să se z buciume sub vînt de septembrie, apoi, deodată, iarăși : îngenuncherea, privirile curioase ale străinilor, apăsarea palmei lui Oaneș, dar și... dar și falnica șchiopătare a străjii ungurești. Cînd i se făcea silă de sine, din pricina acestor icoane repetate, reînvia priveliști din lupta cu călugării Sfîntului Ioan pe cîmpul

din fața Tîrgului Jiu, în zori răcoroase, însă totodată și regretul : pierduse mai bine de două sute de oameni. Ba se întîmpla și să-și aducă aminte obrazul schimonosit al cîte unui mort, pe care nu-l cunoscuse mai înainte, cît fusese în viață, și să se blesteme : nu se închisese de bunăvoie în Tîrgul Curtii ?

Și nu vorbea. N-avea chef de vorbă, lăsîndu-i lui Chindea toate grijile. Poruncile acesta era în stare să le ghicească. Cît despre Encea, ce-ar fi putut să-i spună ? Că-l respectase pe taică-său, dar pe el îl disprețuise ? Că nădăjduise într-ascuns ca Paliga să-i fi făcut de petrecanie ? Era nedrept cu tînărul bărbat, fie, va încerca să-și ispășească greșeala, însă prin vorbe ? De aceea, părăsindu-l în seama lui Chindea și sfătuindu-l pe acesta, în două șoapte, să-l folosească unde va găsi de cuviință, nu dovedea că-i purta pică. Ci că în el însuși se căscase o prăpastie, pe care o măsura vrăjit, sîngele fiindu-i atras de afunduri. Noaptea dormea bine, nici vise, nici gînduri nu-l chinuiau, cum se lungea pe polog adormea îndată, totuși somnul nu-l odihnea. Dimineata, stropii reci de izvor aruncați pe față nu-l înviorau. Un rău din burtă îi cocîrjea în șa. Cinstirile de care avea parte în trecere, cîntecele de bucurie și jocurile țăranilor abia le observa. Din pîine și sare gusta cînd prea mult, cînd prea puțin. Cu duminicatul de pîine întingea fie pe-alături, fie prea tare, de scăpau bieții oameni tablele ori ștergarele din mînă.

Iar cînd zări de departe Nedeia și curtea căzu bolnav și nu-și mai aminti de nimic.

36.

Toată toamna și toată iarna zăcu. Fu mai întîi o lungă noapte neagră, în care era bîntuit de niște spaime fără trup și în care o dată sau de două ori se aprinsese ca o feștilă ce-i rănea bulbul ochilor. Nu-l ardea, ci mai degrabă îl apăsa rece, scurmîndu-i în creier. Degetele i se înfipseseră în așternut și chinul păru-se să dureze o veșnicie. Niște șoapte înlăturaseră apoi lumina și îl pipăiseră pe tot corpul, într-un fel care-i produse furnicături din ce în ce mai greu de suportat, pînă cînd își pierduse cunoștința. Și la capătul acestor întîmplări, iarăși noaptea neagră. Pe urmă, a început să deslușească zorile, atît o lumină ciudată, albastră și se făcea că sorbea niște fierturi (aburii îi intrau pe gură, înecîndu-l), care-l dădeau însă gata, fiindcă nu mai rămînea decît o părere de rău plutind în aer și un miros subțire în care se zbătea, neizbutind să despartă ceea ce aducea a miasmă și iz de ceea ce adăsta ca mireasmă. Adormea sau cine știe ce pătea. Mai tîrziu, mirosul acela, revenind, îi dădu impresia de putred, și chiar i se năzări că el putrezea acolo, între velnițe, în timp ce... Dar nu era totuși decît o stare vecină cu leșinul, nu un gînd. Nu se gîndea la nimic. Lungit, bănuia că doarme cum dormi o după-amiază în chip neașteptat, după un drum obositor, întîmplîndu-se să te trezești tocmai a doua zi clar și numai după cîteva clipe și să nu te poți dumeri unde te afli — și dormea de-adevăratelea, în răstimpuri sau ceasuri întregi. Treptat, ajunse să-și închipuie că afară (dar ce însemna afară ?), mă rog, undeva pe alături și-n preajmă, lumea trăia o altă viață. Ceva, deci, se desprindea

de el, nepăsător, prididind-prididind, apoi îndepărtându-se. Nu afla limpede ce, în sfârșit, când putu face deosebirea dintre noapte și zi, văzu și pe doctori.

Erau doi pe care-i cunoștea, unul mai tânăr și unul mai bătrîn, pricepuți la oblojeli, ceea ce-l mira mult, căci, în afară de cazul că se va fi prăbușit de pe cal cînd i-a venit prima dată rău, nu se știa rănit. L-a și întrebat pe bătrîn ce căula acolo și de ce-i tot ungea trupul cu pasta aceea cînd boala-i era pe dinăuntru. „Pentru că, măria-ta, — i-a răspuns acela — semnele ei ies prin piele, și cum ele ies tot așa și leacul intră”. „Aș înțelege dacă ai vorbi de pricini. Tu voiești să vindeci semnele, nu pricinile răului ?” Drept care doctorul, continuînd să-și împlinească treaba și dăscălindu-l să nu se zbuciume, i-a răspuns că în știința aceea a lor se părea că nu e mare deosebire între semne și pricini. Încît i-a fost vădit, din clipa aceea, că omul era la fel de nepriceput ca el la bucătărie. Mai degrabă mi-ați fi adus o zîrnoaică, gîndi în legătură cu rudele sale, chit că aceea m-ar fi putut otrăvi cu zeturile ei, ori vreun doctor al venețienilor, dintre cei care însoțesc pe marinari pe punte — dar cu voce tare ceru să-i fie trimis Oaneș. După ce doctorul plecă și el aproape că-și uitase, picotind cererea, se strecură înăuntru mătușa Marena și-i șopcăi că Oaneș trecuse Oltul, pierzîndu-se în Cumania și nu se mai arătase la curte. Însă pe el nici că-l mai interesa cel mai mic lucru. Sfirșeala care i se ridica din pîntec îi întuneca parcă mințile. Zile întregi nu mai ceru nimic și, deși simțea prea bine clefăiala mîinilor doctorilor pe trup, se prefăcea că nu-i bagă de seamă, lăsîndu-se întors ca un sac și despuiat și îmbrăcat fără împotrivire, Și, deodată, într-o după-amiază, sculîndu-se în capul: pieptului, înainte de a se prăbuși pe perini, strigă cît îl ținu gura : Să vină Oaneș ! Sau Chindea ! Apoi pîndi, gîfîind, zgomotele de afară. Pe nesimțite, o umbră îi alunecă peste și vocea Elenei grăi : „Măria-ta, slavă Domnului că ești în stare să strigi, însă nu trebuie să te obosești, căci se poate întoarce răul cumplit de care ai scăpat. Ai bunăvoință și răbdare, de vreme ce Dumnezeu dă semne de bunăvoința Lui, după ce ne-a fost teamă că le-am pierdut”. „Elena ! — reuși să îngaime. Unde-ai fost pînă acum, fetițo?” „Mereu în preajma domniei-tale, m-ai fi putut atinge, dacă ai fi întins mina”. Și făptura ei oftă, însă nu din tot sufletul, ci ca în taină. El vru să mai spună ceva, să vorbească de vinovăția ce-și făcea loc atunci în sine, dar cugetînd la ființa ei fragilă, pe care o întrezărea printre pleoape, se căzni să întrebe : unde se afla cneazul Oaneș, unde Chindea, cine fusese ales voievod ? Ales ? — se miră făptura. Oare voința boierilor și a poporului nu se oprise odată asupra lui ? Ce-i trecea prin minte ? Fierbințeala îi întuneca într-atît judecata, încît nu-și dădea seama că lucrurile sînt ca înainte ? Că toate mergeau, prin grija căpitanului Chindea și cu sprijinul frățiorului Bărbat ? „Cheamă-l pe Bărbat !” — rosti răgușit. Însă, înainte de a sfîrși îndemnul, adormi pe loc. Și, după multă vreme, visă.

Se făcea anume că zăcea în așternuturile lui Radu, la Curtea de Jiu, și că-și tot ispita soția, pe Vasilisa, în legătură cu niște zvonuri ce pătrundeau de afară, de mulțime mare adunată, înfierbîntată. Ia ce să fie ? — zicea Vasilisa. Se strînseră să-l aclame pe unul din familia lui Litovoi. Și parcă răzbătea o răutate în glasul ei. Păi bine, dar n-am

murit ! Ba, cum să nu ! N-ai prins tu de veste, căci eu te-am îngropat pe furiș, acum cinci zile, în nădejdea că m-o lua de soție. Elena ! — striga. Taci, dragul meu, am așteptat atît de la tine, încît mi s-a făcut dor de un voievod adevărat, nu de un stîrv. Dacă ai ști cum mă nevoiesc să-i fac pe plac, întocmai ca mulțimea asta de-afară ! Să-mi faci mie pe plac, aha, mulțumesc ! Nu ție, lui ! — răspundea glasul Elenei și el rîdea deodată, hohotea : încă odată mă închin ție și-ți mulțumesc; căci... căci... — rîdea într-una arătîndu-se pe sine cu degetul — eu sînt Litovoi ! Și femeia, holbînd ochii —era neîndoielnic Vasilisa, deoarece se afla înveșmîntată în negru, o lua la fugă înspăimîntată, urmărită de rinjetul său crud, ce zicea : Așa îți trebuie ! Dar atunci nu mai era sigur că nu fusese Elena.

Pe urmă, fără nici o trecere, se vedea în fața Curții, înconjurat de mulțime cerșind însemnele puterii, păzite într-o latură de un bărbos, care în plus asmuțea țărani asupra sa. Și de unde pînă înainte cu cîteva clipe poporul îl aclama, se trezea înghesuit de puzderie de brațe, unele simple cioturi, altele purtînd săbii ascuțite și lungi ce se îndreptau spre pieptul său. Dîndu-și mîinile în lături, ca și cum și-ar fi făcut loc printr-o mare de ierburi, își croi drum spre bărbos și-l apucă de barbă ur- lînd : Te-am dibuit, magistre (era de fapt mare perceptor) Rembaldus ! Le dai ori nu le dai ? Dar acela se tot trăgea înapoi, lăsîndu-i firisoare de păr între degete, și ținînd însemnele deasupra talazului. Căci acum înaintau prin apă. În sfîrșit, urcînd pe mal, el cu fața, acela cu spatele, de era cît pe ce să se împiedice de o ieșitură, își înnodă barba țapului în jurul pumnului și trase cu furie. Smulgîndu-se toată flocăraia, cum să nu se uimească descoperind în omul acela pe Roman-Niculae ? Iată că nu le dau ! — se împotrivea cneazul. Căci sînt pentru mine !

Și iarăși era în așternuturi. Afară zgomote și chiar pe coridoare și el plîngea fără lacrimi, așteptînd pe cineva, poate pe Elena, să-i aducă vestea că fusese ales voievod cneazul din Celei, Roman-Nicolae. Un vînt trînti năprasnic ușa încăperii și...

Lîngă pat se afla, roșu la obraji, frate-său Bărbat.

„Ce vreme e afară, frățioare ?” — îl întrebă.

„Frig. A căzut prima ninsoare”.

„Așa devreme ?”

„Sîntem la începutul lui noiembrie. Trebuie să fi pierdut măsura timpului zăcînd în ăst pat”.

La acest fel de a spune, ce părea o întrebare, nu găsi de cuviință să răspundă. Zise în schimb :

„Dar ia spune-mi ? Or fi înghețat iazurile de la Celei ?”

„N-am știre — rîse Bărbat. Inșă, dacă asta te interesează, am să mă reped pînă acolo, să văd”.

„Nu-i nici o grabă. Mai vorbim noi mîine. Acum, fii bun și cheamă-l pe Chindea. Pe cîte înțeleg, pe el a căzut măgăreața să se îngrijească de treburile țării”.

„Pe el și pe mine !” — se bătu în piept Bărbat și ieși, zîmbind: Hotărît lucru, era numai viață flăcăul și se părea că umbla cu nădejde !

Primul lucru pe care-l făcu Chindea intrind : tuși încurcat. Iar el îi spuse să se așeze pe o laviță de la capătul patului său. Nu vru. Ținându-se în picioare, cu căciula în mâini, se uita cu o sfială neobișnuită felului său de a fi, bătrînesc și sfătos, de parcă ar fi dat îndărăt cu ani numeroși, pînă în vremea tinereții. Era de nerecunoscut. Să-l fi schimbat într-atît lunile acelea cit greu căzuse pe capul lui ?

„Măria-ta — începu el, frămîntîndu-și căciula —, doctorii mi-au zis să nu vin, să nu-ți dau ascultare adică, fiindcă nu te-ai întremat și treburile stăpînirii, numai auzindu-le, ți-ar putea cășuna rău“.

„Merg chiar așa de prost ?“

„Nu tocmai, da' nici bine. Însă ei mai ziceau că, dacă totuși vin, să nu-ți împuiez capul cu de-alde astea“.

„Să le spui, cînd ieși de aici, că le-ai urmat sfatul. Iar acum, rostește adevărul : care sînt necazurile cu care te zbați ?“

Chindea șovăi o clipă, apoi răspunse :

„Păi, ar trebui să încep cu cele cu care ne-am zbătut, eu și fratele domniei-tale Bărbat“.

„Fă-i cîntecul asta mucosului și pomenește-l alături de tine !“

Din nou, vrednicul om păru să se sfiase, dar reuși să afirme cu tărie :

„Pot să jur pe ce am mai sfînt că e pe deplin meritată și că a fost de mare folos. (Stătu un moment pe gînduri). Ceea ce n-aș fi în stare pentru ceilalți frați ori pentru unchi“.

El zîmbi, brusc înveselit : iată, găsea ceva în care să-l recunoască : ascuțimea de limbă la ananghie.

„Și la ce, mă rog, te-a ajutat mezinul ?“ — întrebă.

„Întîi și-ntîi, după ce măria-ta ai căzut la pat, au apărut, ca și cum ar fi așteptat în dosul ușii, doi corăbieri, unul grec și altul venețian, zicînd că navlosisești pe jumătate vasele lor înainte de război pentru nu știu ce cărăbănit de vite. Și că din pricina asta au stat, credincioși, în port șapte luni de zile mîncînd hrană degeaba și pierzînd și alte învoieli. Drept aceea, cereau fie să le plătești și cealaltă jumătate de navlu ca s-o socoată despăgubire, fie să-i folosești de două ori adăugind ceva pe deasupra la prețul convenit. Eu am rămas uimit, nepricepîndu-mă la treburi de astea, și tocmai cugetam cum să cercetez adevărul spuselor lor, negăsind de altfel decît mărinimie, în cazul că erau adevărate, cînd îl aud din spatele meu pe Bărbat : «Ce război, cinstiți căpitani ?» Mărturisesc că și pe mine m-a luat prin surprindere, dar pe corăbieri i-a lăsat cu gura căscată. «Păi — a zis grecul —, asta pe care-l duceți de vreun an cu cavalerii ordinului Sfîntului Ioan sprijiniți de unguri, de era să vă pierdeți țara». «La mijloc e o neînțelegere, bunule oaspe — a rostit hotărît fratele domniei-tale. Noi nu ne-am bătut cu regele Bela, fie-i numele binecuvîntat și aibă parte de sănătate !, căci este prietenul nostru statornic. Iar cu călugării de la Sfîntul Mormînt, fără să fim în stare de război, ne-am ciocnit acum o lună, cînd au vrut să prade niște sate, și i-

arn liniștit de-atunci». «Ia te uită — zice venețianul —, și noi care ne-am speriat că pământurile astea sînt cuprinse de foc !» «V-ați speriat într-atît — făcu Bărbat —, că nici n-ați urcat pînă la Curte să cereți urmarea învoielii. Mă prind că v-ați luat după niște mincinoși». «Așa, așa>> — se ploconi grecul. Însă frățiorul nu-i dădu răgaz să sufle. Il luă și mai din scurt. «Ziceți că ați stat în portul nostru vreme de șapte luni. Nu v-a fost frică de prăpăd, c-o să dea și peste voi, urcînd pe corăbii ?» «Ba bine că nu ! — își prinse urechile grecul. La drept vorbind, nici n-am așteptat aici decît vreo cîteva zile. Restul l-am petrecut la Vidin, punînd între noi și țara voastră cale de apă». «Aha ! — se dumeri Bărbat. V-ați mutat mai aproape de Ioaniți». Cei doi căscară ochii mari. «Ce vă trece prin gînd ? — întrebă apoi venețianul. Sîntem oameni pentru care cîntea e lege. Noi...». Și începu să se bîlbîie, pînă cînd Bărbat îi tăie vorba, rostind : «N-o să ne certăm pentru mărunțișuri și n-o să vă jignesc punînd la îndoială însușirile voastre, între care cîntea pare să fie de căpetenie, însă acum duceți-vă, mulțumind lui Dumnezeu cu ce ați cîștigat ! Cît despre o nouă învoială, dacă aveți drum și doriți, întoarceți-vă cînd s-o însănătoși voievodul !» «Și ei și-au luat numaidecât tălpășița.

„Aveam nevoie de oamenii aceia” — se încruntă el, bolnavul.

Chindea ridică din umeri în semn de părere de rău. Spuse:

„Bărbat zicea că n-ai ce pierde. Ba dimpotrivă, că vei cîștiga ce-am fi irosit noi, dacă ne-am fi apucat să încheiem afaceri cu ei”.

„Măi, că isteț s-a mai făcut ! Se cunoaște că n-a crescut prea mult timp sub ochii mei” — glumi.

„Eu cred că de la măriata a învățat. De la tatăl domniilor-voastre... Iar că s-a oprit fără să se slujească anume cumva de corăbiile aceloră, îmi închipui că pricina trebuie să fi fost ce mi-a spus după plecarea lor : «Mare lucru — zice — să nu se fi încurcat ăștia cu călugăriul ăla mare, Rembaldus !»”

„Intr-adevăr, mare lucru, după cum povestești c-au răspuns. Însă, pe cît înțeleg, în treaba aceasta mezinul nu te-a ajutat, căci tu nici n-ai deschis gura. Spune-mi una în care ți-a fost de ajutor și sprijin !”

„Să vezi. La o săptămîină, eu nu mai izbuteam să dau de capăt plîngerilor înălțate împotriva cneazului Roman- Nicolae. Tot veneau din partea vecinilor lui, ce se plîngeau de diferite samavolnicii, dar în cuvinte așa de încîlcite, incit mă întrebam dacă nu era și ceva rîcă în jalbele lor, oamenii știind ce făptuise și încercînd să profite de prilej ca să-l înfunde. Dar Bărbat, văzîndu-mă că mă aplecam cu atîta sîrguință asupra acelor pricini, îmi zise : «Boier Chindea, să nu cumva să-ți pierzi vremea ele pomană, cum am făcut eu cînd i-am scris scrisoare fratelui meu la Tîrgul Jiu. Căci, dacă nu mă speriam dintr-odată și nu așteptam să ajungă scrisoarea, apoi să primesc răspuns, cneazul ar fi fost acum prins și ar fi zăcut la umbră, în temniță. În loc să mă iau pe urmele lui, am stat cu mîinile în sin, mulțumindu-mă numai să întăresc paza, ca să nu mă trezesc cu el în cetate. Zău că n-o să cîștigi nimic cereetînd plîngerile». I-am întors că aveam încredere în dreptatea nepărtinitoare și că voiam s-n slujesc din toate puterile. «Unde-ți este puterea — m-a întrebat — ca să-l aduci pe cneaz în fața scaunului de judecată ? Doar nu-ți închipui că va veni el fiindcă-l chemi ? !» Și pe cîntea mea că avea dreptate”.

„Numești asta ajutor ? Este un fel de a tăia nodul când nu te încumeți să-l dezlegi”.

„Așa o fi. Inșă gîndește-te și măria-ta dacă se afla altă cale”.

„L-ați chemat ?”

Chindea se întunecă la chip :

„L-am. Prin servitorul domniei-tale Zorza”.

„Vorbește ! Văd că te tulbură faptul”.

Cu glas stins, boierul rosti :

„Și servitorul acesta nu s-a mai întors”.

Un fulger de mînie trebuie că trecu prin ochii săi obosiți. Se ridică în coate :

„Cum s-a putut una ca asta ?! Și voi ce-ați făcut, slujitori nevrednici ?”

Chindea amuți, trezindu-i și mai mult mînia. Se cunoștea că regreta amarnic a nu fi urmat sfatul doctorilor. Totuși, adumndu-și forțele, povesti în sfîrșit :

„Am luat în grabă două sute de călăreți și, cu hotărnicii înainte, am cutreierat moșiile cu pricina, vădind și înlăturînd încălcările. I-am îndemnat pe boieri să se înarmeze și să vegheze zi și noapte, mai chemînd întăriri și de la cneazul Vîlc. Inșă pe tulburător n-am cutezat să-l atacăm”.

Un moment de adîncă tăcere se așternu în încăpere după ce dregătorul se opri. Lui, obrazul parcă i se întinsese pe șaua oaselor și rămase să lucească în umbră, în timp ce ochii îi cădeau în goi. Al boierului se făcuse vinețiu. Crezîndu-l neînstare să-și mai revină, acesta se trase încet cu spatele, șovăitor, și deschise cu teamă ușa. Ajuns afară, își va fi dat seama că-și uitase pe jos, în cameră, căciula, dar nu se mai întoarse. Va fi pornit gîrbovit spre casă, simțind cum gerul îi mușcă din carne ; gerul pe care tare ar fi dorit și el să-l încerce.

Blestemată cruzime de neputincios, invidioasă pe cruzimile obișnuite ale Firii !

38.

Nu aflate tot. Și puținul înșă pe care-l auzise începu să-l chinuie cu asupră-măsură. O durere surdă îl săgeta între coaste și trebui să scrîșnească din dinți ca să nu urle. Prin cap i se învîrteau vorbe de-ale sfetnicului, căroră în răgazul lăsat de suferință le dădea trup, înfățișare, înzestrîndu-le poate altfel decît în tărîmul adevărului, dar nu mai era timp de gîndire. Cocîrjat în așternuturi, îl treceau toate sudorile. Ar fi vrut să-și stoarcă mintea și să vadă ce se mai întîmplase dincolo de pragul unde Chindea își părăsise povestirea — nu izbutea din pricina vîlului negru ce părea să-i coboare peste simțuri. Aproape că se zbătea în ghearele îndoiieli : mai era el în viață sau murise de cîteva zile ? Apoi, i se năzărea că visează. Dar ce vis putea fi acela, în care-l zărea pe moș Grigore Tesluianul întins pe o masă, cu mîinile împreunate pe piept, cu ele înghețate pe luminare ? Hotărît lucru, durerea face nebun pînă și pe cel mai înțelept și mai cuminte dintre oameni ! Fii serios — își spunea —,

moșul nu poate să pătească nimic ! Il cunoști doar și știi cât oasele sale bă- trîne țin la tăvăleală ! Inșă iarăși, privind strîmb în lumină, i se părea că, deodată, flăcăruia tremură între degetele înghețate, se alipește ciudat de veșminte, lăsînd numai bărbia să urce spre frunte, într-o beznă strălucitoare. „Va arde !” —strigă el, cuprins de spaimă. Și, îndată, vru să sară din pat, ca să stingă. Junghiurile îl înțepară prin toate mădularele, prăbușindu-l la loc, ,cu lucrurile din jur arzînd, arzînd...

(Mătușa Marena pătrunsesse în cameră și, deschizînd ușița sobei, răscolea cu vătraiul în foc).

39.

„Ce s-a întîmplat cu moș Tesluianul ? — îl întrebasese mai tîrziu pe Bărbat, cînd acesta reușise să scape la el. Și era o mare îngrijorare în sufletu-i.

„Ce să se întîmple ? — îi răspunse fratele. Mai nimic. S-a îmbolnăvit și dînsul de necaz și i-a cășunat c-o să moară. De aceea, a alcătuit o diată.”

„O diată ?”

„Intocmai. Îți lasă ție moșia cu toate veniturile ce s-or trage din ea, acum și totdeauna. Și își mai pune cenușă în cap, zicînd acolo că n-a fost în stare s-o apere, ceea ce nădăjduiește că tu o să faci”.

„I-a spus cineva că n-o să primesc ?”

„De ce să-i fi amărît zilele ? Apoi, nu-i chiar de lepădat darul lui, mai cu seamă că te va aduce vecin cu Roman !”

O sclipire răutăcioasă trecu prin ochii flăcăului Bărbat- însă el nu-i dădu atenție. Zise încordat :

„Har Domnului că s-a însănătoșit ! Așa că pielea, aceea nu mai are nici un preț. A fost scrisă din slăbiciune”.

„Fericit omul ce în împrejurări ca acestea se înșeală ! Află că moșul n-a rupt diata și că pe toate drumurile spune că averea nu-i mai aparține. Te slujește pe tine, cel mai vrednic dintre voievozi !”

Drept care se supără :

„Te arăți tare hameș și apucător la vîrsta asta, frate ! Nu șade bine unui Litovoi să-și însușească lucruri străine, dobîndind din slăbiciunea cuiva”.

„Ia te uită ! — ridică glasul celălalt. Crezi oare că am fost cu ochii legați ? Unde s-a ascuns căpcăunul din tine, cel care se juca în haine de miță cu noi toți de la Nedeia? Cît despre tata, n-a avut și dumnealui un șoarece numit Radu ?”

„Ne cășunezi o nedreptate și mie și lui — rosti cu tristețe. Poate c-o să te fac într-o zi să înțelegi”.

„Bine, bine — bombăni Bărbat. Sînt în țarcul tău și, vrînd-nevrînd, o să trebuiască să te las să mă călărești. Ia însă seama să nu mi se strepezească dinții de atîta zăbală!”

„Vorbești de parcă ai fi frate cu Oaneș ! — observă el, cu glasul muiat de o subită căldură. Dar acum, fiindcă ai amintit de zăbală, n-ai vrea tu să pleci după Tesluian, să mi-l aduci la Curtea ?”

Deși tare ar fi vrut să-l repeadă după Marele Zănatec, fie și numai ca

să-l atragă spre surprare.

„Pornesc îndată. Cu toate că aş fi dorit să mai ascuţi nişte lucruri pe care jupînul Chindea...”

Il îndemnă să vorbească.

Iată ce a aflat :

La puţin timp după trecerea corăbierilor, sosi şi o solie din Severin, de la călugării Ioaniţi. Păşind fără grabă, cum se cuvenea unor oameni atît de însemnaţi, cerură să fie înfăţişaţi voievodului, avînd a-i transmite o poruncă şi o rugămintă din partea seniorului lor „comun”, regele Bela. Aveau carte la mină, lămureau ei. Fură îndrumaţi la casa lui Chindea şi, măcar că fără tragere de inimă, se duseră, crezînd că aşa era obiceiul la români, să fie purtaţi din dregător în dregător pînă a ajunge la maimarele lor. Poate că se fereceau chiar, ştiind, că omul la care mergeau era sfetnic de taină. Fapt este că, după ce au fost primiţi cu toată cinstea de Chindea şi ospătaţi, i-a cuprins nemulţumirea, deoarece li se spuse că nu puteau cu nici un chip să-l vadă pe voievod, fiind el plecat, cale de multe zile, peste Olt, să-l ajute pe voievodul de acolo, Sănislav, împotriva tătarilor. „Ne vom duce după dumnealui — ziseră. Daţi-ne, numai, o călăuză !” „Cu neputinţă — răspunse Chindea. Ce călăuză s-ar descurca în pămînturi necunoscute şi cu taina care de obicei învăluie mişcările oştilor în timp de război ?” Atunci să-i îndrume pînă la curtea voievodului acela, Seneslaus — stăruiră solii. Cu plăcere — acceptă dregătorul. Doar că se cuvenea să ştie şi el, care avea din partea stăpînului său deplină împuternicire, şi în ceea ce privea conducerea ţării şi în solii, ce interes îi mîna atît de departe. Solii se codiră, răspunzînd că, dacă dînsul se bucura de împuternicire, ei nu, decît faţă cu persoana voievodului, stăpînul lor neprevăzînd o astfel de împrejurare. Dar cînd Chindea, cu vorbe mieroase, ameninţă totuşi că va fi silit să-i întoarcă din drum, sau, în orice caz, să-i oprească, cedară. Ei bine — arătară ei —, solia lor cuprindea două treburi de temei : prima, să dea de ştire strălucitului voievod, dacă nu luase cunoştinţă, că întreaga Cumanie fusese dăruită ordinului lor, în afară de ţara lui Seneslaus acela, şi a doua, să ceară sprijinul şi ajutorul său pentru a intra în stăpînirea a ceea ce le-a fost dat, fie pe cale paşnică, fie cu armele, cum de altminteri suna porunca şi rugămintea marelui senior. Oastea lor — mai precizau — aştepta, cel mai puţin, să poată trece nestîngherită prin teritoriile lui Litovoi. Chindea, pe cit se cade a bănuî, fu încântat de desluşirile solilor şi de încrederea lor, drept care nu mai stătu pe gînduri. Il chemă numaidecît pe Leca Păturnicherul şi-i porunci să-şi aleagă zece vînători spre a-i conduce pe soli pe drumul cel mai scurt la Curtea de Argeş. Apoi, trimiţîndu-i pe oaspeţi să se odihnească în aşteptare, îl căută pe el, pe Bărbat.

„Ce voia cu tine ?” — se sinchisi el, tare curios. Iar fratele zise :

„Mă tem, după cele spuse înainte în legătură cu moş Grigore Tesluianul, că n-o să ai cu ce să te mineireşti. Ce-am făptuit noi...”

„Povesteşte, nu mă mai fierbe !”

„In sfîrşit. Chindea m-a repezit la Bălăceni. In vreme ce Păturnicherul pornea cu solii, eu călăream lăturalnic spre Vadul Cumanilor”.

„Doar nu-i veţi fi omorît ? !” — rosti cu obidă.

„Stai să vezi ! Mă gîndeam — şi tot aşa şi Chindea — dacă ne mai

puteam bizui pe Bălăcenii. Prea semăna a lehamite lipsa lor de vești către noi. Îți spun însă : numai un nemernic poate să se îndoiască de neamul acesta !” „Ce faci ? Te-ai apucat să înalți osanale Bălăcenilor ?” „Mă gîndeam deci cum o să mă întîmpine ei, dar de alergat am alergat cu calul în draci și nu m-am oprit nici de ploaie. Dam găsit în gospodăria lor nouă — să vezi ce frumuseți or să ridice, numai case de piatră, de n-o să se simtă c-au dat pe acolo tătarii ! — și i-am îmbrățișat îndată. «Hai, tată Bălaciule — zic —, c-avem o treabă, s-o facem lată !». Dar el parcă era surd. Mă tot întreba de sănătatea ta, de mă temeam să nu-l podidească lacrimile sau să-l prindă leșinul. «Fii liniștit ! — îi strig. O să ne îngroape pe amîndoi. Însă acum uite ce plănuire...» Și crezi că mă asculta ?”

„Bați cîmpii, frate. Nu mai pot îndura prea mult”.

„Încă puțin și te voi cruța. După un pic de leorbăială despre starea ta, ce-au zis doctorii să faci și ce nu faci tu decât legat și altele, și altele, am reușit să-i împărtășesc planul lui Chindea, care și mie-mi plăcea de mă topeam, încît am depus toată sîrguința spre a-l atrage de partea noastră. Ce mai? L-am înfierbîntat. Intr-o clipă a înarmat oamenii și i-a înșirat la pîndă pe toate drumurile și potecile, învățîndu-i semnele. L-a dojenit dinainte pe unul Deșul, o pocitanie cu fălci de lup, ca nu cumva să iasă a săvîrși moarte de om. după care noi ne-am dus la un loc numit Lăunele, sub o pădure deasă, doar cu slujitorul Harvat. Am așteptat acolo ca la cinci ceasuri, ațîțați de parcă urma să atacăm o oaste întreagă. Eu, unul, nu cunoșteam dacă vînătorii noștri fuseseră înștiințați, așa că mă temeam pe lîngă, să nu ne facă vreo boroboacă. Pe la amiază, Deșul înălță semnul, o gogă de ciori într-un vîrf de stejar așezat pe o movilă. Ne luarăm armele și încălecarăm, băgîndu-ne în desîș. Peste o clipă apare adulecînd Păturnicherul. «Lasă-l să treacă ! — șoptesc. Asta iscă mare tărăboi, dacă-l iei prin surprindere». «Fie !» — încuviință tata Bălaciul. Însă omul venea drept spre noi. Harvat, care era chiar în calea lui, pe cărare, auzindu-ne, își înghionti calul, vrînd să se ferească, iar animalul călcă pe o cracă, încît vînătorul, cu toate că se afla încă departe, se opri încremenit. Apoi își mișcă buzele într-un fel de rînjit și porni hotărît. Ajuns sub poala pădurii, dintr-un salt fu în fața noastră. Își plecă genunchiul înaintea Bălăceanului, căci eu eram în spatele lui, și zise : «Măria-ta să mă ierte că mi-am dat seama ! Slujitorii trimiși înainte n-au fost prea iscusiți. Noroc că văzui dintr-o ochire că nu seamănă a hoți. Altminteri...» «Cum, oamenii mei s-au dat de gol ?» — se supără tata Bălaciul. «Fiți fără grijă — îl domoli Leca —, ăilalți n-au mirosit nimic ! Iar solii sînt atît de încrezători în norocul lor, încît și ieri, cînd niște netoți s-au năpustit asupra noastră, de-a trebuit să le facem de petrecanie, nu s-au clintit din șa». În momentul acela, mă arătai în față. «O, — se miră el — însuși măria-sa cneazul Bărbat ! Așa vine vorba !» Rînduirăm cu el să se dosească și să nu-i vestească pe ceilalți, ca să pară cît mai de adevăratelea lupta. Ne gîndeam totuși cum să procedăm să nu-i vătămăm, stabilind să se arate în cele din urmă, pe la spatele solilor, și să încerce să-i oprească prin semne.

„A fost nevoie de atîta vorbărie ca să-mi spui că i-ați prins ?» — îl întrerupse.

„Dacă nu-ți fu pe plac, îmi iau cuvintele înapoi”. „Dacă s-ar mai

putea ! Și i-ați spînzurat acolo, pe loc?“ „O, — rîse Bărbat — cită neîncredere în supușii tăi ! Ne mai pricepem și noi la treburile politicești !“

„O să vedem. I-ați pus la cazne ?“

„Nici atîtica ! Tata Bălaciu i-a luat la sine și i-a omenit cu masă și adăpost, după ce i-a îndepărtat pe vînători, la o odaie a sa, zicîndu-și Mare Hoț de Codru, și acum așteaptă răscumpărarea. Căci, trebuie să știi, le-a pus la îndemînă și un mesager, pe nume signor Policarpo, venețian“.

„N-ați nimerit cumva peste urmele lui Oaneș ?“ „Nu“.

40.

Moș Grigore sosi pe un pui de viscol, care se lovea des de fereastra ce dădea spre răsărit. Bine încotoșmănat, intră în încăpere, grijuliu să închidă repede ușa, însă purtând pe încălțări un mic strat de zăpadă, care nu întârzie să lase dîre pe podeaua de lut. Fără să vrea, el se uită la ele. Surprinzîndu-i privirea, moșul se opri încurcat și zise :

„Iată că adusei și troienele înăuntru. Uitai să-mi șterg tălpile“.

„Fii pe pace, moș Tesluiene ! — caută să-l liniștească. Vina nu-i a dumatăle, ci a slujitorilor, căci, pe cît se vede, de leneși ce sînt, n-au rînit zăpada din, curte“.

„Drept e că pe cîmp nu m-am dat jos de pe cal și că nici nu prea s-a strîns în noian, dar cîte brațe să aibă și slujitorii ăștia să țină curate toate locurile dosnice unde vîntul se înfundă ? Nu, puteam să mă scutur și eu ca orice om simțit“.

„Bată-te să te bată, moș Grigore ! De-asta nu putem noi pleca dintre cei vii : fiindcă nu ne mărturisisem păcatele !“

Dezbrăcîndu-se cu mișcări încete, tremurătoare și scoțîndu-și căciula, rosti mirat :

„Cum ? Măria-ta ai aflat de boala mea ?“

„Toate se află la o curte ca a neamului Litovoi, vreau să zic toate faptele și întîmplările, deoarece pricinile rămîn cel mai ades ascunse. Rudele sînt ca și doctorii. Tremură pentru viața ta, dar iau semnele drept pricini“.

„Eu nu mă pot lăuda cu rubedeniile“ — oftă celălalt.

„Știu. De aceea te-am chemat : ca să te împiedic să-ți pară rău de lipsa lor și să faci vreo prostie“.

Moș Grigore nu prea înțelegea.

„Uite ce — adăugă el — : te plîngi că n-ai cui lăsa ce-ai agonisit și poate că și eu în locul tău aș face la fel. Dar să cugeți la asta fiindcă te înghesuie dușmanii, eu nu mai pricep !“

„M-a ajuns bătrînețea și oboseala, măria-ta. În zadar m-am amăgit c-o să calc în copite năpîrcă“.

„Oboseală de suflet, nu de trup, moș Grigore. De același soi ca la mine. Dar de cîtă vreme nu mi-ai spus, iartă-mi cuvintele, că ești un mîșcoi bătrîn și că încăpățănarea ține casă bună cu bătrînețea ?“

„Așa oi fi spus, căci aveam obiceiul de mă mânca limba. Acum și lucrul ăsta s-a potolit”.

El se frământă o clipă. Apoi schimbă vorba :

„Am auzit de-o diată pe care dumneata...”

„Mi s-a părut potrivit să las pământul celui în stare să-l apere”.

„Ei bine, nu primesc, chiar de mi-ai cădea în genunchi ! Să fie limpede ! Cît despre cneazul Roman, o să-l punem cu botul pe labe, îndată ce s-o desprimăvăra”.

„Hotărârea măriei-tale mă umple de bucurie, însă eu am pierdut aproape tot ce se putea pierde. Cinci sate, după ce-au fost spuză, sînt scrum. Ura lui va rămâne să otrăvească”.

„O spală șuvoaiele, nu-ți fie teamă ! Iar, dacă păți să mă crezi, eu am să-ți spun că năpastele ce te-au lovit sînt din pricina mea. Pe mine, nu pe dumneata, mă urăște. Vechea prietenie pe care o porți neamului meu a fost pentru el chezășia că mă atinge. De aceea, apărându-mă, am să-ți apăr și să-ți răsplătesc și prietenia. Îngăduie-mi să te socotesc scutul meu și să nu vreau să te jertfesc ori să te arunc, căci mi-aș primejdui viața !”

Bietul moș Grigore, însuflețit, își plecase genunchiul la poalele patului :

„Apăi m-oi duce. În primăvară, aștept porunca măriei-tale”.

Însă nu l-a lăsat să plece atunci. S-a mai întreținut cu dînsul multă vreme și despre diferite alte treburi, deoarece vru să-i afle părerea și totodată să-i dea și alte, dovezi de cinstire.

41.

Umblînd prin cameră, nerăbdarea îi creștea. Pe măsură ce prindea puteri și aburul întâmplărilor din toamnă se împrăștia, căpăta și tăria de a și-o înfrîna. Nerăbdător să iasă, da, dar să nu cadă secerat de la primul pas de asprimea vremii, de care se dezobișnuise. Sau, dacă avea să pună mina din nou pe arme, cum datoria îl îndemna, nu voia să facă simțindu-și slăbiciunea în fiecare oscior și prefăcindu-se că nu tremură, cînd mădularele parcă-i erau bătute cu maiul. Cu alte cuvinte, nu era dornic de vitejie izvorîta din frică.

Așa fiind, nerăbdarea trebuia stăpînită, ocrotită, așteptată să se coacă. De aceea, începu să deschidă ferestrele, să privească ultimele urme de zăpadă topindu-se, să respire cu mesaj potolit aerul încă rece, dar să se retragă prudent către mijlocul încăperii, ca să-și asculte bătăile inimii. Aproape dureroase la întîia atingere a nărilor cu plinătatea aspră de afară, poruncind totodată un zvicnet ciudat în tîmple, ele nu întîrziară totuși să se domolească în zilele următoare. Doctorii își rărîră vizitele și curînd nu se mai arătară, spre marea lui ușurare, căci nu mai era nevoie să se împotrivescă și să se certe. Doar mătușa Marena îl mai dădăci un timp, în felul ei mai plăcut. bărbătesc. În schimb, porniră să se perinde sfetnicii și slujitorii, bineînțeles, cei pe care binevoi să-i primească sau îi chema el : Bărbat și Chindea, diacul Balcescul, spătărelul Cosain, comisul, starostele vînătorilor. Apoi, făcu prima ieșire : la grajduri.

Intrînd, uşoara ameteală ce stăruia în sine, ce stăruise tot drumul, crescă dintr-odată, din pricina mirosului înţepător de acolo, dar se ţinu straşnic de stănoage. După o clipă, abia aruncînd o privire pe spatele lucitor al animalelor înşirate de o parte şi de alta, se îndreptă cu paşi şovăitori către calul său Laor. Comisul îl însoţi. Ajuns lingă el, întinse mina spre greabănul scînteietor, însă atunci se petrecu o minune : murgul a întors un ochi fioros, a ciulit urechile şi şi-a repezit colţii albi, gata să-l apuce. Noroc de comis, care a sărit numaidecît şi l-a lovit cu un pumn greu, silindu-l să-şi aplece căpăţîna.

„Ce, nu-ţi mai recunoşti stăpînul ?” — a mormăit el, scăpînd o înjurătură. Pe urmă, dîndu-şi seama de greşeală, se aprinse la faţă de ruşine şi începu să-şi ceară iertare cu mare umilinţă. Dar nu-l mai asculta. Prin minte îi trecu atunci, preţ de cîteva momente, o întîmplare veche, din copilărie.

Drumul său era lung : trebuia să taie de-a curmezişul cîmpia, nesfîrşite lanuri de grîu care începuse să se culce, trebuia să zboare călare, cu soarele încins deasupra, cu cerul ca o apă stătută, să se ţină de coamă cu o singură mină, către acel punct ce nu se vedea, pentru că se afla prea departe. Nu fusese niciodată acolo şi cu toate acestea cunoştea calea : i-o descrisese în amănunt bunicul, dar, în acelaşi timp avea în sine credinţa că o va nimeri şi singur, singur el cu calul a cărui coamă tremură şi sticleşte în aerul greu, singur cu acel ciudat armăsar de a cărui culoare ar fi trebuit să fie norii, norii pe care în ziua aceea nu-i văzuse. Trebuia să meargă călare, fără şa, lăsînd în urmă nesfîrşite dîre de praf, să înainteze cu gîtlejul ars de sete, să îmboldească din călcîie bidiviul înspumat, să străbată în goană puterea cumplită a arşiţei, s-o învingă şi, poate, să se dovedească viteaz ca un adevărat oştean. Numai că singur nu se putea încă urca, surprins de înălţimea nefirească a calului, cu un vas de lut într-o mină, mîngîind cu cealaltă, cu ochii, nările roşii, trăgîndu-se îndărăt la atingerea trîmbelor de aer fierbinte ce ţîşneau din ele, inima sa însăşi arzînd sub picurul unei ape albe, albe. Duce două degete la gură şi fluieră, fluieră spre bunicul, ştiînd că dumnealui nu va trebui să încalece, ci doar să-l ajute, şi bunicul lasă o clipă iscodirea zării, povăţuirea secerătorilor, vine, se apleacă, îi apucă strîns glezna cu stingă, sprijinindu-l cu ciotul, iar el , îndesîndu-se în umărul lui, se înalţă. Se clatină, totuşi prinde la vreme coama strălucitoare şi trupul i se înclină înainte, pe cînd armăsarul a şi pornit pe o cale pe care o cunoaşte demult, spre cei patru ploi ce nu se zăresc încă, ce nu se zăresc pentru că sînt prea departe, la Gura de Apă. De n-ar sparge măcar blestematul de ulcior, cît se mai află în văzul Bătrînului !

Acele încercări reluîndu-se iar şi iar. Prima neizbutindu-i din pricina fricii sale, a doua, cu obrajii dogorindu-i de ruşine şi deznădejde, zădărnicită din nou de năvala cîinilor, înadins parcă asmuţiţi de ciobani, şi el a ajuns cine ştie cum tocmai pe greabănul încordat al calului, gata-gata să cadă, gîtul coborînd dintr-odată ca să se apere, aruncîndu-l la pămînt în mijlocul rîsetelor, cu ţandările roindu-i în jur... Cît va trebui oare, la cei nouă ani ai săi, să se chinuie să ajungă acolo unde fusese trimis, să umple vasul (care ? altul ? îl vor pune să înveţe să zămislească unul ?) şi să-l aducă plin şi întreg la picioarele bunicului ?

Incetul cu încetul, a îndrăgit acel cal, unealtă mai întâi a umilinței și suferințelor, apoi a câtorva fugare bucurii. A luat asupra sa îngrijirea lui. Și totuși, nume nu i-a dat. Nu că ar fi împărtășit părerea celor mai mulți, cum că dobitoacele n-au suflet, ci numai abur pieritor, dar nu simțea nevoia să-l strige, iar când vorbea despre el îi spunea simplu : Calul sau, fiindcă fusese al lui Duma Netedul, un prieten ori rudă îndepărtată a bunicului, ce li-l făcuse neașteptat plocon, Calul lui Duma. A încercat în câteva rînduri Bătrînul să-l boteze, însă nici unul dintre numele scornite nu i-a plăcut și le-a respins pe toate, hotărît.

Apoi, l-a cunoscut pe Duma („l-a cunoscut” e un fel de a spune). Asta s-a întîmplat tocmai în împrejurarea morții calului, adică la puțin timp după ce, nemaiputînd vracii să întreprindă ceva pentru el, l-a rugat pe bunic să-l ducă undeva pe cîmp și să-l lase acolo să moară în singurătate. Bunicul l-a dus, dar a stăruit mult, la întoarcere să-i caute altul. „Cată-ți, dacă ai nevoie !” — s-a răstit. Și, într-adevăr, i-a ales unul din grajdurile lor, pe care însă el, fie că socotea a nu fi rămas decît gloabele (tatăl său lupta de vreun an departe de casă, în slujba regelui Andrei, cu oșteni încălărați de ei), fie din pricina durerii pentru vita pierită, nici n-a vrut să-l vadă. Atunci bunicul i-a spus o poveste cu mirtoaga ce mînîncă jar, preschimbîndu-se în armăsar falnic, și l-a îndemnat să-l ia în grijă, căci era de soi, în ciuda înfățișării. Nu l-a ascultat, firește, cum n-a crezut nici o fărîmă din povestea aceea, și la toate stăruințele lui, ale bunicului ce nu era încă ceea ce urma să devină, n-a răspuns decît prin cele mai mînioase semne de împotrivire. A început să-l poarte cu sine pretutindeni unde mergea, să-i dea mici treburi de săvîrșit în locul său. Le împlinea., însă fără tragere de inimă. Nu ieșea din cuvîntul lui, dar nici nu izbutea mereu să-l înțeleagă. La cîmp, cazna necurmată a cîte unei munci aproape că-l înspăimînta, privirile îi treceau pe lingă gesturile țăranilor și, după o zi petrecută pe un ogor, nedorind nimic, nepricepînd nimic, îl ruga pe bunicul său cu lacrimi în ochi să-i îngăduie să plece. Porneau în altă parte : alte gesturi de oameni răspîndite pe pânză acum posomorită a cerului. Iar Bătrînul tot încerca, cu durere în glas, să-i trezască un cit de mic interes pentru ce se petrecea împrejur, și nu reușea. Și n-a reușit pînă cînd nu l-a dus la Scoruget.

Se făcuse toamnă la Scoruget (așa se numea un pilc de scoruși pe un delușor la poalele căruia se întindea, cu fața spre miazăzi, pepeniștea), unde bunicul l-a cărat : poate era cu-adevărat nevoie de cineva să înlătore bănuiala căzută asupra lubenițelor, boșarilor și zemoșilor, că s-ar mistui singure sub ochii uluiți ai paznicilor și cu acoperirea colochinților, tîlvilor și celorlalte curcubete ; poate Bătrînul se bucura a fi găsit un leac pentru necazul lui — fapt este că l-a adus pînă acolo cu căruța și, după ce a așteptat îndelung, descumpănit de lipsa pîndarului, l-a întrebat : „Ei, rămîi? Tîlvărul trebuie să fie pe-aici pe-aproape”. Venise nu numai toamna, venise noaptea cînd bunicul a poruncit să se întoarcă iute caii și l-a mai iscodit o dată, iar el i-a răspuns : „Da, moșule !” Atît a fost. Pe urmă căruțașul a prins calul din stingă cu o smucitură, mînzul iepei din dreapta a zbughit-o înainte, și bunicul s-a cățărat din mers, după care au plecat în trap. El, el a urcat cele patru-cinci trepte săpate în malul scorușilor, apoi încă pe-atîtea, de lemn, pînă la pătulul spînzurat între doi

copaci și s-a trîntit pe lavița dinăuntru, așternută cu paie. Il înșelase, va să zică —își spusese uitîndu-se prin deschizătură cu un zîmbet menit să-l liniștească —, izbutise să-l înșele pe Bătrîn, lăsîndu-l să creadă că nu-i era frică. Și poate în adevăr nu-i fusese atunci cînd îl întrebese dacă rămîne, aproape rugător, pregătit parcă să-l ridice cu mina zdravănă, nu cu ciotul, în car și să-l ia îndărăt, acasă. Și nu-i era nici cînd a răspuns, fără să șovăie, poate chiar fără să se gîndească, dar sigur bizuindu-se pe hălăduirea paznicului pe undeva prin preajmă, „Da, moșule !“. Deodată, însă...

Își luase cu sine o trișcă ; totuși cum să tulbure liniștea aceea ?

Avu simțămîntul deplin că nu se mai ascunde în dosul lucrurilor, că nu se mai învîrte în culcușul său bine căptușit, în sănătatea sa ocrotită, mijind doar ochii la minunățiile lumii, ci că ieșea dintr-odată în lumină,, într-o copleșitoare lumină (ce se putea fără îndoială cîntări și cu bezna cea mai adîncă), purtîndu-și semnul său, înscrisul, așa cum anumiți paingi își purtau pe spate crucea. Spre fruntea sa aveau să se ridice stele, să ardă și în zori să pălească. Jos, puzderie de vietăți trăiau, începuseră să țîțîie și să foșnească, licuricii își aprinseră văpaițele — măruntele gînganii trăiau serios sau se jucau ? durau o noapte sau o veșnicie ? Caută și ele în întuneric limpezimile, cu deosebire că ele acolo jos, printre curpeni, el sus, stînd întins pe o laviță care-i strivește carnea, în ciuda paielor, apropiindu-și cu văzul, cu mina, frunzele lucii în prima bătaie a lunii ? In rest, Marele Nedeslușit, cui legile sale necunoscute și cumva silnice, care îl înfricoșează (de-aceea n-are îndrăzneala să coboare) dar îl și incintă, cu ceea ce se înfiripă o clipă și dispare, și iar se înfiripă, cu goana ciudată a închipuirii, cu vîntul... închide ochii.

Pe bunicul său, Ciungul — putea să spună și micuțul Litovoi — nimeni nu știa de unde să-l apuce, deși toată curtea se lăuda că-l cunoște. Iar el crezuse ce spunea slujitorimea, adică ajunsese să-l vadă cu vederile lor, mai curînd decît eu ale mătușii Marena, măcar că pentru el ar fi fost mai simplu. Nu zice (acum) c-ar fi trebuit să nu-l judece, c-ar fi fost de-ajuns să se joace pe lingă dînsul și în chipul în care se pricepuse dumnealui să-l învețe, nu, nu zicea asta, dar se simțea oarecum vinovat de acea neașteptată dezvăluire a tainei lui celei mai ascunse, a nevolniciei lui. Poate că moșul său era așa cum se arătase mai pe urmă, însă aceasta nu-l supăra deloc atunci, cum nu-l supărase nici cînd, parcă bănuind ceva, primise să gîndească bănuiala, avea însă impresia că, împiedicîndu-l să-și dezvelească acea rană adîncă, ar fi putut face astfel încît cumpăna lor, ținută dreaptă cu atîta trudă în răstimpul unei vieți întregi — era vorba de viața sa, „lungă“, oho ! —, să nu se zguduie dintr- odată și să se năruie, zdrobindu-și ciutura de ghizduri. A trăi cum trăiau i se părea firesc, ba chiar singurul fel de a trăi omeneste : tatăl său să umble razna prin lume, războindu-se cu vrăjmași sau năluciri de-ale sale, mama să nască, bunicul avînd grijă ca el să nu ghicească, din îngrîncenarea cu care-i conducea pașii, nimic de izbeliște în orînduiala unde-l băga în tăcere ; el, lăsîndu- se dus neconținut de mînă, purtat pas cu pas în această alcătuite străveche, însă nu cu totul lipsită de surprize. Alcătuire formată mai întîi dintr-o casă bătrînă cu zeci de cotloane, unde zăcea o mulțime de terfe și de lucruri a căror folosință îi scăpa mai totdeauna,

dintr-o grădină în care se pierdea cu desăvârșire printre ierburi, din câțiva nuci ce acopereau cu coroanele lor stufoase jumătatea din fund a curții. Alcătuire care, apoi, avea să fie dintr-odată preschimbată de un cal. De un cal de culoarea norilor, cal fără nume, pentru că Litovoi Bătrînul, bunicul său, vrusese (?) să-i lase lui, nepotului, nu numai plăcerea de a-l descoperi, ci și pe aceea de a-l striga în vreun chip anume.

S-a apropiat cu teamă de calul acela. Altul mai grozav nu văzuse în ograda lor, măcar că slujitorii afirmău că tatăl său mai avea destui la mică depărtare de tirg, într-o stavă, și încă cei mai frumoși din ținut; oricum, el nu fusese acolo și acela era primul cal cu care avea de-a face și felul cum ședea, bine înfipt pe țurloaiile lui drepte, sigur în miezul unei curți necunoscute, uitîndu-se liniștit într-o parte și-n alta, i se păru de o ciudată tărie bărbătească. nemaipomenită în preajma sa. Tatăl său nu era „bătrîn” — așa se zicea —, dar barba lui, care-i dădea o înfățișare frumoasă, îi ascundea, odată cu obrazul, și vîrsta ; în schimb, bunicul, da, ceea ce venea totuna cu a spune că nu se deosebea cu nimic de casa lor veche, (de grădina lor, de copacii ca niște balauri. În timp ce tatăl său exista mai cu seamă departe, între oameni și întâmplări străine, bunicul trăia numai între acele lucruri înconjurătoare și prin ele, adică avea aceleași rădăcini cu care-și trăgea vлага. Calul nu semăna nici cu unul, nici cu altul și apariția lui îi stîrni o teamă nelămurită. Cîteva zile nu se încumetă să se apropie prea mult de el. Rămase la câțiva pași și îl privi doar, înfiorat, cercetîndu-i rînd pe rînd, cu nesăț, pieptul puternic, picioarele, coama mătăsoasă. Animalul însă nu se sinchisea de privirile lui. Mîndru, se păstra mereu bine înfipt în mijlocul bătăturii, cu capul sus, disprețuind iarba verde pe care moșul i-o aruncase în față. Cum să-l unească în minte cu celelalte ființe din familie, cu tatăl său însuși ? De altfel nici bunicul nu l-a îmboldit să se apropie, deși i-a vorbit mult, în tot acest răstimp, de cum trebuie îngrijiți caii, cum trebuie țesălați (i-a arătat chiar și scula aceea nouă, un soi de perie cu dinți de oțel, țesala), fără s-o facă, ceea ce însemna că era nevoie de mare îndrăzneală. Seara, îl minau sub un șopron anume clădit și îl lăsa acolo, după ce bunicul îi arunca iarăși cîteva fire de iarbă înainte. În ziua următoare le găseau neîncepute. Apoi, cînd totuși s-a hotărît să mănînce, ba a și băut apă dintr-o găleată adusă de un slujitor dar preluată de bunic, în cugetul său de copil răsări o întrebare : oare calul doarme (vreodată) ? Incercînd să afle, zăbovi adesea pînă tîrziu în amurg, plănuiind să nu intre în casă pînă nu-l va vedea așternîndu-se pe pămînt, culcîndu-se. Însă nu-și putea ține făgăduiala : ieșea, somnoros, Bătrînul și-l chema cu glasul acela al lui, căruia nu cuteza încă să i se opună. Cu părere de rău, se ducea la culcare, propunîndu-și să iasă într-o noapte pe furiș, după ce bunicul va fi adormit și să rămînă, de va fi nevoie, pînă dimineța. Dar nefiind în stare să-și înfrunte „stră- jerul” prea curînd, fu silit multe nopți să aștească, în închipuire cu icoana mîndrului animal șezînd treaz și neclintit sub șopronul său, dîrz pe picioarele lui zvelte. Cînd, în sfîrșit, reuși să se strecoare din casă, o făcu mînat nu numai de curiozitate, ci lăsîndu-se purtat de valul ce crescuse în sine și atunci se revărsa afară, îmboldul de a sicii, prin bunicul său, o lume întreagă, alcătuirea aceea străveche în care trăiau, bătrîna gospodărie, grădina, nucii. Cu toate acestea, nici în

noaptea respectivă, deoarece era îndoielnic că veghease clipă de clipă, nu se lămuri. L-au găsit în zori încolăcit pe un braț de fin, cufundat în somnie și golit de orice ambiție : căci se mulțumise cu încheierea trasă dinainte — Calul nu doarme ! Totuși, s-a stabilit atunci un fel de îngăduință între el și cal, o îngăduință ce avea să-i dea, chiar în cursul zilei aceleia, curajul de a se apropia și a-i întinde spre bot un smoc de iarbă, pe care el avea s-o apuce numaidecât, mișcându-și gingaș buza de sus. Încît însuși bunicul, molipsit, veni alături și-l bătu ușurel peste greabănul întins, în semn de bărbătească răsplătire. Dar nu și-a dezvăluit nicicum neputința, dimpotrivă. Și deodată...

Coboară din prepeleac.

Cînd i-a aruncat Duma în ochi lumina felinarului. Are și acum, în grajd, părerea aceea îngrozitoare de întuneric deplin, care se face deodată, tocmai cînd te aștepti mai puțin, cînd crezi c-ai scăpat de el, împrăștiindu-l în văzduhul nopții. Brațul său pare să nu se mai smulgă în veci din laba uriașului, deși restul trupului îi alunecă încet către pămînt, se scufundă. Și urletul acela, ce-i va răsună nopți de-a rîndul în urechi : „Ce cauți aici ?... Hei, ce cauți ?” Și el care nu poate răspunde, nu că n-ar vrea, ci fiindcă nu mai e stăpîn pe nimic din sine, nici pe buzele pe care se chinuie în zadar să le deschidă... Felinarul apoi, care în cele din urmă coboară, atîrnat de mîna cealaltă, de mîna ce nu e ca un clește... Cornul bălăngănindu-se la cingătoarea zguduită de o furie năprasnică, carîmbul lui răscolind țărîna... El încercînd din nou să vorbească, eugetînd că, de fapt, n-are de ce se teme, deoarece omul — paznicul pepeniștei, desigur — le era dator cu supunere... Să-l mustre că nu fusese găsit la slujbă ? Dar cum să arunce un țînc vorbe ascuțite ca un cuțit genovez unui ins care se cutremură din tot trupul și zvâcnește precum un cal nărvaș și îl scormone cu ochiul său galben-verzui ?

«Oho, Litovoi — odrasla ! Pe-aici e tare întuneric, nu-i așa, copile?» Acela îi azvîrlise în față lumina felinarului și acum îl privea drept, aspru, silindu-l să se gîndească la ceea ce nu rostise și să-i fie iarăși frică, însă numai o fărîmă de timp, atît, pentru că după aceea îi zări chipul brăzdat, dar fără păr („Netedul !), și se trezi fulgerat de curiozitate : îl avea înaintea pe tainicul trimițător al...

„Frumos, n-am ce zice ! Jupînul Litovoi mină un prunc să-i păizească ludăile !”

„Cine ești” — se încumetă să rostească.

„Un strigoi, dacă nu te sperie prea mult. Venii cu armăsarul pe care vi-l dăruii, ca să vedeți că n-am cu ce mă-ntoarce în lumea nevăzută. Caut pironul volnic să mă-nțepe, astrucîndu-mă în ăst pămînt dorit” .

Zări și ochii lui bulbucăți și-l cuprinse o spaimă cumplită. O vinovăție adîncă păreau să-i strecoare în vine („Oare aflase de moartea calului ?”). Apoi, ghemurile acelea nestrăvezii se plecară odată cu chipul, straniu alungit, al lui Altcineva, Marele Necunoscut, sau al Diavolului. Pete vagi de lumină descoperiră îndeletnicirea sălbatică a piciorului cu țărîna reavănă.

„Glumești !” — își făcu el curaj.

„Se-nțelege că glumesc, fiule ! Doar atît aș vrea să spui bunicului tău : Pîndarii v-au părăsit de răul lui Duma Netedul, ce nu poștește decît să-i

lăsați lui fala de a vă păzi lubenițele. Nici o tigvă nu se va clinti, cât timp le va otrocoli el ! Și numele său să fie Tîlvăr !” Și iute, Duma dosi felinarul, după care însuși se topi în profunzimile nopții.

Era târziu cînd se deșteptă a doua zi din somn zbuciumat, neștiind cînd picase. Lîngă tulpina scorușilor stătea, gîrbovit, bunicul. „Bună dimineața!” — striga fals înveselit. Apoi : „Dar ce ai ? Îți fu frig ?” „N-am nimic — se grăbi să răspundă. Ce să am? Ce-aș putea să am ?” „Ar fi trebuit să-ți aduc ceva mai gros să te-mbraci”. „Nu, moșule !” — se împotrivi, și vocea îi tremură. Iar Bătrînul, parcă bănuind motivul răzvrătirii sale, începu să-i povestească, urmînd un fir ascuns al gândurilor, o întâmplare deosebit de încurcată și de lungă, să vorbească de o rudenie, și tocmai cu Duma Netedul, care nu era numai rudenie, ci într-un fel chiar dușmănie, și rosti de mai multe ori cuvintele „dușman” și „luptă”, însoțindu-le de o răgușeală ciudată în glas și de arătatul ciotului, și totul cu o repeziciune uluitoare, care nu-i dădu răgaz să cugete la ce-i spunea. Cînd, în sfîrșit, terminase, băgă de seamă că bunicul își ținea fața întoarsă într-o parte. Și nici măcar nu-i împărtășise pe cine întîlnise, A rămas la Scoruget și-n noaptea următoare, cu nădejdea că va veni iar Duma, să-i deslușească restul, dar, din păcate, n-a mai venit. A treia zi, s-a înapoiat acasă și, mărturisind vorbele Netedului, pepeniștea a zăcut neculeasă și nemaicercetată cîndva, ca un ogor străin, într-o vreme, îl mai auzi pe tatăl său c-ar trebui alungat duhul cu sulile, însă, la împoncișarea celorlalți, totul s-a stins.

Așadar, nu-l mai văzuse de vreo opt ani, iar cînd ieșise să se plimbe, sătul de gemetele Bătrînului, care acum dădea ortul popii pentru prima oară, să pună cîtiva pași de-a lungul albiei rîului, ca să se dezmoștească de veghe, la orice se aștepta, numai la ivirea lui, nu. Era uscat ca o iască, însă aproape aceeași spaimă îi trezi glasul de odinioară :

„Oho, Litovoi — odrasla ! Nu-i așa ?”

Rosti un „da” ce se șterse numaidecât în aerul după- amiezii. Uriașul îl măsură din cap pînă-n picioare.

„Ce face, ei, ce face bunicul tău ?”

Și fără să-i lase răgaz să răspundă, adăugă :

„Dar ce atîta pălăvrăgeală ?! Vino să-ți dau un cal. Un murg să mergi mai mult pe jos decît călare ! Mm , ce zici ? Ai cu ce-l plăti ?... Lui moșu-tău îi plăceau la nebunie caii și n-avu noroc la ei. (Și vorbea de Bătrîn ca de un mort.) Taică-tău are o mulțime, însă el e alt soi ; nu-i ține decît ca să-și sporească patima războinică. De aceea, prin vinele lor nu curge sânge, ci zloată. Hai să-ți dau un cal adevărat !”

Șă Duma l-a tîrît peste cîmp către marginea tîrgului, în mica lui curte („Iată, deci, unde se ascundea !”), l-a „băgat într-un grajd. I l-a arătat. Calul a întors spre ei un ochi furios, a ciulit urechile și și-a sumețit colții albi, puternici la mîna Netedului. Acesta s-a ferit și l-a lovit peste greabăn cu pumnul lui butucănos. Armăsarul și-a aplecat țeasta, tremurînd. Duma l-a dezlegat de la iesle, l-a scos afară în lumină și i-a pus frînghia în palmă. „Ei, ce zici ?... Să-ți trăiască !” Iar el s-a aruncat îndată în spatele animalului și a încercat să atragă privirile prin galopul fulgerător. Căci el era Litovoi fiul lui Mihail fiul lui Litovoi, care a fost (cum vorbea, Doamne !) un Om, și nu știa cine altul ar fi putut fi. Pe tatăl său nu-l preocupase

una ca asta, nu i se păruse grozav să fii altcineva. Însă el mereu căutase, și anume : să fie Bunicul. A încercat să alerge nebunește pe un cal ales de soartă cu cea mai mare grijă, cum numai bunicul fusese în stare, dar calul său l-a trădat. N-a atras privirile precum un fulger. Poate armăsarul abia învățase galopul, poate, întrucât aparținea lui Duma Netedul, un om și jumătate, îl uitase sau îl dăruise celorlalți cai ai lui. Calul său se obișnuise să intre în curtea lui Duma și tocmai de aceea nu era al său. A fost al lui Duma, al său n-a fost și nici nu va fi ! — gîndise.

Își amintea cu veselie : cînd, atunci, s-a întors acasă, bătrînul suferind, bunicul său, înviase și, în loc de bocete, se auzeau cornuri de vînătoare. Iar taina, nedezlegată încă pe de-a-ntregul, era aceasta : undeva, pe aproape, dădea tîrcoale fratele lui vitreg, alungatul, cel care-l scurtase, în luptă dreaptă, de o mîină, Duma Netedul. Unealta dzbînzii unuia și a nevolniciei celuilalt fusese securea.

42.

La întîi martie, cu toate ,că timpul era schimbăcios, ieșiră să poarte caii, după care nu mai avu ochi și urechi decît pentru starostele vînătorilor. În prima duminică, trecură Jiul și se înșirară către Apele Vii, după animale de pradă, ce-or întîlni în cale. Moș Grigore le veni și el înainte, hotărît să se țină cu ei de mîină și să facă pînda strînsă. Nu dură mult și fiarele cele mai proaste căzură săgetate. După celelalte începu bătaia și goana, în cîteva ceasuri mai doborîră cîteva vulpi, dar nici nu putea fi vorba să se considere mulțumiți.

Deodată, dintr-o lătura se dădu zvon de corn și cu toții alergară într-acolo, căci pe drept cuvînt sperau într-o pradă deosebită. În ațîțarea lor, erau totuși puțin tulburați din pricină că, deși recunoșteau semnul la lup, un anume tremur lăuntric scăpase suflătorului, preschimbîndu-i în mod tainic vestirea. Se luară la întrecere, dar — e lesne de înțeles — nu el fu primul ce zări arătarea. Fericitul fu Cosain, care de-atunci se mai numi Lădat.

Așadar, Lădat se năpusti singur pe urmele fiarei, dezvăluită lui cu degetul de un slujitor parcă înspăimîntat, și lancea sa străpunse în goană numeroase tufșuri. Cățelandrii, rămași îndărăt, scheunau ciudat : nu păreau să aibă poftă a mai înainta vreun pas. Iar vînătorii, înșelați de purtarea lor, porniră să scormonească în jur, ca și cum omul ce-i întrecuse ar fi avut vedenii. Doar el își ascuți urechea, ca să prindă cumva zgomotul luptei. Se scurse o clipă, ceva mai lungă.

Și iată pieptul calului lui Lădat ieșind din tufș în dreptul lui, brăzdat de două zgaibe încrucișate în chip de săbii. Spătărelul însă avea ochii aprinși și vocea aidoma luminată, încît păru aproape frumos cînd grăi :

„Am crezut de cuviință să-ți împărtășesc măriei-tale această minune. Și nimeni altul să n-o audă. Căci ce văzui eu nu poate să nu fie minune. Dihania trebuie că are vreo șase-șapte picioare în lungime și măcar trei înălțime. Este femeie, căci are țîțe de supt. Dar, cum sa spun ?, nu-i lupoaie. Aduce mai curînd a cățea, cu toate că n-am auzit în viața mea de

așa mărime, fie și la stîni. Nu, nu-i cătea, cu cît stau să mă gîndesc, cu atît mă mir de asemenea făptură și mă încredințez că nu-i neam de ciine.

Chibzuiește și măria-ta : cînd m-am aruncat asupra sa, gata s-o iau în sulită, s-a oprit din fugă și a întors capul, uitîndu-se la mine parcă în batjocură. Atunci am urlat ca un apucat și, aplecîndu-mă, am trăsnit-o în moalele capului cu toporiștea, calul ducîndu-mă fără voia lui și dincolo de ea. L-am strunit în scurt, grăbit să văd ce făptuisem, isprava. Însă ia stîrvul de unde nu-i ! Și doar nu-mi dezlipisem o clipă ochii de ea ! O zăresc mai încolo îndepărtîndu-se domol. Ai fi tu dracu' — îmi zic —, Doamne iartă-mă, dar tot ți-oi face de petrecanie ! Și iarăși mă-nrîncen în scări s-o ajung. Ea se răsucește și mă așteaptă. Îmi potrivesc lancea, însă, deodată, mă trezesc că armăsarul sare în lături, iar fiara se alungește și se lățește, ca și cum ar fi vrut să urle. Mi-am făcut repede cruce, căci, nu știu cum, sînt sigur c-a urlat de- adevăratelea în răstimpul acela, deși eu n-am auzit. Măria-ta ai auzit ceva ?"

„Nu, nimic — i-a răspuns. Dar ia seama : ți s-a înălțat chica măciucă și calul tău are pe piept sînge închegat !"

Uimit, celălalt își ridică mîna în păr, și lumina din ochi și din glas i se stinse pe dată. Dîndu-se în spatele lui, nu mai scoase o vorbă.

Fu rîndul starostelui vînătorilor să-și încerce destoinicia.

„Du-te ! — îi zise. Te așteaptă văduva lui Gosain. Pare s-o fi luat înspre Curul Pămîntului “.

Starostele, bucuros, nu mai zăbovi. Chemîndu-și ciinii, se pierdu în desiș. Iar el, voievodul, iuțindu-și calul, prevăzu o nouă poveste.

„Nu sînteți buni de vînat, firi de care se lipește deochiul ! — îi muștră el pe cei doi, după ce ascultă și basmul aceluia, spus eu mai puțină pricepere, dar cu aceeași fierbințeală. Chemați-l pe moș Grigore !"

Și moș Grigore se arătă, ținîndu-se țeapăn în șa. Ii spuse ce și cum cu lupoaia.

Fără o vorbă, Tesluianul zvîcni înainte. Se vedea bine că știe pămînturile. Pentru el, pentru ei, rediul acela se isprăvi într-o clipă. Putură privi.

În salturi mari, regulate, fiara se depărta peste cîmp, urmărită de calul alb și de mogîldeața călare, ce nu purta însă nici băț de lance, nici coardă de săgeți. N-avea secure în mînă, nici sabie lată. Un fior îi trecu prin inimă : Doamne, cu ce-o să se lupte ? Cu cuțitul ? Și, fără să mai adaste pentru răspuns, înainte ca omul să ajungă fiara, se prăvăli prin vîrtoape, scăpărînd din copite, amenințînd să-și rupă picioarele, spre locul de întîlnire. Dihania făcu însă un ocol și moșul o prinse îndată, izbind-o în coaste — cu ce, cu o mînă ? Urmă o învălmășeală de trupuri, din care el, Litovoi, nu-și închipui ce-o să iasă. Apoi calul ,cu șaua goală se desprinsese din încăierare, odată cu fiara ce se azvîrli într-o adîncitură, peste un val de pămînt. Doar o pată neagră rămase întinsă acolo în țarină. O pată, vai, din ce în ce mai deslușită, din ce în ce mai aproape.

O pînză întunecoasă îi cade pe ochi, totuși descalecă. Se apleacă. Plînge. Își frînge mîinile. Se răscoală împotriva lui, împotriva sortii. Dar sîngele risipit acolo, pe margine de brazdă, cere grabnică răzbunare. Acum nu mai e singur lîngă mort, este și Cosain, și Chindea, și Bărbat, și starostele vînătorilor, sînt slujitorii. Ii privește rătăcit, însă cu ură.

„Luați-l, duceți-l ! — strigă. Duceți-l în biserica lui, în cimitirul lui !”
Apoi, răgușit, în timp ce slujitorii momesc cu primele fire de iarbă
calul fără stăpîn :
„Fraților, vînătoarea pornește !”

43.

Nu lui i s-a arătat - cugetă. Ba parcă îl ocolește. Totuși el o va răpune. Și împrăstie porunci după porunci : să nu scape un colțișor nebătut, să nu rămînă urmă neadulmecată. Cîinii se zbat în lanțuri, își strîng gîturile în zgarde, urletul le iese din gîtlej sugușat, a furtună, a cutremur și nu a fiară — ca și el, și-au pierdut cu totul răbdarea. Poate lor le e și groază, ca atunci cînd datul fiind să te ascunzi sub pămînt, nu găsești loc nici acolo, măruntaiele lui respingîndu-te — lui însă nu-i va fi. Prea destul a clocit spaima în sine, ca să mai iasă altceva decît otravă. Fie el Fîntîna Amputita , dar deie Domnul să aibă șuvoaiele nesecate. Să înece lumea în miasme. Să curme răul cu mai-mult-decît-răul.

Gîfîie. Se atinge de spadă și simte că ascuțișul ei se ridică, trece prin pielea șerparului, se curbează. Cînd din jos în sus va spinteca vintrele fiarei... Blestemat fie în veci cel ce va da înapoi !

„Ascultați-mă, fîrtați ! Se va umple cerul de hulă, dacă unul din noi va pleca genunchiul înaintea dihaniei. Dacă unul din noi va da dosul în locul feței, pe motiv că s-ar putea umple de sînge. Stropul tot stropește, și mai cu seamă cei din vină de dușman, care-i totuna cu al balaurului — ce rost ar mai avea să ne minjim pe la spate?”

„Pe tine, Cosain, din spătărel te fac spătar, căci ai fost primul care ai văzut jivina și tot primul ce s-a înfruntat cu ea”.

„Pe tine, staroste, te fac stolnic, ca să te asculte și grădinarii și pescarii. Dar mai întîi să-mi aduci o blană de vulpe pentru gura hainei. Și să ai dreptul să porți și tu una la guler...”

„Pe tine, Chindea, n-am ce să te fac și n-am ce să-ți dau, deoarece ești singurul om căruia doi voievozi n-au avut ce să-ți dea...”

„Ție, Bărbat, nu se cuvine să-ți dau nimic, căci îmi ești frate, și ce-ar spune lumea dacă te-aș înzestra ? Și, de altfel, nu sînt convins că ți-ai dori ceva, afară de...”

„Voi toți care sînteți aici, de acum înainte să fiți care boșținar, care brăniștar, care dijmar, care pripășar, el — ușariu, celălalt — vulpariu domnesc, iar tu de colo, sfiosule, noul nostru staroste vînătoresc...”

Dar pămîntul acesta i-l voi da lui Oaneș, de va voi să-l primească și cu toate că nu se află printre noi, împreună cu cinul de voievod al oastei.”

Cei mai mulți se repeziră grămadă să-i sărute mina, dar el îi înlătură cu un rest de blîndețe, iar pe Chindea, Bărbat și Cosain îi ridică în brațe și-i sărută pe gură. Peste umărul ultimului, rosti către proaspeții slujbași :

„Dacă e adevărat ce spune înțeleptul, că slujba schimbă omul, apai să vedem schimbarea firii voastre chiar de azi. Chemați-vă caii !”

Și, într-o clipă, ceata era întreagă, călare. Nu numai cornuri porniră să sune, ci surle. Cîinii au fost sloboziți din lanțuri. Bătaia se făcu

asurzitoare. Cerul se întunecă dintr-odată și coborî mai aproape, dar cine mai avu timp să-i bage în seamă ?

La scurtă vreme, se auzi limpede semnul : la dihanie, în fruntea vînătorilor săi, alerga. Cînd și cînd, din hățisuri scăpărau ochi de fiară. Se lua după ei cu toată îndîrjirea. Nu-i prindea. Adulmeca într-o parte și-n alta, asculta glasul cîinilor — se hotăra. Coadă jivinei îi țîșnea ele sub nas. Răcnea. Căuta s-o împingă încotro se ațineau vînătorii. Iscusița uneori îi izbutea. Animalul se înfunda în vreun mal și el gonea să-i taie retragerea. Se apropia așa de mult, încît, dacă fiara și-ar fi întors botul, i-ar fi simțit răsuflarea. Nu apuca s-o lovească. De fiecare dată, printr-o iscusință mai mare decît a lui, îi scăpa. De necaz, îi venea să turbeze. Iarăși o pierdea, iarăși o regăsea.

La un moment dat, se făcu cîmpie goală, cu mult nisip și fiara, ne privind în urmă, se azvîrli în salturi s-o treacă. Avea în gură o vietate destul de mare semă- nînd cu un iepure.

Pe urmă cîteva bălți, pe urmă un sat pe un grind. Fără să șovăie, lupoaia se năpusti pe uliță.

Mirați de acea întîmplare, vînătorii încetînă goana. Cînd, la marginea satului, cu fața spre ei, se înșirui o ceată de călăreți, mirarea lor ajunse la culme. Incremeniră. Fu nevoie să țipe la ei, să-i înghiontească. Ca dintr-un somn se treziră.

„Pojarul, băieți ! — strigă. Și lăsați cîinii să ia ce-i al ciinilor !”

Un slujitor mărunț, cel care nu fusese miluit cu nimic, scoase la iveală găleata cu rășină. Altul, proaspătul boștinar, răsturnă dintr-un sac mai multe făclii cu cap de cîlți. Și, în timp ce dulăii alergau hămăind ca bezmeticii, ei nu aleseră, ci luară la întâmplare, din mers și din fugă. Cînd una se aprinse, toate împrumutară vîlvătaia. Și-ți era mai mare dragul să vezi cîinii primejduind beregățile !

Ei mai tăiară doar ce lăsaseră cîinii. Insuși boierul Mitriță n-avu noroc să fie ajuns de spadă omenească.

Apoi, ca să fie siguri că fiara nu va mai găsi unde să se ascundă, arseră satul acela, casă cu casă. Și într-adevăr, din cea mai răsărită, sfidînd focul, răbufni iarăși dihania, cufundîndu-se în mlaștină.

44.

Il apucă disperarea, cînd își dădu seama că mai departe nu vor putea să pătrundă. Copitele cailor se încleiau, pala trestiei îi cresta pe obraz, cîinii se tînguiau Și iată de unde venii mîntuirea :

„Aș ști eu o potecă, cu îngăduința mării-tale” — se ploconi pripășarul.

„Era și timpul ! Hai, ia-o înainte !”

Și slujbașul roti un braț în semn de izbîndă.

„Poate c-am să te fac armaș” — strigă în urma lui, și dădu pinten calului. „Sau poate vornic — mai gîndi —, să ai în grijă vadurile și să pedepsești tîlhăriile, omorurile, jefuirile de biserici”.

45.

Lupoaia nu se mai arătase. Dar el știa acum unde avea s-o afle. Și parcă toți știau, căci erau plini de însuflețire. Unui după altul, năzuiau să se întreacă. Însă, cum locul era strimt, mai-mai să se izbească și să se trintească în baltă. Când pe mîna stingă sau pe dreapta mlaștina se sfîrșea, deschizînd un ocol de pietriș, se îmbulzeau deodată.

Din nou se înșirau, de nevoie, căpătîndu-și cu greutate locul la care rîvneau. În sfîrșit, apărînd șesul tare, putură să zburde în voie. Numai că nu mai era decît o zvîrlitură de băț pînă la porți.

Chiuiră sălbatec. Cei dinăuntru se iviră în gloată : Nimănu-i trecu prin cap să se retragă ori să prindă vreo surcea să se apere. Și, deși era spre seară, nimănu-i veni să creadă că-i va pieri somnul pentru totdeauna. Holbară ochii și-atît. Iar cînd le veni sorocul, se prăbușiră despicați, ori descăpățînați, ori înțepați, cu aceeași expresie uimită pe chip. Păreau niște boi trăsniți între coarne, cu o clipă înainte de a li se muia picioarele, în adîncul tirgului, cîinii gospodărești urlau.

46.

Bătrînul bărbos fu apărat de slujitorul său Chisar, alt țap. Și căzură opt dintre ai săi, pînă să se îndrepte într-acolo. În schimb, cei doi frați, precum și feciorul cel mic, laolaltă cu muierile, ogorul pentru sămînță, așteptară ca mieluseii și nici nu se găsi cineva să-i apere.

„Dă-te prins, Roman ! — strigă. Ai făcut-o destul pe viteazul !”

„Ba !” — icni celălalt. Și Chisar repezi vârful spadei spre el.

„Nu cu tine vorbesc, siugoiule ! — scrîșni. Cu năpîrca !”

Și cu o lovitură bine chitită, îi despărți scăfirlia de trup.

Însă Roman adunase de pe jos o lance și începuse să-i dea tîrcoale. Cînd împunse prima dată către el, reuși să se ferească. Ca și a doua oară. Apoi, lancea blestemată îl zgîrie la ureche. Se lăsă în genunchi fără să pregete.

„Cîine !” — slobozi glas înfundat cneazul. Și îl mătură cu cotorul, ca să-și facă distanță să-l înțepe. Din țărîină, îl văzu pe Cosain ridicînd securea pe la spatele dușmanului.

„Nu !” — răcni din toate puterile și spătarul își dădu dădu scula deoparte.

Apoi, sărind în picioare, își făcu vînt cît mai departe.

„Dă-te prins, Roman, îți poruncesc !” — rosti.

„Maică-tii și slugilor tale să poruncești !” — răspunse celălalt. Și iarăși îl încolți.

Intr-o clipă de furie oarbă, se izbi de trupul aceuia și prinse cu o mînă minerul lăncii. Cu cealaltă, îi înfipse adinc sabia în pîntece. Apoi se eliberă de cadavru cu scîrbă.

47.

Oaneș nu putu fi luat de nicăieri ca să i se dea pământul Romanaților. Iar tata Bălaci, pe capul căruia căzuse următoarea alegere, nu voi să-l primească, spunând că e moșie cu năpastă. Ba încă, atunci când el strigă Sfatul dregătorilor, trimise răspuns că nu era slobod a alerga, întrucât nu izbutea să se desprindă din durerea pierderii năprasnice a soției sale, care lăsase doi copilași orfani și pe sine veșnic nemângâiat. Abia dacă afla puțină ușurare în noianul de treburi părăsite și acum cu deznădejde reluate : isprăvirea curții, ce atât de fierbinte și-o dorise răposata, îndrumarea pruncilor și slugilor, lucrările pădurii și ale câmpului. Apoi, cum tătarii păreau cam neliniștiți, puneă întărituri înspre ei și dregea niște ziduri mai vechi, de la taica Traian ori de la Sfântul Constantin, precum cele de la Turnu (mai zis Holăvnic) și Zimnicea (sau Podul Șistovului). Asupra acestor cetățui socotea că s-ar abate mai întâi mînia Ioaniților, în cazul că ar coborî pe Dunăre, cu gând de a cuceri Cumania. Dar ce atîta „Cumanie“ — se întreba Bălăceanul —, când înșiși prietenii săi, Basarabă, Tîncabă și Toxobeștii, de al căror neam aproape îți vine să te îndoiești, numeau acele meleaguri, chiar și părțile tătărești, Țara Românilor ? Cît despre acestea din urmă, să nu se supere el, voievodul, ba să-i dea grabnică îngăduință, căci nădăjduia, cu sprijinul lui Dumnezeu și al amintitului .Basarabă, care avea numeroase rude în ținutul vecin al Burnazului, să-i smulgă într-o zi din chinga celor cu ochi de ciur . Numai că să aibă grijă atunci să nu-i prea înglodeze: cu munci și obligații ori cu chemarea la oaste deoarece va fi destul și dacă vor încerca să se apere singuri. În sfîrșit, scrisoarea cneazului mai cuprindea și o scurtă descriere a prietenului său cuman, om de statură medioară, dar vînjos și oțelit în lupte, împreună cu alte cuvinte de aleasă prețuire. „Totul este — adăuga — să nu-l scăpăm către Muntenia lui Sănislav, care nici nu mai e o Muntenie, fiindcă a pus vamă la Slatina“. Și încheia : ce zicea de această veste ?

Patima gospodărească a Bălăceanului nu-l uimea, nici rînduielile sale obștești, deoarece îl știuse chibzuit și cu mare stăpînire de sine, și deci nu-l nemulțumeau, ceea ce făcea pîrîndu-i-se folositor și bine tocmit. Mai mult, după ce se obișnuia cu rostuirile de care-l înștiința, îi deveniră foarte plăcute, plănuiind să-l îndemne și să-l ajute a nu le curma, tăria țării și apărarea puțin ieși sporite prin ele. În privința adaosului despre prietenul său, acel Basarabă de care se arăta aproape îndrăgostit, și întîmpinarea despre întîmplările viitoare ale țării lui Sănislav, l-ar fi îmbrățișat dacă ar fi descălecat la Curte, căci îi deschidea dintr-odată ochii. Orb trebuie să fi fost să nu vadă cum se întindea voievodul muntean și să creadă că interesul său nu se lovea de al acelaia. Drept era că, încolțit dinspre Severin și căznindu-se să țină în picioare stavila ridicată, mai trebuind să și bolească din pricina unui jurămintă fără credință, nu avusese timp să cugete la stările de peste Olt, totuși nu i-ar fi prins rău să se dovedească mai calm și mai prevăzător, fie și ca să nu i-o ia tata Bălaci înainte. Să-i poarte pică? Nicidecum. Dar dacă cneazul nu se mișcase de durere, să și-o ostoiască, ci dintr-un motiv mai vechi, o prejudecare ?

Ce năzuințe se ascundeau îndărătul acelor, pline de rivnă, făptuiri ?

El nu căpătase năravul să-și bănuiască prietenii : nici unul nu-l trădase. De aceea, frământându-și mintea ,cu socoteala diferitelor vești primite, nu îndrăznea să meargă mai departe. Își punea cîteva întrebări și degeaba căuta să se convingă că sint cele mai însemnate : faptul că Bălăceanul nu-i scria nimic de solii răpiți și dacă, de pildă, obținuse răscumpărarea, avea aerul de a-i abate gîndul de la cursul firesc, și a i-l băga într-o fundătură, iarăși nedorită. Cum, omul care disprețuiește o moșie întinsă, cu nesecate venituri, se bucură și trece sub tăcere agonisirea a o mie-două de galbeni din pungă străină, ce după aceea pentru el se va strînge la gură pentru totdeauna ? Urmărea prietenia călugărilor și aștepta prilejul să i se ofere, slobozind prinșii tocmai în momentul cel mai prielnic ? Sau le și dăduse drumul, cuprins de remușcare, văzînd în moartea soției pedeapsa Domnului ? Dar de ce întărea cetățile de pe Dunăre, căci bulgarii nu alcătuiau o primejdie iar tătarii pe apă se simțeau ca pe foc ? Hotărât lucru, se arunca într-o adevărată groapă cu mintea ! Și totuși : nu aflase, el care știa atît de multe și dovedea mereu că prea puține îi scapă, nu aflase că răposatul Roman plătise dare de pește cavalerilor, transformîndu-le toamna în anotimp de cules ? Inșă, apoi, sărea cu gîndul înciudat drept la fiul cel mare al Celeianului, la dispariția lui ca prin minune de sub nasul vînătorilor, de parcă s-ar fi prefăcut în fum. Unde s-a dus ?

Dacă nu a trecut Dunărea înot, în Teleorman ar fi... Și, vreme de cîteva clipe, stătu la pînda cugetului ce încerca să se înfiripe. Nu se înfiripa. Pe urmă, dintr-odată, adu- cîndu-și aminte cum vorbea tata Bălaciul de prietenul său, cumanul, lăudîndu-i meritele și ținîndu-și-l cu dragoste, ca în cele de la sfîrșit să-l privească totuși cu bănuială, își zise : Asta e cu prietenii. Trebuie să-i judeci cu dragoste, dar drept. Și să-i păstrezi, văzîndu-le greșeala ori numai aplecarea spre greșeală. Și, ca eliberat : Bălă- ceanul trebuie iubit, căci o merită din plin. Inșă totodată, ca orice om de preț, trebuie mereu cîștigat. Ca să nu fie ispitit într-o zi să se lege cu sufletul de celălalt (Săni- slav) ori, cine știe, să viseze la o stăpînire de unul singur acolo, peste Olt și în atingere cu Munteanul.

48.

În schimb, la nuntă veni. Pas de mai înțelege ceva ? Avea pregătite și daruri, ca și cum n-ar fi fost de-ajuns vederea sa. Era negru de soare și de muncă, dar parcă își ținea mai trainic capul pe trup. Doi cai zburătăceau pe chipul său, totuși, și unul trăgea într-o parte, celălalt drept în partea opusă. „Tată Bălaciule — îi spuse în gînd — ce-o fi cu armăsarii ăștia iviți în tine ? Or să te rupă !” Inșă cneazul ședea așa de liniștit cu cei doi trăpași ai lui, așa de împăcat, că mai degrabă părea a intra în pămînt, decît să se împrăstie. Cu genunchiul lipit de țarină, își prezenta darurile : două blănuri de vulpe preparate, cu sclipici de aur în cute și cu, fiecare, o sculă verde, cît oul, în bot, o pană de despicat lemne (ciudat !) și șapte ploști încrustate, cu gulerașe la gît, din piele de

căprioară, făcînd totuna cu curelele lor. În sfîrșit, peste ele aruncă o pungă cu burta umflată, ceea ce dovedea că era plină.

„Mîndre sînt darurile tale ! Aproape că le puteai trimite numai pe ele”.

Un fel de durere îi tulbură luciul frunții, cînd își ridică privirea, însă pe urmă zîmbi. Deveni serios :

„Nu daruri ți-am adus, ci semne”.

„Semne ?”

„Și era nevoie de mine să ți le tălmăcesc”.

„Aha. Tălmăcește-le dară !”

„Tocmai acolo, în bîrlogul meu și îngropat în deznădejde — începu el, sugrumat —, a fost să se nască un gînd ca acesta, turbat față de Dumnezeu, pe care voi să ți-l mărturisesc și măriei-tale, ca să nu rămîn numai eu încărcat : mi s-a năzărit anume că viața, și atunci și domniile, se țin cu viclenie. Ai o nevastă curată și muncitoare și neasemuită și cineva ți-o ia fără să clipească. Ai un copil legiuit, după fire, și iată-ți-l lovit de un trăsnet. Ai o casă și cutremurul... Sau o moșie. Nu, Cineva, nu spun cine, trebuie neapărat înșelat ! Altminteri...”

Să-l mai încredințeze că-i împărtășea jalea ? Să arunce simple vorbe într-un hău nemărginit ?

„Hm. Poate” — răspunse.

„Vulpile mele înseamnă o urare : Cată să-ți sporești însușirea asta, dacă o ai ! Dacă nu, capăt-o !”

„Slobodul dă sfat înlănțuitului ?”

„Il primești ?” — înălță iarăși privirea. Și era arzătoare.

„Desigur”.

„După năluceala-mi, vremi mai viclene stau să izbucnească. Și oameni mai vicleni — căci au primit ceva învățătură. Domnitorul va să se păstreze deasupra. Să le și să-i întreacă”.

„Dar sînt două (vulpi), bag de seamă. Și jivinile acestea, ca otice sălbăticiune, nu se împacă între ele. Nu se ajută decît din întîmplare”.

„Convinge-o pe soață să-și adaoge viclenia ! Oricum, acest lucru nu-i străin de firea omenească, mai ales de a muierii. Cu însușirile mielului nu se ajunge decît la tăiere”.

„Bine. Primesc primul semn. Al doilea ?”

„N-am isprăvit cu-nțiul. Oare vulpea domnească nu trebuie s-alerge după alt soi de hrană, mai acătării ca, de-o pildă, carnea unei biete găini ?”

„Am părerea că ne crezi prea subțiați, prea strujiți în ale sufletului. Nu-ți va fi spus și ție taică-meu că vecinii ne socotesc niște ciobani ? Oare urmașii ?... Și-apoi, vînjoșenia trupului nu cumva lasă afară dintru început subțirimea minții ?”

„Fiecare leat are strujiții ei. Și nu neapărat lipsiți de vlagă. Iar vremea nu-i o vîrstă, ca la om, ca să bănuiești copilăria de mai puțină înțelepciune și bătrînețea de neputință”.

„Văd c-ai cugetat la multe acolo, în Teleorman. Pe cînd eu, în pat...”

„Al doilea semn spune că adevărații prieteni, oricît ar fi de departe, trebuie închipuiți cu ce se îndeletnicesc. Și ei, fericiții, fără să-și cunoască fericirea, se încredințăm uneori asupra acestei pene de despicat lemne”.

„?”

„Cit despre ploști, îngăduie tot de prieteni să se atingă. Ei bine, am ținut să ciocnesc la înalta nuntă o ploscă adusă de mine”.

„De unde urmează că prietenii se înființează numai în ei, lăuntric”.

„Nu, nicidecum. Dar aerul care-i unește cu celălalt urcă, ațintind, o creastă. Acolo e un stăpîn. În prietenia lui poate doar să nădăjduiască”.

„Și ai s-o îndupleci cu galbeni ?”

„Cu dare. Inșă nu mai sînt sigur, într-adevăr, că e treabă de prieteni”.

„Atunci, ia-ți-o înapoi ! Pentru că am ghicit”.

„Ți se cuvine, deși s-a făcut fără voia ta”.

„Ia-o, îți poruncesc !” — se încruntă.

Și, iute, Bălăceanul, aproape înfricoșat, sculîndu-se, o luă. Și-o prinse la brîu.

49.

„Auzi, Elena ! Auzi, Elena ! Tata Bălăciu te sfătuiește să fii mai vicleană”.

Slabă, femeia se pierdu cu totul sub umărul lui. Ochii îi erau mari, părul, iubitul păr castaniu, cădea în şuvițe lungi și rare.

„Mă tem că vine prea tîrziu sfatul său” — răspunse, zîmbind palidă, înșă fericită.

Bălăceanul, făcând o plecăciune, vru să spună ceva și chiar începu : „Stăpînă, ...”

„Multe vin prea tîrziu, draga mea” — i-o luă înaintea el, mirele. Și se întunecă numaidecît de o furie grozavă. Femeia nu-l putea vedea, stînd lipită astfel cu ceafa de umărul său, uitîndu-se poate în gol, pe lîngă Bălăcean, înșă fără îndoială îl simțea.

„Nu trebuie să ne neliniștim, nu-i așa ? — zise ea. Vom recâștiga desigur timpul scurs. Atîția oameni...”

„Ei n-au decît asta de făptuit : să-și trăiască viața — se împotrivi el. Mai ales dacă devin destul de înțelepți și-și dau seama de greșală, se apucă de treabă. Are chiar farmec, cînd îți rămîne un căpețel... Pe cînd noi... Ah, numai din vina mea...”

Ea îi astupă repede gura cu palma-i alb, cu degetele ei subțiri, fierbinți.

„Nu vorbi așa ! — rosti. Nu-ți cășuna singur un rău pe care nu-l meriți !”

„Ai așteptat prea mult ! — se scutură el.

„Și tu, măcar că nu ți se pare” — se mlădie ușor, neîndemânatică.

„Ai nutrit nădejdi după nădejdi. Le-ai țesut și le-ai deșirat, ca s-o poți lua de la capăt”.

„Nu înțelegi c-am sporit o comoară ? Acum... — șovăi, se înroși, apoi încheie : — poți s-o iei !”

Bălăceanului, la trei pași, i se va fi năzărit că-i surd.

„Și ce nuntă e asta !? — strigă. O petrecere în pustietate !”

„Hai, hai, potolește-te ! Amîndoi am dorit-o. Nu mai sîntem tocmai

tinere. Nu se cădea să ne dezlănțuim în mijlocul unor nebunii. Pe urmă, nu uita : toți prietenii sînt cu noi, toți ! Nu lipsește nici unul, de vreme ce și cneazul Bălăciu a sosit”.

Era frumoasă doamna Elena pe cînd își dădea întreaga silință să-l scoată din apele sale și îl privea pe Bălăcean cu o, puțin speriată, recunoștință. Nu cumva îi cerea ajutor ?

„N-am decît vîrsta pe care o avea tatăl tău cînd ați venit atunci în părțile mele, să le izbăviți de tătari — începu cel din Teleorman. Cunosceam că nu mă pot lăuda cu virtuți mai presus de ale altora, totuși : parcă-ți lipsește cutezanța”.

„Imi lipsește, ce ?” — tresări el.

„Cutezanța firească a oricărui bărbat sănătos de a întemeia o familie. N-o să zici că lupta ta cu dușmanii izvorăște dintr-o meteahnă, din disperare !”

„Mă biciuiești, prietene. Te sprijini pe legile firii ca să-mi treci un blestem care pe tine...”

„Nu te blestem și nu te biciuiesc. Cît despre ce crezi tu că s-ar fi întîmplat cu mine, te înșeli : mă însor din nou !”

Aceasta era într-adevăr lovitura, singura veste, pregătită un pic, boită un pic, care izbuti să-l tragă dintr-ale sale.

„Nu mai spune ! — se înveseli el. Te însori ? Cînd ? Și cu cine ? De ce n-ai adus-o pe mireasă la Curte, s-o vedem și să-i dăm tîrcoale ?”

„Serios, cneze ? Nu glumești ? — ieși de sub brațul ocrotitor doamna. Se pare că avem de ce să te ferim. Trebuie să fie...”

„A, la soare te poți uita, dar la dînsa ba !” — rîse tata Bălăciu, și pentru fericirea lor. Doar că aduce puțin a străină, nu știu cum să vă spun”.

„Cumană ?” — făcu el, aprins de curiozitate. Bălăceanul adevărat din cap.

„Cumva fiica acelui Basarabă, de care...”

Cneazul iarăși adevărat. Și adăugă :

„Cea mai mică !”

„Măi, fir-ar să fie !” — strigă el, voievodul. „Și noi care ne fîndoseam înaintea ta !... Trebuie să cinstim cum se cuvine norocoasa întîmplare !”

Și, luîndu-și soția, îl împinse ușor pe Bălăcean către ieșire : în aripa cealaltă îi îmbrășa modest-gălăgiosul ospăț.

PARTEA A PATRA (Litovoi „II“)

50.

Nu sînteți voi în stare să-l țineți, atunci îl ținem nod, le va fi spus. Maiestatea-noastră s-a înărit destul după ciuma tartarică, morții ni i-am îngropat adînc să nu impută pămîntul, ploile au dus la vale scursurile, și cîțiva galbeni s-au adunat în visterie, să fim vrednici a plăti o parte din soldele mercenarilor. Iar vasalii noștri, ei bine, nemaiavînd acasă moșii și titluri prea rodnice, dornici sînt de unele noi. Banul de Severin e ca și numit. Credincios al nostru. Ambițios. Pas de-i lăsați locul ! Că și dacă nu vreți, tot vi-l iau pentru el. Și pentru coroana noastră. Căci, între noi șadă vorba, recunoștința-i recunoștință, dar nu v-ați dovedit iuți la sînge cum vă bănuiam. Mai degrabă, dulci ca mierea și îmbibați ca trîntorii. Unde matca însăși este un trîntor, te mai aștepți să nu piară roiul ? Cum se face că valahii vă calcă mai în fiecare zi și fiecare noapte ? Mai tari de virtute ei, în zdrențele lor, născuți din muieri desculțe de țară, decît voi cu nume ilustre, credință înaltă și armuri fără rană ? Pretindeți că blestematul de Litovoi are cap, dar ce, voi purtați încă un fund, cocoțat pe umeri ? Că vă

pîndește toate mișcările și vă ghicește intențiile — trebuie din pricina asta să nu mai mișcați și să lîncezească mintea ? Domnilor frați, mai că-mi venea să vă las pe mîna lui, să vă scoată și din bîrlogul cetății, cum v-a scos din rest, și să vă dea la cîini — doar și el e vasalul meu ! Cam nebunatic și nesupus — aud că abia s-a însurat ; o fi dorind și dînsul să minuneze femeia. Mie nu cred să-mi caute ceartă. Vouă în schimb.... Veniți sînteți, pribegi de asemeni, fiindcă n-aveți casă. V-a dat Maiestatea-Mea una, închipuind c-o s-o înfrumusețați și lărgiți ; n-ați reușit. Cine-i de vină ? Așa că treceți-o banului meu, e mai destoinic — știu eu ce spun. El cu mine vom repara repede ce v-au stricat valahii. Însă ruvîntul nu mi-l iau înapoi. A voastră fie Oltenia, a voastră Cumania, potrivit celor stabilite, afară aici de țara lui Litovoi, dincolo de a lui Seneslau. Ba nu, așteptați : iată vă iau Severinul spre mai bună gospodărire și vi-l dau pe Seneslau, deoarece s-ar putea să se închine la tătari. Mergeți îndată de-l convingeți altminteri, cu arma, și dacă nu v-o place, abia atunci vă plîngeți Sfîntului Părinte Inocențiu. Liberi să ziceți că v-am păcălit. La luptă, frați călugări ; grația lui Dumnezeu se coboară pe fruntea voastră !

Astfel gîndea el, voievodul, schimbarea petrecută. Și rîdea în sinea lui neagră de supărare. Fiindcă, deocamdată, cu regele Bela nu era cazul să se înfrunte. Leneșii întreținuseră un foc domol, în care încă puteai băga mîna, Bela îl întetise. Pe ce se bizuia ? Pînă n-avea să limpezească punctul acesta, se cuvenea să înghită și să tacă. Fapt împlinit, ca luminița care se aprinsese în casă, bucurîndu-l o dată și mîhnindu-l de o mie de ori. Ținea ascunsă statornica toană, pentru ca Elena să nu se usuce iarăși, acum cînd de-abia pusese puțină carne pe ea, dar era oare mai fericit Adevărul ? Și Adevărul hotăra că el nu-și poate lua o grijă : mult-doritul băiat întîrzia. Moștenitorul urma să fie prea mic la moartea sa. Dacă binevoia să mai vină. Nici o mîndrețe de fată nu înlocuiește brațul bărbătesc. Și de braț avea nevoie.

Pe de altă parte, neapărat că norul se îndrepta asupra „Cumaniei“. Bondarii bîzîiau pe Dunăre. Corăbii întesate. Nu multe însă destule. Din care, scufundînd cîte una, irosea bunuri venețiene. De-ar debarca la Turnu sau Zimnicea, să simtă crivățul Bălăceanului ! Pe lipitorile ce se țirau pe uscat le strivise Bărbat, aproape sub privirile lui Bela. O fi rîs ăsta în barbă din vîrfurile turnurilor de la Severin ? Ori și-a mușcat buzele și mîncat mustățile ?

Și în timpul acesta, Sănislav nu vrea să audă de el. De tata Bălăciu, da, este gata să-l sărute pe amîndoi obraji și împreună să alunge în fluviu pe dușmani, ba și să cheme pe tătari în sprijin, cum cneazul din Teleorman nu-l sfătuiește dar de el se ferește ca dracul de tămîie. Asta-i era inima lui de român ?

Rinduindu-și ultimele treburi ca să plece spre vadurile Oltului, totuși înțelege. Ia să fi fost pe dos, el l-ar fi primit pe Muntean ? Nici gînd. Și așa se pregătise să-i toace vama de la Slatina. Și ar fi făcut-o dacă... Și tot avea s-o facă într-o zi. Ce caută în coasta sa ? Și mai ales a Bălăceanului ? Dar tata Bălăciu, ah, de ce închide ochii ?

Nu știu — i-a răspuns la un moment dat Bărbat, pe cînd, din slăbiciune, s-a plîns, după un prost obicei al altora, nu al său. Și nu

doresc să știu. Hîra n-are rost între oameni care s-au cununat.

M-am cununat cu el ? — l-a întrebat. Iar fățarnicul :

Ridic din umeri. Așa năluciți, însă eu, iarăși, nu mă bag. N-am să trezesc tocmai eu viermuiala simțămintelor. Ele înghit orice gînd, fie oricît de drept.

Il pizmuiești ? Mai bine mi-ai spune repede.

Oo, închipuiri, mărite ! Mi-e chiar dor de dumnealui. Noroc că mă așteaptă treburi.

Și frățiorul a plecat.

Nimeni nu-l poate ajuta să dezlege cele mai încîlcite întrebări. întotdeauna este nevoit să se căznească singur.

Deci tata Bălaciu. Mîine va fi la dînsul. Deși asta va fi desigur o greșală. Ii va lega mîinile. Sănislav va cîștiga fală sau va sta, deopotrivă, cu brațele la spate, pe cînd în văzul său, călugării se vor oploși sub zările țării. El însuși nu va cuteza. Prin Făgăraș cată să cadă oaste cu unul din fiii lui Ioachim al Sibiului. Puternică. Pregătită. Dați naibii comiții ăștia ! Iar el, dac-ar lucra, ar avea împotrivă : călugări, unguri, pe Sănislav ! Poate numai tătarii s-ar descurca. Dar nu mai dă îndărăt. Mîine, tata Bălaciu.

51.

La prînz, oștirea întreagă peste Olt. Fericit nevoie-mare, și-o înșiră pentru numărătoare. Oameni puțini. Nici că s-ar putea mai sprinteni și mai hotărîți. Spătarul Cosain, subțirel, are zîmbre. Să-l tai și n-ar crede c-o să stea de pomană pe vreo crivină sau c-o să hîrîie după cîrstei sau c-o să pescuiască de prin rîuri eleni și mreie. O deprindere a răbdării ! El cum are răbdare ?

În zori, acasă la Bălăcean. Ce de acareturi ! Vitele, ca număr, s-ar pune, în balanță cu oștenii săi. Nevasta, grozav de frumoasă, clar cumva ciudată, dădăcînd doi „copi- lași“ ce-o privesc cam pieziș (fata în jur de șaisprezece ani, baiatul de vreo paisprezece) ar vrea să-l scoată pe bărbat din ladă, însă nu-i. E plecat de-acasă. Unde-i ? Și fiindcă veni vorba, ca să ospăteze poporul de oșteni, era cazul să recurgă la merindele din traistă sau să facă o năpadă în preajmă ? — De la o jumătate de zi depărtare, măria-sa tot ne-ar răpi din bucate — afirmă mireasa, căci e proaspătă ca-n prima zi după nuntă. — Aha, deci ai cu ce să-i hrănești. — Nu numai atît. Ii voi pofti la masă, dacă pot suferi bucatele prînzului acum de dimineață. — Au călătorit toată noaptea. — Deoarece noi am știut. — Ați știut, ce ? Și unde-i cneazul Bălaciu, supusul meu ?— Pristavii noștri v-au însoțit pe de lături, să nu rătăciți drumul, dar cînd au fost siguri că vă descurcați, au luat-o la goană. Însă măria-ta

nu ne-a vestit. — Adevărat, nevestă. Mi-ai spus unde-i tata Bălaciuc ? — E dus. — Văd bine ! La Olaha ? La brodnici ? Sau la Batu-han ? — La Sănislav. — La Sănis...? — Nădăjduiește încă să vă-mpace. Tatăl meu... — Jupînul Basarabă ? — Intocmai. Tatăl meu s-a tot încercat să-l împiedice. — Nu! — Ba, uite, lucrurile astea ședeau sub semnul tăcerii. Bălaciuc se chinuia că taică- meu ar luneca spre Sănislav. Când colo... — Cumanul mai presus decît valahul ! Iertare, nevestică ! — Mulțam pentru „cuman”. Oare-l vei spînzura pe dragul meu Bălaciuc ?— (Drag ? — era să întrebe, dar...) Sînt oare eu atît de puternic ? — Si cum încă ! Mi-a spus mie soțul... — Orice iti va fi spus, în locul tău l-aș scoate din pămînt pe cneaz. — Nu pot. Judecă-mă ! E dus și s-ar putea să nu se mai întoarcă. — (Tîrfă ! — în gînd. Aieuea :) Se teme el de Sănislav ! — Stăpînul său ești tu. — (De n-aș fi, crunt, simțit-o !) Acum e în gheara lui ! — Mi-e frică. — Pe mine m-ai învățat să nu-mi mai fie. (Cumana se pleacă la genunchii săi.) Va reveni tata Bălaciuc. Și nu va fi vina lui dacă nu va aduce izbîndă. — Oh !

La ceasurile șapte, el mai dormea, căci grijile, măcar că-l bîntuiseră în somn, nu-l putuseră trezi. Cînd, în odaie, o șopcăială măruntă. S-a luptat un timp cu ea. Apoi, a sărit ca ars. Cosain se întreținea cu cneazul Bălaciuc în picioare, la o fereastră. Se lăsa înserarea.

„Ce se-aude, Cosaine ? Ai nimerit peste vreo urmă ?

„Mai bine l-ai asculta pe cneaz, măria-ta”.

Și glasul Bălăceanului pătrunzîndu-i cu greu în mintea pîcloasă :

„Pe Dîmbovița vor să urce. Cotînd, să pice drept asupra curții lui Sănislav. Au și urcat cale de-o zi. Dar acum așteaptă să se scurgă tot roiul pe țarm. E malul presărat cu ei la Giurgiu și la Cornățel. Iar peste munți, nu-ncapă îndoială, pîndește oaste ungurească. În jur de patru mii de oameni ”.

„Și ce glăsuiește voievodul tău ?” — întrebă, simțind cum îi apasă în țeastă o povară moale.

„Se strîmbă la tine de departe. Parc-a înnebunit. Între două bătaii, arată că nu-i pasă. Însă cred c-a alergat la tătari¹¹.

„Aha. Știe că sînt aici ?”

„Știe. M-a amenințat că, dacă nu-ți fac vînt, mă va arde zdravăn după ce va trece primejdia asta. I-am răspuns că n-am tăria de război ca să te hotărăsc să te întorci acasă, chiar de mi-aș călca jurămîntul. A tăcut mile, dar nu înseamnă c-a iertat”.

„Ți-o fi teamă”.

„Nu mi-e”.

„Atunci ?”

„Atunci- aștept porunca ta, ca totdeauna”.

Gîndul îi fuge către nevestă. Nu a lui, ci a lui tata Bălaciuc. O adevărată drăcoaică. De aceea încă nu-l bănuiește pe cneaz ? Ce poruncă să-i dea ? Cînd trebuie să stai degeaba, mai e nevoie de vreo poruncă ? Cosain, se vede, își pune mari speranțe în rînduiala ce s-ar naște din ei doi. A înlemnit la fereastră și ascultă iepurește. Noroc că n-are urechea prea destupată. Ar fi tulit-o de mult. De spaimă sau de mîndrie. Ar fi trecut Dunărea, spunînd broaștelor că voievozii și cnejii români sînt niște stînci de cremene ce vor apuca așa chiar Judecata de Apoi. S-ar fi tot dus. Nici

Tîrnova, nici Constantinopolul nu l-ar fi oprit. S-ar fi pierdut în Asia la arabi sau la turci. Ȑștia, da, nestatornici. Rude bune cu tătarii la care Sănislav...

„Voievodul de Argeș e mare de statură ?” Na, c-o scăpase !

„Nu, dimpotrivă, dar...”

Intr-adevăr, de ce pusese întrebarea ? Cosain îl privește cu ochi albicioși. Tata Bălaciu, mai încrezător în înțelepciunea sa (răzbătuseră prin atîtea împreună : două nunți și o-ntîmplare de pe vremuri !), se uită să primească urmarea. Înșă nu-i nici o urmare. Gîndul, de la o bucată de timp, prin multe-i rătăcește, fără să prindă totul ca altădată. Murmură :

„Și cît de tulburată e Vlășia ?”

„Cade cîte un pom, năboiește cîte o mlaștină, cîte o turmă de vite împunge în zale, șaptezeci și șapte de arcuri zbîrnie cîteodată’ ; mare prăpăd nu se face. Pămîntenii se trag mai adînc în pădure ”.

Drept care îi și grăiește o păsărică :

„Acolo e rost de lucru pentru Cosain. Ce zici, spătare ?” Fericit, tînărul sare să-i sărute mîna.

„Nu, lasă prostiile ! Noi rămînem aici — spre Bălăcean. Să veghem și să-ți apărăm casele, la o adică”.

Ceea ce pe cneaz îl nemulțumește :

„Nemeritată cinstea. Totuși, fie cum vrei ! Eu aș intra în luptă. Aș da cu ei de pămînt. Cu călugării. Nu cu Sănislav, nu cu ungurii, nu cu tătarii. M-aș strădui pe aceștia să-j țin la depărtare, împăcîndu-i cumva.”

Și încă un vâl îi coboară peste ochi. O, Bălăcene ! Cosain deschisese gura și uitase s-o închidă. Il mîncă din priviri pe „viteazul” grăitor, pur și simplu fiindcă se închipuia ținînd strajă înspre tătari. Lipsea însă din întunericul crescînd al încăperii, de la lumina opaițului pe care curînd stăpîna casei avea să-l aprindă, înțelepciunea lui Chindea. Dar fusese nevoie să-l lase cîrmaci lui Bărbat

Și reîntîlnirea nu se încunună cu o îmbrățișare, cum poate ar fi fost cazul.

52.

La 9 ale lunii, într-o sîmbătă, veste dezamăgită de la Cosain. Acolo, dacă nu se apuca de tîlhărit (însă cum să tîlhărești niște oamenii așa de cumsecade ca aceia care-l întîmpinaseră cu brațele deschise și-i înghițiseră repede minciuna cu fugitul de la brodnicii „săi”, dușmanii lor !), n-avea nimic de întreprins. Cavalerii cu cruce erau cumiți și nu se abăteau din drum. Mergeau trap întins către curtea pe care-o vedeau, nestricată, a lor. Sănislav, dar asta știau desigur și măria-sa împreună cu cneazul Bălaciu, îi aștepta la Cetățenii din Vale. Să-i spună ei, voievodul acela fusese dintotdeauna nebun ?

Viclean ! — mustăcea Bălăceanul. Măcar că viclenia aceasta o să-l coste.

Pe noi toți o să ne coste — cobeia el. Și iarăși i se învîrtejea în țeastă mînia neagră. Rău e cînd nu te ține cureaua.

Cumanul Basarabă, tatăl preafrumoasei :

Nu ne ține și gata. Am moștenit o groază de păcate, cum povestesc preoții. Până ne-om curăța...

Iar el, în gând :

Ce vei fi moștenit de-a ieșit din tine lujerul acela ?

Tare :

Boier Basarabă, ne-a irosit trufia. Vezi tu cum vine treaba ? Vlăsienii se urăsc de moarte cu brodnicii, brodnicii cu voievozii din Bîrlad, ăștia cu vecinul lor Oiaha. Argeșanul m-ar sugușa pe mine, dacă m-ar prinde ; eu pe el, mai dihai, nu mi-e rușine să zic.

Tu ai căutat împăcarea.

Am căutat-o, totuși cât de târziu ! După ce am ajuns să-l dușmănesc la sânge și să plănuiesc...

N-ai plănuit nimic pentru tine — i-o scurtă tata Bălaci. Alta pare ambiția ta, potrivit cu sîmburii sădiți de marele răposat Mihail !

Uimit că pentru întâia oară nu-l supără amintirea părintelui, răspunse :

Naiba să mă ia, dacă mai știu !

Și ar fi vrut să adauge : De ce-mi doream cu atîta ardoare un fecior ?

Nu ca să rămîn cățarat pe umerii voștrii în veac ?

Însă a tăcut.

La 11 ale lunii, luni, Ioaniții împresurară prin surprindere Tîrgoviștea. La 12, marți, o cuceriră. Tata Bălaci tremura.

„Te-au apucat frigurile, cneazule ?”

„Frigurile morții. Imi vine să-l scot pe taica din mormînt și să-lucid cu încetul, arătîndu-i priveliștea. Oare el n-a urit din fundul sufletului pe cneazul din Grumazi? Însă acum, mi-a rămas socrul. Il iau și mă duc. N-o să sufăr eu din pricina vrajbei tale. Pămîntul românesc este sfînt”.

„Stai, smintitule ! Nu te pripri ! Și pe vrednicul Basarabă nu-l mîna către zid ! Du-te singur și lasă-mi mie de zestre nevasta ! Căci îmi place socrul”.

„Gluma e glumă, dar astăzi nu-i a bună” — se posomori rău Bălăceanul. Deși el doar încerca să-l oprească.

La 15, joi, primele cete de călugări se izbiră de Sănislav, care, nesăbuit, ieșise din cetate. Fu o bătălie crîncenă. Însăpăimîntat, Argeșeanul devenit cîmpulungean trase porțile după sine și puse drugul.

La 16, se auziră prin trecătorile munților trompeți ungurești, aducînd știrea că nemulțumitului i se lua darul — Amlașul și Făgărașul — și i se cerea chiar propria casă. Pe tata Bălaci îl ținea, cu vorba, și cu greutatea socrului atîrnat de picioare.

La 17, groaza lui Sănislav.

La 18, încă o groază.

Însă la 19, luni, mîntuirea lui. Brodnicii închinați, Vlăsia spulberată (oare ce se alesese de spătarul său Cosain ?), urlete de lup, schelălăit de vulpe, mii de dihanii strecurate din frunzișuri, focuri și plesne de harapnic, osînză în prăjeală umplînd aerul — tătarii. Conducătorul lor : însuși fratele lui Batie, Berchea, Berche sau Bercu, sarsailă să-l pieptene ! Numărul călăreților : douăzeci de mii. Du-te, Bălăceanule, și fă-i friptură ! (Ochii cneazului erau roșii de nesomn și clipeau des, parcă uitaseră să mai vadă. Basarabă, credincios, se închina.)

Din două lovituri în coastele calului, ungurii fură striviți, cîți nu se

căsăpiră pe de lături, în treacăt, de către paloșul lung, încovoiat și nu fugiră, ducînd coada după ei pînă în bogatul oraș al Brașovului. Din alte două, călugării întorși cu fundul în sus și răsturnați din sacul armurii, ca să fie bătuți pe cruce sau minăți cu vitele spre saraiuri. Unii scăpară către Olt, la mîna lui Bărbat și Chindea, sau către mîlul apei Dunării, însă tătarii nu-i mai urmăriră. Aveau socotelile lor. O întorsătură și iată-i călărind de sîrg spre Teleorman. „E rîndul nostru !” — tresări Bălăceanul. Și se năpusti să dea larmă. Basarabă însă se îmbolnăvisese. Zăcea sub privegherea frumoasei fiice sub un pled gros și aiura.

Nu fu rîndul lor. Sălbaticii împliniră o jumătate de cerc și șterseră malul fluviului, aprinzînd corăbiile trase la țarm. Cam trei zile vînară din Vlașca la Buzău, iar după o săptămînă erau la Tîrgul de Floci. Mîncau pastrama oiilor netrecute la vreme de negustori și ciobani și mai duceau destule ciolane și pentru Batu. Pe lîngă cele cîteva sute de robi, mai toți români. Din prietenie față de ghiaurul Sănislav, cel de-acum pe veci îndatorat. Apoi, însîngerară Brăila, pustiiră Galațiul și se pierdură în stepă.

53.

Văduva lui Cosain plînge și ziua și noaptea. Elena a luat-o la sine, iar femeia aceasta pare să fi primit numai să fie auzită blestemînd. Să-i facă voievodesei sînge rău. Să sperie copilul. Dar cum s-ar fi purtat, dac-ar fi văzut trupul ciopîrțit al bărbatului ei ? Ar fi tăbărit cu ghearele și cu dinții asupra lui, stăpînului ? Căci asta pare încontinuu să pregătească. Se ferește de ea, îi înțelege durerea, însă stăruie pe lîngă Elena s-o îndepărteze. Și, din cine știe ce motiv, Elena trăgănează. Ar asculta doar de o poruncă, după obișnuință, ceea ce el n-are inimă să dea. Bine a făptuit Bălăceanul îngropîndu-l pe spătar în bisericuța sa. Altfel, toată Curtea ar fi fost cernită.

Acum, de pildă, îi aude scîncetul la fîntînă și nu îndrăznește să se ducă la grajduri, unde are treabă. Il trimite pe Nistor, slujitorul, la comis. Și rămînînd singur, nu-și mai poate lua gîndul de la femeie. O vede, în minte, la cei douăzeci de ani ai ei, toată în negru și i se rupe ceva într-însul. Va s-o închidă într-o mînăstire, măcar că-i păcat de tinerețe. O fi încetat cu povestea ?

Ea zice, dar el nu-și mai amintește, că i-a venit moartea de mult, cînd au vînat lupoaia cneazului Roman. Deoarece, după ce primul soțul ei s-a luptat cu fiara, gura pocită a voievodului a numit-o, trimițînd pe altul, „văduva lui Cosain”. Pentru tiran, vîntătorul era deci ca și mort și rangul care i l-a dat mai pe urmă n-a fost decît o înțepătură de andrea în inimă, spre a omorî strigoiul. Așa îl vedea, gema femeia, pe unde îl purta, încredințîndu-i chipurile tot felul de porunci, ca pe un strigoi și-l pîn- dea să-l ucidă deplin. Și ce fericiți fuseseră, ah, înainte să cadă blestemul ! O luase din gospodăria tatălui ei, Toma Mutul din Căluieu, la treisprezece

ani neîmpliniți și o dusesse nu departe, în marginea Stăneștilor, într-un bordei, unde locuia singur, sărac, nebăgat în seamă și uitat de lume, căci n-avea pe nimeni. S-ar crede c-o răpise, dar nu, fiindcă, părintelui ei, care nu era surd, deși poate că și asurzise un pic, îi spusese : Uite, ți-o iau, va
171

veni când i-o fi dor de mata, iar dacă vrei să vii în bordeiul meu, oricând te-oi îngădui. Bătrînul se împotrivi doar când auzi de propria-i mutare, în rest nu dădu semne c-ar fi înțeles. Nu putură, ca atare, primi încuviințarea. Totuși, duși au fost. Și astfel își începură traiul, el învățînd-o pînă și cum să devină femeie, ea pe el bărbăția și, dacă munciră și-și durară casă adevărată, nu datorau nimic nimănui, întrucît porniseră de la capătul capătului. Pe taică-său n-avu poftă să-l vadă decît o dată, de două ori, și-i plăcu că n-avea să moară în curînd, atît. EL muri totuși, îl găsiră înghețat la începutul unei ierni, când tocmai îi aduseseră lemne. Se văzu că asta voise, nu că i-ar fi lipsit ceva, pentru că pînă și lemne avea grămadă lîngă vatră. Își încheiase singur socotelile, aruncase răbojul — puteau ei să-l întoarcă ? L-au legănat cu căruța prin sat — nu ninsese încă, dar plouase mult — pînă la cimitir și l-au astrucat. Dumnezeu avea să-l ia în pază. Cît despre ei, viața se grăbea să le surîdă. În iarna aceea chiar, a născut. Primul băiat. Putea să-i facă bunici, când alții abia ajung tată și mamă. N-a fost să trăiască. L-a doborît bubatul. Următorul copil, după ce s-a stins durerea, fu fată. Ea mai trăiește la Căluu, în grija unei doici, dar mai bine ar fi să moară. Cu toate că n-are nici-o metehană, cu toate că, ah, dac-ar fi ea în stare să mai distingă vreo lumină, această fetiță ar fi. Nu, nu băiatul, al treilea prunc, căci el îi trezește în suflet chipul bărbatului. Al bărbatului pe care, dintr-odată, printr-o vorbă blestemată, voievodul îl preschimbă în strigoi. Il vedeți cum trece țanțoș acest încornorat de Litovoi ? Altul s-ar fi gîrbovit. I-ar fi căzut căpățîna între umeri, i s-ar fi dezlegat șalele de-atîta păcat. Nu, ăsta trece ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Glasul îi răsună poruncitor, ca și atunci când, intrînd în bătătură la noi, i-a cerut să-l urmeze, scoțîndu-l dintr-ale sale și dintr-ale mele și ducîndu-l, ducîndu-l.

El, voievodul, de astă dată își amintește. Femeia-copilă se afla, ciudat, tot la o fîntînă. Fîntîna din curtea ei. Peste gard o vedea încordîndu-și trupșorul ca să aplece cumpăna. Cu ochiul trăgea spre ei. Erau prăfuiți, caii musteau în spume. Gălăgioși, călăreții din urma sa fluierau totuși veseli sau chiuiau. Și, deodată, îl auzi pe moș Grigore : „Ia uită-te ce casă frumoasă ! N-ar fi fost păcat să ajungă tătarii peste ea ? Și-i de prin părțile mele și eu n-am știut-o !” „Dumneata măsoară casa, eu nevasta — se trezise că spune. Apoi strigă : Ei, nevestico, nu ne-aduci un ulcior cu apă ?” „Cum să nu ? !” — ciripi femeia de sub basmaua-i ușoară. Însă Tesluiianul : „Cine-a înălțat gospodăria asta nu poate să nu fie și un falnic oștean. Intreabă de stăpîn, măria-ta !”. „Trebăluiește în spate, boierule — i-a răspuns femeia. (Mîngîia botul calului, cu degetele-i lungi, subțiri și armăsarul se înfiora de plăcere). Dă la rindea”. „Cheamă-l” — porunci el și descălecă. Moș Grigore o făcuse mai devreme, împinsese porțița și intrase în ogradă, jucîndu-se cu dușmănia ațîtată a cîinilor, și așa întărîtați de pilcul de oșteni ce se oprise.

Ceea ce a urmat, n-ar mai putea spune cu limpezime. Cosain și-a lăsat

soața, încântată, și l-a însoțit la Nedeia.

Femeia e nedreaptă — cugetă, auzind-o încă la fîntînă (ce naiba face, de nu mai pleacă de-acolo !), văzînd-o cu ochii minții înveșmîntată în negru, cu obrajii fragezi sub pînza doliului. De ce se unise însă Elena cu ea ? La ce încercare voia să-l pună ? Răbdarea. Cît poate un om să aibă răbdare, cînd cineva îi urzește o plasă în care-ar dori să-l prindă viu și nevătămat, îngăduindu-i încă tăria de a coborî scările vieții, de la rușine și remușcare la moarte (căci, altminteri, ar folosi lovitura pe la spate) ? Or, ele, Elena și cealaltă, îl privesc în față și clatină din cap : te-ai ars, Litovoi ! În curînd te vor înconjura toate sufletele împinse de tine dincolo, din neștiință ori după un plan, din nepăsare sau după o fierbințeală a minții — Cosain, Tesluianul, cneazul Roman și alte cîteva sute ! Și ai să vezi ce înseamnă bogăție asupra semenilor pe lîngă cea, cuminte, asupra averilor ! Fiindcă, iată, lucrurile, oricâte ai avea, nu pot încinge un cerc să te strîngă, ești slobod de ele, însă oamenii împletesc un lanț însuflețit, cu simțămintele, voințele și nevoințele lor, de care în zadar te zbați ca să scapi !

Pentru ce cată să-l pedepsească femeia aceea mai că înțelege, măcar că motivul, bănuiește, se adîncește cam mult. Dar de ce Elena ? A simțit dezamăgirea din glasul său cînd întreabă de fetiță ? Se răzbună pentru cit a silit-o sa aștepte, oferindu-i în loc de împliniri de atins, doar speranțe mereu amîinate ? Oare el nu-și amîna îndeplinirea menirii ce-i pare că i-a lăsat Dumnezeu ? În cale îi vor sta muierile ? E adevărat că prin ele trece viitorul, însă nu trece prea încet ? Ce le mistuie pe ele, domol dar sigur, nu-i odrasla care devine, într-un fel, două (cumva trei) ființe întrunate ? Totuși, isprava nu-i a unuia ? El ar trage spre închipuirea că numele neamului este Fapta, nu nașterea lui. Prea multă gălăgie stîrnesc unii aflînd că-s cutare sau cutare ca stirpe ; cîte popoare nu și-au împrumutat unele altora femeile ! Ia-l pe tata Bălaciul și spune-i că urmașul său din noua căsnicie nu va fi român ! Sau pe Basarabă și întreabă-l ce pămînt apără ! Ar zice, uitîndu-se la tine mirat pe sub sprîncene, că al său, strămoșesc !

Mîine se va sfîrși chinul. Locul văduvei lui Cosain, Lădat fie-i numele, este mănăstirea Tufana. Iși va regăsi liniștea acolo, chit că, potrivit cu vederile lui, călugării dimprejur sînt cam eretici. Și el va purcede către Hațeg, unde aprig îl mai cheamă regele.

54.

„Din Cîmpulung dau veste — scrie Basarabă. Măria-sa spună ce vrea, eu m-am prins să duc dajdia la tătari. Dacă-i vezi blînzi și în sălașurile lor (aud că n-au decît corturi), apoi merită s-o fac. Și să nu-și închipuie luminăția-sa că m-am schimbat doar pentru atît. Nu. Fiind de față cînd slujbașul tătăresc, Curența, a descălecat înaintea voievodului Sănislav și observînd dovezile de cinste pe care i le-a adus poruncind «Numaidecit», m-am gîndit să iau parte la mărire și l-am lăsat pe ginere-meu să te asculte, dacă asta i-i voia, să te asculte zic, pînă stăpînul meu o să-i taie nasul, și m-am numit comite de Cîmpulung, după moda ungurească, pe

care, nefolositor să ți-o mai spun, Io Sănislav-voievod n-a încă primenit-o. Incolo, toate spre mai bine și la măria-ta sănătate !

Uitasem să... Adaug: fățul-voievod Voislav împărtășește aceeași credință ca și noi, căreia-i zicem creștinească. Inșă de la Tîrnova s-a înființat călugăr sfînt, de rit grecesc și slujanie slavonească ! Va fi arhiepiscop al cetății de scaun și se va amesteca în treburile de cancelarie. Cale vrednică de urmat ?

Al tău supus servitor..."

55.

„Scriu mării-tale de peste drum de Bîrlad. Vezi cum toate popoarele, cele mai mîndre, plătesc tribut la tătari. Și cum cele mari și strujite, cu regi prea-creștini, aleargă la ei. Un călugăr, Rubruc, vine din Fronda și-l voi însoți, căci mergem într-aceeași țintă. M-aș mira dacă s-ar întoarce, ca eu, de pildă, să mă întorn la tine. Dar eu voi împlini porunca stăpînului meu, cum el pe-a aba său, și te voi ține la curent, fie că crezi sau nu de cuviință“.

56.

„Mîine în zori trecem Nistrul, fluviu mare și binecuvîntat ca Dunărea noastră, căreia i s-a spus, în vechime, Istrul. Români sînt și aici, ca și dincolo, pe o distanță de cîteva mile, și zău dacă n-aș vrea să nu fie. Neavînd munți să-i apere, au ajuns bieții de ei într-o stare de plîns. Iși mănîncă de sub picioare, căci ce le-a fost în jur, le-au luat tătarii. Cîți nu sînt zgîrciți ori omizi tîrîndu-se pe pămînt înspre sălașul unde se află vreo căpetenie a mongolilor, tâlhăresc. Ne-au apucat într-un colț de pădure și călăreții lui Sănislav, ai lui Curența și ai regelui de apus — stăpînul lui Rubruc — au avut ce tăia. Inșă îți jur că paloșul lor s-a afundat în zdrențe și mizerie. Astfel viețuiesc oamenii noștri. Cînd voi, voievozii, veți răzbate pînă la ei, veți găsi doar niște cerșetori. Dar eu zic că, măcar de sămîntă, vor rămîne și furi.

Sănătate !“

57.

„Cuprinsul e de necuprins, măria-ta. Iartă-mă, nu vorbesc în dodii. Oricine-ar veni din zarea de-aici nu poate fi oprit. Ce să-l oprească ? Ciulinii ? Bărgăcinele ? Și-ți vei închipui că-s grîne ? Da' de unde ! Pasc mînjii învoie, eu le zic sălbatici, dar ei cică-s sloboziți și-njghebează turme după trebuința lor, Kîpceac se numește ținutul și recunosc cuvinte ale bunicului meu în graiul locuitorilor, înșă printre semeni trăiește încă legenda voievodului Ploscînea, urușii îl poreclesc «geambaș» și «martir»,

așa se spune, nu ?

Și, la sfârșit, mulțam de veghea strălucită în care am căzut".

58.

„Cîte scrisori s-or fi rătăcit ? Dacă o s-o duc așa, voi împrăști pe toți călăreții măriei-sale Sănislav, schimbându-i în olăcari. Însă e ca și cum ți-aș trimite scrisori din iad. Mă bate gândul că nici una nu răzbește. Cerc cu buricul degetului ascuțișului pumnalului — Curența mă bănuiește ; ce tot reped înapoi cărți cu pecete ? Stăpînul meu vrea să cunoască pînă unde ajung — îi răspund. Cine mi-o face seama, acela să plătească. Dar el nu mă crede. Stăpînul tău ? — pufnește. Și se uită pe sub sprîncene la mine. Lămile privirii lui îmi trec peste obraji. Pe a mea de la cingătoare i-aș trece-o prin inimă. Să-și amintească în clipa supremă de ce-i în stare un «kîpceac».

Am întîlnit aici un neam, Toksebicii. Sînt Toxăbeștii de la noi, Bălaciui îi știe mai bine, cu obrazul spîm și nas turtit. M-au iscodit, amirosind c-aș putea să îndrug două- trei vorbe în limba lor, ce și de unde vin, și au deschis ochii cu mare interes într-acoace. N-am prea izbutit să mă înțeleg cu ei. Își plimbă coada cu dispreț deasupra tătarilor, însă adevărul e că suferă și nu au încotro”.

59.

„Neamuri supuse ca și noi, ca și noi muntenii slăvitului Sănislav, vreau să zic, deoarece pe el îl slujesc. De-ai vedea, măria-ta, cită mulțime de oameni se închină către tătari, te-ai grăbi să faci la fel. Aici sînt numiți tîlhari ai stepei cei ce nu pot fi luați de nicăieri și totuși există. Pălesc cînd și cînd, ziua sau noaptea, cînd nu te aștepti, tabunuri ale stăpînitorilor, dar mare stricăciune nu le cășunează, fiindcă, știe și domnia-ta, ce pagubă aduc înlăturînd cîteva picături dintr-o mare ? Și, cu toate acestea, viața merge mai departe, cum acest fluviu al bulgarilor pe care îl trecurăm, și negustorii (tot bulgari, deși cel mai însemnat oraș al lor fu complet distrus, pe cît am auzit) găsesc chiar prilejuri să prospere. Și o groază de bunuri se scurg spre sălașul lui Batuhan din Sarai . De mirare cum și noi ne scurgem cu lucrurile”.

60.

„Un amănunt ce-ar putea să te intereseze, măria-ta : ai avut un om de încredere, mă rog, un slujitor pe nume Oaneș pierdut cu ani în urmă și rămas fără știre de viață și voință ? Căci, printre multele neamuri întîlnite aici, la curtea cerescului Sartaș, feciorul hanului, s-a auzit de un rob de viță aleasă care cerșea răscumpărare din părțile noastre, anume din țara Oltului, unde spunea că s-a născut și a făptuit minuni de vitejie ca pupilă a voievodului de acolo. Tu ești acela ? Eu am prins zvonul din gură de

bolohoveni, cum sînt cunoscuți românii din miazănoapte (vecini cu maramureșenii), ce-și plimbă solii prin această stăpînire, doar cu mai mare obișnuință, îi mișcase stăruințele robului, povesteau. De fiecare dată cînd afla pătrunderea în sălaș a unui suflet de valah (și se întîmpla ca mai des de la ei să vină respectivul), nefericitul se cutremura în lanțurile sale și, încercînd să le rupă, se plîngea temnicerilor după libertatea-i trecută, descriind în chip de vis meleagurile părăsite. Și omenia unora răsufla printre gratiile strașnicelor lor porunci, li găseau crezare și poate nădăjduiau vreun cîștig dinspre zările aurului zugrăvite de închipuirea nebunului, fiindcă totuși îl socoteau astfel. Fapt este că au luat legătura cu cîte unul de-al lor, rugîndu-l să mijlocească... Bolohovenii au îndreptat, zic, în două rînduri trimiși către tine. N-au ajuns ? M-au înconjurat, deci, cu sporită atenție cînd au cunoscut că-s «muntean». Le-am mărturisit cît se cuvenea, și iată-mă purtător de cuvînt al dînșilor față de înălțimea-ta. Numai că, din păcate, eu nu știu cine fu acest Oaneș ; de aceea întreb.

Cu salutare..."

61.

„Îmi dau seama că n-ai cum să răspunzi, strălucite, îmi dădeam de cînd ți-am scris ultima oară. Așa încît mă vei ierta că, de capii meu mi-am pus în circă sarcina de a vedea ce-i cu năbădăiosul rob și a-i pregăti, de era cu putință, mîntuirea.

N-a fost. Nu fiindcă măria-ta mi-ar fi precupețit cheltuiala (la urma urmelor, sînt destul de bogat și mi-ar fi sărit în ajutor și averea lui ginere-meu, dacă te-ai fi dovedit zgîrcit), dar căposul la care-am pătruns, cu nesfîrșite greutăți, este un amarnic certăreț cu tocmai cine-i aduce, pe tablă, desfătarea. Și am cam priceput ce-l supără la tine. Zice că te-ai ridicat în cuget împotriva tatălui tău, de la care aștepta mila, ca de la un adevărat Arhanghel, și, pină nu va învia Ocrotitorul, nu va primi pomana lui Iuda, deoarece ar face legămînt cu diavolul. «Stai așa! — îl scutur. „Arhanghel sau Isus?» «Mi-e totuna ! — respinge. Un țap m-a împins în iadul lumesc, și el nu poate împrumuta obrăzar sînt!» «Te înșeli — i-am răspuns. Bănuitul țap este un căprior. Cum să spurce izvorul stirpei lui ? Vino și ai să vezi ! Vino și ai să trăiești ! O fi săvîrșit însă vreo greșeală de tinerețe !». S-a clătinat puțin la vorbele mele, dar închiderea a fost pe-a lui: ceea ce atît a dorit refuză. Iar a doua și a treia oară l-am găsit hotărît să meargă pe această cale. Meargă !”

62.

Noua pecete pusă pe pielea-i cu ce-o va mai șterge ? Pe prima a șters-o cu boala trimisă de Dumnezeu. Și-a cojiit trupul, iar sufletul, dacă a fost, și l-a alungat. Uitase. Fusesse atîta vreme altul, așa i se părea, cu alte frămîntări, mai aspre, și iată că se vădea același, cel care îngenunchea,

cu fruntea plecată. Prima dată cu un singur genunchi. Acum cu amîndoi. Intîiul în fața unui slujbaş, palatinul, acum în fața stăpînului. Mai mare cîntea, nu ? Care dintre cei, ai lui, ce-au văzut, se va fi bucurat? Căci nu se poate să nu fi fost nici unul. Ruda sa, Toma, al cărui fiu, abia născut, a primit numele Ștefan ca feciorul regal ? Tocmai el, ce-și avea curtea printre ruinele elui mai grozav oraș al lui taica Traian și care acareturile și le construisese din țandări de mult-vestite și sfinte cărămizi? Ce însemna umezeala din ochii regelui cînd îl privea pe hațegan, mai-mai să-l îmbrățișeze, și ce mîna înmănușată coborîndu-i pe umeri ca un porumbel ? Numai recunoștința firească datorată unei gazde ? E drept că stătea țeapăn la atingere cneazul și nu aproba decît atunci cînd el, Litovoi, găsea de cuvîntă să îngăduie cuvintelor regelui înveșmîntarea într-un sens și pentru ei. Totuși Bela încercase iarăși să strecoare în pergament chichița privitoare la ocrotitorul său. Să scape de judecată, în caz de... Să poată adică chema bunăvoința crăiască, de i-ar fi în primejdie capul. Să-și poată trăda legiuitul voievod la primul semn și fără semn. Dar legiuitul (și ingenunchiatul) s-a ținut tare. Mîrîind. Mingiîat cu smerenie de călugărul-dascăl Eutimie.

Și nu era ciudat că depusese jurămint de umilință înaintea străinului în chiar locul bătrînei cu nume îngemănat, Ulpia și Sarmizegetusa, cum i-a deslușit mai tîrziu călugărul ?

Aproape că-l pizmuia pe Sănislav. Din pricina privilegiului de a-și schimba stăpînii ? Tata Bălaciu pretindea, răutăcios, că Munteanul, cu tătarii lui, era mai slobod decît el. Să-l învinovățească ? Pentru că spre aceeași părere înclina și Chindea. Nerozii ! Voiau să ia calea stepei pe urmele lui Basarabă ? Să le aducă plocon nenorocirea ? Nu cumva închipuirea înfierbîntată a lui Oaneș, a pîrdalnicului Oaneș, va fi ațîțat deja focul ? De iertat îi ierta însă numai fiindcă nu pricepuseră un anume gînd al său. Neastîmpăratul cuman îl ghicise. Cînd avea să sosească și clipa aceea ?!

Apoi. Ziua îi era plină și de alte griji. Neînsemnate. Văduva lui Cosain, așezată în lăcașul stabilit de Bărbat, fugise. Nu știa nimeni unde. Trebuia s-o caute. Prea multe vorbe înșira femeia. Și nu dintre acelea ce-ar putea să-i priiască. Dimpotrivă. Zănatica ar fi fost în stare să asmuță pe unii și pe alții sau să muște ea însăși ca o adevărată lupoaică. Veșmîntul ei negru stîrnește. Ah, cît de neprihănită se arată în giulgiu-i străveziu !

63.

Prima dată cînd anul îi trece așa de greu. Poate fiindcă n-a îngropat cum se cuvine anul vechi, nu l-a alungat, măcar, departe de sine, ca toți oamenii. Ei au umblat cu colinda, cu plugușorul, sorcova, brezaia și celelalte ; el s-a mărginit să-i primească la Curte și, căznindu-se să zîmbească, le-a ascultat urările cu gîndul dus. N-ar putea spune că n-a fost veselie în preajmă-i, dar a fost fără el. De Sfîntul Vasile, fiecare și-a luat unealta cu care lucrează îndeobște și-a mînuit-o de trei ori — plugarul sapa, pietrarul dalta, croitorul acul și ața, dulgherul tesla, și-a

umflat foalele fierarul — el a ridicat oare spada ? N-o s-o ridice tot anul ? Au mers doi câte doi în grădinile lor, cu toporul și brațul de paie, și au repetat semnele și vorbele întru chezășuirea roadelor pomilor — în ce grădină a intrat el, căci, de când o țară întreagă e a lui, grădină nu mai are ? Și dacă Elena nu punea cărindare de ceapă, n-ar fi încercat cu nimic viitorul. Însă așa a aflat, ce ? Își amintește că a mormăit când i-a spus c-o să fie iulie ploios (i-a arătat coaja lui iulie) : „Aha, n-or să năvălească tătarii !” Incolo, s-a purtat numai pe dos, Simțindu-și o slăbiciune coborînd pe andrelele grumazului, s-a culcat ca neomul în zi de An-Nou, a dat cu împrumut, și, unde mai pui, venețienilor ! N-a căutat în noaptea Trecerii să vadă când se deschid cerurile. Veghind, s-a rînduit doar alături de dobitoace, plîngîndu-și necazurile, cu deosebire că ele întîiași dată cu glas, el fără. Dar e și o parte bună în asta : neputînd nimeni să-l audă, însemna că nimeni n-o să moară.

La Antănăsii a fost bîntuit de ameteți și grețuri, luînd-o înaintea copiilor. L-au frecat pe mîini și pe gît cu oțet, i-au legat rădăcină de brustur pisat la frunte. I-au desființat de aplecate. Iar fratele Ivașcu a rînjit, aflînd. Cine-i mai gîrbov, cocoșatul sau vîrstnicul ? Și care sembuibează cînd stăpînul are din cale-afară, dumnealui ori cîinele ?

În april, după ce a dormit lung și bine, ca în zicala unchiului Marco (avril dulce dormir), judecată blestemată : în sat la Dioșli, unul a tăiat altuia apa la moară. Hotărîrea sa a fost : apa să vie la matca ei. Dară morarul cel nou și chior : nu, că să vină anul de apoi, cînd lucrurile se întorc cu toate la obîșie. Și-a mai îngînat și ceva în legătură cu cneazul Roman, cum că județ numai de la el primește. Drept care i-a luat capul. Să se ducă, nemernicul, să-și capete dreptatea pe lîngă răposatul ! Invățînd totodată că unele lucruri trebuie păstrate mereu în albia lor.

Totuși, la dricul aratului, au ieșit mulți cărăbuși — anul avea să fie mănos — și țărani au făcut multe prosii, deștelenind întîia oară, locurile de două brazde s-au socotit destule, cele de trei mai puține, iar cele slabe mai deloc, ceea ce dovedea că au ținut seama de îndemnurile sale. A scormonit în suflet și a descoperit o fărîmă de bucurie.

În mai, s-a mai scuturat nițel. I s-a părut că poate, ca găina, să bea apă și pe urmă să se uite la Dumnezeu. I-ar fi prins bine un sfat. Numai că Prea-Înaltul n-avea poftă să i-l dea. Nu se va scălda încă în apa, spurcată — zice-se — a Prutului ?

A alergat un timp după femeia lui Cosain, ca să vadă unde se mutase din proprie vrere (trei schituri a schimbat nefericita !) și a tot încercat să-și ceară iertare, ca și cum ar fi avut vreun rost și ar fi reușit să-și lămuirească această curioasă aplecare. A fost de fiecare dată blestemat cu vorbe grele. Dar fetița lui și-a Elenei crește ai parcă nu-i de lepădat

Și deodată, nenorocirea : Chindea s-a culcat și, adormind, nu s-a mai deșteptat.

Bătrînul sfetnic ! Fără dînsul e singură lumea !

Cîți ani să fi avut, el care dusesse pe umăr două domnii ? (A doua se sfîrșea ?)

Apoi, la scurt timp, moartea Moşului — semn îngemănat : dispare unul, apare altul. Sau, mai curînd, apune binele ca să răsară răul. Răul care cine ştie dacă nu se va dovedi bun pînă la urmă. De nu poartă dintru început un obrăzar fals. Abia apucase să verse o lacrimă în cinstea vrednicului şi de veşnică-dragă amintire bunic, că de peste Dunăre, de la bulgari tata Bălaciuculese veste neagră : dădea tîrcoale malurilor şi privea lung încoace un boier Dan, român de neam, ce-şi zicea sieşi Ban. Nu-i fu greu să-l ghicească. Şi, de departe, să-i vorbească. Prea devreme, amice — îi grăia în cuget. Pricepi ce vreau să spun. Nici n-am împlinit zilele de post şi de mătănni pe care întruna mi le-am propus pentru... Mai du-te şi te plimbă ! Aici nu te aşteaptă nimeni, ori mă înşel ? Totuşi, ce n-aş da să mă împărtăşesc din păţaniile şi cunoştinţele tale ! De pildă, ce-i pe la curtea din Tîrnova a flăcăiaşului Asan Mihail şi a reginei-mame Irina, ce-i dincolo, în împărăţia romeilor, unde ai fost, nu-i aşa ? Şi iarăşi : ce-i aici împotriva sîrbilor, cită putere găseşte Comnena într-un oraş ca Raguza şi într-un prinţ ca acel Hulm, vasal ca şi mine al regelui Ungariei ? Şi ce mai unelteşte cel care l-a băgat în jug, rusul Rostislav, ginerele şi ciracul aceluiaşi ? Dar e adevărat că se pregăteşte reîntoarcerea bizantinilor la Constantinopol ? Dumnezeu să-l ţie pe Vataşes ăsta, cu toate că-i de lege prea-grecească ! Ceea ce se recucereşte este totdeauna sfînt.

Simţea că i se usucă gîtlejul, simţea că i se naşte un fel de dragoste amară pentru acest pribeag, că vede în el un soi de Milea-Mihail, mai cuminte, pe care încă-l bănuia cu o bănuială adăugată, însă căruia începuse să-i vorbească. De ce, bătrîne ? Oare nu cercetezi şi tu stările de lucruri ? Oare n-ai învăţat că nu trebuie să dai greş nicicum ? Sau te mină, pîrdalnic, dorul ?

Rămînea visător, cu mina întinsă (arătătorul ţintea, credea cu tărie, numai adevărul) în Sfat, cu aurul în palmă printre aurari, cu aurul mai îmbătător al grîului în pumn — dar asta avea să fie mai tîrziu —, cu sabia scoasă, perpetuînd mînia, cînd ar fi trebuit s-o curme faţă de ai săi, tot ca să nu uite a se adresa Banului Dan, călătorul oprit, încremenit pe malul drept : Nu te-aş sfătui decît să ai răbdare. Certuri în familie nu vor fi, ascultă, nu vor fi, cît timp mai sînt de adus la sinul patriei-mumă pămînturi înstrăinate, sălbăticate. Toate pe tine nu te frămîntă, poate te rîciie doar zimbrii răzbunării, aibi răbdare. Deschide bine ochii pe unde te duci. Mihail însuşi de mi s-ar arăta, nu l-aş ierta, dar sînt pregătit şi pentru asta. Mai tîrziu.

Noaptea visa de-adevăratelea. Că se plimbă într-o arcă elină, că face negoţ de purici la turci (ce nume spăimos au şi ăştia !) ori că urcă, într-acelaşi scop, pe Volga la Batu, bătînd palma cu Basarabă, întîlnit întîmplător într-o mare herghelie, unde sălăşuieşte chiar, cu piedici la picioare, Sănislav. Se scutură prin somn şi urlă : Nu, astea sînt daravele tale ! Ale mele, haihui fără patrie, alungat de un domn sîngeros ce mi-a ucis tatăl, care vor fi ? Nădejdi fără mîine, pentru care va trebui să lupt călătorind la Ohrida să-mi găsesc un episcop pe măsura românăţenilor

mei, la Niceea pentru anumite legături, mai trainice decît cu puiul de curcă bulgar, și, de ce nu, la curtea lui Uroș ? — Du-te, Dane Bane, și slăvește-ți singur neamul și familia ! Vădu-te ca într-o oglindă.

Se aprinde pe ici pe colo, în Romanați, foc de paie. Se-aude că locuitorii n-ar mai lăsa pe trimișii papei să predice. C-au dispărut de curînd convertiții lor. Se leagă faptele cu ceva dinafară ? Nu poate crede. N-o să pună, firește, stavilă credinței mătușii Marena. Însă bine-au făcut pedepsind slăbiciunea obștile ! Cum bine fac cei ce stăruie în legea lor strămoșească ! Și românii, pare-se, nu și-o trag nici de la Roma, nici de la Constantinopol. Cel puțin aceasta fusese părerea împăratului Ioniță.

Și cei din Antina și Reșca ?

Răspund vecinii :

Se laudă cu Romula lor, mica Romă, dar aia mare, ce, nu mai există ? Și cine veghează asupra măreției ei ? Nu arhiereul din scaunul Sfîntului Apostol Petru ? se întoarce fiica împotriva mamei ?

Iar Eutemie Bălcescul :

Nu-s buni papistași, cu toate că susțin a fi din vremea lui Formos-papa. Nu liturghisesc o boabă în latină. Au atîrnat, pe cît se spune, de episcopul de Tiia, pînă la o vrajbă aprinsă ori întetită de răposatul cneaz din Celei. Atunci s-ar fi ivit și un dominican ce, răscolind în ruine, ar fi dat peste înscrisuri din vechime dovedind cum că trăiau pe o cetate vestită, Romula, și le-a băgat în cap aceasta. Nu știu să-i fi închinat vreunei episcopii catolice. Poate că, la fel cu cei de-acum de la Nedeia, or fi rămas uitați în așteptarea unui prilej.

Însă zeloșii drept-creștini din preajmă :

Ba s-ar cuveni ca fiica să se ridice împotriva mamei cînd dumneaei, pierzîndu-și bărbatul, se apucă să prea-curvească.

Numai vorba asta și ar merita s-o pedepsească. O blasfemie.

65.

Poate nu-ți dai seama că e vorba de fiul lui Roman- Nicolae — îi scria după vreo lună tata Bălaci, îngrijorat de tăcerea sa. Să trec apa și să pălesc la Nicopol, pe unde se-adăpostește ? Să-l reped pe fecioru-meu care, socot, îți este de la un timp mai drag ? N-ar fi nici o primejdie pentru noi și oamenii noștri, căci numitul Ban are doar în jur de o sută de inși, vlahi culeși de prin Pind. I-adevărat că se bucură de oarecare slăbiciune din partea bulgarilor și românilor de prin sate, dar ne-om descurca noi. Domnia-ta trebuiești scăpat de ciotul ăsta.

Nu ! — i-a trimis răspuns. Nu, cu tărie ! Vezi-ți de treburi și nu zgîndări nici o rană. Tu singur ai spus că pe malul celălalt clocotește ura și că asupra noastră se cheamă bubele, rîia, ciurma. Pricinile nu le cunosc — sau le bănuiesc așa : mărunte —; vrei să le oferim motive puternice, recunoscute ?

Ce va fi gîndit Bălăceanul la acest răspuns, îi era greu de închipuit. Va fi înălțat din umeri. Și atunci scopul său ar fi fost atins, fiindcă nu voia să se înțeleagă că n-avea inimă să se lipsească de ființa, fie și pierind prin ascunzișuri, unde nu-l mai putea urmări, a pribeagului. I s-ar fi făcut

rușine. Se rușina adesea de mai vîrstnicul său păzitor.

În schimb de cumană, grozava lui soție, i se părea că, oricît s-ar apropia, nu va tulbura adîncă lor înțelegere. Cu multă sfială, o revedea în minte pe femeia aceea și se cutremura de minunăție. Cînd ajunsese prima oară, în împrejurarea luptelor (altora) cu cavalerii și bărbatul nu se afla acasă... Cum l-a primit cu dîrzenie... Cum, mai apoi, venind la Nedeia cu tatăl ei, Basarabă, întors de la tătari, ea l-a izbăvit de bănuiala de trădare, nu el... Însă acest ceva izvorînd de la drăcoaică și sporind în sine se îmbina cu o cumplită neîncredere : ce puneau la cale ei patru, uniți într-un suflet de muiere ? Il refuzaseră cînd, de dorul lui Oaneș, le-a cerut să-l trimită pe tînăr la Curte. Și cu Teleormanul ce faci ? Să zicem că mor mîine. Să zicem că-i apărat de rudele soției mele. Dar Vlașca și tîrgul lui Bucur, pe care le-am luat cu sudoare ? — întrebă tata Bălaciul. Avea dreptate. Mai ales că baciul vrîncean spunea că așteaptă să se întoarcă în țara sa de lîngă brodnici cu două oști : una de oi nenumărate, alta de olteni numărați, dar ca frunza bradului prin tărie. Să nu mai fie nevoit să haiducească, pocăința lui fiind deplină (povestea i-o adusese la cunoștință Bălaciul-fiul și era foarte frumoasă cu piticul acela din pădurea de aramă ce-l muștrase că strînge comori de siniubire , în loc să ostoiască suferința celor mulți), să se apuce iar de îndeletnicirile sale, care au fost acelea de a apăra moșia obștească și de a ajuta pe năpăstuiți.

Avea haz întrebarea pe care el, pe negîndite, o pusese atunci, aflînd : de ce trecuse ortomanul peste umărul lui Sănislav, care se întinsese pînă spre Buzău, și nu croise planuri cu Munteanul ? Păi sigur, doar nu era prost să urce în căruța acestuia, ce gonia drept către sălașele tătarilor, de care atîta se ferise și din pricina cărora fusese să-și încarce sufletul, zburînd azi un cap închinat în Tîrgul Putnei, mîine unul la Rîmnicul Sărat, poimîine unul la Căpotești !

Totuși, tata Bălaciul și Basarabă nu rămîneau mai puțin vinovați față de sine. Ce însemnase, cînd îi chemase în preajma Slatinei, alergătura lor la Cîmpulung ? E adevărat, tîrgul vamei a fost luat și fără ei și nici nu s-a băgat de seamă vreo întărire grabnică a cetății în urma călătoriei dumnealor, dar s-au dus doar ca să-l țină pe voievod de vorbă ? A urmat ciocnirea-i cu păgubașul în Loviște, ciocnire cruntă, la care dînșii iarăși n-au participat. Răspuns obraznic : că ei, adică, nu vor lupta cu frații. Și mai vrea Bălăceanul să-l prindă pe Roman-Dan ! Să se bucure, cînd ai săi îl părăsesc, că regele Bela se dovedește tare săritor la sprijin ?

N-ajunsese la cine știe ce rezultat în lupta aceea și căzuse la împăcare, hotărît să încerce și a doua oară, măcar și pentru a-și măsura puterile ; cu toate acestea, nu găsisese timp de întristare. Undeva la Cornet, îl alinase privirea de o clipă a văduvei lui Cosain, după ce doi oșteni, dintre care unul micuțul nepoțel Alexandru, ce nici nu isprăvisese cu pojarurile și cu vărsatul de vînt, i-o aduseseră din mănăstire. Neroada îl scuipase în văzul tuturor. El rîsese cu nerușinare. Spre plăcerea și întru dezlănțuirea mulțimii de bărbați. Moș Apeș, se botezase singur, dar dacă a oftat cumva, n-a făcut-o din pricina poreclei, ci de mîndrie.

Elena nu vede pe unde calcă de fericire : a mai născut o fetiță. Ii are strînși în jur pe toți cumnățelei : pe Nicolaie, pe Ivașcu și pe Bărbat ; cîțiva nepoței, precum și pe două cumnate : Arsinca și Sămîna. În curînd, va să pice și mătușa Fevronia, s-o umple de daruri venețiene : pînze cu ape și cu solzi, oglinzi și altele. Va arăta ca o regină. Bărbat însuși se mișcă în felul unui paj. Intotdeauna i-au plăcut frățiorului treburile casnice și podoabele. Și nu-și ia femeie, ca să nu trebuiască să renunțe la ce-i place. Chiar și Mihail învie (într-o discuție) spre a-i aduce omagiul, cum spun latinii. Însă mătușa Marena nu mai are ușă deschisă la Papă, ca să-i procure o solie de acolo. Fetița e Iisus-ul lor. Nu s-a născut în iesle, s-a născut la o curte bogată, prețuită de bunătățile venetice, dar treacă ! Iar în timpul ăsta, țărani murdari îndură foamea, chit că au slujit în oaste. La munte sînt mai slobozi de nevoi, și fără stăpînire au trăit veacuri de-a rîndul, însă aici, în Romanați și dincolo, în Baltă, la socru, oare n-au măcinat puțin ca să dea mult ? Gurile familiei ! Ce le pasă stăpînilor de alte guri ? ! Unii au ajuns duci de Fluieră-Vînt, ca Mihail, iarăși Mihail, dar cîți s-au înjugat la plug ?

Privește și, cînd privește, gîndește. Cînd petrece — o marea sărbătoare a soției ! —, încă gîndește. Nimeni nu bănuiește că petrecerea nu se lipește de el. Dacă mîine va fi altfel în Țara Românească, nu va fi fiindcă una și cu una fac două, ci fiindcă unul și unul, oricît de săraci și necliopliți, alcătuiesc o mulțime în stare să poarte armele, să izbească în hotare impuse și să le mute, să înece în Dunăre și în Mare lifte spurcate la puținul lor. Ii e necaz, în credință, că Dumnezeu se uită cu ochii lacrimoși, de femeie : Vai de poporul meu ! Și amenință cu Ziua de Apoi. Să vină, ei bine, să vină !

Dumnealui „logofătul” Bălăciu (este titlușul și slujba, nouă, pe care s-a gîndit să i le dea, după tipicul bizantin, ca să-l lege de Curte) n-a sosit la ospăț. A mînat-o pe soția sa, grozavă mîndrețe, ca și cum ar fi socotit pe degete și ar fi găsit că tocmai arătătorul era darul ce-i lipsea. Nu știe unde țintește, dar teafăr e, nu ciung, nu scopit, și, să țină minte, pentru ploconul trimis chiar îl îndatorează,

În schimb, s-a arătat Chindea între două înfulecături și vin, un strigoi ca și Cosain, Mihail, Oaneș, Bătrînul, deși mai altcumva, și l-a dojenit cu tăcerea, zicînd mai degrabă către fruntea-i : tu porți pe greabăn povara a mai multe domnii ! Însă, firește, putea considera că s-a îmbătat. Sau c-a luat cîmpii... Ialomiței !

Și petrecerea s-a sfîrșit așa cum începuse : cu înpărăția muierilor. Ce-a fost lăaturalnic s-a împrăștiat.

Apoi, dintre femei numai una : mult-dorita, presimțita în vinele sale de cînd a tresărit în sine vînjoșenia bărbătească, măcar c-a trebuit să mai umble și să n-o întîlnească decît tîrziu, și să sufere din pricină că se

rînduise altuia, și că nu voia încă să-și asculte propria chemare, ci credea într-o stearpă datorie, el nevrînd s-o silească pentru că în clipa aceea ar fi pierdut tot rostul plăcerii, și gândului tainic, și visului de aur al mîntuirii. Împlinirea venind dintr-odată, cu un pas atît de firesc, încît nici nu i-a lăsat răgaz să cugete... Ce gând ar fi putut să se iște în preajma foșnetului mătăsos al iubirii doborînd armurile, corvoadele și dezlegînd mîngîierile, fragede fiindcă amîinate, și de nedescris, întrucît nici doar visate, oricum nenădăjduite. Piele chemîndu-și chinul și, în toiul lui, devenind uitare, uitare a trecutului, spre a se clădi vigoarea și bucuria, descoperirea sinelui și topirea-i în lăuntru perechii. Moarte fu deplina uimire, dar moarte în care se văzu în chip neîndoielnic aruncat în durată.

68.

El călărește — brodnicii știu. Către ei se grăbește. Nu stîrnesc tătarii. Privesc în zarea sosirii sale și înnoadă pe o frînghie patru noduri de speranță : primul, voievodul ăsta de pe Olt le este prieten ; al doilea, n-are nevoie de pămînturile lor și de vămile lor ; al treilea, de negoțul lor, da, în măsura în care dumnealui, de la tătari în sus, spre chitai și de la varegi în jos, la greci, n-avu pătrundere ; al patrulea, vom prinde Dunărea, vadurile și, bine-ar fi, orașele de dincolo. Un voievod prielnic...

Iar pe Sănislav, lasă-l în pace !

Călărește. O mie-două de oameni, o nimica toată. Bunul Bălaciuc-tatăl din Teleorman e cu el. Și flăcăul lui. Și tot cu el Basarabă, mult-mai-cutezătorul, căci a călătorit, auzi-ne și ne pricepe, la Batu-han !

Ce dorește ? —asta-i o altă poveste. Una mai nouă. Născocită de dînsul, dar parcă bîjbîită și de noi. Vrednică de pus în aplicare, dac-am fi avut oameni volnici. Și urîți sînt, Doamne : Litovoi are cap de cîine, iar Bălăceanul — cap negru. Bineînțeles, povestea lor se potrivește. Bucură-te, Proscînea, pe unde te-a tăiat Djebe cîndva !

E la Cursul Apei — vama lui Sănislav. Se răzgîndește ? Nu, nicidecum. Iată-l și la Buzău. Delegația noastră îi prezintă patru puncturi. În ăstea va trebui să se înțeleagă cu noi, în rest, celelalte, privitoare la țîțînele lumii, îi sînt libere. Chiar încântător ce va face pe sub podgorii. Dacă Basarabă și Bălăcenii se vor hotărî să mi-l ajute.

Știam noi că omul ăsta nu atîrnă ! Nu i-au fost necesare decît puține cuvinte — să apere ce-i de apărat într-al nostru, să ia dacă și noi... Și azvîrli șir continuu de la Comățel la Brăila. Vom putea, obșteni, mîna turmele spre Orașul de Floci în zorile zilei de mîine !

69.

„Nu te temi de ce va spune prietenul vostru Sănislav ?*’ — îl întreabă deodată pe tata Bălaci, sfredelindu-l cu privirea. (Oare ghicise, în sfârșit ? Oare era un naiv fără pereche și prihană ?)

„Mă tem de ce va simți față de măria-ta. Și e păcat. De ce va spune, nu-mi pasă. Aș putea oricând să-i amintesc că pământurile acestea nu erau ale lui. Ba, într-un fel, chiar erau ale mele, fiindcă românii veneau adesea măcar să-mi ceară sfat. Și apoi, dumnealui nu putea să le cucerească. S-ar fi supărat cu tătarii.”

A zîmbit, ținîndu-se în șa cam spre spate, astfel ca zîmbetul să meargă mai degrabă în sus decît spre cneaz.

„Ai întotdeauna răspuns — se coborî el aspru. Și... și dacă mă gîndesc la ce-am auzit că locuitorilor ăstora le-ai făcut cîte-un pustiu de bine, pedepsind de pildă tîlharii care i-au călcat cumva, cred c-o iei înainte și cu fapta”.

„Isprăvile de care vorbești le-a săvîrșit mai cu seamă socru-meu Basarabă. Cît mai poate...” — rosti Bălăceanul, parcă fîstîcit.

„Dar cu îndemnul tău !”

„E-adevărat, însă... Poftim ce-aș vrea să nu uiți : că oamenii aceștia aveau nevoie de apărare. Că, din cauza amestecurilor și trădărilor, nu mai găseau județ între ai lor sau îl doborau repede, căci tot repede se dovedea nedemn de încredere. Lucrurile au decurs oarecum de la sine. Mie nu-mi plăteau dări, în schimb îmi aduceau daruri. Uneori atît de bogate încît mi se face rușine”.

„Blănuri de jder, ce ?” — îi strigă. Poate și deoarece o pală de vînt îi izbise în față venind de peste Dunăre.

„Să n-o luăm așa ! — ridică de asemeni glasul tata Bălaci. Întîi că, și dac-ar prinde mezinul ăsta al animalelor, n-ar ști să-l prețuiască. Sînt meșteri doar la argășitul pieilor mari, de lup...”

„De lup ?” — răcni el.

„Ihî — făcu Bălăceanul ca pentru sine. Apoi tare : Pe-aici bîntuie lupii”.

Calul voievodului se înfioră, nu călărețul. Acesta rosti sec, aproape plictisit :

„Dar ce ? Ce, adică, primești ?”

„Miere, măria-ta. Și din bucatele cimpului, cînd ajung să desfunde vreo fîneață și, firește, să culeagă”.

„Sînt plini de miere” — se oțărî. Și fiindcă Bălăceanul nu înțelegea sau se prefăcea, hotărî răcnind :

„Hoți de codru !”

„Ba !” — strigă la rîndul său cneazul.

„Spune-o cui o avea timp să te-asculte !” — se îndîrji el.

„Tu ai, fiindcă va trebui să mai călătorești opt-zece ceasuri, ca să mîi la curte la mine, unde te simți în siguranță și...”

„N-am încredere în prietenii ăștia ai tăi, mă auzi, tată Bălaciule ?”

Te aud, sigur că te-aud — va fi gîndit Bălăceanul —, dar Dumnezeu știe ce-ai cătat aici. Ori m-am înșelat eu de multă vreme și l-am tîrît în înșelăciune și pe omul acesta ce mi-e ca un tată ?... „Greșești, măria-ta” — se trezi că doar atît spune.

„Nu m-ai chemat, cneze ! — sări de la una la alta el, voievodul. Am venit prin neastîmpărul bolii mele, darăși nu m-ai chemat”.

Și, fiind mai înainte, își întoarse calul, ca pentru a-i aține calea.

„Hait !” scrișni tatăl Bălaciului, fără să-și atingă sabia. (Oștenii erau în urmă la peste două sute de pași.) Iși înghionți bidiviul și, acesta sărind, mai că-i șterse urechea cu zăbala : „Nu te-am chemat !”

„De ce ?” se smuci el. Și, aflându-se în vînzoleală, parcă se vedea totuși de departe, cu ochii urmăritorilor. Copitele din spate sclipiră acolo unde șezuse botul.

„Pentru că... pentru că... — gîfii Bălăceanul. Am vrut să mă înstăpînesc eu pe pămînturile astea !”

„Minți !” — îl alungă voievodul.

„De ce să mint ? — șopti cneazul. (Șăgalnic ? Vîntul, nestatornic, stătuse.) Oare n-ai dorit să-ți spun asta ? E adevărul curat, cinstite domn de Tîrgu-Jiu și de Nedeia !”

„Tată Bălaciule !” — se opri rugător dumnealui voievodul.

Însă numitul alerga acum în trap deschis înainte.

Un scurt galop din partea sa.

„Ești o cutră, taică Bălaciule ! — îi aruncă, ajungîndu-l. Să-ți spun eu de ce nu m-ai chemat !”

Cneazul spinteca mai departe zarea dinainte.

„Fiindc-ai socotit c-ar fi prea devreme” — trebui să urle.

„Și-atunci ?” -- înțepeni picioarele calului Bălăceanul.

„Atunci înseamnă că se cădea să nu vin” — îi răspunse.

„Cum te vei strecura din mînia lui Sănislav ? N-ai lăsat lucrurile, aici, să se așeze. N-ai lăsat să se apropie firesc inimile de tine. Iar acum vrei să le ceri pînă și pădurenilor plată pentru Curte și pentru ostași. Cum însă pe mine m-ai numit fruntașul și supraveghetorul lor, de partea mea am să-i ușurez. Însă cu brodnicii te-ai chivernisit de minune”.

„Ești o cutră, taică Bălaciule ! — repetă el. Apoi, după o clipă de șovăială : Și ai o nevastă frumoasă !”

„Ia-o, dacă-ți trebuie !” — se răsti Bălăceanul. Porni într-un galop nebunesc.

Putea să se lase mai prejos ?

Oastea, probabil văzînd în asta un semn c-ar fi să se grăbească, izbucni și ea. Praful lor îl înghițiră îndată ce reușiră să micșoreze distanța. Pe urmă, își udară picioarele în Argeș, privind, cine știe de ce, în susul apei. Ei i-au așteptat pe malul dimpotrivă.

„Măria-ta și scumpe ginere — se înființă Basarabă —, iertați-mi aiureala : ați citit rodul-pămîntului în primăvară ? Eu, da. Și aflați că, în ciuda a ceea ce de-acum sîntem siguri, că grînele au întrecut pe cele de anul trecut și pe cele de-acum doi ani, tot mai mult va fi vinul. În așa fel că, dintre doi boieri, care are mai numeroase vii, va fi mai bogații.

„In păstaia ta bunul Dumnezeu n-a înscris și negoțul, cinstite Basarabă” — i-a răspuns.

„Eu n-am spus decît o prostie, măria-ta” — se ploconi cumanul, stîrnind rîsul cîtorva căpetenii, în frunte cu tînărul Bălaciul.

Dar el :

„Pricep unde bați”.

Și Basarabă, fericit, se rîndui lîngă ei, cu Bălaciul cel mic, alcătuiind un pîlc de patru, ce se îndepărtă iarăși de restul oștenilor.

„Numai că — a reluat el într-un târziu — drumurile noastre sînt în mare parte deschise, ale lui Sănislav tăiate cu bușteni groși. Tu însuși ești unul din ei. Să veghezi strașnic la Cursul Apei !”

„Tocmai asta voiam să dezbat cu măria-ta — stăruiești la Basarabă. Vrei să ridici un țarc împrejurul iui ? Mărturisesc că nu-mi vine la socoteală să tot cîrlesc scinduri și să înnădesc lețuri pentru păsări care pot să iasă și pe deasupra. Sănislav e un vultur, cum se înfățișează pe sine în stemă”.

„Un vultur legat de picioare de către tătari !” — a pufnit.

„Il pot slobozi cînd vor, strălucite. Rogu-te chibzuiește ! Mii de ereți care-or veni să-l dezlege pe unul ce, prin rînduiala firii, este rege. Clonțul lui nu se poate îndrepta asupra lor, fiindcă ei sînt oastea, și-apoi ar fi în primejdie să fie sfîșiat de acele clonțuri chiar mai mici. Însă asupra-ne...”

„Ți-e frică de el, boier Basarabă ?”

„Imi e, măria-ta — pleacă țeasta cumanul. Și mai știu că, atunci cînd este vorba de o țară, oricare, creșterea ei, înlăuntru, nu se cunoaște decît la urmă, nu în cirta umblării iscoadelor. Toate mijloacele de priveghere nu pot să prindă înmugurirea înceată. Te trezești doar cu bumbii plezniți. Așa am învățat privindu-te de aici, cînd erai peste Olt și nici gînd n-aveai să păsești dincoace și nici eu nu visam să te-aud cu urechile mele”.

„Lepezi deci de la tine însușirile pe care ți le-am lăudat, de iscoadă. Te-ai dus la tătari și te-ai convins că meseria aceasta lipsește ?”

„Nu lipsește, măria-ta. Dar n-aduce cunoaștere pe cît i-i faima. Iscoadele tătarilor au uluitoare simțuri, aproape să crezi că sînt în stare să-ți pătrundă în suflet ; totuși, ceea ce izbutesc ele să culeagă, se poate, cu puțină cernere, scoate din gura negustorilor. Lucruri trecătoare, măria-ta”.

După ce tăcu, odihnindu-și glasul, cumanul continuă :

„Iată, am fost la curtea lui Sănislav nu o dată, Bălaciul însuși a fost, însă n-am aflat ce se ascunde pentru că-i la lumina zilei. N-am dreptate, cneze ?”

„Cam încurcat ce spui, tată socrule, dar sînt alături de tine, dacă dorești să-l rugăm pe măria-sa să nu întindă prea rău coarda”.

„Ești mai bogat ca el, mărite voievod — se încălzi Basarabă —, ești mai viteaz, mai norocos și poate mai prevăzător. Nu-l aduce la disperare ! Cauți să-l silești să ți se supună ? Rangul lui este deopotrivă cu al tău, mîndria lui e tot atît de mare ca și propria-ți mîndrie, pe care v-o trageți din împrejurarea că sînteți pămînteni de viță veche. Uneori înțeleg că n-aveți loc unul lîngă altul, că întocmai același v-ar sade bine și că, prin urmare, unul va trebui să-l înghită pe celălalt, însă de ce nu lăsați timpul să v-aleagă ?”

„Timpul culege roua isprăvilor noastre, nu alege”. „Atunci sînteți aleși mai demult, dar tot de vreme, prin faptele strămoșilor. Ele v-au împins încotrova și nu mai puteți da înapoi. Însă fii înțelept, măria-ta, căci si de aici decurge înțelepciune”.

„Mulțumesc, filozofule. Dar hotărîrile pe care mi le ceri, le vom lua împreună peste cîteva zile, în sînul Sfatului. Cînd t-ei întoarce la veghiul tău, deie Domnul să nu te-apuce ploile, vei avea de urmat cele mai sigure porunci”.

Intre treburile obștești și cele de taină, uită repede cele două-trei îngrijorări care-i locuiseră sufletul. De altfel și vecinii, în frunte cu „prea-strălucitul” rege Bela și continuînd cu Sănislav într-o parte și cu bulgarii și sîrbii într-alta, se cufundaseră parcă în beznă, de unde nu mai ieșiră pînă la sfîrșitul anului. Știa el că-i o închipuire a sa și că așa ceva nu se întîmplase niciodată, din veac, că ceva se coace oricînd oriunde, fie bun, fie rău, și că la timpul potrivit se vădește — o pîine rumenă ori un șiroi de coptură —, dar nu putu să nu se lase legănat de această liniște părelnică și să-și spună : Ce frumos ar fi ca dușmanii să-ți zacă din cînd în cînd în întuneric, ca să mai răsuflă de ei ! Ca să nu-i ai pe toți deodată împotriva și ca să le arăți un chip tare vesel, de care să se mire, cînd s-ar trezi. S-ar numi asta un răgaz de la fire, tocmai cînd ar fi înjositor să-l ceri de la respectivii. Un răgaz ce-ți cade atît de rar, încît este îndoielnic că există. Dumnezeu îngăduie oamenilor să-și dăruie ei răgazuri numai cînd hărțuiala i-a sleit, însă atunci n-au cum să-și dea seama — cad amorțiți.

Prin urmare, simți că toamna aceea îi priește. Curioasă schimbare pentru un an ce începuse cam în rîcă !

Prezicerea se adeverise și în legătură cu ploile. În jurul dîmbului lui Basarabă de pe Ialomița se pornise un potop de mai mare dragul, din care însă n-a fost nevoit să se mîntuie ca tata Noe. Va fi stat, bietul de el, lipit de cămin în casă, tînjind de tristețe sau, vîzîndu-se ia una din odăile strămoșilor săi, se va fi îndeletnicit cu preparatul prapurilor oilor, cele necrestate în răboj, întrucît erau prada sa. Dar mai mult ca sigur c-a îndrăznit să iasă cu țurloaiele prin apa pînă la genunchi să-și facă o slujbă ce nici nu mai avea rost. Nenăvălind tătarii, nu se va fi ivit nici altă tipenie.

Aici greșea. Firește, fără să se sinchisească. Pentru că prin năboi au răzbit totuși unii. Ajungînd pînă la Curte. Trecînd prin vama cumanului și luînd salutări, ca și un oștean de călăuză. Și cu solie aparte către voievod. Aceștia nu puteau fi decît brodnici, care ori calcă pe ape ca Isus ori o despică. Iar oșteanul lui Basarabă i-a transmis un cuvînt foarte năstrușnic : „Stăpînul a zis : Șed pe un gorgan, un tumulus — întreabă măria-ta pe fratele Eutimie. Sînt încredințat că dedesubt se află îngropat un mare războinic călare, poate fi scit, dar mi-ar place să fie și roman. Unul ce va fi împrumutat obiceiul. Însă să nu te aștepți din partea mea să pîngăresc lăcașul”. Iar brodnicii : „Ai pus acolo un urs. L-am văzut mutînd cu umărul buturugile. Stăvilește apele, dar mai poate stăvili și altceva. Și ne-a zărit prin nori de ciudat de departe”.

Avu imbold a se preface că alte lucruri îl frămîntă :

„Măi oameni buni, cum v-ați părăsit voi casele pe o vreme ca asta ?”

„Pe-aici e timp frumos — răspunse unul din cei doi bărbați. Mă cheamă Coia, adică Constantin și sînt cîteodată ghicitor. Știam că pînă la măria-ta pătrunde doar aburul ploii”.

„Aha. Da'-s mlaștini străbătute...”

Cei doi zîmbeau. Al doilea se numea Măschiu.

„Eu vreau să slujesc în oaste" — spuse acesta.

„Mă, voi, sînteți iscoade ! — se rosti el. Iertare — adăugă, apoi —, parcă ziceați mai întîi c-ați fi trimiși ai obștii !"

„Și una și alta, slăvite voievod. Dar eu voi să încalc porunca și să mă oploșesc pe la tine" — reluă Măschiu.

„Ai cui, ai tătarilor ?" — își continuă el vorba.

Bărbații tresăriră.

„Dacă ne prepuneai altfel și ne legai cu Sănislav, trăgeam sabia !" — rîse Coia. Dar fruntea îi era, deasupra sprîncenelor, încruntată. Avea și mici broboane de sudoare.

„Nu certa un popor de negustori ! — se rugă Măschiu. N-o fi în stare să-și umfle pieptul într-atît și să și-l întărească, încît dușmanul să se lovească de el și să cadă ca o muscă, dar măcar o unsoare care să facă armele să ruginească, din silitră, vitriol, argint viu și ficat de chit, poate să-ți procure".

La început, nu pricepu ce voia brodnicul să spună. Apoi, avînd o bănuială, întrebă de-a dreptul :

„Și cum am căpăta siguranța că n-ai unge și armele mele ?"

„Asta cam așa-i ! — se întristă Coia. Se face că un neam care-a trăit sub mai multe stăpîniri să nu poată să dovedească a-i lipsi dorul de încă una".

Numaidecît, lui îi păru rău de întrebarea aruncată. Căută s-o dreagă :

„Nu pun la îndoială mintea și curajul vostru. De altminteri, voi i-ați plecat pe asupritori adesea spre nevoile voastre".

Drept care Coia întrezări la capăt o lumină :

„Vezi ? Dacă n-am dispărut, înseamnă că nici n-am înghițit toată otrava".

Însă era neprevăzător ghicitorul.

„Dar ați înghițit destul. De aceea, n-am să vă mai silesc și eu să înghițiți și de la mine".

Atunci se petrecu un fel de minune : cei doi începură să se certe.

„Are dreptate — făcut Măschiu. Am mîncat la c... cu nemiluita. Cu carul. Întîi ne-am îndopat zdravăn, ca să ținem la drum, și pe urmă, cu scoarțele mînjite — e adevărat, am pornit la tătari să le ducem alte-cele. Și credeam că mineăm și noi bunătați !"

„Ține-ți gura ! — îl popri celălalt. Ai uitat ce ne-a spus taica Giurgiu să nu trîncănim ? O să te spînzure la întoarcere !"

El căscă ochii mari. Brodnicii nu-l luară în seamă „Mai slăbește-mă cu taică-meu ! — se cutremură Măschiu. Cneazul a dat demult în mintea copiilor". Și, cu toate că mîniat grozav, se bătu cu palma peste gură. Nu se abținu. Scrișni : „Tot ce-l îngrijază pe dumnealui acum e să-i apere fundul Mușei. Ca și cum n-ar fi copt pentru măritiș !"

„Ai înnebunit, Măschiuule ! — îl luă mai blajin celălalt. Iți pierzi dreptul cum mă vezi și cum te văd. Cum o să te înfățișezi tu în Sfatul cel Mare, unde nădăjduiam să am și eu un loc lingă tine, și cum o să înfrunți privirile cnezilor Dragnea ?"

„Pui de cătea ! — scuipă furiosul. Fiindcă s-a pierdut obiceiul uceniciei pe la curți războinice, ăsta-și închipuie că poate cîrmui frecînd untură de pește".

„Are sprijin la Bîrlad, adică la curți războinice, cum spui tu. Este tare prin șapte sortii în Sfat, pe cînd tu te bizui doar pe cinci. Este bogat și încă se îmbogățește, în vreme ce pe tine te ține cu ce-ți dă”.

„Ce spuneam eu ? La naiba cu taică-meu ! Și-ai să vezi cum ți-l apuc eu de gît pe cotropeanul ! Numai să vrea voievodul Litovoi să mă primească în oaste”.

De numitul voievod uitaseră cu desăvîrșire. Abia la aceste cuvinte își aduseră aminte. Il regăsiră, cu ochii sclipind.

„Faceți-mă să înțeleg ce-i cu gâlceava” — rosti el. Ii explicară.

„Ați venit să mă băgați în certuri de familie ? — se supără. N-am încheiat cu toți brodnicii o învoială cinstită, avînd încuviințarea Sfatului vostru întreg ? Ce mai doriți ? Conducătorii vi-i alegeți singuri, după dătina strămoșească. Eu am alte treburi. Iar tu, Măschiu, tinere, pricep c-ai fugit de-acasă !”

Coia, mulțumit de mustrarea făcută prietenului său, rîse limpede, fără stînjeneală. În schimb, fiul de cneaz căzu la picioarele lui.

„Mărturisesc : da, am fugit. Dar, cum să zic, parcă n-aș fi săvîrsit fapta de capul meu. Mai ieri îl auzii pe taică-meu plîngîndu-se că moare fără să lase vlagă în urmă. Pe mine nu mă prețuiește. Pe Mușa nu se îndură s-o înstrăineze. E strîmtorat în Sfat, căci i se așteaptă pe curînd sfîrșitul. Acum el — și-l arată pe Coia — a plecat cu voia-i, eu însă pentru prima dată ca și cum i-aș fi îmbrîncit. Cînd s-a dumirit că n-are cum să mă oprească, sugrumat, mi-a șoptit : Ia seama, fiule ! Te duci la un domn mare. Nu-l scîrbi ! Și din parte-mi ai a-i ura doar sănătate”.

Povestea îl hotărî :

„Ridică-te ! — zise. Ai să slujești în coasta ungurilor înspre Severin. Timp de trei ani n-ai să-ți vezi țară și casă. După aceea, împlinească-se gîndul Domnului !”

Măschiu sări în picioare și dădu să-i sărute mina. Îl înlătură blînd.

„Tot ce pot pentru tine” — îl aținti. Apoi, adresîndu-se celuiilalt : „Ii va fi greu fără un om apropiat, o rudă, un prieten de suflet”.

Inclinîndu-se, Coia răspunse :

„Eu unul voi duce vestea tătînelui nemîngîiat. Și, cine știe, odată...”

Astfel s-a încheiat convorbirea, întru totul ciudată prin cursul ei, cu bărbații brodnici. Iar a doua zi scăpară o altă minune.

71.

Lîngă Olt, scîncea de cîteva zile pruncul Tihomir. Curată primenire ! „Tugomir !” — gîngurea cumana.

72.

Apoi fu spartul muntelui, căruia demult îi pusese gînd rău, căci clocotea apa Jiului și o făcea să se reverse și mai și împiedica trecerea pe

drumul cel mai scurt. Isprava ce i-a adus renumele de Omul Dracului. Oștenii înșiși se închinau ; el îi mîna. Cu bici de foc, li se va fi părut sătenilor și pădurarilor, de se apropiau cît de puțin. Să urce în iad nu îndrăzneau. Dar el trăi două săptămîni cu slujitorii preschimbați în diavoli tăciunii, cu jariștea în jur, cu piatra încinsă sub tălpi și, cînd sosi Alexandru cu budanele de oțet, nepoțelul aproape să nu-l recunoască. Sărmanul o luă la fugă în clipa cînd se porni să tune, pîrîie și plesnească. Uneori arunca cu mîna sa lichidul din găleată peste stîncă înroșită și îi venea să sară în cer de bucurie, cu bucățile desprinse. Oștenii, credincioși, se învățară repede cu nebunia aceea. Nu mai trebuia să-i dăscălească. Inșă erau foarte obosiți la căderea serii, pentru că se întîmpla să adoarmă pe iarbă moale, lîngă vreun copac, măcar că pămîntul începuse să tragă a toamnă. Poate că le ajungea căldura băgată în trup în timpul zilei. Tovarășii îi tîrau cu greu către corturile din vale. Pe urmă, nu mai semănau doar a draci și a oameni, căznindu-se cu sape, coșuri, tîrnăcoape, ci a sălbăticiuni rîmînd cu ce-i lăsase Dumnezeu, cu ghearele, cu ritul, cu colții. Ba, în amurg, cînd soarele roșcovan se lăfăia printre țepii pădurii arse, și cu spiridușii. Atunci îi iubea mai presus ca pe oricine. (Chiar și pe sine se îndrăgi un pic în vremile acelea.) Li ocăra numai să nu se piardă obiceiul. Să nu le pară că ieșiseră din lumea omenească, ajungînd ființe de pe alt tărîm, fără stăpîni. Harnici fiind cam toți și nemeritînd de fapt sudalmele, se gîndea cu plăcere că-i va răsplăti regește. Ceea ce a și făcut mai tîrziu. Incă doi-trei nici n-au mai vrut să slujească, apucîndu-se de beție. Dar aurarii dalmați s-au purtat de minune. Au cerut să muncească doar pe băutură, cit mai tare. Și nu le-a scăzut vlaga nici după.

Calea era deschisă, la capătul lunii. Puteau trece acum șase călăreți alături, neatingîndu-și scările și, bineînțeles, căruțe, nu ca înainte numai șiruri. Cugetă să sape vreo inscripție, cum săpaseră romanii în Loviște, inșă parcă îi fu rușine. Isprava sa, ca și puterea, era mai mică.

73.

„Banul” Dan apăruse iarăși în preajma Nicopolei. Dar încă era o umbră. N-o nimerise nici de data asta. Căci bulgarii trăgeau cu ochiul dincoace, nu se știe de ce - cu nouă rîvnă. Cu aleanul celor ce, văzînd o grădină care nu-i a lor, n-ar mai vrea s-o calce și s-o distrugă, ci doar invidiază și admiră pe stăpînul ei. Ce pace printre straturi acolo și sub umbrarele copacilor, mai rari sau mai deși, inșă nezguduiți de furtuni ! Să-ți odihnești sufletul nu alta, ceea ce nu e lesne nici cînd trupul ți-e odihnit ! Vorba vine : să zicem că acesta s-a bucurat de răgazul firesc de somn, că s-a îndestulat cu mîncare, este el odihnit cînd sufletul într-însul tremură ca varga ? Incît mai că nu se poate numi bunăstare numai ce-i treabă, întîmplare trupească. Așadar, privind și privnd, căutînd pe gospodar ca să-i dea binețe, cum se obișnuiește printre vecini, întrebîndu-se dacă acest vrednic ins n-ar putea și binevoi cîndva să le dea vreun ajutor, ia un dine păzitor ori sămîntă ori o găleată de apă în caz că le-ar seca fîntînile, bulgarii se făcuseră mieroși și, fără voia lor, aminteau

cam des în familie de „prietenu” lor. Nu ciocniseră un păhărel cu el, nu zăboviseră îndelung la taifas, dar... se vedeau făptuind toate,acestea. De aceea, simțeau și ei că altfel se chiora străinul acela, boierul sau banul Dan, peste gardul Dunării. Cunoșteau desigur adevărul — un fugar român cu dor de răzbunare — și-l primiseră cu cinste odinioară, găzduindu-l în patul lor mai bun ; acum nu-l mai înțelegeau. Și l-ar fi alungat cu dragă inimă, dacă n-ar fi fost bogat și, în nevoia în care-i aruncase Rusul, n-ar fi mîncat din dărnicia lui. Totuși, rămînea nu mai puțin un ghimpe. Fiindcă, de pildă, avînd poftă să trimită un plingător la respectivul vecin, n-ar fi alergat să-i toarne la Curte ? Iar acolo cine-ar fi ascultat, flăcăul prizărit Mihail, din osul lui Asan, slăvit fie-i numele osului ? Nu, însuși Rusul, bărbosul, socrul, care zice că, dacă i-a dăruit fata, trebuie să-i ia sabia. Ca să nu-și mai poată ține stăpînirea. Cîte belele n-au curs din situația asta ! Cîte biruri n-a născocit Mihail Asan, spre a cîștiga dragostea „tătucului” ! Și cum mai cîntă popii în biserici după mitropolitul din Tîrnova, pre slavonește — nu încape îndoială, în sănătatea Mări ei - Sale Cneazul Rostislav Mihailovici, stîlpul tronului ! Și cum mai joacă boierii, e drept — mai uneltind și pe la colțuri, barbă în barbă ! În timp ce ei mestecă nutrețuri mucezite. Ce vrea „bănișorul” Danciu — să nu li se mai scurgă nici măcar balele către livada vecină ? Nu întreprinde nimic; chipurile, așteaptă să fie chemat, de mulțime de rude, să pună stăpînire pe grădina aceea. Bezmeticul ! Cîți ani are Litovoi ? Și cîți frați ? Și cine-l gîtuie pe „logofătul” Bălaci, pavăza cea tare ? Sau cine îi arată că i se umblă prin așternuturi ? Cine pe gospodar îl învrăjbește cu craiul Ungariei, ca acesta să se scuture de un slujitor măsurat ? L-ar fi vrut alunga pe „banul” Dan cu fumurile și fluturii lui cu tot, aproape că visau o lovitură a îndrăcitului Bălaci cel Tînăr — nu, nu, ar fi fost în stare, socotindu-i vinovați, să-i treacă prin foc și sabie ori să le răpească și rămășițele lor din avut ! — pentru a pune capăt neîndemînaticeii răscoale. Se simțeau însă mici și neajutorați. Il înjurau pe vechiul și prezentul băgăreț și-l trimiteau la satana — ceva ce-și permiteau. Cît despre Litovoi, deși „păgîn”, „schismatic”, „letin” (prin apostazia lui taică-său), avea un merit grozav : ședea bine pe picioare.

„Cine ți-a spus ție toate astea ?” — se rățoi el, voievodul, către plănuitul voievod al oastei, Băiaciu. Primise de curînd să slujească la Nedeia, deși parcă purta cuiva sîmbetele. Lui sau mamei vitrege ?

„Nu se cade să dezvălui numele binevoitorului. Așa că... nimeni !”

„Ia te uită la el ! Băiaciu, glumești ?”

„Nu glumesc, măria-ta. Indeplinesc o datorie”.

„Iei în răspăr o altă datorie. Față de oaste”.

„Iscoadele sînt mai oameni deoît ostasii. Mai ales cînd...”

„Pricep E bulgar”.

„Noroc că mi-ai curmat vorba”.

„De peste Dunăre, oricum”.

„Nu-ți pot adevăra nimic. Dar în genunchi te-aș ruga să mă lași să-l prind”.

„Pe cine, pe sol ?”

„Ei aș, te prefaci după năravul ce se zice că-l ai. Pe Dan !”

„Ba”.

„I-aș scăpa de o pacoste pe gazde. Nu bănuiești cîtă mînie frămîntă pe bieții oameni, mai cu seamă pe unul Stanko, județ sătesc, păcătos odinioară față de noi”.

„Să-l termine ei !”

„N-or cuteza. Se pare că nemernicul are legături înalte. Cu Rostislav, știi ?, socrul”.

„Aha”.

„Și-atunci ?”

„Să ne vedem de treabă”.

„Cum dorești. Însă am bănuiala că nu cunoști ce se petrece aici, la cîțiva pași, în Romanăți”.

„Poate că da, poate că nu — îi răspunse în doi peri. Acum du-te și vezi ce-i cu solul regelui Ungariei. L-am lăsat cu Bărbat. Inlocuiește-l, trimițîndu-mi-l iute”.

74.

Cum pătrunsese vîntul în Antina.

Coborîseră cu ani în urmă pe Oltet, cu caii apătați și trei-patru sute de oi, doi frați mocani și, după pălărie, se putea presupune că veneau și mai de departe, de peste munți, din părțile Sebeșului. Dar nimeni nu i-a întreat. S-au oprit pe dealul Sarului și, mai întîi, au săpat o fîntînă, să aibă cu ce să-și adape lighioanele. Au prins gînd de statornicie. În scurt timp și-au vîndut oile și și-au cumpărat o moșioară. Totul spre bine. Și, cum, neizbutind a risipi întreg aurul, din pricină că nu se mai găsea pămînt de cumpărat în preajmă, ascuseră oala cu galbeni sub vatra de foc, fură furați de o slugă. Prima spărtură în liniștea lor. Cugetară să ridice o biserică, dacă Dumnezeu avea să-i ajute să-l prindă pe hoț. Dar de unde ! Mai tîrziu, ei înșiși mulțumiră Cerului că nu le-a împlinit dorința : ar fi făcut moarte de om și-ar fi fost păcat. Iar acum biserica trebuia clădită pentru aceasta mulțumire. Apoi se certară frații. Poate și din cauza averii, că o gospodăreau devălmaș și nu erau volnici a se bucura osebit de partea lor, poate din frica celui mai mare că locul ar fi blestemat și din dorul lui de a porni iarăși în pribegie. Ștefan, cel mic, i-a ținut piept, pînă cînd celălalt s-a hotărît să plece singur. I-a amintit de făgăduiala făcută lui Dumnezeu în legătură cu biserica. N-a reușit să-l convingă. Acela (pe nume Ion) i-a lăsat cîțiva bani să-i închine lăcașul pentru el și, vîzîndu-și dreptul în sfîrșit smuls din devălmășie, a cumpărat o turmă de oi cu care a trecut Oltul. I s-a pierdut urma. Rămăsul își orîndui cum putu mai bine viața și cît trăi, nu uită de datoria la care se prinsese. Și măcar că locuia în bordei cu familia, așeză sfînta temelie. Sortită din păcate să fie mîncată de buruieni, deoarece banii lui și ai fratelui se irosiră foarte repede, pe atît de puțin. El însă minți, cu limbă de moarte, că nu cheltuise aurul lui Ioni pe biserică, ei pe altele, și-i puse pe fiu- său, Stan, și pe noră-sa, Stoiana, să jure că vor strînge din nou suma aceea arzătoare, întru împăcarea sufletului său de „tîlhar”.

Și că vor înălța biserica negreșit, de îndată ce va fi cu putință, altfel moaștele aduse (dintr-un loc numai de el cunoscut, încît se pare că dobîndirea lor îl costase așa de scump) vor plînge în veac. Credincioși, moștenitorii nu precupețiră nimic, ca să-i îndeplinească diata. Lucrurile mergîndu-le un timp minunat, punga umplîndu-li-se din munca cîmpului și din diverse negustorii, avură și cu ce. Iată-i, deci, nu doar înaintînd cu biserica, dar și durînd prima casă la rasul pămîntului din satul ce avea să se cheme Stănești și mai apoi Săliște. Pentru frumusețea și tăria zidurilor ctitoriei lor, Stan făcu adesea drumuri cu căruța la Antina, culegînd și cărînd din acele grozave cărămizi late, rămășițe din vremuri fără amintire. Însă la ultimul, după olande pentru acoperiș, însoțitorul, feciorul său din flori, Trucă, îl ucise și-l legă de un cal pe care-l slobozi, știind c-o să-l tîrască acasă. Atîta cruzime îl sili desigur, să fugă în lume, să nu mai dea ochii veșnic cu nenorocitele rude. Se pierdu și el. Durerea aproape că luă mințile flăcăiașului celui mort, Gheorghe, și mamei sale, Stoiana. În zbucium înrîncenat, aceasta dori să zidească o mănăstire pe locul unde căzuse soțul răpus mișelește, să-l strămute acolo din biserica în care-l astrucase la repezeală și să se îngroape și ea, în veșminte negre, pînă cînd Domnul avea să binevoiască s-o ia la Sine. Il împinse la fapte pe Gheorghe și, după ce se tîrnosi vechea zidire de către episcopul Râmnicului, de unde primi și preot, ea însăși, cu ajutorul lui moș Grigore. Tesluianul, trecu fără răgaz la rostuirea bunurilor trebuincioase celei noi. Dar la Antina, căreia i se mai zicea și Romuna, viețuia obștea aceea ciudată, pe jumătate papistașă și cu mulți credincioși. Ei nu suferiră să se ridice în preajmă un lăcaș de rit grecesc. După ce lăsară să crească pereții pînă spre streășină, năvăliră cu tîrnăcoape, maiuri și ciocane și le făcură praf. Fiind sprijiniți și de cneazul Roman, măcar că ortodox, aveau îndrăzneală și nu se mai temeau de nici o împotrivire. Așa a rămas : distrugerea împlinită pentru ani numeroși. Se înverșuna Stoiana, urla și blestema, mergea pe la curțile boierilor și cnezilor (afară de Roman-Nicolae), asmuțea preoți și călugări și sate împotriva „catolicilor” din Antina — în zadar. La Nedeia n-a pășit. Poate fiindcă nu spera nici o înțelegere, nici chiar să fie primită. Gheorghe deveni bărbat în toată firea, dar parcă era lunatic. Umbla aiurea prin mica lui moșie și întîmplările țării treceau peste el fără să-l trezească. Cnezii nu-l luau în oastea lor, socotindu-l ținut. Abia-abia reuși maică-sa să-l însoare cu Rada, fata unui boiernaș, stăpîn pe o pădure, de la Apele Vii. Avu cu ea, ca prin vis, un fecior, pe care bunica îl botează Elefterie (adică „liber” pe grecește), apoi trei fete. Pusă la cale de bătrîna ațîțată, această căsnicie se dovedi un fel de victorie a ei. Învîrtindu-l bine pe cuscru, respectivul deschise un schit pe pămîntul său, în hotarul cu antinenii. Ginerelul fu însărcinat să-l apere și el nu găsi mijloc mai cu folos decît să le pîrjolească potrivnicilor biserica („spurcată”). Se vedea un nou Sfînt Gheorghe gata de a tăia capetele balaurului. Mai înțelept însă și în ciuda cuscrei Stoiana, Apelevianul îl împinse la pace și obținu într-adevăr ce voia : îngăduirea schitului său în schimbul potolirii ginerelui. Cei din Antina înghițiră în sec și primiră, apucîndu-se de sîrg să dreagă stricăciunile. Bătrîna mai făcu o încercare : se duse la Tiia la episcop, rugîndu-l să propovăduiască stîrpirea necredincioșilor și să ceară

mitropolitului de Ohrid închiderea bisericii din Antina. Sau să îngăduie fiului ei să strângă pe creștini și să alcătuiască oaste pedepsitoare. Episcopul ridică din umeri — era peste puterile lui : antinenii nu țineau de scaunul lui și nici de al mitropolitului. Cît despre război, o sfătuia părintește, dumnezeiește, să se astîmpere. Mai mult nu-i spuse, tăcînd desigur și jignirea suferită cînd cu sfințirea ctitoriei Stăneștilor, prin chemarea altui vlădică. Dar ea, al cărei gînd alerga nebunește, răspunse obraznic că la ce putea să se aștepte din partea unuia care trăia cot la cot cu letinii și huzurea din banii cneazului Roman. Episcopul o afurisi. Ea se duse val-vîrtej, plăti acatiste în biserica ei de la Săliște, spălă afurisenia prin harul aceluiași ocrotitor rîmnicean și pe urmă se cufundă în schim-nicia Apelevianului.

Vremea se scurse. Atotputernicul celeian pierise, însăși blîndul Grigore Tesluianul. Multe se schimbaseră. Numai Stoiana, la optzeci și ceva de ani, micuță și descărnată, cu ochii ca fulgerele, nu se schimbase. Prinzing prilejul, după treisprezece ani de beznă, posturi și rugăciuni, reînvie dintr-odată și, întorcîndu-se acasă, își robi fiul și întreaga moșie, spre a lua de la capăt zidirea mănăstirii visate, pe locul unde-o începuse și pierduse altădată, al uciderii soțului ei, la o aruncătură de băț de Antina. Pentru paza lucrătorilor și a clădirilor înarmă toată slujitorimea, și a familiei și a Apelevianului, năimind pînă și hoți de drumul-mare. Era în anul cînd se arătase pe malul Dunării, dincolo, la bulgari, „banul” Dan și la puțin timp după ce episcopul din Tiia murise de moarte bună în patul său și se așezase în scaun un fost egumen de prin mănăstirile Râmnicului (Vîlcii) ! Acesta, om aspru și neînduplecat, nu mai prididea într-adevăr să predice împotriva catolicilor. Iar în legătură cu obștenii din Antina și satele din jur, pretindea să fie spânzurați de limbă, fiind din cei ce abjuraseră credința ortodoxă. El, voievodul, aflase de cuvintele și purtările lui, ar fi vrut să-l aibă înlăturat, dar se temea să se amestece în treburile popilor, mai ales nepricepîndu-se la certurile lor. Hotărîse să-și ascută răbdarea.

Și deodată... Nu numai că mănăstirea aceea fusese isprăvită și schitul cel mic închinat ei ca metoc, nu numai că din ciocniri rămaseră vreo douăzeci de morți, credincioși din Antina cei mai mulți, nu numai că preotul de acolo fusese scos de barbă din amvon și răpit și risipit pe aiurea, ci și că poporul întreg din Romanați fierbea. Baba Stoiana pe de o parte, episcopul din Tiia pe de alta vorbeau deslușit de revenirea pe pămînt a lui Hristos spre a înlătura domnia lui Antihrist, înveșmîntat în sutană catolică. Bărbat credea că cel în care-și puneau ei nădejde era „banul”, însă el îl contrazicea : Fugi de-aici ! Feciorul lui Roman — Hristos ! — El însuși îi îmbrobodește pe bulgari, arătînd că tu ai tras în lege lătimească pe toți românii, silindu-i — stăruia Bărbat, — Știu ei că n-am silit pe nimeni. De altfel, pravoslavnicul lor stăpîn nu le este chiar așa de drag. Credința lui „adevărată” nu-i împiedică să-l blagoslovească frumușel cu înjurăturile. E prea proaspăt regăsită și și-a rostuit-o doar ca să le îngreuieze jugul. Apoi, la bunii vecini de miazăzi sînt la mai mare cinste bogomilii. — Cînd aleargă după o pradă, lupii se unesc între ei. Se sfîșie abia după ce o prind. — Va să zică ?, Va să zică, tu ești prada. Și ai putea să cazi înainte de a-și face dumnealor de petrecanie. — Mă

îndoiesc. Și nu-l las pe. Bălaciul să sară dincolo, ca leul între lupi. — A ta e voia ! L-ai întrebat pe părintele Eutimie de a sa părere ? — Mă îndeamnă să-i strămut pe antineni, câți nu s-or întoarce la turma-mumă. — Hm, are dreptate pentru aici. Dar pentru la unguri ? Pentru neamurile noastre venetice ? Ce vor spune ? — Mă gîndesc zi și noapte. — Elena ? — Udă perinile cu lacrimi de rugăciune. Nu într-o reușită mea, ci a răsculaților. Romanaților, zice, le sîntem datori. Antina ar trebui să dispară și acolo s-ar cădea să fie mitropolie ! — Ești pe calea cea bună, frate ! — mușcă Bărbat. Totuși, să ducă Bălaciul oastea să-i împăciuiască ? — Nu încă. Nu încă.

Și iarăși. Biserica din Antina aproape dărîmată. Baba, sfîntă de-acum, umblă cu picioarele goale. De mirare că nu-și pune coroană de spini. Cheamă în ajutor puterile raiului, angheli și arhangheli, cînd lucrează cu cele ale iadului. Acestea, îngemănate, sînt, iată : un episcop drept-creștin, judele Apelevian, Sfîntul Gheorghe- cel-Pierdut-Regăsit-Nebun, două slugi ale fostului cneaz Roman-Nicolae și, cine-ar fi crezut ?, fostul ucigaș Trucă, fost de asemeni rîmlean vechi, ajuns... stareț de mănăstire. Stăneștilor. Nu se dau în lături de la nimic. Taie și spînzură.. Pe temeiuri de credință. Puterea luminează nici că mai există. Să arunce asupra lor leul nedus la biserică, pe Bălaciul ? Nu încă. Nu încă. Poate mîine. Fiindcă, ciudat, Hristosul de peste. Dunăre, cel care aduce sabia, nu se arată în mijlocul lor. Este că au destulă sabie ? Că n-au nici în clin, nici în mîneacă ?

Din dezbierea aceasta cîștigă grozav bogomilii.

75.

Bălaciul cu oastea la Apele Vii.

Pune tabără.

Oștenii își văd de treabă. Cînd n-au ce face vînează.

Numai voievodul (Bălaciul) stă crîncen pe cal, cu fețișoara-i spre Antina (de asta îl iubește, că-i amintește de Oaneș ?), peste așezările Apelevianului.

Apelevianul aleargă la genunchii săi. I-i îmbrățișează. Voievodul îi poruncește să-și strîngă slujitorimea și să intre în rînduri. Stoiana rămîne fără jumătate din tăria ei.

Tîlharii. Voievodul îi tîrăște în fața judeului Apelevian. Sînt judecați în județul unde-s prinși, nu ? Aceștia cască ochii mari. Sclipiri complice, cînd descoperă pe cuscrul babei. Dar, v-ați ars, prieteni : judele, nepărtinitor, nu cunoaște pe nimeni. Pedepsele sînt demne de el : de la bătaia la tălpi la spînzurătoare. Este nevoie de acest flăcău cu statură de munte subțire (Bălaciul) ca să le îndulcească.

Episcopul de Tiia ? Voievodul îi sărută mîna. Cuvîncios, îl întrebă ce se petrece în episcopia sa. Nimic — spune arhiereul. Niște blestemați de necredincioși încearcă să împiedice înălțarea unui lăcaș pentru Domnul Dumnezeu nostru Savaot ! (Adevărat, însă asta se întîmplase cu peste cincisprezece ani în urmă. Acum ar fi fost, nu-i fie cu supărare Celui din

Ceruri, nițel altfel.) Despărțire plăcută, prietenese-respectuoasă. În răstimp de o săptămână, vlădica de Rîmnic își cheamă la sine oaia berbecată. În scaunul de la Tiia se așează păcătosul soldat pe nume Eutimie (cam grecesc), fiu al unui Petru, Pătrașcu, din Bălcești, în fapt mîna dreaptă a episcopului de Tîrgu-Jiu.

La prînzul unei anumite zile, se înfățișează o solie a năpăstuiților din Antina. Ziseră ei: — Prea-cinstite voievod, cap al oștii bine-credinciosului voievod și domn Litovoi-Mihail din Nedeia (Bălaciul este silit să încrunte încă mai apăsător din sprîncene), șterge nedreptatea pe care ereticii ne-au făcut s-o îndurăm. Adevărata credință... cea de la Rîm... Toți de la Rîm ne tragem. (Bălaciul : nu sînteți voi vinovați : fie !)... Și solia pleacă, mulțumită că li s-a ascultat păsul și că li s-a îngăduit închinarea firească, într-un alt ținut, mai apărât, moșie dăruită lor de domnul Litovoi, Mehadia sau Ad Mediam de lîngă Banatul Severinului. Doi ocrotitori în loc de unul : domnul legiuit și stăpînul lui, regele Bela. Ca să nu mai vorbim de înalt-prea-sfințitul împărat al creștinilor, papa. Pentru credință, oamenii își părăsesc cu dragă inimă pînă și căminul. Locul lor este acolo unde îi poate ajunge vestea lui Dumnezeu.

Gheorghe ! Oare pe Gheorghe va trebui să-l lege ? Nu. Iată-l alături de ficele sale amazoane ori arăpuști, frumoase de iau foc de la soare și aprind toți scaieții, iată-l deci (dar a fost cazul ca tabăra să se mute mai aproape, la Călușiu) descoperind că cineva e în stare a strînge și conduce oaste mai dihai ca a lui și socotind pe degete că acela care are în mînă două sute de inși cată a se supune celui cu două mii. Drept care, nu va pregeta să lupte la capătul pămîntului, la marginea tătarilor, unde și va pleca să-l întâlnească pe unul Basarabă. Însă, mai înainte, s-o aducă pe măicuța Stoiana !

Stoiana e adusă, nu legată — un fecior nu-și năpăstuieste mama, doar un fiu pe tată sau dimpotrivă, cum s-au mai cunoscut împrejurări —, dar cum preferă ea să meargă : pe jos. Maica este întrebată cu glas de mie-re : — Și-a îndeplinit datoria față de răposatul ei soț ?

— Da, fiule — răspunde. Acum se răsucesc în groapă schismaticii și păgînii și ucigașii (cum se vor fi răsucit, era un semn de mirare, cînd pe Truică, uns o clipă stareț dincolo, urma să-l țină tot astfel la Apele Vii ? !).

— Ce mănăstire își alege pentru slujba de mulțumită a lui Dumnezeu ? — La Romuna o așteaptă mormîntul.

— La Strugalea din Teleorman să fie !

Pe Truică l-a osîndit să grăpeze cu trupul — o otreapă — țărîna părintească.

Apoi, doclada lui Bărbat către sine :

— N-au avut nici o legătură cu „banul”. Iartă-mă, am apucat-o înainte cu această pustie de închipuire. Însă — și făcu o pauză supărătoare lui însuși, întrucît sinceră —, însă... (luîndu-și inima în dinți) mă temeam pentru tine. Cin' ne va duce la tătari, spre cuprinderea mării ?

Basarabă cerea ajutor : se rățoia la dînsul, pe de o parte, Sănislav, pe de cealaltă, tătarii ce aveau un nou comandant, pe Burundai. Sufletul său, de asemenea : Lupa se învoise să ridice vâlul și coada, dar alerga cu ultima în vînt, nebunește, și nu dădea semne c-ar dori să se oprească să-l aștepte. Unde să se ducă mai întîi ? Cum să se împartă ? Bălaciul nu era de trimis nicăieri. Înzestrat cu straja Hațegului, acum că „regele tînăr” moștenitorul lui Bela, Ștefan, se căpătase cu voievodatul Ardealului, sub numele de „duce”, și se arăta hotărît să taie și spînzure singur, se cădea să rămîină pe loc pînă la deplina lămurire și să țină piept, la o adică. Așadar, el încotro să se îndrepte ? Unul fiind, cum să se rupă ? Desigur, ca orice ban nescos încă din curs, avea și el un dos : Bărbat frățiorul, umbra — pornirea lui negustorească. Totuși, parcă uitase măiestria armelor de cînd se plimba prin străinătăți. Ce știa el, de la Chilia la Sinope și de acolo la Niceea, și de la Niceea la Bizanț, îi va fi de tot atîta folos ? Se va vedea. Poate-ar fi trebuit să-l trimită mai degrabă la Roma ori la frinci.

O iluminare : îl va rezezi la Basarabă pe vrednicul căpitan Măschiu și pe cneazul Alexandru, nepotul. Urmată însă de-o dezamăgire. Nu zadarnic se văicărea cumănu. Neapărat voia să-l aducă pe voievod la sine. Drăcia dracului ! Și mai voia. pare-se, trăgea nădejde să se măsoare cu păgînii. Ce-l apucase ? I se urîse cu binele ? Nu-i ajungea că stăpînea un adevărat cnezat și tocmai pe unde înaintașii săi se împlîntaseră mai adînc, lăsînd și urmași. El nu prea se recunoștea în sîngele acestora, îi apărea cam îndoit cu apă cînd nu amestecat cu zeamă de buruieni rostogolite de vînt, dar oare nu cugetase ceva simțit pe vremuri în legătură cu trăitori în zarea kîpceacă ? Pe aceia — da, și pe ăștia — nu : ce-i dădea dreptul ? Ura împrejurarea că românii îi mai numeau basarabi, dintr-un motiv necunoscut, confundîndu-i cu spița sa personală, mai proaspătă ? Sau credea că reușise să-și preschimbe numele în renume și dorea să-i facă demni și de acesta ? Fapt este că pe unii îi năpăstuia aprig de tot, ca pe cei mai din urmă robi, în timp ce pe doi-trei, după încercări repetate, îi înălțase așa de sus, încît aproape că-i slujea. De pildă pe Clioscaur Asani, un oștean descoperit de dînsul, pe care-l purta ca pe un prinț, după oglindă bulgară, și-l însurase cu fiică-sa cea mare, la țanc văduvă, deși respectivul era doar sutaș, iar femeia cu vreo zece ani mai în vîrstă. În oaste nu-l ridica în rang, dar încolo îl încărca de cinstiri. Ba stăruise îndelung pe lîngă Sălăcean să i-o dea pe propria lui fată de soție. Și cum își susținuse cererea de pețire în fața îngrijoratului tată Bălaciul, în primejdie să-și bage în familie un fost paznic de cîmp ? — Nici nu-ți închipui, ginerică dragă, cine-i flăcăul ! Află că-i un Asan ! Acum cînd peste Dunăre s-a istovit samînța ilustră, rămînînd numai niște teci să ocrotească boabă străină, un Asan ! — Păi bine, nu spusese că l-a găsit orfan și necunosător de părinți și neamuri ? — Oamenii își mai amintesc cîte ceva, — nu degeaba îl cheamă Asani —, și-apoi un călugăr grec ce-a trecut pe la mine, fugăr dintr-o mînăstire kieveană, zicea c-a citit el o cronică rusească, unde e vorba chiar de un voievod cu numele ăsta, frate cu unul Bagubars, așa zicea. Pe prințul acesta l-au robit rușii, însă mai tîrziu n-au disprețuit a se înrudi cu dînsul, căci fiicei fiului său i-au dat soț un cneaz rus. Pot să jur că flăcăiașul meu de prin astfel de ceruri coboară. Hm ! I-ai încropit dumneata titluri de mîndrie și vechime,

fiindcă-ți place să-l privești. Dar adevărat nu știi — se împotrivea tata Bălaci. — Cum să nu știi ? Se vede printr-însul. Om de ispravă pînă-n măduva oaselor ! — De aceea-l ții cap doar peste-o sută de ostași ? — Asta-i altă poveste. Prinț prinț, însă va trebui să-și cucerească regatul. Eu i-am procurat numai haina și armele, deoarece, însumi nefiind decît miiar în oastea voievodului autocrat măritul Litovoi (nu era exact, exces de modestie, pentru că armata sa număra cam cinci mii de voinici), nu-i puteam încredința decît o comandă mai mică. Să-și caute norocul ! Cînd s-o duce peste ape și... Supărat, Bălăceanul : Toată lumea povestește că bătrî-nul Asan și cei ce-au curs din el pînă deunăzi erau valahi, români ! — Am zis eu altceva ? Și tata Bălaci va fi înghițit, cu ciudă, în sec. Nevrînd să-l supere rău pe socru și gîndind, desigur, c-ar fi rămas de pomină un pretendent țaran ialomițean la tronul Tîrnovei, a trebuit să dezvăluie taina că fecioara fusese juruită lui Bărbat. Cu acest preț a scăpat.

Despre faptele de arme ale lui Clioscaur, cum îl numea în batjocură cumnatul, Bălaci-tatăl, sau Asănel, cum îl alintau basarabii (iertare : cumanii dinspre brodnici), el, Litovoi, aflase din gura trimișilor lui Basarabă în diferite rînduri, guri care erau chiar ale cneazului : nu ieșeau alte cuvinte din ele decît ale cumanului. Și toate se reduceau la una grozavă : stăpînise, grație căpitanului său, cine și-ar fi închipuit, măcar că nu mai mult de o iarnă și-o vară, Vicina, pe care tot acesta o cucerise, și se înțelese de minune cu genovezii, încît, atunci cînd și-a luat la revedere, și-a dat întîlnire cu ei, pe același loc, peste un an. Intrebare (de la Basarabă) : îngăduia măria-sa să se țină de cuvînt ? Treburile la tătari stăteau ușor anapoda : de zece ori, cît Asănel domni acolo, se bătură cu capul de ziduri și în zadar, și deodată, sub biciul unuia Nogai, „Cîinele", săriră toate în țandări. Să fie fără grijă : Asănel și oamenii săi au avut timp, cum s-a arătat, să-și ia rămas bun.

Dar n-au nici-o pretenție încoace ? -- îi strânse cu ușa pe soli el, voievodul. Și neputînd ei să răspundă, fu nevoit să facă drumul lung pînă la Cursul Apei, la Basarabă, cu temei de oștire. Era mai bine să fie de față cu tăria la răspunsurile slabe. Mai ales cînd ea le mai și împlinește cu bănuiala. Bănuiala care are și dînsa făgașe sigure. Nu puteau avea păgînii pretenții, căci ce pregăteau, dacă ochiul gîndirii nu înșeală, urma să sfîrșească... la Constantinopol. Chemați de cineva împotriva latinilor. Nu zăboveau ei să năboiască pe alături. Însă nici n-ar fi suferit să li se bage vreunii în cale sau în spate. Legea valului. Și cînd înaintează și cînd se retrage mătura lună albia. Asănel trebuia să-și amîne întîlnirea. Și o îndeletnicire mai acătării putea să i se găsească, pînă la poalele tronului țarilor. O horă îndrăcită. În care, de pildă, să țină aripa stingă. Basarabă pe a dreaptă. Și, dacă-i vorba de o trecere de apă... Pe malul celălalt, Gherghița lui Sănislav... Cetate cu turnuri, frumoasă. Cu zarvă. Numără clipele ? Numai în pustiu nu le numără. Fiindcă pădurea Snagovului foșnește aspru. Ciobanii bucurești preschimbați în oșteni. Un domn mare va trebui să ceară iertare vrînceanului nici de data aceasta... Și tot acela viitorului rege ungar, acum simplu duce, voievod, un ins de-o seamă. De astă dată... Mai bine zis de data care vine prin Gherghița. Ce se apropie cu zgomot stins de ea, deși în turnurile-i buciună, buciună. Un cîntec al disperării. Nefericiții ! În caz că vor să se împotrivească, cum par

hotărîți. Sărmanii ! Și nu atît că stăpînul lor plătește tribut tătarilor — el nu plătește ungurilor ? Nu atît că dușmănia ajunsese la culme. Cît că vîna groasă a Țării se simțea strîmtorată prin acele locuri : oltenii răzbăteau prin ele cu mare greutate.

Gherghița era ca și luată, Basarabă se purta în văzul lumii spre Tîrgșor, chit că oastea și-o strecura pe furiș — cînd străjile din cîmpie dădura vestea : o dîră subțire dinspre ținutul brodnichilor, în schimb un vîrtej cumplit tulburînd fața Dunării și agățîndu-se de țuguiurile caselor și înghițind cei patruzeci de stînji de întăritură și sfîrtecînd cele două sute de trupuri înarmate, cum se credeau ele, — garnizoana Flocilor. Nici un oștean nu apucase să fugă. Se duseră la Domnul cu ochii larg deschiși. Dacă se poate ajunge la El prin măruntaie păgîne. Ultimul ce mai mîrtise cumva, apoi uriașe ca-n preajma cutremurului fusese Dulăul, voinicelul Ivan Butuc. Acum vîrtejul urca de-a dreptul prin albia lalomiței.

Intr-un ceas-două, Basarabă fu înturnat din drum, Gherghița scutită de pacoste, Asănel întors cu chipul în dos, Măschiu repezit spre Buzău. „N-ai a te lupta cu ei — îi poruncise acestuia. Te prefaci că ești mult mai mult și mai mare, totuși laș și fricos, și te retragi către munți. Către care vrei, fie și de la capătul pămîntului. Poate i-ai băga într-un viespar de mocani, din ăia ce n-au cunoscut niciodată stăpîn, poate i-ai mîntui împreună sau măcar rătăci pe cele coclauri. Joacă-te bine cu ei ! Basarabă o să vă țină veșnic urma, și ție și lor“. Și Măschiu Brodnichul plecă fără să prindă minciuna. Vina lui că n-avea o minte mai sprintenă. Însă norocul conducătorilor.

Bătălia se dădu pe apa lalomiței, dar cea cu Sănislav pe a Sîmbetei. Fu scurtă și grea. Tătarii intrară în aripa Clioscaur ca în varză și „țarul“ fu cît pe ce să cadă-n juvă. Se salvă cu fuga, gonind bezmetic tot încotro îl trăgea ața, spre Dunăre. Voia s-o treacă pe la Cornățel. Nu mai credeai c-o să se întoarcă. Avea cu el patru tovarăși, destul cît să cucerească un tron. Se arăta însă după cinci-șase zile și, sărutînd mîna lui Basarabă, ceru să fie aruncat în luptă. Pe dracu ! — făcu socrul. Ce luptă ? — Cum ce luptă ? Aia în care mîncară zilele alor mei și era să-mi strîngă și mie gîtul. — Ai visat, ginerică, ai visat. N-a fost decît închipuirea ta plină de vitejie. Ardeai de nerăbdarea de-a te-nfrunta cu ei ! — Și nu m-am înfruntat ? — Știu eu ce s-o fi petrecut în tainița minții tale ? Dară de-acum te vestesc că ești mai-mare peste zece ostași. Dacă te încumeți să călăuzești asemenea ceată !

Tînărul tăcu rîlc, pricepînd. în zadar el, voievodul, stăruia în șoaptă pe lîngă cuman : neînduplecat, Basarabă îl alungă și-l puse sub ascultarea lui Bucur. La sfîrșitul războiului, o să pască oile — strîmbase dumnealui din nas. Împreună cu fie-mea !

Numai că înfricoșata bătălie avusese loc. Zăceau drept mărturie leșurile a șasezeci de voinici, gemetele oastei răsfirate pe dîmburi și rușinea : vreo douăzeci de păgîni uciși, și trei prinși, cu limba tăiată dinainte. Și-n vremea asta, a numărătorii, vîrtejul spurcat pîrjolea satele pe Argeș, nimeni neputînd isca nici măcar un vînticel potrivit. Prilej, pentru domnii cei mari, de amintire a umilinței. Să trăiești întru mulți ani de pace, măria-ta voievod Sănislav, mîndru și tare prin tăria prietenilor și stăpînilor tăi ! Și tu, domn Litovoi, mai slobod, dar cu cît mai vrednic ?

Totuși, o parte din prăzi se întoarseră la păgubași. Fericitul care le luă fu Basarabă, sprijinit de Alexandru, în dreptul Cornățelului. Însă, spre norocul ori nenorocul lor, nu nimeriseră peste grosul pilcurilor și el, ce aștepta mai la vale, fu însuși păcălit. Dar când se scurseră prin Tîrgul de Floci, se văzu că n-aveau chef să se așeze acolo. Pe paznicii lăsați îi duseră cu ei dincolo.

Mîhnirea o înlocuiriă curînd ciuda și încăpățînarea. Trebuia purces cu temei, nu într-o doară, ca pînă atunci. Se întăriră cele cîteva cetăți de pămînt cu pari și împletituri, cînd nu se găsiră pietre. Lui Măschiu, care, biruitor, se întorsese cu știrea că tătarii „lui” se... retrăseseră, i se dăruî Buzăul pe vecie, împreună cu moșia din jur („să faci, dacă ești în stare, ținutul acesta o țară totuna cu țara Brodnic, însă fără s-o închini Tătarului... Altfel...” — așa-l sfătuiseră). Pe Basarabă îl așeză la București, pe Alexandru la Floci, pe fiul lui Ivașeu, Vasilat, la Cornățel. Tot cu danii pentru ei și urmași. Se înzestraseră pădurile cu vălătuci și posade. Și toți fură legați prin jurămînt să se supună lui Basarabă, cu noul titluș de „voievod al Munteniei”. Ce mai rămînea? Ah, ca satele să-și asculte iarăși pe juzi și juzii pe cnejii și cnejii pe voievod și voievodul pe marele voievod, adevăratul stăpîn și domn ! Oare era cu neputință ? Se gîndi chiar, o clipă, să-și mute el însuși scaunul dincoace, în această țară lungă, la Giurgiu, de pildă, ori Cornățel, încă pe malul apei, cum era obișnuit ; se temu de vînturile puternice și de valurile tulburi. Se mai temu de ce s-ar petrece în urma sa în Oltenia, cu toți boierii ei, cu feciorii lui Ioan, cumnățeii, și cu-ai lui Vîlc, și mai ales în Hațeg, cu Torha și copilul Ștefan, tizul proaspătului „duce” transilvan. Cu „banul” Dan cel de peste Dunăre. Și ajunsese la încheierea că o schimbare în prag de bătrînețe... Dar cine spune că-i bătrîn ? N-ar rîde pînă și curcile auzindu-l ?

Zvonul umblă. Deși e tot acela, cel puțin tot acela de anul trecut, de la un timp privirile se-ndreaptă către el altcumva. Il cercetează pe furiș sau îndrăzneț și desigur își zic : ce mult s-a puhăvit într-o lună ! Șade țațoș pe cal, ca și înainte, însă frunțașii îl vād cam aplecat, cam într-o rînă. Este că au ghicit durerile de șale, care au început să-l chinuie ? Oștenii de rînd îl îmbracă în faldurile aceleiași admirații, îl răsfață la urma urmelor, dar cnejii se întreabă... Dumnezeu știe ce se întreabă. Și sușotesc. Vor parcă să-i ridice împotriva-i, cît mai degrabă, pe Bălăceni. S-au plictisit așteptînd să se deștepte proștii — dau de-nțeleș. Poate dura la nesfîrșit. Ei să slujească, nătingi, pe diferite zări, în vreme ce le crește în cuib un pui străin. Ba alintîndu-l de departe, cu fariseica și dulcea mămițică de aproape : „Tugomir !” Punîndu-și pielea la bătaie și în ureche cîlți, la îngînarea lor fățișă : „Tihomir !” Și măcar dacă păsăroiul ar fi-ncetat să dea tîrcoale blestematei !

Netrebnicii ! Cum le aduc pe toate la calapodul lor ! Cum spurcă iute curățenii mai presus de nasul lor : Din fericire, ce hrănesc ei amîndoi în suflute, cu-ntreaga zbuciumare și cu uimirea împlinirii, clipă de clipă, a contopirii destinelor lor, chit că ținute prin proprie voință despărțite, nu vor dibui nicicînd. Asta îl silește însă să devină mai aspru. Să-și cumpănească mai bine purtarea ! și să se îngrijească de icoana lui din ochiul lor. Icoană de-acum tremurătoare. Nădăduiește din inimă să nu fie nevoit s-o ajusteze cu sabia. Să răsufle în continuare obraz la obraz cu ei

și totuși să se desprindă cu un cap mai sus, mai mare. Prin înțelepciune îmbinată cu ceva patimă, nu multă. Prin obișnuință ascultării. Dar; ce înseamnă că este condus a-și strînge rudele și să le măgulească, spre a și le ține în jur. Și rudele nu se lasă rugate. Frății mai cu seamă ; Nicolaie, Ivașcu, Bărbat... Deoarece, prin păcatele sale, ce nu-l învredniciseră mai întîi a-i căpătui decît cu două nepoțele, adică drepturi decurgînd din nedreptatea căsunată, strămoșește, viței muieresti, iată-l dăruindu-și un moștenitor... Un copil care prinde azi fluturi, ieșind dintr-o bătătură „străină”, însă mîine... El n-ar mai avea nevoie să-și mute Curtea ! O are în Muntenia și, dacă n-ar avea-o, l-ar aștepta, clădită gata, a lui Sănislav !

Necazul era că-și închipuise a fi încheiat pe tăcute un tîrg cu Bărbat și mezinul nici nu visa la una ca asta. Iar nunta cu sora lui Bălaciuc, în ciuda faptului că fata îi plăcea, o tot amîna, ca și cum ar fi vrut să fie împins la înșurătoare cu sulița.

77.

Veșnica rîcă, veșnica rîvnă. Sănislav a auzit că ei se împodobește cu numele de domn și iată-l chemîndu-și dregătorii și pe vlădica de Argeș ca să-l ungă. A auzit că el cere la Niceea mitropolie, iată-i și pe solii săi alergînd drumul uscat al grecilor, trecînd și prin Tîrnova, pentru același lucru. La amîndoi li s-a răspuns să atârne de sfîntul părinte din Vicina. Sănislav, nu, că este al Tartariei. Dar tu al cui ești ? — l-ar fi întrebat patriarhul. Și solii ar fi încurcat-o rău în privința lămuririi. Ar fi scăldat-o în mai multe ape, la întoarcere. Și ar fi muiat-o în aghiasmă pe al treilea drum la Niceea. Refuz hotărît de acolo. Mai bine de el că n-a stăruit. Mai bine, într-adevăr, c-a sărutat poalele luminatului de la Vicina. De fapt, Eutemie, în locul lui, care s-a și minunat de unele. Înalt-prea-sfinția sa ne cunoaște necazurile și silele și bucuriile — a raportat episcopul de Tiia. Tătarii înșiși îl respectă. Nu-i supusul lor, în nici un caz. Tîrgul, da, mitropolitul nici vorbă, îi aduc chiar un fel de dajdie sub formă de daruri. Făcîndu-l să spere să-i creștineze într-o zi, de la moglan pînă la han. Ceea ce nu pare cu neputință, dar nici probabil.

Apoi, Voislav se procopsește : „duce” de Gherghița, Nu „cneaz” — „duce”. Ca „regele tînăr” Ștefan pînă ieri, pe spatele Ardealului. Și se bolmojește că va fi căsătorit cu o fiică a noului voievod al Transilvaniei, Ernei. Inseamnă că nu le-ajung tătarii. Să creadă ei că-ncap în același sac regele prea-catolic și hanul prea-păgîn ! Ar fi ca Dumnezeu cu Satana, în chipul bogomililor. Or, faptul acesta se petrece o dată la un veac, în vremuri tulburi.

Dimpotrivă, acum e limpede : unul contra altuia (Tătarul contra Ungurului — suverană-i legea) : și în clin și în mîneacă Maghiarul cu Bulgarul (mai precis, Rusul) ; Bulgarul împărțit, sfîșiat ; mădularul mai bulgăresc (adică jumătate sîrb) dîndu-și laba cu Grecul, cîinele și pisica momentan înțeleși ; Sîrbul veghind impunător (și numai cînd și cînd ciocnindu-se cu raguzanii). Dacă n-or să se bată uriașii, singurii adevărați potrivnici, ei bine, mai- micii se vor încăiera de mai mare dragul. Ades,

prin ei se poartă lupta. Lîmpede, nu ? Precum în fundul peșterii.

El n-are pe cine numi „duce“ (poate pe Bălaciu, care s-ar topi de rîs, poate pe Basarabă, ce ar fi încîntat, dar s-ar simți ca un tăun ținut la rang de muscă), în schimb turmele le-ar putea „duce“ strașnic de repede să calce în picioare diverse numiri. Cu steag, dacă vreți, nu ca hoții.

Se bagă în vorbă unchiul Marco, venețianul : „Eu nu zic (mi non cligo)... che la terra di Seneslao non sia... bogata, honorata da Dio... ossia che noi, veneziani, non c'intendiamo coi Tartari, ma... rimarcare, non e pasado nessun nostro homo, nostro amico, per la cosidetta terra di Seneslao“. Și se gîrbovise rău de cînd trudea la concluzia asta. „Parco ! — scrișnește tovarășul său, mult mai tînăr și deci mai plin de avînt și agerime. Dannato ! Che cosa s'immagina ? Con che si inganna ?“

E Bassaraba riceve l'ordine di... prenăer il duce. Pune-i mîna în gît, cneze ! (perdoni: „voievoade !“). Sau însoară-l cu vreo fică ! Mai ai, nu-i așa ? Te văzui în putere acum opt-nouă ani, în aceeași putere ca și azi.

Nu, nu sînt eu omul care să-l trădeze pe măria-sa Sănislav, dar, din păcate, ale mele și ale strămoșilor, nu mai am. Pe prima i-am dat-o lui Asănel — cunoașteți : viitorul țar al Bulgariei. Pe ultima — viteazului Bălaciu. Cea din mijloc are de asemeni soț legiuit : pe Berindei. Însă, dacă Dumnezeu dă și voievodul-domn Litovoi nu ia, îl voi aduce pe tomnaticul flăcău Voislav să învețe cetania la Curte, la Nedeia.

Zis și făcut. Gherghița îl predă întreg, nestrîcat, spre cînstea lor, a supușilor. Prea era vădită nepriceperea lui într-ale armelor. Măcar se va învăța cu armele scrisului latinesc. Cu un dascăl ca Eutimie...

Pe urmă sosește o solie de la Sănislav. Să facă bine să-l slobozească pe „iubitul nostru fiu“, altfel... Altfel ce ? — întrebă el, brusc. Întrebare la care trimișii nu pot dintru început răspunde. Apoi, unul : Va fi rău, foarte rău, măria-ta. — I-aș da drumul numaidecît — îi vine deodată ideea să le spună —, dar, cît ați întîrziat... O poveste de dragoste pare să-l rețină. Boierii munteni fac ochii mari. Se privesc unii pe alții cu aceste scule ce, aidoma rotoghilei boului, cată să fi mărit totul : coconul s-a îndrăgostit ?! Neîncrezător, un lăcrimos : Nu se poate ; cerem să vorbim cu dînsul. — Să vorbiți, sigur, să vorbiți, să vă lămurească el cu de-amănuntul, însă va trebui să așteptați să se întoarcă de la vînătoare. Zburdă ca un noaten, de cînd pășit-a pe pămînturile noastre. Nu-ncape îndoială că l-ați ținut cam în chingi pînă la vîrsta asta. — Stăm — ziseră surprinzător solii, prin gura celui cu ochi apătoși, care era căpetenia. (Ceilalți se împotriviseră ușor, muțeste, înainte). — Cum doriți — rosti el. Plăcerile Curții vă sînt deschise. Și toate drumurile. Numai să se petreacă acestea cu știrea noastră. N-am vrea să picați pe mîna vreunor tîlhari. Se cade să vă asigurăm paza, nu ?

Glasul său hotărât convinsese pe munteni. Măcar că se uitau întruna chiondorîș. Și, după ce li se găsi și gazda de încredere, plecară. Neliniștea începu după aceea, îl prinseseră nepregătit. Se grăbi să mai îndrepte ce era de îndreptat. Chemîndu-l pe Bărbat și pe starostele vînătorilor, le împărți poruncile :

„Nimeni să nu știe că Voislav e la Nedeia, mă auzi, frate ? C-a fost pînă mai ieri, da, se poate, și că va fi poate chiar mîine, iarăși... Și, fără glumă, se va tăia limba ce va bălăngăni prea tare“.

„Cît timp va dura opreliștea ta ?” — întrebă Bărbat. „Pînă la noapte¹”.

„Aha” {Și frățiorul ieși}.

Fu rîndul starostelui :

„În tabăra voievodului Bălaciu, în Severin, s-a iscat o mare vînătoare. Zimbri și capre și urși, și celelalte. N-o să lipsească de la această de pomină petrecere oaspetele nostru, știi, cel pe care-l ai în strajă în Casa de Fier. Se topește după lucruri de astea. Pun pariu, de altminteri, că-i un luptător strălucit cu pumnul, cu cuțitul, cu bîta, măcar că un țintaș slăbuț cu arcul și un nepriceput într-ale spadei. N-are a face : va culege multe prăzi. Fii, dară, mărinimos și condu-l într-acolo !”

„Prea bine — se înclină vînătorul. Pe cînd plecarea ?” „O, sînteți plecați de-o săptămînă. Cu slugi cu tot, în așa fel încît n-a mai rămas nimeni să pălăvrăgească. Cît despre pornire, ea poate prinde aripi și la noapte”.

Starostele rîse din toată inima. Mulțumi de încredere și dădu să iasă.

„Prietene Gotcan — strigă după el —, cît mai în taină ! În cea mai adîncă taină !”

„Fii fără grijă, măria-ta !” — răspunse slujitorul. Și și începu să se strecoare.

În noaptea aceea nu dormi, abia ațipi de cîteva ori. Mai întîi, odată cu lăsatul întunericului, pîndi cu urechea spre a prinde o creștere așteptată a zarvei curții, un tropot cît mai slab al copitelor pe drumeagul pietruit ce trecea pe lîngă foișorul său, și cu greu rezistă ispitei de a se duce să controleze și să se convingă. Însă omul său era de ispravă și nu trebuia sîcîit cu îndemnuri. Apoi, către miezul nopții, i se păru că așteptarea i se împlinea, că turnul se clătina de bocănitul copitelor — fiecare împunsătură în piatră o împunsătură în capul său — și voci amenințătoare în jur. Sări furios și puțin înspăimîntat, căută după veșminte, dar își dădu seama, la lumina lunii, că se culcase îmbrăcat. Numai platoșa zăcea într-un colț și la ea se repezi s-o ridice. Ascultînd însă, în răstimp, cu urechile complet desfundate de o vîjîială ciudată, constată că nu era nimic deosebit. O liniște obișnuită, cu lătratul firesc, îndepărtat, al unor cîini. Nu al celor de la Curte, care desigur dormeau cu burta în sus, ghiftuiți ; al unora săraci, cu gîtul ros de lanțuri, ținuți în locuri întunecoase. Se cunoștea cazul : ăștia lătrau pentru orice părere. Își zise că... bătrîn, n-avea el să mai schimbe lumea. Drept care, și în privința cestălaltă, se cuvenea să fie liniștit. Întinzîndu-se pe pat, mulțumind Domnului că se afla singur, gîndul îi alunecă spre alte lucruri mai reci. Trebuia acum s-o trimită și pe copilă să adape calul tînărului ? Să-i iasă în cale cu ulciorul de apă și blidul de mîncare, nădăjduind o privire asupra fețișoarei sale boțite și pistruiate ? Oare dumnealui n-auzise despre, ah, însușirile trupești ale măriei-sale tînăra voievodeasă ? Căci, în legătură cu cele sufletești... Ce cuvinte ar fi fost în stare să scoată micuța în întîmpinarea... curtenitoarelor, hai să le zicem, atenții ale flăcăului domnesc ? Zîmbetul ei strîmb, nu de răutate (deoarece strîmbă îi e figura) ? Să dai și să fugi ! — Își amintește c-ar fi spus un servitor de la grajduri, cînd a văzut-o întîia oară. Servitor pe care l-a alungat imediat, fără să cerceteze.

Ce să facă însă dacă minciuna îl gîndise ? Și biata ființă, carne din

carnea lui, cui să fie hărăzită ?

Iarăși, timp de câteva ceasuri, pînă la cîntători, nu putu să doarmă. Cînd în sfîrșit îl doborî oboseala, alunecă parcă într-o apă străveziu-verzuie, cu greutate la picioare și la mîini — pietre de moară — și mai ales cu o țeastă îngrozitor mărită, dar seacă, fiindcă singură încerca să se mențină mai multă vreme la suprafață. Nici soarele hăt ridicat nu fu în stare să-l smulgă din baltă.

.....
.....

La prînzișorul mic îl sculă postelnicul, oarecum fără să vrea, foindu-se prin încăpere. Părea înfricoșat de ceva deslușit în somnul său, al stăpînului și gușa îi tremura ușor. Iși reveni anevoie auzindu-i glasul liniștit : „Așteaptă vreun sol ?“

„Așteaptă, măria-ta“.

„Muntenii ?“ — mai întrebă, încă buimăcit.

„Care munteni ? — se miră slujbașul. Sînt de la sîrbi“. Sări de-a binelea din pat :

„De la sîrbi ?!“

Apoi, înțepat :

„Și ce vor ?“

„Nu știu. Nu mi-au spus — răspunse omul. Sînt foarte bogat îmbrăcați. Se întrețin jos cu fratele domniei-tale Bărbat. I-or fi împărțășit lui treburile. Or fi socotit că nu-s de nasul meu unele...“

Tocmai atunci intră hotărît Bărbat, repezindu-se cu vorba-i totuși cumpănită (nu gustase el în două rînduri din politichia bizantină ?) :

„Nu cobori, măria-ta ? Lucruri importante de la regele Uroș. Nu mi-au dezvăluit mie nimic trimișii ; mă duc uite-așa cu momeala (și făcu un semn lung, șerpuit în sus), dar cred că bănuiesc ce hram poartă“.

„Și ce, mă rog ?“

„Ei, ai s-auzi“ — răspunse Bărbat, rîzînd.

Fapt care, bineînțeles, îl puse pe gînduri.

„Ajung îndată¹¹ — le zise. Și trecu alături, să-și răcorească fața, cam înfierbîntată, cu apa împrăștiată — cînd ? — de bătrîna Ilinca.

Răcoarea lichidului îi mai limpezi mințile. Cîteva clipe, în timp ce-și pieptăna barba uitîndu-se în oglindă, vechile frămîntări chiar dispărură. Ca să revină iarăși cu mai multă vigoare, însă dăracite cumva, de nu toarse. Acel lucru, pe care urma să-l afle, avea să-l afle neîntîrziat, dar nu era o ciudățenie că se alipea de planuri croite odinioară, precum acela, clădit pe o minciună, ce tocmai îl bîntuise în vis ? Dorise să-l împace pe Sănislav. Ei bine, cîți ani se scurseseră ? O groază. Atunci, pe vremea șireteniei cu Voislav, simțise nevoia să ia însuși calea Severinului, s-o care după sine și pe fată, să încerce să-i deștepte în suflet... sau doar s-o silească să vadă. N-a fost să fie. Deși simțămîntul prinsese rădăcini, deși se ridicase cu alai și străbătuse..., ce l-a întors din drum a fost soarta vădită acum, tîrziu, de solia sîrbilor ori cea prevestită de nedreptățitul tatăl său Mihail ? Ce se împlinise alunga oare ce trebuia în continuare împlinit ?

Coborî bocănind podelele, apoi treptele de lemn. Apucase în treacăt

sabia dăruită de răposatul Bela, șovăise o clipită întrebându-se dacă se cădea, fiind ea a umilinței, însă, dându-și seama că îmbrăcase platoșa, și-o încinse la șold. Răspinsese mantia pe care i-o întinsese postelnicul.

Prin ușa larg deschisă a camerei de primire, auzi vocea puternică a crainicului anunțând :

„Măria-Sa Marele Voievod și Domn Litovoi !“

(Și-l zări cu coada ochiului pe postelnic strecurându-se pe cealaltă, pe ușiță).

Călcă drept înăuntru, mirându-se că, în plină zi, nu se ridicase perdelele. Ardea în schimb candelabrul, aruncând o lumină slabă, destulă totuși spre a-i sclipi solzii de pe pîntec (cum cu mîndrie observă îndată). De cînd or fi luat obiceiul ? — se gîndi, mai întîi la sfetnici, apoi la slujitori. I-ar fi plăcut să se spună : iată, întrucît nu s-a trezit stăpînul, albeața zilei este ținută departe ! Dar se înfioră numaidecât : ce avea să se întîmple cînd avea să închidă ochii pentru totdeauna ? Pe oaspeți îi zărise dincolo de ploaia candelabrului ; pe episcopul de Tiia abia acum îl deslușea într-un colț.

Sîrbii, doi se închinară. El le răspunse cu o fluturare de braț, punînd după aceea podul palmei, ca din obișnuință, pe minerul spadei. De parcă n-ar fi știut unde se află, se lăsă condus de Bărbat către jilț. Frățiorul, spre deosebire de alte dăți, nu-l atinse nici cu un deget; trebuia — ce naiba ! — măcar într-o asemenea împrejurare păstrat insemnul demnității voievodale.

Maestrul ceremoniei (Bărbat), ajuns la locul lui din dreapta, încropi un semn :

Cel mai bătrîn dintre sîrbi începu să vorbească. Domol și pătrunzător, ca dintr-un altar. Nu-i ascultă decît sunetul glasului, căci nu se aștepta să priceapă sîrbește. Numai cînd fu izbit de cuvîntul „nuntă“, tradus și în latină, nuptiae, refăcu cît de cît înțelesul (omul vorbea românește) :

„...In mare grija sa de a întări prietenia cu vecinii săi cei mai destoinici, a chibzuit că o nuntă... mezinul său, Milutin, avînd nevoie de o bună înrîurire. (Alălalt, moștenitorul, o are pe a ungușorilor ! — cugetă cu răutate), în sfîrșit, Ștefan Uroș, mare rege al tuturor Sîrbilor, cere mîna ficei tale întîia, binecunoscută pentru frumusețea (!), strălucirea și curățenia ei, spre a o așeza într-a iubitului său al doilea fiu. Iată scrisoarea cu dorința lui fierbinte de încuscrire“.

Celălalt sol străbătu jumătate distanță, Bărbat jumătate și acesta primi epistola. I-o întinse, îndoindu-se din mijloc și pironindu-l cu ochii. El rupse pecetea. Iși aruncă privirea pe deasupra șirurilor cu înflorituri. Silabisii niște cuvinte, însă lumina fiind obositoare, porunci :

„Să vină dascălul de slavonie !“

„Este aici, măria-ta — făcu Bărbat. Dar totodată, ne cinsti cu prezența sfinția-sa episcopul Eutimie“.

„Să citească atunci dînsul ! Cum știe cucernicia-sa“. Episcopul mutîndu-și odăjdiile de-a stînga și cu un pas înainte. Citind cu mii de legănări în glas. Lămurind deopotrivă tîlcul dintre rînduri :

„ Mudromu i plemenitomu i cistitomu i bogomdaro- vannomu voievod Litovoi ot Nedeia mnogo zdravie de la Ștefan Uroș, prin mila Domnului rege al Rasciei și Zetei și al tuturor Sîrbilor. S-a dus vestea de...“

Toate pline de uimire.

Iar el în gînd, la urmă : Iubitul fecioraş acesta, Milutin — un bezmetic, așa se spune ! Unul ce nici măcar nu va domni ! N-are cum trece peste frate-său Dragutin, cumnatul Cumano-Ungurului...

De asta nu se dusesse, pe vremuri, în Țara Severinului, cu fata ?

78.

La stăruința lui Bărbat și din lehamitea sa, atunci, demult — cît îmbătrînise, Dumnezeu ! —, Voislav fu slobozit să se întoarcă în Muntenia lui, să se cațăre, cînd avea să-i vină rîndul și hotărîrea ursitei, în scaun. Fără ocrotire. I se scosese o dată sau de două ori în cale copila ; putea să-și plece privirea asupra-i bărbatul în toată firea și mîndru nevoie-mare și desigur de răzbunare setos (fiindcă n-a mulțumit nicicum de „găzduire“) ?

Și tot atunci fu îngăduit să intre „banul“ Dan, fugarul. Nemaitrecînd pe la fostele case boierești, pică drept la Nedeia, descălecă și îngenunche la picioarele sale. Ii îna- poie moșia. Pe care o primi cu jurăminte și lacrimi în ochi. Devenind cel mai apropiat prieten al episcopului de Tiia. Acesta, da, credincios !

Nu, nunta cu feciorașul Milutin nu căpăta vreun rost. S-ar fi dovedit o nebulie.

Ceea ce se și adevăra la numai o săptămînă : zburindu-se împotriva tatălui, flăcăul sîrb trimise pe ascuns doi soli îngîmfați încoace, să arate că... n-avea trebuință de muiere valahă, mai cu seamă bătrînoagă și urîță, că... femeii se găsesc pe toate drumurile și... chiar la mănăstire sînt niște fete... Așa că să-și păstreze Litearnul odrasla și să nu mai dea apă la moară unui părinte vlăguit și cu mintea rătăcită.

Odinioară, lucrul acesta ar fi fost prilej de război. Acum doar de oftat de ușurare.

79.

Și, deodată, i se face dor de Tihomir și de scump-îndrăcita lui mamă, dușii, să scoată diavolii din ei, la Muntele Atos, tocmai cînd, dincolo, Paleologul primește unirea cu latinii. De la trecerea prin Tîrnova, unde, firește, au fost întîmpinați de patriarh și înfățișați însuși bolnavului țar, ca unii ce înfruntă primejdiile și de afurisenie se sinchisesc prea puțin, le-a pierdut urma. Nu mai are vești și faptul îl seacă la inimă, dar rabdă : nu-i încotro, îngrijorat, în ciuda însoțirii Bălaciului. Și nu-l ostoiește gîndul că, poate, cugetele lor, mai ales al iubitei femei, se îndreaptă des către el. De cînd e numai a lui, nemaisilindu-l să-și ascundă dragostea și tînjirile, chit că-ntre timp ajunsese de-adevărat un Moș Apeș, îi dăduse numeroase dovezi de statornicie, îl mîngîiase în clipele de nemîngîiere și,

dacă i se năzărea că aude urletul acela morțiu al Cîinelui, îi astupase urechile cu palmele-i răcoroase, catifelate. Ori de cîte ori se răsculase în sine duhul distrugerilor, ațipit dar nu zdrobit de amintirea tot mai strălucitoare a tatălui său Mihail, căruia în ultimii ani nu mai contenea a-i face veșnică dreptate, așadar ori de cîte ori judecătorul nepărtinitor își schimba brusc obrăzarul cu călăul, cea pe care se obișnuise s-o socotească doamna sa, în dauna stinsei voivodese și a stinsului de asemeni soț, Bălaciuc cel Bătrîn, ieșea în bătaia focului sau ascuțișul săbiei sau al suliței, se așeza sub tăișul securii și le izbăvea, moleșindu-le. Dulceața ei lipsită de apărare se orînduia în chip de flori și spice, și el hălăduia prin acel cîmp cu pletele în vînt ca un Făt-Frumos oarecare. Puțin trecut. Puțin cam prea țepos la barbă, cam sălbatic la înfățișare, însă cît de blînd ! Mireasma prea puternică a florii întăritîndu-i simțul, îi pătrundea în carne cu un început de deznădejde, ca să sfârșească în recăpătarea duioșiei. Ar fi dorit să cînte. Ar fi dorit apoi s-adoarmă în chiar căușul petalelor de mac. Să nu viseze. Sau să viseze că nu s-a născut. Că nu se va naște niciodată. Sau că se naște veșnic precum firea. Ca Dumnezeu. Rămînînd mereu în Sinea ei desăvîrșit-nedesăvîrșită. Nu precum fumul, din întâmplare și fără hotărârea propriei voințe.

Întîia oară cînd i-a vădit această tainică și nouă putere, această vrajă, era virtej. Se năpustise. Iscat din senin — jignirea suferită de Basarabă prin prinderea și tăierea de către Voislav a lui Clioscaur —, el însuși nu știa unde-o s-ajungă. Nu asculta de vreo diată, cum i-a plăcut să creadă puțin după aceea, de vreo poruncă din Cer ori din Mormînt, nici tocmai de vreun imbold al său (căci nu-l trăgea ața să-l sfințească pe mărunțul oștean pierit), însă pornise. De unde să bănuiască nevolnicia urmașului lui Sănislav ? Și gura lui spurcată ce, răcnind din piscuri, îl împrăștia întruna cu noroiul tuturor mlaștinilor. Trebuind să se înalțe după injurii, ca să le sece, fie și asurzindu-se de unul singur, băgîndu-și fierul în pîlnia urechilor, în lipsă de alt leac, cum să nu înnebunescă negăsind țeasta buhei ? Se topise. Se isprăvisc. Lăsînd fierberea sîngelui în vinele sale. Val-vîrtej coborînd, atingînd aripile cetății Argeșului, gîndul diavolului său fu : scrum !

Și iat-o pe mama feciorului lor apărînd pe tăpșanul din mijlocul curții osîndite. N-avea în ajutor pe nimeni, pe taică-său Basarabă ori pe altul. Pășea desculță și simplă ca o țarancă. Neîmbrobodită, însă. Intr-un veșmînt subțire de in. O nălucă albă. „Tu aici ?” — i-a șoptit fermecat, redus la o adiere. A înclinat din cap. A zîmbit. S-a uitat pe deasupra lui, la soare, s-a răsfățat jucîndu-se cu o rază. Și-a împletit-o în păr. „Te lăsasem la Curtea de Jos, în Teleorman”. Da — părea să spună, arătînd cu brațul leneș, poleit, spre zarea amintită. „Cînd colo...” O ridicare din umeri năzdrăvană, o alintare spăsită. „Mi-era dor de tine¹¹ — a trebuit să adaug descălecînd, deși mințea : nu-i fusese deloc gîndul la ea, doar atunci se trezise în sine... Nu mai mințea, prin urmare — era adevărul. „Dă-mi mîna !...”

Amîndoi, uniți deci prin acea legătură fierbinte a degetelor lor, au înaintat prin aerul răcoros al privirilor lor aburite, către privirile speriate ale mulțimii adunate undeva, spre o biserică. Pe acestea el simțindu-le, culegîndu-le abia într-un tîrziu. Cînd au izbucnit dangătele clopotelor,

împielîțatul lăuntric era alungat, și nu de sfintele zgomote ; de freamătul micii mîini cocoloșite în laba sa. Vlădica n-a făcut decît o tămîiere a unei miresme sălbatice, de cîmp și poate o urare, dacă mai trebuia vreuna. Poporul, strigînd să trăiască, nu-și răcea gura de pomană, ca la o nuntă tîrzie, a unei perechi ce adusese pe lume copiii și nepoți ? „Muntenii te iubesc și te-au așteptat” — rupsesse ea atunci tăcerea în care se ferecase. „Nu mai spune !” — mai avu el o scurtă răscoală. Ca, apoi, să se potolească deplin. Să primească închinarea cu demnitate, dar blînd. Să nu se teamă. Încît cucerirea Curții de Argeș i se pare și astăzi sub semnul dragostei, o faptă a ei. Și dacă Tihomir e rodul, nu-i oare sortit să domnească din acel cuib ?

80.

Pe de o parte Mihail, pe de alta cumana. De la Mihail învățase ca ucenic nesilitor și totuși, treptat, datorită lui și în lipsa-i, ajunsese să vadă în lucruri o zare luminată, aproape o flacără uneori, primejdioasă ochiului, sau o lumină nefirească de asfințit roșietic, zis, în popor, prevestitoare de urgie, poate de apocalipsă, sau o lungă licărire de vară zăbavnică, umplînd de farmec dulce toamna românească, sau o clipă de nemișcare curată și înghețată, precum iarna, sau o iluminare bruscă după o ploaie potopitoare sau, în sfîrșit (dar acest „în sfîrșit” a zburat)...

Aplecare spre străvezime ? Nu doar. Și către datul nesiluit, nu uriaș, însă stîncos, bolovănos, adică tare la atins, rădăeinis, umil ori dimpotrivă : înțepător, cotropitor, otrăvitor pentru cel ce nu-i cunoaște pasul și popasul.

Către împrejurări mai aspre ale vieții : singurătatea, deștelenirea locului, slujirea vitei (iată : un felinar străpunge întunericul, înviind strălucirea parcă îndrăzneată a doi ochi de bou — de ce calul, îndeobște crezut ca neadormit din pricina statului în picioare, pare a avea pleoape cam mari, mai iute amortitoare și poate o viclenie și poate o sfială în fața luminii de noapte tîrzie ?), rostuirea zilnicei porții de lemn pentru soba iernii, de tăietor în miez de munte, de gospodarul mărunț dincoace, tremurul cojoacei și aruncatul ei în focul... lucrului, aducerea apei cu butoiul de la un rîu cînd fîntîna ți-e sleită sau n-o ai, cu sania, de pildă, trasă de cai ori poate de însuși gospodarul ori doi copii slăbănogi, drumul alunecîndu-le sub pași la opintirile spre vîrfurile unui dîmb (n-a mai nins de cîteva zile și zăpada s-a bătucit, lustruindu-se de atîtea tălpi și tălpice), săpatul copcii acolo (cît de mult urăsc și iubesc gheața nesigură, vicleană și nehotărită, în stare de raze îngălate, deși ades prea luminoasă, deși e cu puțință să aibă o grosime îndeustătoare și totuși să se crape ! doar ți-au rămas semne pe frunte, între sprîncene, Cosaine ! fericitule că n-ai avut vreme de cute !), scosul sfeclei sau morcovului din gropile săpate de cu toamnă, acum în încă îndîrjirea iernii (nevoia te mîină), înlăturarea brazdelor înghețate, zăpada împietrită scîrțîind (par să scîrțîie stelele), taine, atîtea taine... Numai țărănești ?

Încît, rămînînd lipit de ele, legat, să fie liber și să le viseze — dacă nu

cumva a le visa, a le trece prin minte, înseamnă a le pierde —, să adauge peste și să fugă, să croiască planuri din pufuri de păpădie și să le menească lutului — ah, câte minunății nu s-au făcut din lemn și lut ! —, să plece și să se întoarcă, într-un du-te-vino al singelui, sevei. Oare Mihail crezuse în viața fără început (din mîna lui Dumnezeu) și fără sfîrșit (în imperiul Lui) ? Oare căzuse secerat de acest blestem ?

Fapt este că tatăl său rugase Cerul să îngăduie viteazului să cioplească o piatră, s-o rostogolească la deal sau la vale cu brațele sale (cioplită neapărat, altminteri ar fi fost mai mare, mai grea) și după socotelile minții lui. Or, pe acestea el, fiul, le considerase greșite. Lipsite de temeiul lucrurilor și, mai ales, al neamului. Și deodată...

Isprăvile de la miazăzi : voise să cerceteze ce-a mai rămas din fala de odinioară. Vлага aceea a stirpei, care-a zvîonit puternic în vinele lui Ioniță Caloianul, mai putea fi una cu cea de dincoace ? Chinuitoare îndoieli va fi trăit, pînă a hotărît între da și nu. Alegînd, pînă la urmă, pe nu.

Isprăvile de la răsărit : iarăși să cerceteze. Ce vint bate din necuprinsul șes, din lumea largă. Și l-a simțit.

Isprăvile din miazănoapte și apus : cumva de noi nu sîntem încă volnici, încă vajnici, aceștia care ni-s străini, dar obrăzar apropiat își pun, și tîrguit din maică Romă, vin cu sodom sau cu vreun sprijin de frăție ? Cînd una, cînd alta i s-a părut a înțelege. Cînd mintea n-a mai priceput nimic, sufletul s-a pătruns de adevărul : numai pe noi ne putem bizui. Și sîntem copti, gata ! Nu trebuie decît să ne adunăm, să ne învrednicim pînă în măduva oaselor, și pînă în lumina ochilor, și pînă în fundul capului, spre a învinge.

Intors la răsărit, era, ah, arc încordat, voință deșteptată. Ce i-a lăsat moștenire fu urma apăsată a tălpilor sale, locul de pornire și zarea deschisă de vîrfurile încălțărilor lui. A fost un noroc, pentru care nu va înceta să înalțe laude Domnului pînă la ultima suflare, că a mai apucat să zărească făclia. Și să nu uite. S-o păstreze undeva în taințele ființei și s-o ducă mai departe, s-o încredințeze...

Mîndra curaană ! Cum s-ar fi istovit totul fără de ea, fără rodul pîntecului ei ! Cum ar fi plîns, zguduindu-se din temelii, rosturile !

81.

Abia i-a îmbrățișat pe scumpii înturnați, și i-ar mustra. Ei, v-ați mîngîiat sufletele și dorurile vi le-ați limpezit, prin cele sfinte bordeie și chilii și lăcașuri împărătești ? Ce scrie în hrisoavele de acolo întru spurcarea ori proslăvirea noastră, a românilor ? — i-ar întreba. E-adevărat că-s răspîndite (și ascunse) steme și înscrisuri amintind de o „biserică egiptiană și valahă" sau „olteană" și nume de strămoși mai vechi decît veacul ? Și sîngele neamului cît l-ați simțit, zvîcnind în Grecia, Bulgaria, Macedonia, Dalmația ? Se-adeverește că al Râgusei ctitor fu unul Sfîntul Vlah ? Că doar prin strălucita cetate v-ați întors.

Dar nu-i întrebă, știind c-or povesti și singuri, după ce-și vor trage

răsuflarea. După ce i-o înțepa el cu...

Fiindcă n-o s-ascundă la nesfârșit plăcerea ce i-o cășunează gindul că Paleologul nu greșește. Prea mare și prea lungă dezbinare între popoare născute în sinul aceleiași credințe ! Dacă iromeul și-aduce aminte de laptele supt de la ilustra maică, de ce românul ar fi un fiu stricat ? Iar pe de altă parte, să nu i se spună că simțământul său e rămășiță din lepădarea tatălui, căci ar tăia și fulgera și spunătorului... i-ar da dreptate. Ah, de n-ar face unii din legea romană o unealtă de subjugare tocmai a stirpei de aleasă viță ! De n-ar fi făcut-o de veacuri, cu ură și fierbințeli de inși străini, de curînd băgați în cristelniță ! De mult românii ar fi pășit în lumina Domnului, fără să-și schimonosească obrazul cu sulemeneli grecești ori slavone.

Poporul nu pricepe judecata aceasta a sa, dar va pricepe. Cînd ? Cînd înșiși curtenii sînt orbiți și toți ai săi, în frunte cu Elisabeta și Tihomir, nedesprins încă de poalele mamei, apleacă bine cumpăna spre ceea ce ei socotesc drept datini strămoșești, răzbate din nepomenit veac, cum să împrăstie atîtea neguri, pentru a-i conduce la lumină ? Inșă mai înțelege că nu voia și păreri vreunui cap, fie și împărtășit gură la gură cu Sfîntul Duh, limpezește căile întîmplărilor neamului, ci nevoia. Astfel că n-avea să-i certe prea degrabă ; poate chiar fi-va silit să se amuțască într-o zi pe sine.

„Tugomir — zice cumana, veșnic proaspăta sa doamnă — de multe s-a pătruns în drumuirea noastră, măria-ta. Rugîndu-ne să ne-o îngădui, mai ții minte de cîte străduințe... ? (Zîbind dulce :) Răsplata nu va întîrzia“.

„A mea sau a poporului ?“ — rostește el, blestemat să fie serios.

„Mă tem că nu te bucuri — răspunse ea. Te-au obosit deopotrivă grijile stăpînirii și cele pe care ni le-ai purtat. (Umbrei tăcute, alipite de păretarul armelor :) Hai, Tugomir, mărturisește tatălui că n-a fost în zadar ! Sfiala las-o, măcar că-ți șade bine față de un domn așa de mare și de scump, și tălmăcește glasul inimii și amintirii !“

Incît umbra se limpezește și desenează vînjosul trup, deși încă subțire, fraged. Acum așează un genunchi jos, pe podea. Privirile i se ridică. Ii ajung sub frunte, odată cu vocea tinerească în urechi, voce mai ieri scaldată în șovăiala dintre clinchetul copilăresc și asprimea bărbătească. Ce dureros îi lipsiseră !

„Iubite tată și slăvite domn, nu sînt vrednic a povesti cele văzute. M-aș bîlbîi. M-aș arăta pitic gălăgios în preajma unui uriaș, măreț și fără zarvă“.

„Vorbești de-nfățișarea strălucită a lumii, de risipa ei ?“

„Nu, mărite. De modestia ei necunoscută, ba și umilă, umilită, în care încolțește Sîmburele, miezul dumnezeiesc a ceea ce a fost și totodată va fi, Lamura, Rostul vieții omului și a firii“.

„Vei fi căzut în capcana vreunor ghicitori ori a vreunor cititori în scrieri necurate, măsluite de călăii Domnului sau de păgîni“.

„Jur că n-am luat seama la alte lucruri decît la cele neîndoielnic sfinte și unele politicești. Mama...“

„Bine, bine. Ridică-te și vino aici, alături ! Să nu lăsăm să se strecoare între noi strigoii depărtării. Mama va porunci pregătirea ospățului. Și poate, cînd va reveni, nu ne va mai recunoaște. Vom fi pătrunși unul de

altul și de ființa ei. Ingădui, doamnă ?”

Îmbrățișându-i. Mireasma florilor de câmp învăluindu-i. Stăruind. Cuvintele fiului îi mîngîie sufletul, îi alină rănile.

Vorbește la rîndul său. Ii netezește gîndurile. Il povățuiește.

Bunicul Mihail și bunicul Basarabă răsar în gura nepotului. Pe unul nu l-a cunoscut și trebuie să-l cunoască, pe celălalt îl va regăsi într-o zi, două, la Curtea de Argeș. N-are nici măcar un fir de păr alb în barbă ori pe țeastă.

Iar atunci cînd sînt chemați la masă, și în jurul ei se așează toți, și Ivașcu, și Nicolaie, și Vasilat, și Alexandru, și Bărbat, acesta vine, îl bate pe umeri pe călător, îi șoptește o glumă la ureche, pentru care tînarul roșește, se lasă pe scaunul de lîngă el și acolo rămîne. Disprețuiește locul din capătul mesei, în dreapta voievodului ? Bălaciu, în stingă, uită de femei, de sora lui și cumnata stăpînului — soața lui Bărbat —, de mama sa vitregă și de jupînesele voievodițe, înșirate toate pe o latură, și-l ațintește cu ochi de foc pe flăcăul Tihomir. Ce-o fi gîndind ? Că-l ținuseră cam departe de meșteșugul armelor, că din pricina asta părea cam necopt ?

„Tinere voievod, sucit-ai în cursul călătoriei măriei- tale vreun cap de balaur, de arap, de spîn, de catolic ?” „Scutește-l, Bălaciu ! S-a dus spre închinare !” — se repezi, ocrotitor, Bărbat.

„Inchinare, închinare ! — se-mpotrivi Bălaciu. Că doar și noi, oștenii, ne punem semnul crucii înaintea de a...”

„Și sufletul vietății Domnului îl ajutați, în clipa următoare, să se înalțe în Ceruri” — răspică Tihomir.

„Sau să coboare în iad — adăugă Bălaciu. După păcatele de iertat și cele de neispășit”.

„Creaturile lui Dumnezeu sînt sfinte”.

„Și ale omului ?”

„Ale omului...” — se cumpăni Tihomir, dar, iarăși, Bărbat îi sări într-ajutor :

„Viteazul Bălaciu nu se mișcă decît printre acestea. Și deosebirea ce-o face e doar între prieteni și dușmani. El este o sabie și atît”.

„O sabie cu două tăișuri rosti cel atins, neînduplecat. Unii mai trec dintr-o tabără într-alta, și atunci...”

„Mînuitorul însuși poate să-și încurce însușirea”.

„Sînt vorbe. Dați-mi o faptă de mestecat ! Să nu mi se strepezească dinții de pomană. Și dați-mi-l pe voievodul Tihomir să-l văd cum ronțăie zăbala !”

Bărbat, clipind din ochi spre cel înțepat, se aplecă deasupra blidului și sigur nu simți învăluirea lor, cu gingășie, din partea femeilor. Chiar Bălăccanca zîmbi, ciripind :

„Măria-sa, acum fără postelnic și cupar, vă urează «Poftă bună !»-, războinici bărbați. Spor la lucru pîntecului, pînă una-alta !”

mai mare — douăzeci — conduși de un fălos oștean pe nume Milos, însă de la stăpîni neschimbați altminteri, dacă nu în meandrele cugetelor. Pe tatăl lor îl închiseseră în mănăstire, între ei se certaseră ca chiorii, se sîngoraseră precum dulăii ; acum se împăcaseră, cel mare recunoscuse celui mic dreptul la un os și osul iată-l : una din ficele domnului Valahiei.

„Nu, hotărît nu !” — le și răspunse.

„Dar ăsta-i caz de război, casus belli !” — se răsti prin traducător Milos.

„Ce dacă !”

„Ce dacă !” — reluă Bălaciu, bucuros, căci lîncezea amarnic de cînd dura copilăria craiului ungur și nici tătarii nu mai bîntuiau ca altădată. Și-l mai și stîrni pe sîrb la o întrecere cu caii pe cîmpul din fața curții, înainte de plecarea cu refuzul.

„Nu, mulțumesc. Însă ne vom mai întîini, fiți fără grijă !” — i-o întoarse căpetenia.

Și se întîlniră următoarea oară, cam pe neveste, cînd Milos pică la Nedeia în straie bulgărești și singur.

„De ce nu înțelegeți ? — le zise. Stăpînul meu e numai și numai țarul Milutin. Și dorul de înrudire dintre noi și voi este al său, nu al celui din scaun, Dragutin. Încăunatul n-are încotro : i-ngăduie, tot mîrîind, ca să-l mai domolească. Apoi, nu vă măgulește cîntea că voiavodeasa voastră va fi, la timpul convenit, regină ?”

„Poate va fi, poate nu- — l-a săgetat Bărbat.

„Ah, Dumnezeuule, ah, Boje moi !, — suferi sîrbul. Încăpățînați mai sînteți. De cîte să vă vorbesc, spre a...”

„Pricepem că-ți iubești stăpînul” — i-o scurtă Bărbat.

„Nu doar atît, nu doar atît”.

„Dar încă ce ?”

„Am să vă dovedesc...”

Și solul tainic se duse, supărat. Nu mai veni prea repede. Sosi, în schimb, un trimis de la Tîrnova, de la Constantin Tih. Bulgarul ruga prietenește pentru Milutin. Însă atunci se petrecu un lucru groaznic de ciudat : cum își rosti solia, omul acela avu un sughiț și muri ! Căzu pe podea cu un bufnet surd și, pînă să apară doctorul chemat, în zăpăceala obștească, se și răcise. Nu era un semn rău ?

Nu era, căută să-i convingă Curtea bulgară, la care, de teamă să nu-l jignească pe țar și pe basilisa Maria, îndreptă pe Bărbat și Tihomir, sfetnicul respectiv suferea de inimă și de mai multe ori se prăbușise în nesimțire, scăpînd totuși. S-a întîmplat să-și afle sfîrșitul și dînsul, ca oricare. Cine știe ? Oboselile călătoriei... Și poate că fu un noroc al lui, o împăcare, că rămăsese în pămînt valah, fiindcă era din neamul lor, român adică.

Cît despre rugămintea privitoare la Milutin, ce se-nrudea cu el, țarul bulgarilor, trăgîndu-se și unul și altul din marele Ștefan de Nemanja, ei nu numai că și-o păstrau, dar voiau să fie tinerilor nași. Bărbat se-ntoarse cîștigat, Tihomir credea de bine.

Imbrăcîndu-se în strălucire — așa-i întîmpină deci pe noii și vechii pețitori (dacă întîmpinare se numește zăvorîrea porților și întărirea meterezelor). Trei sute de oameni călări și înarmați. (Încît nedeienii

fugiseră de frică din oraș). Ii conducea viteazul Milos, fremătînd în straie bulgărești. El începu orația și glasul îi tuna de lingușeli și amenințări. Nerăspunzîndu-i-se, strigă porunca. Cetatea atacată. De pe ziduri aruncîndu-se cu fulgi. Părul războinicilor sîrbi sau barba, sau coama, coada cailor înfloreau în alb. Semnalul de retragere și odihnă pentru un nou asalt. Trîmbița asediaților răsunînd înăuntru. Porțile uruind. Năvala călăreților români, în frunte cu Bălaciul. Milos o ia la fugă cu ai lui. Nu sînt ajunși, nici azvîrliți în Dunăre. Bălaciul e cuprins de spaimă : dacă noaptea vine... Mai sînt cinci ceasuri pînă la asfințit. Dar lașitatea... Orice viteaz are momentele sale de slăbiciune, de întuneric. Milos răsuflă ușurat. Recapătă îndrăzneala. La luptă, vulturi sîrbi ! Acolo, în cuib de aur vă așteaptă-o porumbiță !... Canaturile nu pot fi trase la timp. Potrivnicii pătrund în galop nestăvilit în cetate. Domnul socru coboară treptele măreț. Soarele îl privește dintr-o parte. „Ce-i zarva asta, curteni ? De ce mă tulburați ?” „Ia, un vrăjmaș viclean veni să-ți fure fata. Și lupta s-a gătat. O am pierdut”. „Nevrednicilor ! Ne-nsuflețită fostă vitejie !” „Dar tîlharii cîți sînt ?” „Trei sute treisprezece, de n-am greșit la numărat”. „Ați stat să numărați ? Ptiu ! — scui-pă. Pe cîte degete, năîngilor, pe cîte ?” „Pe vreo zece mii, stăpîne, dacă nu le socotim și pe cele de la picioare”. „Auziți, străini ? — răcnește. Sînteți înconjurați. Predați-vă !” „Ba” — urlă Miloș și-și încordează calul, tăind aerul cu sabia. „Predați-vă !” — sare și Bălaciul dintr-o parte. Iar el, din nou înstăpînit pe soartă : „Ho ! Cunosc eu mijlocul de a curma o ceartă”. Și li-l spuse. Peste trei cai înșeuăți sărind..., sulile lor ferind... Ii sare și Bălaciul ? — întreabă sîrbul „bulgar”, neliniștit. Și își răspunde : O, nu, desigur ; el n-are de cucerit nici o fecioară.

Viteazul trece încercarea. Mîndru, apoi, se rățoiește :

„Ne-o dai sau nu ne-o dai ?”

„Cine este mirele,
Mirele, ginerele,
Să sară și teancurile
Să-și ia postavurile”.

Și Milos își îmbracă oștenii, în numele lui Milutin.

Era cazul să se dea bătut ?

„Poftiți în casă !” — rostește. Și pețitorii se aleg. Zece boieri mari, cu «bulgarul» unsprezece”. Intră cu ei. Le citește pe chipuri uimirea.

„Ei, alegeți-o ! Și băgați de seamă să nu dați peste-o comoară calpă !”

Milos se duce la fete, le prețaluiește ca un negustor. Pe urmă ca un curtezan. Cu ochi de foc le sfredelește. Una singură își pleacă obrazul, se roșește.

„Aceasta-i ! — rîde. Boje moi ! Aceasta îmi place mie. Și ce-mi place mie nu poate să nu-i fi plăcut și lui Bălaciul. Și cum Bălaciul a zărit-o înaintea mea, nu se poate să nu fie soția lui”.

„Atunci ?”

„Aceasta din mijloc are sînge iute. Cred c-ar face pereche bună cu năvășul Milutin, însă, pe cît mă pricep, e vreo cumană de neam nobil, și cum noi, fratele său Dragutin, ne-am procopsit cu o cumană și maghiară în aceeași piele... Nu, asta nu !”

„Atunci ?”

„Iată odrasla domnească. Pot s-o sărut ?”

Și Milos se năpusti, împiedicat în joacă de Bălaci, să-i pună Măriei inelul în deget. Ii sărută mîna, îngenunchind, numind-o : „Stăpînă !”

Par el părintele, nici măcar cînd Bălaci, a doua zi, i-i aduse pe pețitori și druște înapoi, legați, spate la spate pe cai, Milos înlănțuit cu mireasa, nu era împăcat.

Nici după alte două zile de petrecere. Nici după ce în depărtata curte sîrbească, unde nu se duse, veselia se stinsese.

Acum însă veștile erau îmbucurătoare. Se credea un tată fericit.

83.

Toate cît nu se poate mai bine. Era, pentru vecinii de peste Dunăre, cu voievozii și boierii lor, mai ales de cînd prenumăra în familie ca ginere pe regele sîrbilor, marele și tarele și bogatul, putred de bogatul domn al Nedeiei și Negrilor-Români, chipul cioplit în lemn sau mai eurînd în piatră la care se închinau veneticii, și faima i se dusesse chiar mai departe, judecînd după atențiile dovezile de atenție ce-i veneau din Boemia, Germania și Bizanț. Un frînc ținuse să-i copie proaspăta stemă în condica lui. Și o făcuse cu atîta îndemînare, încît roșul și aurul și mai cu seamă împoncișatele labe de leu păreau vii. Iar dedesubt scrisese fără să șovăie : Le roi de Blaqui. Era lingușit și pizmuț pentru puterea și bogăția sa, mulți dorind să-și bage degetele — și pe urmă pe acestea în gură — în miera fagurelui său și totodată, dar așa e firea omenească, gata să-l împrăște cu noroi, îngroșînd vechile porecle de Spurcat și Letin și Litean, ca și cum ar fi avut legături și cu păgînii din Litva (cu care din păcate nu avea), nu numai cu papistașii. I se puneau pe seamă, deci, și fapte și purtări ale tătînelui de glorioasă amintire (cînd dispăruse din propriu-i suflet micuța rîcă împotriva părintelui său ? luase pildă de la bunic, care nici măcar o dată nu clătinase din cap la așa-zisele isprăvi bezmetice ale feciorului ?), căci el nu prea îndreptățise învinovățiri de necredință, însă nu-l supăra și nu-l îngrijora. Cu adevărat îl îngrijora doar ura ungurilor, amestecată ici-colo cu ceva admirație, știind că la momentul potrivit se vor aduna cu totul în prima și se vor revărsa asupra-i cu întreaga otravă, încercînd să-l termine. Mai mult, să-l dizolve, să-i topească pînă și amintirea. De cînd stăpînea cnezatul vrednicului Săislav stîrnise viperele, dar de cînd cu blazonul le ațîțase neînchipuit. Stăteau cu gușile pline, încă umplîndu-le, și mai și posteau, ca atacul lor să aibă cel mai puternic imbold, lihnirea și rezultatul cel mai cumplit, descărcarea pînă la fund a pungilor de venin. Le vedea umflîndu-se, crescînd, sub fălcile zecilor de soli ce se perindaseră pe la Curte în răstimpul acelor ani și, alăturînd vorbe mieroase la vorbele lor stăpînite, ducîndu-se cu gîndul la neputința Copilului-Rege de a răspunde altfel, era sigur, cum ești că vei muri într-o zi, că aveau să pleznească. Să pleznească ? Nu, pielea le era rezistentă. Cel mult să mai dea pe afară, cînd și cînd. Intîia oară cînd își descărcară în parte prea-plinul fu cu prilejul pregătirilor de război în contra lui Ottokar al Boemiei, pe care el

le crezuse îndreptate împotriva sa, acesta fiind ghinionul lui și norocul lor, căci îl luaseră prin surprindere și nu cutezase să se opună imediat, iar mai apoi devenise cam târziu și încă primejdios, îi răpiseră jumătate din Hațeg, se întăriseră cu cetate pe dealul Orlea și numiseră stăpîn cu pretenții și mai mari pe cornițele Petru Aba, pe care-l și scutiseră de celălalt război. Și n-ar fi fost nimic dacă, pînă să se dezmeticească el, n-ar fi trădat cnejii, propriii săi cneji, în frunte cu Ștefan, fiul lui Toma din Brătunia. S-or fi răsucit în mormînt oasele bunului Bratu, fratele de cruce al lui Mihail; degeaba — urmașul o făcea pe judele și slujitorul castelanului ungur, ținîndu-l, așa se zicea, dar cine mai știe, pe taică-său închis în beciuri, fiindcă refuzase dumnealui demnitatea.

Cînd se arătaseră limpezi lucrurile, Bărbat, Bălaci, Tihomir, însă și alții, se năpustiseră asupra lui, cerîndu-i să lovească îndată, să nu lase să se învechească noile stări. Și într-un fel aveau dreptate, dragii de ei. Ardoarea sîngelui lor tînăr trebuia totuși potolit de socotelile sale bătrînești. Ceea ce nici nu izbuti, de altminteri, și dădu naștere la nenumărate neînțelegeri și împleticiri în cuvinte și chiar la bănuieli de o parte și de alta. Silindu-se să se păstreze aspru și neînduplecat, le-o tăie în cele din urmă, pe Bălaci trimițîndu-l în ținuturile sale să facă acolo oricîte isprăvi ar pofti, pe Tihomir la bunicu-său Basarabă, iar pe Bărbat în solie la Milutin și Iacob Svetislav. Un anume gînd al lui nu le putea fi explicat.

Gîndul acesta... împletindu-se și cu tainicele sale neliniști și cu încrederea în izbîndă, ba și cu iscusitele lor făptuiri. Cu icoana sa, ce prindea tot mai mult contur și tărie, cîrmuind din mijlocul „Țării”, nu dintr-o margine a ei, cît ar fi fost ea de înflorită și de scumpă, ca loc al nașterii, rai. Bălaci tocmai zugrăvind-o ca un meșter dibaci și cu patimă, căci asta părea să fie sarcina de căpetenie pe care și-o asumase și, neîndoindu-se, dorul aprins, de vreme ce, așezat la lucru, uita și pe unguri și pe tătari și nu se mai sinchisea de vechi denumiri, precum Slavie, Cumanie, chiar Muntenie. Șezînd în scaunul lui Sănislav, cam țeapăn deocamdată, zîmbind cam nefiresc din pricina aerului de munte, cu ochii neobișnuiți să cuprindă întreaga zare, cam împăienjenindu-i-se și lăcrimînd, se lăsa retușat ușurel de pana lui Bălaci, simțîndu-se mîngîiat și gîdilă, și visa. Acolo în mîndra cetate a Argeșului, îl primea la întoarcere de la sîrbi și bulgari pe frățiorul Bărbat, uimindu-l. Nicolaie și Ivașcu erau acolo cu el, veșnic, ei nu-și puneau în minte nedumeriri, ridicau brațele și slujeau și gata, așteptau altă poruncă, însă Bărbat... Pe mezin ar fi vrut deci să-l primească în noua cetate de scaun, după ce va fi bîjbîit după el pe la Nedeia, pe la Tîrgul Jiilor ori pe la Rîmnic și-l va fi îndemnat, îndrumat o păsărică. Vulturul e regele păsărilor, nu? Ar fi vrut să-i citească în priviri uluirea, să-l vadă cum cată cu sufletul îndărăt și-și șoptește cu buzele nemîșcate : „N-am crezut! N-am crezut !” Oare de ce el, pe care nu-l știa legat de vreun loc, spre deosebire de boierii olteni, nu luase în seamă această imagine a sa ? De ce însuși el, care avea nu peste mult să-l întunece, așezîndu-i-se deasupra, peste chip, între cadrele aurite, acolo, în Argeș neapărat, înainte ca Tihomir să-i lumineze pe amîndoi ?

Nu-l ținea departe pe Bărbat de gîndul acela al său dintr-un capriciu.

Ci fiindcă, măcar că înzestrat cu un simț al orientării fără greș, îl bănuia neajutorat în cele ce depășeau măsura omenească. Poate de aceea uneltea împotriva mutării. Călăreț pe împrejurări, îl tulbura desigur o adiere nefirească, neobișnuită în orice caz nărilor lui și se ferea de ea. Parcă se temea de friguri. Sau de păienjenisuri în care nu s-ar fi descurcat ! Se închipuia stăpîn pe pintenii lui — fie ! I se îngăduia să guste această bucurie, pînă la... Pînă la căderea trăznetului lui Dumnezeu, ca semn al alegerii, dar și al ștergerii urmelor. Bietul de el, atunci nu va mai putea să se întoarcă ! Va trebui să se simtă bine unde se va afla, să-și croiască din sine și fără sprijin propria casă a sufletului. Să-și ridice din miezul ei pomul vieții și-al morții, al prăbușirii și înălțării. Va trebui să nădăjduiască în minunea înverzirii unui stîlp al ei sau a unui țăruiș oarecare, și ca să-i facă umbră pentru odihnă, și ca să aibă de ce se ține cînd vor bate furtunile, și ca să urce, dacă va fi vrednic. Cît despre Tihomir, de ce să-i precupețească pacea și neștiința și să nu-l lase să zburde ? Mîndrească-se în zburdălnicia lui, căci este pe meleagurile sale și n-are de zădărnicit nici un plan și nici de căpătat bunăvoințe pe la curți străine, precum Bărbat ! Urzească chiar vreo mică intrigă, de iubire însă ! Numai să nu priceapă, de asemeni, gîndul !

Gînd pe care ar dori și el să-l alunge. Iată, de pildă, s-ar duce să-l admire pe Bălaciul la lucru. Să-i stea viu în față, să nu-l mai oblige să-l zugrăvească din amintire.

Să încalece și să-i apară așa, dintr-odată, împlătoșat și încoronat, aidoma Sfîntului Gheorghe ori icoanei celui ce nu va fi decît după moarte. Să grăbească timpurile viitoare a se așeza pe umerii lui și ai Țării acum, în clipă, și pe Dumnezeu să-l miruiască. Să ispitească Balaurul, Zmeul de aici să-i iasă mai repede în cale, chit că va fi ca să-l înghită. Ba ar fi mai bine, poate, să se întîmple astfel. Ca sînge ales să urce din temelie în zidul de casă. Din nefericire, pînă la Balaur, o mulțime de șerpi mărunți și de vipere scot capul. Și, în loc să treacă Oltul către ținutul luptei cu Fiara întraripată, se mișcă înapoi și-ncolo, zdrobind în copite doar capetele neînsemnate. Se ciocnește cu o mie de vipere în Severin, multe îl mușcă de căleie și trebuie să-și stoarcă grijuliu veninul, însă căpeteniei lor, lui Micud banul, nu-i rămîne decît să-și înghită limba și să se păzească în continuare de a ieși din văgăună spre cîmpii cu soare. Dă o raită prin Hațeg, nu pentru a cucericetatea, lucru cumplit de greu căruia nu i-a venit încă vremea, dar ca să-i încerce tăria, și să mai împrăstie și niște curți de cneji trădători.

Pe urmă, ajunge tocmai la timp la Nedeia ca să-l întîmpine pe Bărbat, picat de peste Dunăre. Ei ?

„Ei bine, măria-ta stăpîne și frate, ruda noastră Ștefan Milutin, deși promite multe, nu pare în stare să rupă lanțul lui Dragutin și acesta nu vrea o ceartă cu ungurii. Iar pe nepoată-mea o țin mai degrabă în beznă. Urîtă de unul, care-o învinovățește pe ea de dezbinarea lor, disprețuită de celălalt, este atît de abătută, sărmana, și atît de slăbită, încît abia și-a adus aminte să-ți trimită sărutările fiești“.

„Ce spui îmi înmoaie inima, însă va trebui să mai îndure. S-o ivi și pentru ea o rază de lumină, cînd s-or împăca frații“.

„Pun pariu că niciodată. Numai un leac există la atare vrajbă“.

„Atunci, cînd Milutin i-o veni de hac lui..."

„Să-ți fie gura aurită ! Eu mă tem să n-ajung profet mincinos".

„Ai să vezi ! Vom avea un ginere cu remușcări".

„Nu-l cunoști !"

„Vom mai tăinui despre asta. Bulgarul ?"

„E nemaipomenit de prietenos. I-a sunat ca o urare și acum se vede pe tronul țarilor, nu doar prin înrudirea cu împăratul bizantin, ci și prin dorința noastră. Este puternic într-adevăr și nu mai poartă nici o recunoștință ungurilor, cei ce i-au croit viitorul. L-am întrebat pe șleau, și știi ce mi-a răspuns ? Omul se închină cui îl poate sălta — a zis —, dar dacă te-a săltat din greșeală deasupra propriilor lui umeri, cine cui trebuie să se închine ? Și a mîrîit a mîndrie și ură. Drept care Rusul e slujitorul nostru. Cît îl vom hrăni cu bani buni, firește".

„Așa".

Și amănuntele le lăsară pentru mai târziu, după ce fostul sol se va fi curățat de pulberea drumului și odihnit.

84.

Și gîndul său ascuns tot nu l-a dezvăluit. Nici lui Bărbat, nici lui Bălaciu, nici altora. Cum ar fi putut ? Cum ar mai fi pornit ei la luptă cu știrbirea încrederii în izbîndă ? Era treaba și neliniștea sa care se întărea potrivit întîmplărilor cu vecinii, iscate parcă anume să dea speranțe și conduse de o mîină cerească anume către un deznodămînt... Ungurii începuseră destul de prost și prost le mersese cu Ottokar o vreme, ca, deodată, să se trezească victorioși și pe acela să-l împingă la dezastru și moarte. Iacob Svetislav, dincoace, trecuse pe culmile încîntării și chiar se pomenise fiu al țarinei Maria, însă totul nu fusese decît înșelăciunea unei femei, și încă bizantine, ca să piară cu pumnalul înfipt în spate. Și în locul lui la cine să alergi ? La porcarul Cordocuva mai zis Lakanas, mai zis Ivailo, ajuns mare și tare (credea el !) și îngîmfat fiindcă-i bătu de două ori pe tătari, încît e de mirare că nu s-a proclamat încă țar ?

Dar cine îndrăznește să afirme că trebuie neapărat să alergi la mila cuiva ? N-are Țara un neam vrednic să se țină și singur ? Ba bine că nu ! Înainte deci, popor împilat și abia deșteptat ! Lasă îndoielile în seama celor în stare să le tacă ! Să le poarte în ei ca o cruce lăuntrică, însă afară porunca să răzbată hotărîită și înțeleaptă și brațul să lucreze iute și vajnic și cu precizie. Să le năvălească în amintire și în somn tătărimi fără număr, și vechi și noi, însă veghea și fapta lor să lovească în dușmanul acum ridicat. Spulberîndu-l, ca să-și spulbere înseși visele urîte. Cel care merge spre jertfă nu este, nu trebuie să fie poporul, cel mult cel care nu și-a putut omorî îndoielile.

85.

Și viperele sosesc. În trei cîrduri : unul dinspre apus, din munții Cernei, celelalte două cumva din miazănoapte, pieziș, prin Țara Hațegului și prin Loviște. Dar nu porniseră toate deodată, astfel că înșelăciunea... Cîrdul cel mai puternic își arată solzii primul, ieșind din mlaștini în Severin, și era atîta mulțime, încît găsi firesc să-i îngăduie să-și facă mendrele și să fugă un timp din calea lui. Pustii pămîntul cu mîna sa, otrăvi fîntînile și izvoarele, mîna sătenii în ascunzișuri de pădure, dar fuga nu și-o înteți, căci voia să-i mențină pe dușmani legați de coada lui. Li împrușcă pe cît putu, prin atacuri hoțesti, lăturalnice, însă din păcate nu izbutea să-i întîrzie destul ca să-și termine proviziile, fiind zdravăn pregătiți, încărcăți. Incercă să le fure hrana adusă de-acasă, dîndu-le o lovitură în spate, dar, ca și cum aceasta ar fi fost un rege, o țineau în mijlocul lor și o apărau ca pe ochii din cap. Mai mult se zvîrcoli el, măcar că liber, decît oastea vrăjmașilor, înconjurată din toate părțile. Strînși, înaintau de sîrg încotro îi ademeneau cornurile, și se desfășurau într-o clipă în formație de luptă, cînd li se părea că începe primejdia. Și aveau lărgime suficientă : după clinurile dealurilor, întreaga cîmpie. Nu țintiseră să cucerească Nedeia, nici Curtea de la Tîrgul Jiului, puseseră stăpînire doar pe Craiova, înainte ca el să-i ispitească ; rîvna lor era să-l prindă și să-l zdrobească ; sugrumarea țării — pe urmă. De altfel, nici el nu se amăgea cu această stare de lucruri, știa că va pierde, și o aștepta din moment în moment, scaunul Jiilor, deoarece era prea aproape de Hațeg și garnizoana sa nu prea numeroasă, iar el nu se îndrepta, cu tîrîtoarele agățate de pulpană, într-acolo. Iși mai închipuia că acelui cîrd, condus de cornițele Petru, ar trebui să-i ajungă respectiva realizare, căci pe de o parte Bărbat primise poruncă strașnică să nu părăsească împrejurimile, nici după ce va fi alungat din cetate, iar pe de alta Berevoi, cu rezerva sa de două mii de oameni, ședea în vecinătate, la Novaci, cu ordin să nu-și trădeze poziția, însă la nevoie să lovească. Pe Bălăciu nu dorea să-l cheme dincoace, pentru că auzise zvonuri întemeiate de încropirea unei oști de sași la Brașov și nimeni nu era mai potrivit ca el să apere Muntenia. („Tihomir să nu fie amestecat, să nu fie !”). Singurul lucru la care cugetase dar nu-i găsisese cu putință fusese strîngerea în număr mare a viperelor ce aveau să năboiască în Loviște. Bizuindu-se și pe dragostea românilor ungureni din părțile Sibiului, crezuse că, încalțe, va fi înștiințat la timp de o asemenea întimplare. Ceea ce, în chip ciudat, nu se petrecu.

Și iată-l neștiutor grăbind în sus pe Olteț, apoi pe Cerna astălaltă, apoi părăsind-o și pe aceasta și urmînd Luncavățul, apoi sărind mai aproape, tot mai aproape de Olt, năzuind, cu lighioanele la o palmă de călcîie, chiar spre Loviște. Într-acolo, la strâmtoare, trebuia să cheme sprijinul lui Dumnezeu și să dezlege tunetul glasurilor și fulgerul brațelor. Se mai îndoiește de multe, după o porțiță a sufletului sau un zăgaz stă cineva și jelește de moarte, dar este mai hotărât ca niciodată. Se visează adormind obosit la umbra unei uriașe zidiri, simte că aceasta apasă cumva pe pieptul său, de parcă ar fi în temelie, însă, treaz, aleargă cu mistria în mîna s-o desă-vîrșească. Mistria aceasta e mai ales sabie, minerul ei n-are vreme să se răcească, deoarece tot îl strînge, deși n-o scoate deocamdată decît rar din teacă. Curînd, deloc n-o s-o mai vîre.

Brusc, cade vestea cea încrîncenată : ungurii la Cozia ! Numărul lor nu se poate socoti. Se revarsă încoace fără nici o teamă, nu îndrăzneți, turbați, li conduce cel ce l-a doborât pe Boem și de-acum se consideră groaza pământului.

Nici n-a avut timp să închidă gura de uimire, și Bărbat, zdrențuit, se prăbușește la picioarele sale, mut, dar arătînd cu mîna pe coastă rămășițele oastei lui, douăzeci de jalnice umbre călărețe. Să-l mustre, să-l judece pentru neîndoielnică imprudență ? Cînd s-o mai facă ? Berevoi, cu de la sine putere, silit de naiba știe ce împrejurare, se luptă de mama focului, mai sus de Rîmnic, cu abia apăruii vrăjmași. Dă semnalul plecării și gata, hotărîrea e luată : a zdrobi ceea ce Berevoi se căznește. Repede peste Olt ștafetă pentru Bălaciu, să vină îndată, și nu mai ia seama ce lasă în urmă, în urma adică a codașului său, cneazul Leul, menit să moară sau să prindă rădăcină.

Pe înnoptate, îl găsește pe Berevoi în bună stare. Are vreo sută de morți, dar pe unguri i-a oprit și, dacă te-ai lua după el, înspăimîntat. Îl întreabă unde sînt și acela arată dincolo de o măgură, pentru ca, numai după un sfert de ceas, să trebuiască să părăsească odihna și să-și înarmeze oamenii, care crîcnesc, în vederea unui atac lupesc. Lupi să fie în noaptea aceea ei toți ! Fără urlete, cu pasul ușor, pînă nu vor simți sub colți beregățile ungurești.

Atunci însă începe ciudățenia, rătăcirea. Lupii n-au pe cine să sfișie. Să se fi mutat turma ? După ce mîjmîie cu botul în țarcul gol, caută, prin tîrcoale din ce în ce mai largi, în jur și nimic nu li se împlinește, ba încă, nimic nu se leagă, faptul cu gîndul, steaua cu pădurea, piatra cu apa, rătăcesc într-un spațiu nebănuț, umblat de vîn- toase și duhuri, cu care se luptă fără țipăt dar și fără rezultat, căci brațul, aruncat cu prea mare avînt în ceva ce pare plin, dar găsindu-l răsfirat ca ceața, se smulge și rătăcește mai departe, și cade zbătîndu-se. Cînd și cînd, trec stafii tătarești, ca în visele sale dese, însă mult mai apropiate ca altădată și mai cu miez de ființă, în locul gheții aceleia prin care-i vedea, deși, atunci cînd lovește, e iarăși în van, făpturile lor rămînînd diavolești, de foc și de aer. I se năzare că-l aude suflînd greu pe tatăl său, nădușit în sudoare, icoane vechi cu el îi sclipesc aidoma în minte, totuși ațipește în răstimpuri, întunecîndu-le de nevoie, pierzîndu-le în zdruncinăturile calului, iar, cînd își revine, tocmai surprinde petrecerea unei rupturi, alergarea fără rost a unor chipuri doar pe jumătate luminate, nimicirea unor ținte. Întors în oboseală, nu mai cunoaște unde se află, de ce poruncă ascultă, se lungește și cheamă un cîine, neapărat credincios și cumplit, îi încredințează toate tainele, și cîinele urlă și dă porunci, și împarte dreptate, și se îndoiește de perfecțiunea dreptății, și urlă la cer, pentru că cineva îl pune pe cruce, țintuindu-i labele, care îl dor cu durerea în carnea lui, ascuțită, trosnitoare, umedă, roșie. Sare și se uită în sus de pe Golgota sa și mîrîie împlînzit recunoscînd chipuri dragi de ucenici, printre care, ia te uită, Bărbat !

„Nu dormi ?” — îl întreabă.

„Mă vei pune într-un mormînt... A treia zi... Dacă nu în a treia, în ultima, oricum!” — îi răspunde.

„Lasă !” — îl aude oftînd pe apostol. Și lasă. Lasă să apară soarele, o

mică stea în frunte, o grotă de lumină (grotă spartă în fund) ce crește, se urcă pe creștetele munților. „Acolo aş fi vrut să trăiesc” — șoptește.

„Să trăiești ? De ce ?” — scîncește omul numit Litovoi.

„Nu se caută pricini pentru viață, neghiobule !” — își muștră el sufletul lui dus în fundul capului, pe la ceafă, pe care o înțepenește. Bîjbîie și simte piatra. „Ah, tu erai, tu erai ! Du-te !” Și-i face vînt bulgărelui aprins prin deschizătura cortului, cu toată forța. Acela croiește un drum auriu, curbat în jos, însă ca o săgeată — spre boltă. Soarele răsare.

86.

Poruncile, acum că totul e limpede, zboară de pe buzele sale cu strășnicie : atacul — înapoi, căciăștia au venit mai repede și pîcla nu mai ascunde ordinea lor de bătaie. La aripa stingă Berevoi, dar el să steie mai cuminte și, dacă potrivnicii lui vor să se unească celor căutați în noapte, să le îngăduie, după care să se rînduie ca o coadă a cozii; în temei, Turtabă, să dea cît i-o fi puterea, de dumnealui depinzînd chiar totul; iar cu sine, la dreapta, frații și rudele. Semnul. Chiotul umple pămîntul.

Se năpustește la vale, cu Bărbat după („Ai grijă !” — îi strigă întorcînd capul), cu Ivașcu și Nicolaie alături, amîndoi cuprinși într-un urlet, un tunet. Un gînd scurt spre Bălaci : nu putu veni să se împărtășească ! O mogîldeață sărind dintr-un tufiș o izbi cu latul săbiei, dînd-o în lături către lovitura lui Ivașcu, și se trezi în mijlocul primei cete, opt sau zece oameni, socotind din privire, pe care — el ? calul ? — o spulberă. Acum era groasă îmbulzeala. Tăia, ah, cu dreapta ; dac-ar fi fost stîngaci cum taică-său... Și revedea nebunia întîiei sale ciocniri cu tătarii, în sînul oștenilor lui Mihail (Arhanghelul ?), ne apărat de ei ci dimpotrivă, expus la primejdii ca o nestăpînire a faptelor lor stăpînite și neîncurajat, par c-ar fi fost suculele sudorilor lor de gheață, îl revedea pe tatăl său, Mihail din Nedeia, urît, desfigurat de lungă așteptare, aruncînd cu noroi în Dumnezeu, și pe voievodul Radu fugar, mustind de mizeria timpului, izbindu-se cu țeasta de copaci și necăzînd, lăsîndu-și balele în urmă și umplînd spațiul cu ele, spațiu din care el și probabil ceilalți resimt nevoia să iasă iute, să dea piept cu altă putoare, cu cea trecătoare atunci, stăruitoare acum ; gemete în doar o clipită, străine oricum, fie că sînt ale tovarășilor săi, fie ale pretinselor umbre ; urlete de disperare învălmășite cu cele de izbîndă, șerpi — însă numai de sînge... Și, în sfîrșit, fuga acelora și încremenirea lor printre mormane de cadavre ; numărătoarea lor răbdătoare, ciudată, cu cruzimi de neînțelese, cum ar fi întoarcerea fiecărui stîrv cu ochii spre cer, de către Mihail singur, el fiind brusc Mihail, Mihail și încă ceva, de vreme ce n-a ajuns la clipa aceea, așadar pașii lui Mihail mișcîndu-se ca trași de o sfoară, fața lui pe jumătate verde, pe jumătate mască hidoasă, mîinile năclăite de sînge — asta putea să fie doar o părere, una pe care nu și-o poate înlătura nici cînd tatăl, dînd să-l îmbrățișeze, le întinde către el curate, de aceea trăgîndu-se îndărăt cu un rest de greață. „Fuga la dreapta !” — răcnește spre sine și

spre Ivașcu, ce-i împiedică mereu calea. „Nu vezi că s-a băgat să ne acopere Turtabă ?” „La dreapta, băieți !” „Unde ?” —scurpă Bărbat, arătînd cu brațul pe creste, și lăncile ucigașilor acelora îi intră în bulbii vederii. „Tot într-acolo ! Rupeți drîmba, flăcăi ! Acolo-i scăparea !” — poruncește, imploră : „Rogu-vă !” Se repede în calul lui Ivașcu, îl întoarce complet, și cu toții aleargă, aleargă. Primul șir de strigoi se destramă ca un vis urît. Al doilea vine în gloată. Stol de săgeți se lasă în spatele său. De ce sînt atîția care se vaită ? Muieri ! — înjură. Muieri ! — dar îi caută din ochi pe frați. Bărbat — ajuns alături. Unde e Nicolaie ? Face un ocol, zboară o căpățînă și se întoarce, îngenuncha, „Nicolaie ! Nicolaie ! Pentru Dumnezeu, ce vă holbați ? Nu sînt Milea. Lăsați dracului țepoaiile alea și ridicați-l ! Fiți cu băgare de seamă ! Eu... Ah, voi erați? Vreți pielea mea ? Bine, luați-o ! Ariciul a dat sfat lui Dumnezeu.

Dintru început mergea în picioare, se zice. Poate că nici n-a primit țepușele. Nu, ducă-se ! Vezi, cumetre, ce frumos îți zboară în țandări arma cu care vrei să mă-mpo- dobești ? Și ție ! Și ție ! Ai înfipt-o în mine ? Atunci, zburdă și tu prin împărățiile cerului ! Ho, cîte voiți să-mi mai dați ? Ariciul a dat sfat lui Dumnezeu. Asta nu știa să încropească văile și munții, auzi lucru la El, în timp ce eu, un biet ghem..., un prăpădit... Dar ce vînt a bătut ? Bună ziua, cumetre ! — zise albina. Da, da' de ce strigi așa ? Mă umpli de jale, Bărbat.

„Predă-te !”

Te strîng bine de ciolane, ăia ; or să-ți rupă aripioarele, albino ! Aud strîmb, Bărbat ?

„Predă-te ! Sîntem prinși, auzi ?”

Degetele lor în carnea ta, Bărbat ! Cum nu ?! N-am încetat să mă zbucium ?

*

*

*

DOCUMENT:

„...l-am trimis împotriva lui pe des numitul... care, luptînd..., l-a ucis pe el, iar pe fratele lui, cu numele Bărbat, l-a luat în prinsoare și ni l-a adus nouă. Pentru răscumpărarea acestuia noi am stors o sumă de bani foarte mare și astfel...”